

בני משפחות גבריאלוביץ-ירוזלימסקי-לוי

צאצאי גבריאל משקלוב והרוקחים מתוכם

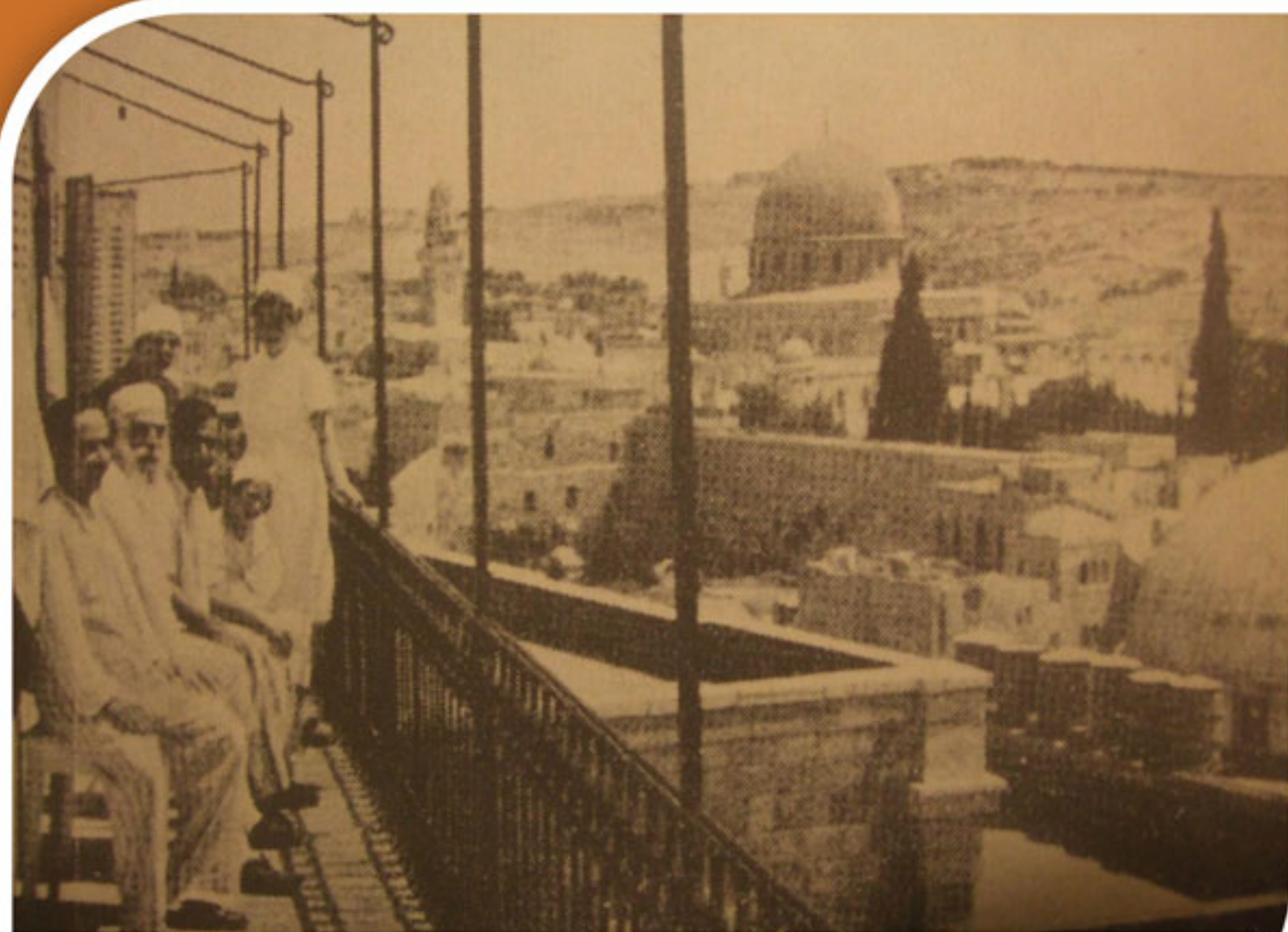
ירושלים, המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20

כתבו מיכה ובתיה כרמון

דצמבר 2013

בני המשפחה אשר הביאו מזור לגופס ונפשם של תושבי ירושלים –
בתקופות של

מלחמות, רעב, עוני ומחסור

בתמונה- בית החולים "משגב לדך" בעיר העתיקה ירושלים

תוכן העניינים

1	הקדמה ותולדות המשפחה	1
47	המצב הבריאותי והתברואתי בירושלים באותה התקופה	2
79	שושלת הרוקחים המשפחתית -מיהי וכיצד התהוותה	3
93	הרוקחים לבית גבריאלוביץ	4
115	זאב וולף ירוזלימסקי (וולוול)	5
139	פישל לוי (פישקה אפטייקר) , ד"ר שמריהו לוי ומשפחתם	6
179	מרדכי לוי (מוטקה אפטייקר)	7
211	שלמה שטמפפר	8
229	המיילדת פייגה-רחל שרה'זון	9
237	אחרית דבר	10

שושלת הרוקחים לבית גבריאלוביץ- לוי-ירוזלימסקי

הקדמה

פנינה כרמון, אמו של מיכה, נולדה בירושלים.

אביה, שלמה שטמפפר היה בן למשפחות ראב-שטמפפר-נייפלד.

אחיו הגדול של סבה היה יהושע שטמפפר אחד ממייסדי העיר פתח-תקווה, גם יתר בני המשפחה טבעו את דמותם ומעשיהם בתולדות הארץ.

על המשפחה תוכלו לקרוא בספרה הנפלא של שושנה צוראל המופיע באתר זה-(carmonia.net).

אנו מתכוונים להוסיף בהמשך, מסמכים וחומרים נוספים שהעלו בדיקותינו בהקשר למשפחות אלה..

מצד אמה, חיה לוי-שטמפפר, הייתה פנינה שייכת למשפחת רבנים עליה נמנה גם המהרי"ל דיסקין.

כמובן שהרבנים והמורים היו ידועים ומוערכים מאד -אך התושבים כולם -העריצו לא פחות את בני שושלת הרוקחים של המשפחה -הרוקחים לבית גבריאלוביץ -לוי.

במסמך זה אנו מנסים לספר על משפחת אמה של פנינה תוך שימת הדגש על הרוקחים ומצב הרפואה באותה התקופה.

לצורך הכתיבה נעזרנו מאד בספר יוצא הדופן "מעשי רוקחים, פרקים בתולדות הרוקחות בארץ ישראל" שיצא לאור בהוצאת משרד הביטחון בשנת 1999.

המחבר היה רוקח ונצר לשושלת רוקחים -אמנון מיכלין.

נעזרנו מאד בספר המשפחתי שכתבה מאירה אליעז "מסע שורשים תשעה דורות בארץ ישראל" מאירה אליעז בת משפחה שטרחה משך שנים על כתיבת תולדות המשפחה ופקחה את עינינו.

מאירה ידעה מעט מאד על הענף הקשור בנו אך בעזרת ספרה הצלחנו בקלות רבה למצוא את הקשרים שרובם לא היו ידועים או שהיו ידועים חלקית .

ספרה תקן גם טעויות שהשתרשו אצלנו.

מאירה גילתה לנו על דבר קיומה של חוברת חשובה נוספת שכתבה בת משפחה אחרת -הרבנית וייסבקר -ובה רשמה עובדות ומסורות משפחתיות על בני המשפחה.

מיכה אסף חומרים רבים בארכיונים, בספריות, בעיתונות היהודית ההיסטורית ואפילו הקדיש ימים ארוכים לישיבה במשרדי "הועד הכללי של כנסת- ישראל" שם סייע לו המנהל הוותיק הרב שטרסברג ז"ל ופרש בפניו את רשימות הנתמכים ומקבלי החזרי כספים משך השנים ובתוכם בני משפחתנו.

אנשי "החברת קדישא" והמנהל שמואל גלבשטיין סייעו מאד באיתור קברים.

כמובן שלא ויתרנו גם על עזרה מה"ויקיפדיה" שהפכה היום לכלי עזר נפלא, מה"אנציקלופדיה לחלוצי הישוב ובניו" של דוד תדהר וממקורות נוספים המוזכרים בעבודה..

גם מקורות משפחתיים עמדו לצידנו -שלומית לוי בת הרוקח שמריהו לוי ז"ל שהמציאה חומר כתוב, מסמכים ותמונות והדיה אפשטיין נכדתו של הרוקח מרדכי לוי (מוטקה אפטייקר) שמסרה בידינו את זיכרונותיה של אמה אסתר שרף ז"ל בתו של מוטקה.

אנו הבאנו את שכתבו וכלשונו למרות שהיום לאחר הבדיקות שנעשו הסתבר שיש כמה אי דיוקים במסורות המשפחתיות -דוגמא בולטת היא המסורת האומרת כי הרוקח גברילוביץ' היה אחיה של הבובע באשע.

הם היו בני משפחה אך לא אחים, באשע הייתה בת דודתו של אביו ולא אחותו אך חרף זאת הקשר המשפחתי היה חזק מאד-אביו של הרוקח גברילוביץ'-הרב אליעזר -דן אפילו גידל את בנה התינוק -וולוול-לאחר שהתאלמנה.

ברב החומר שנאסף לא עשינו עדיין שימוש מאחר והחלטנו לכתוב בשלב זה מסמך מתומצת שבאמצעותו יוכלו בני המשפחה ובמיוחד הצעירים שבהם להכיר את משפחתם ולהתמצא בה ללא מאמץ מיוחד.

בחומר משובצים מספר שרטוטים שעל מנת לקרוא השמות הכתובים בהם יש להגדיל המסמך על גבי המסך.

לגבריאלי –ששם אשתו אינו ידוע לנו –היו שלושה ילדים אריה לייב, שרה ואברהם. בנו אריה –לייב כבר היה בארץ בשנת 1819 ואליעזר –דן –בנו של אריה לייב היה הצבר הראשון של ילדי הפרושים בירושלים. (נולד בשנת 1832). שרה-בתו של גבריאלי נשאה בחו"ל ונישאה בגיל צעיר לבנימין, בנו של יהודה –לייב חסיד בנם היה על פי מסורות המשפחה הרב יהושע דיסקין. אברהם, הבן השלישי הגיע ארצה בשנת 1844 עם ילדיו באשה ודן.

(מתוך ויקיפדיה) –**שקלוב**, היא עיירה במחוז מוהילב של בלארוס, 35 ק"מ צפונית לעיר מוהילב שעל נהר הדנייפר. זוהי תחנת דרכים בקו הרכבת שבין אורשה ומוהילב. יהודים התיישבו בשקלוב בתקופה מוקדמת, קרוב לוודאי בתחילת המאה השש-עשרה. מיקומה על קו הגבול בין רוסיה ופולין חשף אותה לעתים קרובות להרס המלחמות, והיהודים, שהיוו את רוב אוכלוסייתה, היו הסובלים העיקריים. שקלוב הייתה עיר ואם ביהדות מזרח אירופה. הייתה בה השפעה ניכרת של הגאון מווילנה, והיא מזכרת לתהילה בפני בני הגר"א בהקדמתם לביאור הגר"א לשלחן ערוך, כמה מבחירי תלמידי הגר"א היו מן העיר שקלוב.

ככל הנראה מוצאה הקדום יותר של המשפחה היה מן העיירה **סטוקלישוק** ועל כן נקראה **סטוקליישקבר**.

סטוקלישוק הינה עיירה בדרום מזרח ליטא מרוחקת כ-70 ק"מ מווילנה מוקפת באגמים ויערות יהודים החלו להתיישב בה בתחילת המאה ה-18 כאשר באמצע המאה ה-19 היו בה כ-500 יהודים. בבית הקברות בהר הזיתים מצויים קבריהם של עוד מספר יהודים מן העיירה אשר עלו ארצה בתקופתו של ר' גבריאלי מהם ר' יעקב יהודה בן אריה שנפטר ב-1862 והינדה בת שלמה זלמן שנפטרה ב-1863.

בית הכנסת בסטוקלישוק

כאשר עלו גבריאלי וחבריו לארץ (גבריאלי עלה לראשונה בשנת 1809) – קשה היה להגיע לירושלים בגלל חובות שהותירו אחריהם בירושלים תלמידיו של ר' יהודה חסיד שהגיעו 100 שנה קודם לכן. גם חורבת ר' יהודה חסיד הייתה משועבדת מאותה הסיבה ושחררה על ידי ר' הלל ריבלין אשר ארגן את השיירה הראשונה של תלמידי הגר"א לארץ ישראל. ר' גבריאלי היה אחד מן העסקנים הידועים שעמדו בראש הכוללים והנהלות ועדי הכוללים ועסק בעניינים כלליים שונים בצפת ובירושלים.

הקבוצה שגבריאלי היה אחד ממארגניה הגיעה לצפת ביום ח' באלול תקס"ט. חלק מאנשיה עברו לאחר תקופה לא ארוכה לירושלים. באותה קבוצה ראשונה הגיע גם ר' יהודה חסיד (דיסקין) –אשר כבר אז היה מחותנו של ר' גבריאלי (בנו של ר' יהודה חסיד - היה נשוי כבר אז לבתו של ר' גבריאלי –שרה).

לימים נישאה גם בתו של ר' יהודה חסיד, רבקה-לבנו של ר' גבריאלי-אריה לייב רלב"ג.

גבריאלי היה בקיאי מאד בש"ס וכוונה עקב זאת "ארון ספרים"- "די שאפע ספרים"- באידיש. בשלב מסוים עזב את הארץ.

בנו אריה לייב הגיע ב-1819 והקים כאן משפחה. במפקד הפרושים בשנת 1834- הוא רשום כיליד שנת 1805 שהגיע בגיל 14 משקלאב.

אשתו רבקה, בתו של יהודה לייב חסיד, עלתה לארץ ב-1816 מסלונים (על פי מפקד מונטיפיורי מ-1855),

על פי מסורות המשפחה היא הייתה עם הוריה בצפת בעת השתוללות מגיפת החולירע שגרמה למות ההורים. לאחר האסון הועברה לטיפולו של גבריאלי, ידיד ההורים ומחותנם שהיה מעסקני העניינים הכלליים של הפרושים בצפת ובירושלים.

עולה מכך האפשרות כי לאחר פטירת ההורים נסע גבריאלי יחד אתה לחו"ל ורק בשנת 1816 הוחזרה לכאן על מנת להינשא לאריה לייב.

שמו של גבריאלי מופיע רק פעם אחת במפקדי מונטיפיורי (המפקד משנת 1855) אז הוא בן שבעים ורשום כי הגיע לארץ ב-1853.

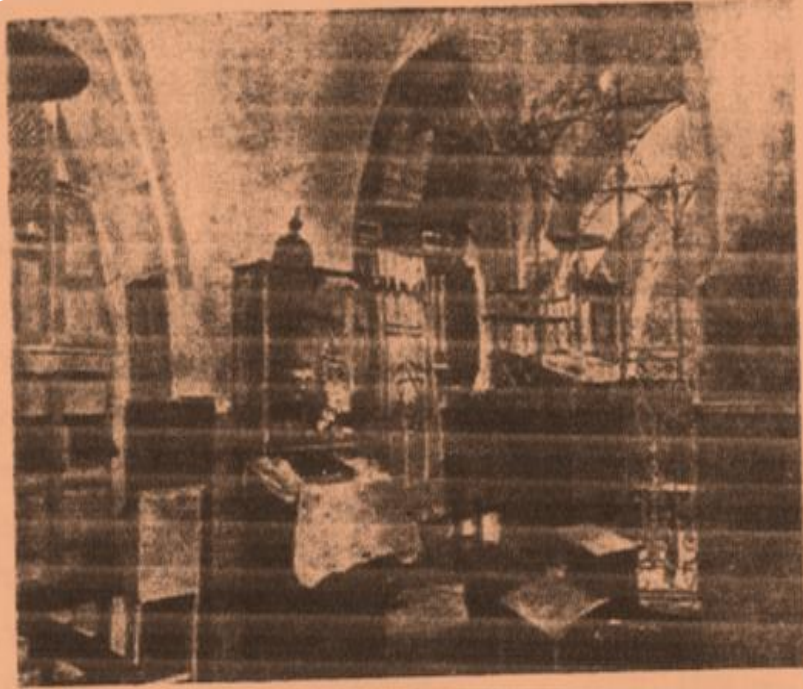
מאחר ויש עדויות על כך שהגיע עוד ב-1809 ומאחר ויש עדויות אחרות על כך שרבקה הייתה בארץ בעת פטירת ההורים וכי טופלה על ידי גבריאלי והייתה אחר כך בחו"ל –עולה הסברה כי גבריאלי יצא ונכנס לארץ מספר פעמים -אולי כשד"ר.

בנו אברהם הגיע, כאמור עם משפחתו ב-1844.

בתו שרה נשארה עם משפחתה בחו"ל שם שימשו בעלה וילדיה ברבנות. בנה של שרה, הרב דיסקין (המהרי"ל)-עלה באחרית ימיו לארץ והפך מיד לאחד ממנהיגי הציבור הדתי כאן. הוא זה שבנה את בית היתומים דיסקין שנקרא על שמו.

לאחרונה התנהל ויכוח בנושא זה כאשר יש הטוענים שהר' דיסקין אינו בנה של שרה וכי יתכן אומנם ששרה נישאה לבנימין דיסקין אולם היא נפטרה ובנימין נשא אישה שניה. אין הוכחות ברורות לכאן או לכאן, אולם מסורות המשפחה אוחזות בכך ששרה הייתה אמו. גם הויכוח שהתנהל באתר של אלי אשד לא נתן תשובה ברורה.

גבריאלי נפטר, תוך כדי לימוד, בבית המדרש הישן שבחורבת ר' יהודה החסיד- בשנת 1857.

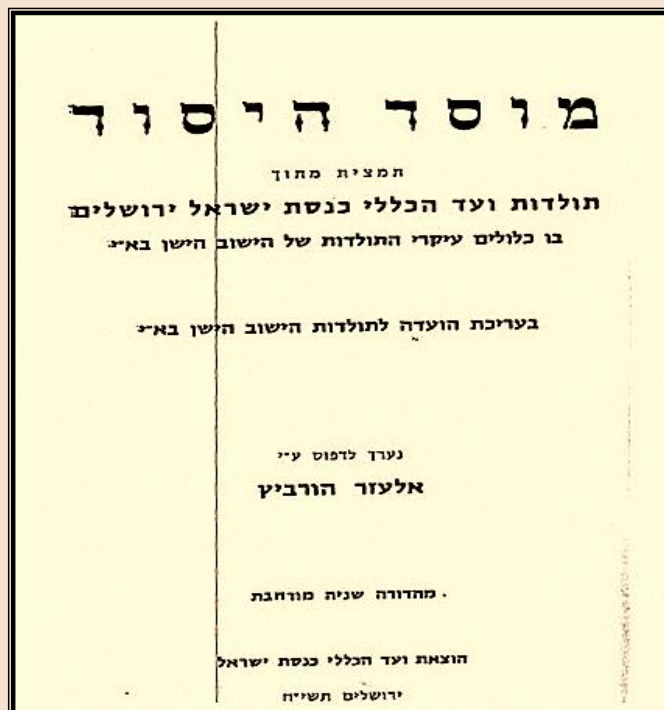

בית־המדרש "מנחם ציון" או "בית־המדרש הישן" (ידער אלטער מדרש"י)

בית המדרש " מנחם ציון"-כאן נפטר גבריאל תוך כדי לימוד

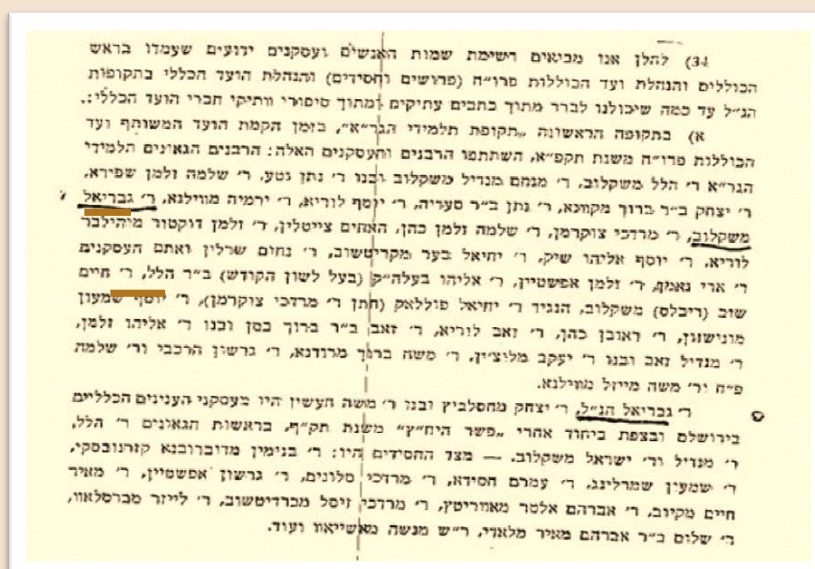
על מצבתו- בהר הזיתים- חרות:
"הרב אשר שם לילות כימים ויגע בתו'ע (תורה ועבודה) הרב מו'ה בהר'ר דן נפטר כב' טבת תרי"ז תנצב"ה"

מצבתו חודשה ונרשם עליה -תאריך העלייה תר"ע-היה בקבוצת השיירה הראשונה של העולים **מתלמידי ההגר"א בשנת 1809.**

עמוד השער של הספר "מוסד היסוד" המספר את תולדות הישוב הישן בארץ ישראל

למטה פרק ה' מהספר "מוסד היסוד" בו מצוין גבריאלי כאחד מראשוני העולים והפעילים המרכזיים בצפת ובירושלים וכן, בהמשך, הקדמתו של הרב חשין, המובאת כאן, בה הוא מזכיר כאחד מראשוני העולים יחד עם ר' אברהם הדיין.

הקדמת הרב הגאון ר' ישעיהו חשין לספר "דברי ישעיהו"

בכדי לדעת ולהבין לרוחם התלהבותם ומסירת נפשם של תלמידי הגר"א והסתכנותם בכניעה לאר"י **משה** שנה בסירות קטנות על מים רבים אדירים ומבלותם בהתישבות **וא** אשונה בזמן של מחלות ומגפות ר"ל ופרעות ר"ל ולהבין לעקשנותם הגדולה בעבודה זו צריכים קודם ללמוד הרבה את היסוד הרוחני שלהם את "סערת אליהו" רבם הגר"א לקיבוץ גלויות וישוב ארה"ק שזה היה יסוד היסודות שתלמידיו מסרו את נפשם וזבאו באש ובמים בכדי לקרב את הגאולה במצות רבם. ענין האתחלתא שרבנו הגר"א מדבר הרבה על"ז בתבואתו הקדוש **א**, הקבלה ותורה רבה היא ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים.

ידוע רמזי הגר"א על הפסוק ויהי בשלם סכו ומעונתו בציון. וכן דברי הגר"א שכל קבוץ גלויות תלוי במצוות התלויות בארץ (בספרו יהל אור פרשת משפטים דף ב"ו ובמפר תולדות יצחק על ביאור הגר"א לספר יצירה חלק ב' בהקדמה) ובאמונת תלמידיו שהגר"א היה נהורא דמשיח בן יוסף והגר"א עצמו אומר בהרבה מקומות שקיבוץ גלויות מתחיל על"י משיח הראשון מב"י ומכאן למדו תלמידיו את כל דרכי האתחלתא דגאולה.

ואפריון נמסי לידידם מצאצאי תלמידי הגר"א מוה"ר ר' ש' זלמן ריבלין הי"ו העוסק זה כמה שנים בביאור "קול התור" של אב זקנו הגאון ר' הלל משקלוב וביאורים על פזמוני אביו הגדול ר' יוסף ריבלין ז"ל ומביא הרבה מראי מקומות מספרי הגר"א של רעיונות רבות רבנו הגר"א על עקבתא דמשיחא קיבוץ גלויות ומצוות ישוב אר"י אשר יפיץ אור גדול וקדוש לכל בית ישראל בעזה".

זה מאה וארבעים שנה מיום שעלו אבותינו תלמידי הגר"א לאר"י בשנת תקס"ט. השייגה הראשונה בשבעים נפש משקלוב, יבנה דרייסין הגיעה לצפת ביום ח' אלול תקס"ט. מי יוכל לספר זמי וכל לתאר את מסירות נפשם ומב"ש את רוחם הסוערת "כסערת אליהו" רבנו הגר"א לשם קירוב הגאולה על"י קץ המגולה. כי ראו ברוח קדשם כי הגיעה עת לחננה כי בא מועד כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחננו. ראשי העוסקים והמדריכים בכל הנסיעה הזאת היו גאון עולם מוסד ארץ תלמידי הגר"א ר' הלל משקלוב, ר' מגדיל משקלוב, ר' ישראל משקלוב, ר' אברהם דיין משקלוב ואב זקניו ר' יצחק מחסלאוויץ וא"י ר' סעדיה ממאהליב, ר' גבריאל משקלוב, ר' ירמי' שרלין, ר' יהושע צבי מגיחוב ישן. ר' שלמה זלמן שפירא ר' יהודא לייב נאמקין ר' יוסף שיק ר' מגדיל זאת תאומים, ר' ליב חסיד ר' חיים שו"ב ר' זלמן צייטלין והנלוים אליהם שהיו ראשי שליחי ה' באתחלתא דגאולה ואחר זמן קצר עברו חלק מהם להתישב בירושלים הראשון ר' הלל משקלוב בעל קץ המגולה, ור' מגדיל משקלוב ובנו ר' נתן נטע וא"י ר' סעדיה ור' ש"י שפירש בראש עבודת ההתישבות בצפת היו ר' ישראל משקלוב בעל פאת השולחן, וא"י ר' יצחק מחסלאוויץ, ובראש עבודת ההתישבות בירושלים הי' ר' הלל זר' מגדיל ור' סעדיה. מי יוכל לספר את פרשת החלואות שסבלו המתיישבים הראשונים מגפות ופרעות חסרת מים ועוני ומחלות שונות ומי יוכל לספר את גבורת רוחם ועקשנותם להחזיק את הישוב שעמד בכל יום להתמוטט ולהתבטל ח"ו לרגלי הצרות והתלאות ר"ל ורק הכח החזק והאדיר של אמונתם העמוקה במצוות רבם הגר"א וברכותיו החזיקו מעמד בעקשנות שאין בכל איש לתאר ולספר. ובימים הקדומים בירושלים כשהגיע עת צרה ר"ל. היו נוהגים להתפלל בזכות תלמידי רבנו הגר"א ובתפילה מיוחדת היו אומרים ובטובך הגדול ישוב חרון אפך מעמך מעירך ומנחלתך בזכות תלמוד תורה ובזכות מעשה חסד ובזכות תלמידי רבנו הגר"א. מיסדי ישוב הקודשי גם היו הולכים על קבריהם של תלמידי הגר"א ר' הלל משקלוב ר' מגדיל ור' סעדיה ומתפללים להצלה וישועה. ומצוה עלינו לספר לדור אחרון לפחות מעט כמה שאפשר.

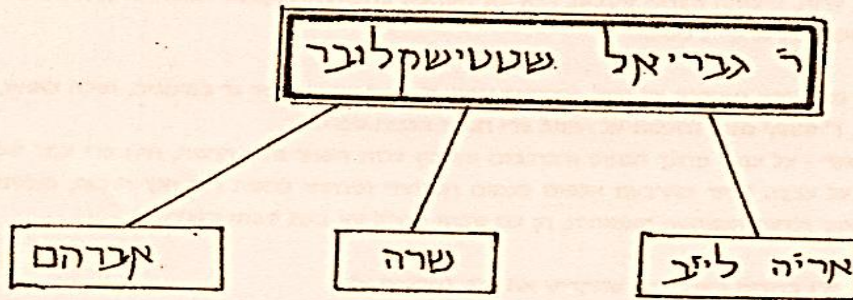
**- סבא רבא -
הסבא - ר' גבריאל שטטישקלובר.**

הרב ר' גבריאל שטטישקלובר היה בנו של ר' דן משקלוב. נמנה על תלמידי הגר"א, וחברו וידידו מנוער של ר' ישראל משקלוב.
בשנת תק"ע עלה לא"י עם אשתו ובנו הצעיר אריה לייב, לאחר ששדך את בתו, שרה, עם בנימין דיסקין, בנו של ר' לייב חסיד.

ר' גבריאל היה תלמיד חכם, בקי להפליא, עד שהיה מכונה "דיא ספרים שאפע". סיים את הש"ס חמישים פעם בחו"ל וחמש פעמים בירושלים.
בביתו של ר' אליעזר דן רלב"ג גדלה קרובת משפחה בודדה - רחל מאמקעס, שמה. היא סיפרה שר' גבריאל אמר לה: "כשאגיע לבית דין של מעלה ושאלוני: למדת תורה? אענה: הן". כלומר ח"ן = 55.
נפטר בבית המדרש הישן בחורבת "ר' יהודה החסיד", כשהוא נשען על הגמרא.

להרב ר' גבריאל היו שני בנים ובת.
הבן, אריה לייב, נפטר בחיי אביו, ר' גבריאל, בהותירו אחריו את בנו, אליעזר דן, ואת בתו, שרה אסתר. ילדים אלו גודלו אצל דודם, ר' אברהם.

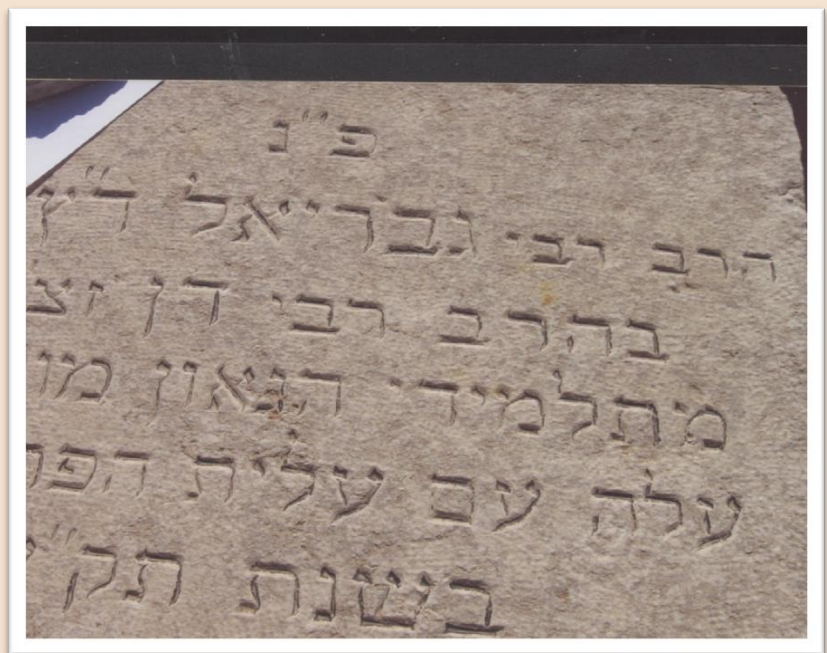
בספר "תולדות חכמי ירושלים" מועתק נוסח המצבה של ר' גבריאל שטטישקלובר זצ"ל:
"הרב אשר שם לילות כימים ויגע בתורע
הרב מו"ה גבריאל בהר"ר דן. נפטר כ"ב
טבת תרי"ז. הוא היה משקלוב."

"הביטו אל צור העצבתם..."

מתוך החוברת שכתבה הרבנית ויסבקר

אב המשפחה ר' גבריאל משקלוב

מצבת קברו של גבריאל בהר הזיתים

גוש ישן חלקה י"ב שורה ג' קבר ד' נפטר בכ"ב טבת תרי"ז

ספר

תולדות חכמי ירושלים

משנת ה'א ור"ן ליצירה עד ה'א ותר"ל ליצירה.

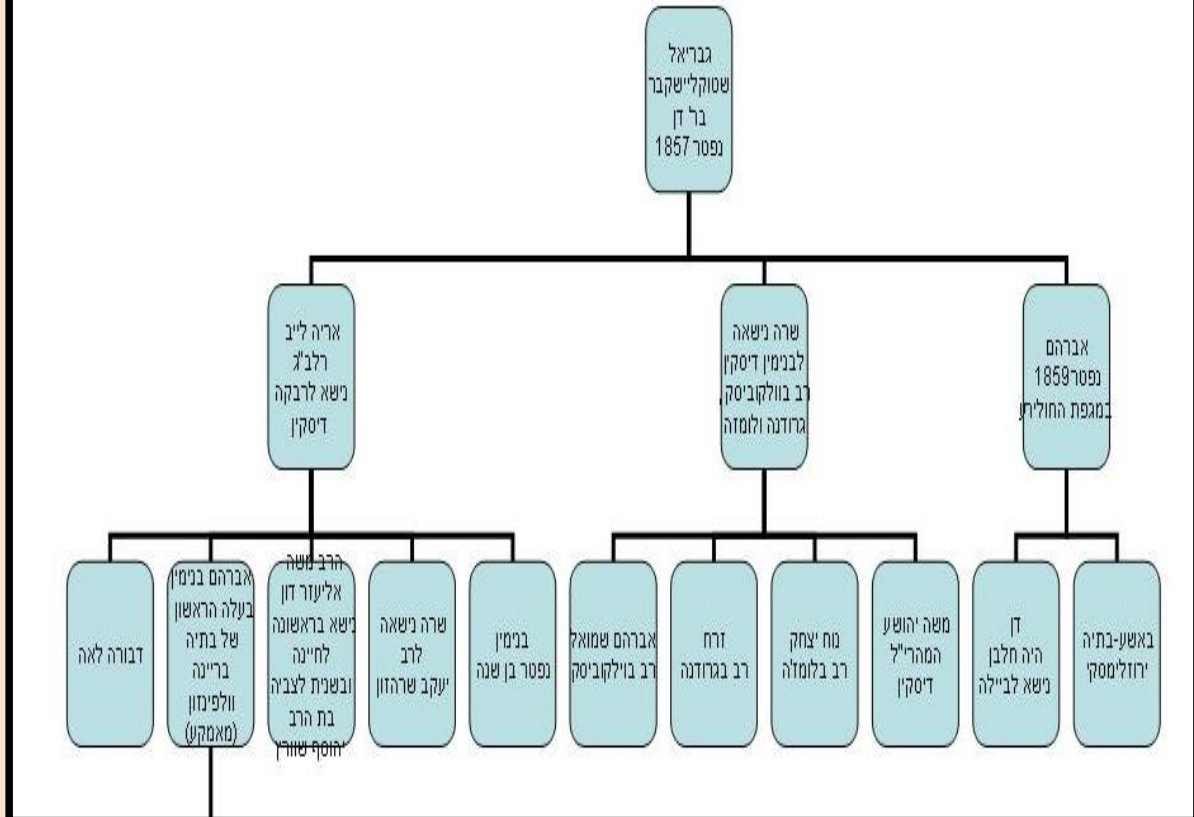
חברו הרחיב אריה ליב פרומקין די
בבילוי המוסבה סתח הקנה - בארץ ישראל

עם תולדות הכתבר ותמותנו.

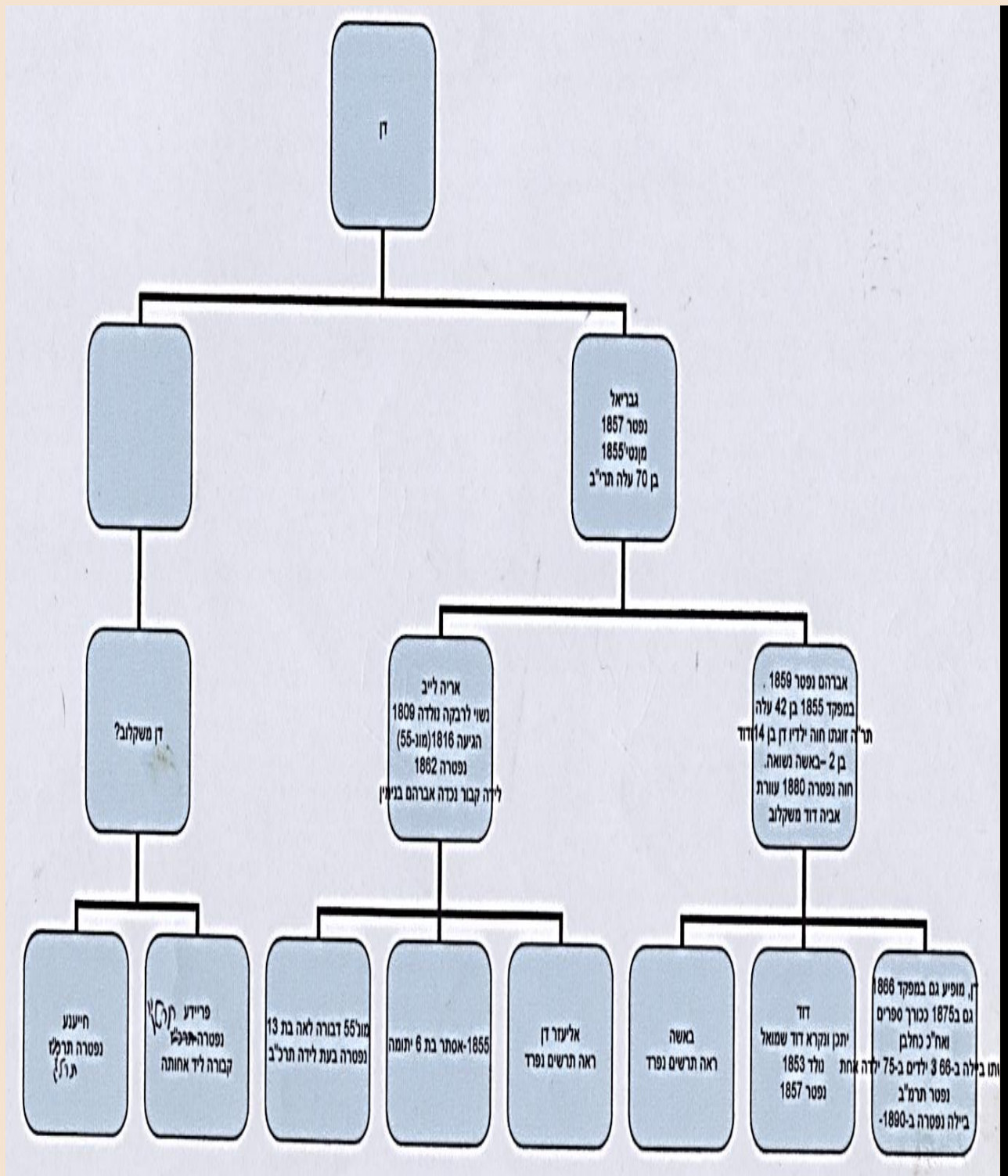
כ תרב גבריאלי שטאקלישקאווער בתריר דן ססקלאון, אביו אביו של הרחיב
ליצור דן הסכונה ר' לויסקח ז"ל, וראש משפחת רלביג בא"י. חח לסון טענתו (חיים חיים
ליב קיא ב'): תרב אשר שם לילוח כיסים, וינג בתריר, הרב סריה גבריאלי בתריר דן
כנו הוא תרב ר' אריה ליב, אביו של ר' אליקור דן, ונודע ככס רלביג. ר' ליב ביר
גבריאלי, נזכר בסוף סכתב מריס צורף בעציוף א, ועל סמו נקרא שם משפחתו רלביג עד
היום הזה.

אזכור שמו של ר' גבריאלי מתוך הספר "תולדות חכמי ירושלים" מאת אריה ליב פרומקין

גבריאל שטוקליישקבר, בניו ונכדיו
 רחל, בתה של בתיה בריינה,
 היתה נינתו

**ילדיו ונכדיו של גבריאל שנותרו בחיים לאברהם היה בן נוסף, דוד שמואל, שנפטר בילדותו
 במשפחת דיסקין היו גם בנות נוספות איננו יודעים מאילו נשים נולד כל אחד מהילדים.**

פרטים על גבריאל וצאצאיו אותם אתרנו במפקדי מונטיפיורי וברישומי "חלקת מחוקק"

הילדים אברהם ואריה לייב והנכדים (באשה, דן, דוד, אליעזר - דן, אסתר, דבורה - לאה) לא כל הילדים רשומים במקורות אילון

הבת שרה וילדיה

שרה- הבת, נישאה לבנימין בנו של ר' לייב חסיד - דיסקין מהורודנא. ר' בנימין שימש כרבה של וולקוביסק ולאחר מכן שימש ברבנות בלומז'ה.

המהרי"ל דיסקין

לבני הזוג שרה ובנימין דיסקין נולדו – ככל הנראה- מספר ילדים אשר הבכור היה יהושע יהודה לייב דיסקין שנודע בכינויו הרב מבריסק אף הוא כיהן ברבנות עד שעלה ארצה ומיד הפך לאחד ממנהיגי הקהילה. שרה נשארה עם משפחתה בחו"ל שם שימשו בעלה וילדיה ברבנות.

יהושע לייב דיסקין, הבן הבכור, נולד בגרודנו התחתן בגיל 14 עם בת הרב ברויידא –רבה של וולקוביץ', שמש כרב בקהילות רבות.

הוא הגיע לעימותים רבים בגלל סירובו לעגל פינות ובסופו של דבר גם נאסר –תמורת שוחד- שוחרר וברח לארץ ישראל (1877).

בארץ הפך להיות מנהיג עדת הפרושים וקבל את הכינוי "הרב מבריסק".

אשתו השנייה, שרה, הביאה לו נדוניה של 40,000 זהובים ובכסף זה בנה ב-1880 את בית היתומים דיסקין בעיר העתיקה ואת ישיבת "אוהל משה". **(ראה ציון לזכרה בספרו של גרייבסקי "בנות ציון וירושלים").**

ליהושע לייב דיסקין היה בן יחיד בשם יצחק -ירוחם אשר שימש אף הוא ברבנות ברוסיה- עד שנקרא לעסוק בענייני בית היתומים וישיבת "אוהל משה".

הרב יהושע דיסקין נערץ עד היום על העדה החרדית ורק לפני מספר חודשים אורגנה עלייה המונית לקברו.

יש החולקים והטוענים כי יתכן אומנם שבנימין נישא לשרה אולם הרב דיסקין נולד לבנימין מאישה אחרת לה נישא לאחר מות שרה.

אין ראיות לכך.

מסורות המשפחה על ענפיה השונים קובעים כי שרה נישאה לבנימין דיסקין לפני עליית ההורים – גבריאל ויהודה לייב חסיד -לארץ וכי הרב דיסקין הוא בנם. אחותו של בנימין –רבקה נשאה לבנו של גבריאל –אריה לייב עובדה זו ממוסמכת מכל הכיוונים. הוריהם של בנימין ורבקה דיסקין-יהודה לייב חסיד ואשתו- עלו ארצה והתיישבו בצפת אך נפטרו במגפה וקברותיהם לא נמצאו .

הרב משה יהושע יהודה לייב דיסקין בן בנימין ושרה

בן רבי בנימין דיסקין. נולד ל' כסלו תקע"ט 1818 בגרודנה, רוסיה הלבנה, נפטר כ"ט טבת תרל"ח 1897 (בן 79 שנים). למד תורה מפי אביו, הגיע לדרגה גבוהה בידיעותיו. גאון אדיר ומופלא בקדושתו, מגדולי תקיפי הדור לחיזוק התורה והקדושה. רב בקובנה, שקלוב, לומז'ה, מזריטש, בתרכ"ט בבריסק. בתרל"ה עלה לירושלים. לחם בעז נגד פריצות הדור. כונה המהר"ל - מורנו הרב יהושע לייבץ.

בן עשרים וחמש ירש את כיסא הרבנות של אביו בלומז'ה והיה פוסק ועסקן ציבור. התחנך בישיבות רוסיה ומצערותו הוכר כגאון בתורה. שירת ברבנות קהילות רבות בחו"ל וביניהן לומז'ה, מזריטש, שקלוב, ובריסק שממנה עלה לארץ ישראל ב-1878 בכס' תמוז תרל"ז, והתיישב בירושלים.

לאחר שהתאלמן, לפני עלייתו ארצה, נשא לאישה את סוניה, אישה בעלת השכלה רחבה ויודעת שפות. בארץ קיבץ סביבו את החוגים הקנאים ביותר.

בעיקר מכוללות ורשה והונגריה. עם בואו יסד בית דין מיוחד משלו, ובכך העמיד עצמו בראש אופוזיציה למנהיגותו של הרב סלאנט.

פעם, בטיילו עם מקורביו מחוץ לעיר, ניגש אליו ערבי והציע לו אדמה למכירה, ואף כי האדמה הייתה ב"ואדי ג'וז" (במעלה נחל קידרון), מקום שומם ורחוק מיישוב, שמח לקיים מצוות גאולת הארץ ובשותפות עם רבי יונה לבקוביץ קנה את האדמה בכסף מלא והקדישה לטובת בית היתומים שהקים ב-1881.

שלחי המיסיון החלו "להציל" יתומים עניים יהודים ואספו אותם למזרים כדי לחנכם בדת הנוצרית. המהר"ל התייצב בראש פעולה להצלת הילדים היהודים, והפעיל עסקנים נדיבים למען המטרה הקדושה. הוא יסד "בית יתומים לתורה ולמלאכה", אסף את היתומים העזובים שקיבלו מזון, הלבשה וחינוך יהודי. המוצרים מביניהם המשיכו בלימודים והאחרים למדו מלאכה במוסד ומחוצה לו. אחרי פטירתו הוזמן בנו יצחק ירוחם מהו"ל ולנהל את המוסד ואת ישיבת "אוהל משה". בשנת 1882 שיתפו נאמניו פעולה עם כוללות החסידים ב"מרד" נגד "הועד הכללי" הפרושי בטענת קיפוח. המרד דוכא ע"י יוסף ריבלין מזכיר "הועד הכללי" ונאמנו של הרב ש'. סלאנט. ב-1884 נעשה ניסיון להביא את שני הרבנים-סלאנט ודיסקין-לכלל הבנה ולקבוע את מוקדי הכוח של כל אחד מהם כדי שלא יפריעו איש לרעהו, אך ההסכם לא האריך ימים.

למרות קנאותו לא היה הרב דיסקין מן המחמירים בהלכה. נטה להתיר ב-1895 את היתר המכירה, וע"פ הדרכתו התיר תלמידו, הרב הלוי מיפו, את המסחר בפירות שביעית בגולה. כמו כן נטה להתיר בשנה זו את השימוש בשמן שומשום בפסח. היה אוהד ההתיישבות החקלאית וב-1881 עודד את "אגודת מ"סדי הישוב" לחדש את ההתיישבות בפתח תקוה. הוא גם עודד את הרב יהושע זאב זיסנון להתיישב בגליל ולייסד שם מושבה שנקראה לימים "יסוד המעלה".

בזמן המאבק בין הישוב הישן לחדש שהחל מ-1885 עם פרסום ה"קול מהיכל", לא השתתף הרב דיסקין במאבק זה ולא עמד לצד הישוב הישן. הסתייג מפעולות הרב סלאנט נגד בן יהודה, ובשנים 1894-1896 לא פעל נגד "בני משה", כפי שעשו פינס וחבריו מן הישוב הישן. קיימים רמזים שבאותן שנים העדיף לשתף פעולה עם הישוב החדש נגד הממסד של הישוב הישן ברשות הרב סלאנט. זאת

ועוד, אפשר כי יריבותו של הרב דיסקין לממסד הפרושי עמדה מאחורי החרם שהוחרמו בו פינס וריבלין ב-1882. בשל יריבותו זו נתן הרב דיסקין את חסותו להקמת "כולל אמריקה" החל מאמצע שנות התשעים. נאמניו שרצו לזעזע את "הועד הכללי", וידעו שרוב הכנסותיו באות מאמריקה, החלו לטעון שנתניו אמריקה בא"י מקופחים, ועל כן עליהם להקים כולל עצמאי, שאומנם קם בסופו של דבר ב-1898, ופגע קשות בהכנסות "הועד הכללי". מן הראוי לציין שלרעתו המשכלת היה חלק נכבד במאבקיו הקשים נגד "הועד הכללי" וכן בחרמות הרבים שיצאו מבית-דינו. בסוף ימיו הקימו נאמניו ישיבה על שמו, "אוהל משה". נודע כגאון בתורה וספר השאלות ותשובות שחיבר, שו"ת מהר"ל דיסקין (הוצאת "חרות ישראל", ירושלים, תרע"א), יצא לאור בירושלים. נפטר בירושלים כ"ט טבת תרנ"ח, 1897 בן שבעים ותשע היה במותו. מעריציו דימוהו לרבי עקיבא איגר.

תולדות חייו של הרב דיסקין (המהר"ל = משה יהושע יהודה לייב) מתוך ספרה של מאירה אליעז "מסע שורשים תשעה דורות בארץ ישראל".

הרבנית שרה דיסקין סכריסק

המפורסמת כשם: הרבנית סכריסקי, אשת הרב הנאון הגדול רבי יהושע ליב דיסקין זצ"ק, מיוחסת גם מצדה: סכנות אצילי עמנו מגזע קרושים. כהה של הר' צבי רסנר ז"ל, כהיותה בת ארבעים נשאת להרב הנאון הנז' וישכה אהו כשתים וארבעים שנה, כיום ה' דהוהי"ם סוכות נפטרה לבית עולמה. עשירה היתה בחייה, ארבעים אלף רוי"כ הכניסה נדוניה לבעלה הנאון הנז', ועובונת' היה רק ששים פרינק שנמסרו להחזק, כי כל אשר זה חלקה בחייה, בעלת צרקה היתה; יום יום היתה סחלקת נדבות חסאיות לבתי אבות עניים-צנועים, ולכל הפושט יד, השתחפה בכל דבר טוב ומועיל ותהי, עזרי' לבעלה בעבודתו בעניני הצבור, וכלל פעולותיו אשר פעל בקרש' משך ששנה עשר שנה היתה היא, רוח החיה' בסעשיה ופעולותיה, והכי' נדולים: בית חסדה ליתומים, וישיבת, אהל-משה' וביחוד הצמיחה בוציר כפה ב, ועד השחיטה' הרואג לסיבת העניים במקו הכשר. — מחוננת היתה בכשרונות נעלים; חכמה היהר, פקחיה, והשפעתה היתה גדולה. רבים חלו מפני הרבנית סכריסקי, גם רבנים הרכינו לה ראשם ויאמרו לפעלה—טבא. החסידים-הקנאים עמרו למשמעתה, ותהי המושלת בכל. — זו היתה סעין ילתא אשת רב נחמן או ברורה אשת ר' סאיר, רבנית כמשמעה. — הרב יהושע קסובסקי, שהיה סבאי בית הרב, ספר לו פעם אחת אמר לקרא לפניה מאמר סעתון ירושלמי, ותאמר לו: לקרות יודעת אני בעצמי' ובסחירות רב קראה את המאמר, והכינה גם אח בין השיטין. — גם צרפתית שמערה, במסכת כ"י, אמרה הפעם לרבי יהושע הנז': שלש כוסות בשתיית טיי בירושלים: הראשונה אפשר לשתות כרבים, השניה—בבית, והשלישית—גם כחדרי חדרים אין עוד אפשר. —

תולדות חייה של שרה דיסקין אשתו השנייה של הרב דיסקין שכונתה "הרבנית מבריסק" מתוך הספר "בנות ציון וירושלים"- גרייבסקי.

רבי יהודה לייב חסיד דיסקין

נולד בשנת תקל"ב, נפטר ד' תמוז תקע"ג. עלה לארץ בראשית שנת תקס"ט. בבית העלמין הישן בעיר הקודש צפת, תקועה מצבת אבן עתיקה, אשר אותיותיה טושטשו מרוב שנים. מצבת קברו של איש צדיק, נסתר וקדוש ושמו: רבי יהודה לייב חסיד.

חסיד נסתר זה, מצאצאי רש"י, נולד לפני למעלה ממאתים שנה בעיר סלונים,

רבי יהודה לייב, ככל העולים בעליה של רבי מנחם ממדל משקלוב, התישב תחילה בטבריה, ואח"כ עקר עימם לעיר המקובלים צפת. שם עבד את קונו בפרישות ובקדושה יתרה, ללא שם וללא פרסום.

רבי יהודה לייב חסיד ואשתו נדבקו במגיפת החולירע שפשטה בצפת ונפטרו. רבי יהודה לייב חסיד שהיה מגדולי תלמידי הגר"א, נפטר ב-ד' תמוז תקע"ג. הוא ואשתו חיה נקברו בצפת. בתם היתומה רבקה, שהגיעה עם הוריה לצפת בהיותה בת חמש שנים, עברה להשגחת רבי גבריאל, ובנו אריה לייב נשא אותה לאישה בהיותו בן שלוש עשרה.

שרה וייסבקר – "תולדות משפחת רלב"ג"

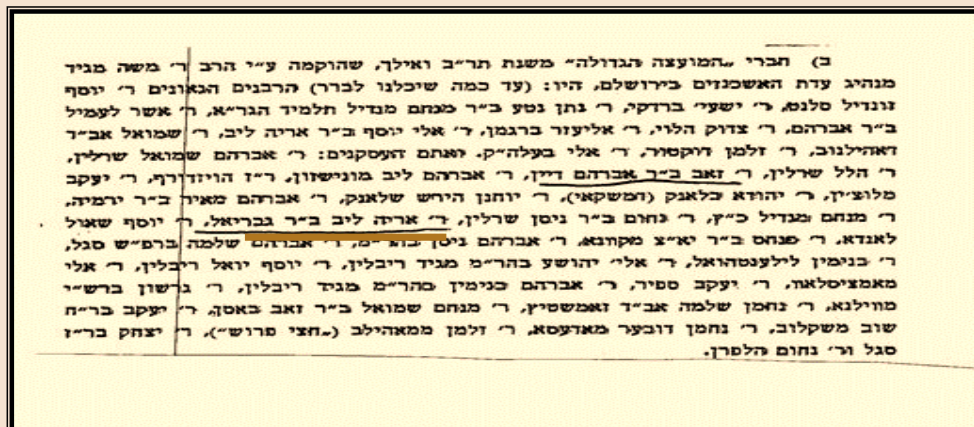
תולדות חייו של יהודה לייב חסיד – דיסקין, סבו השני של המהרי"ל דיסקין מתוך החוברת שהוציאה בת המשפחה שרה וייסבקר.

יהודה לייב חסיד היה אביהם של בנימין דיסקין, בעלה של שרה -ושל רבקה, אשתו של אריה לייב

שרה ואריה לייב הינם, כרשום למעלה, ילדיו של גבריאל.

הבן אריה לייב וילדיו,

אריה לייב נולד ב - 1802 או ב-1805 בשקלוב (תאריכים שונים במפקדי מונטיפיורי השונים) נפטר ב-1850 בירושלים.

אזכור אריה -לייב בן גבריאל כאחד מראשי העסקנים של הישוב בירושלים יחד עם אביו של זאב וולפינזון.

מתוך הספר "מוסד היסוד"

מפקד 1849

מספר	אלה שמות האנשים	מספר חייהם	מקום מילדתם	מקום מעשיהם	זרזת נשים	בנים	בנות
2	רבי אברהם שלמה זלמן	65	קדאן	תח' ערר העסו			
3	אברהם ברי צבן	45	פנסק	תח' דוסל			
2	ליוו אה של הרב המגיד קשה רבלין זל	50	שקלאב	תח' רבקה			
3	ר' אהרן זעליב	48	שוניצאן	תח' שרף			
2	ר' אברהם וואלינזאן	50	שקלאב	תח' כעס בחול			
6	אברהם בנימין קריב הסגיר רמירבלן זל	35	שקלאב	תח' פח בחול			
5	אריה לייב ברי צבן	47	שקלאב	תח' רבקה			
2	ר' אהרן דן ברי צבן זל	18	ענקירושלם	תח' מינעבה			
3	אברהם ברי זלמן	50	ענק צפנת	תח' רחמני			
7	ליעזר יודל הלוי	45	וואקווישק	תח' מינע			
3	אבי עזר	55	טקטין	תח' לאה			
3	אברהם ברי מאיר	40	עיר חידש	תח' שרף - רחל חנה			
1	לוי אהרן	65	אנטקלוי	תח'			
4	אברהם יצחק ברי צבן	35	שקלאב	תח' הופר מאמן			
3	אברהם יצחק ברי רוב הלוי	40	אישנישאק	תח' רב רב			
1	אבי זאב	30	פלאגט	תח'			
3	אברהם ניסן וואפן	35	מאהליב	תח' מלמד			
2	אברהם ברי זאבן	21	ברייסק	תח' מלמד			
3	אברהם ברי שפתי	20	אסמנא	תח' מלמד			
5	אברהם ברי צבן	45	שקלאב	תח' מלמד			
3	אורי ברא זעליב	20	אסמנא	תח' בחול			
4	ליעזר בורדכי יפה	29	ראנווע	תח' עמחה			

מתוך מפקד מונטיפיורי משנת 1849 אריה לייב גבריאלוביץ בן 47 משקלוב נשוי לרבקה (דיסקין) ילדיו אברהם בנימין, דבורה לאה ושרה אסתר.

שורה אחריו רשום הבן אליעזר - דן שכבר היה נשוי לחיאנע, אשר נפטרה צעירה לאחר שילדה את אריה לייב הרוקח וילדים נוספים שנפטרו כולל תאומים שהפילה ככל הנראה בשלב מתקדם של הריונה .

למטה רשום אחיו של אריה לייב - אברהם-בן 48 משקלאב מלמד תלמידי חכמים נשוי לחוה אב לבתיה, שמואל ודן

בנו של גבריאל אריה לייב יליד 1805 או 1802 הגיע לארץ בשנת-1819 והקים כאן משפחה. לנו ידוע בוודאות כי אריה לייב הגיע ארצה בשנה זו אריה לייב כינה עצמו בשם רלב"ג שהוא קיצור הכינוי **ב' לייב ב'ר' גבריאל** והוא אבי שושלת רלב"ג הידועה בארץ ישראל. לייב רלב"ג התחתן בארץ עם בתו של ר' יהודה חסיד (דיסקין)-רבקה-, אחותו שרה נשאה עוד בחו"ל לאחיה של אשתו - בנימין דיסקין .

כמצוין למעלה הרי כשלוש שנים לאחר שעלתה משפחת יהודה לייב חסיד לארץ והתיישבה בצפת נפטרו ההורים במגפת החולירע ונקברו בבית הקברות העתיק בצפת, ביתם רבקה נמסרה לחסותו של גבריאל. כאמור- לפי מסורות המשפחה- שניים מילדיו של גבריאל נישאו לשניים מילדיו של ר' יהודה חסיד- דיסקין. רבקה נולדה ב-1809 וככל הנראה לאחר מות הוריה חזרה לחו"ל ושהה מסלונים בשנת 1816 כאן נישאה ללייב, רבקה נפטרה ב- 1862 וקבורה ליד נכדה אברהם-בנימין.

ידועים לנו ארבעה ילדים: שנולדו לאריה לייב ורבקה:

1. שרה-אסתר- נולדה ב-1849 התייתמה בגיל צעיר. נישאה לר' יעקב שרהזון. ר' שרהזון היה אף הוא איש ציבור, בני משפחתו תפשו עמדות חשובות בירושלים. נולדו להם ילדים רבים. אחד מצאצאיהם הוא אברום בורג שאמו רבקה לבית סלונים הייתה ---- נכדתו.

מאירה אליעז מפרטת את שמות הצאצאים עד לדור אחרון.

2. אליעזר דן-(המכונה אף הוא- ר' ליישקה)- אליעזר דן היה "הצבר" הראשון של עדת הפרושים שנולד בארץ ישראל נולד בשנת 1832. הכינוי זה "ר' ליישקה" בא לו מכינויו של אבי המשפחה-גבריאל. הוא היה בין היתר רב בישיבת "עץ חיים". היה איש ציבור ובעל עמדה בישוב.

לאחר שהתאלמן מאשתו חיענא בת גבריאל מדאהלינאב שילדה לו את אריה לייב גבריאלוביץ (לייבל אפטייקער) נישא לצביה בת הרב הידוע יהוסף שוורץ בעל "תבואות הארץ" וממנה נולדו לו מספר ילדים. הבן אריה-לייב גברילוביץ היה הרוקח הראשון במשפחה.

3. דבורה לאה-ילידת 1842 נפטרה בעת לידה ב-1862.

4. אברהם בנימין-נפטר בגיל צעיר בחו"ל, נשא לאישה את בתיה בריינה בתו של זאב וולפינזון

והשאיר אחריו בת רחל "מאמקעס" ובת נוספת שנפטרה בילדותה. לאחר מותו נישאה בתיה-בריינה שהיתה מכונה "מאמקה" על שום יופייה= לנין הגר"א וילדה לו בן אחד-אליהו לנדא. כשגדל, עסקו השניים באיסוף כתבי הגאון (ראו במצורף הכתבה "רחל-אחותו של הגואל" באתרנו המשפחתי carmonia.net).

משפחת וולפינזון ומשפחת רלב"ג השתייכו לקבוצת הראשונים מבין כולל הפרושים.

זאב וולפינזון, אליעזר דן ואריה לייב רשומים זה לצד זה ברשימות העסקנים ביישוב בירושלים (ראה הרשימות מן הספר "מוסד היסוד" המופיעות למעלה). נשואים אילו של בנו של איש הציבור אריה-לייב לבתו של העסקן זאב וולפינזון, אשר הוריהם הכירו איש את רעהו ככל הנראה, עוד מחו"ל ועלו יחדיו ארצה, היו אך טבעיים.

אלא שהגורל לא אפשר לבני הזוג הצעירים לבנות את משפחתם ולהתבגר זה לצד זו.

זמן לא רב לאחר לידת רחל, נסע אברהם בנימין ללומז'ה, למשפחת דודתו, שרה, אשר בעלה בנימין ובנו -משה יהושע, שהיה בן דודו, ואשר עלה לאחר מכן לארץ-שימשו שם ברבנות.

בהיותו בחו"ל הוא חלה ונפטר ושם גם נקבר. על פי ההערות במפקד מונטיפיורי היה כבר חולה כאשר נסע "נסע להתרפא מחוליו".

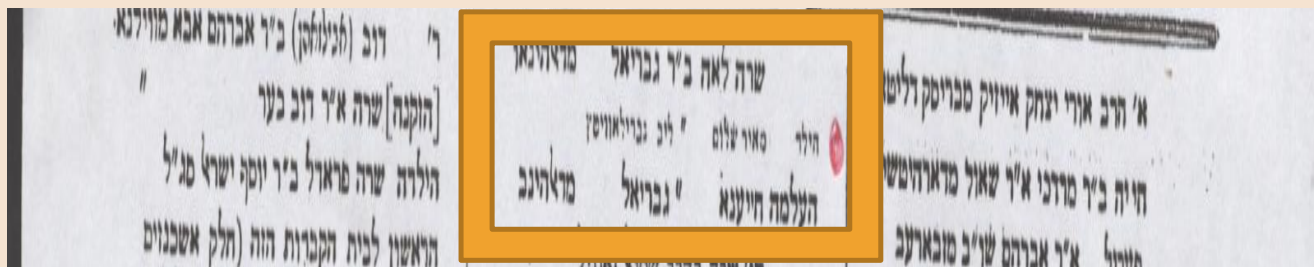
רחל הייתה בת חמש כאשר נפטר אביה. דודה אליעזר דן רלב"ג מונה כאפוטרופסה וסייע בגידולה לצד משפחת אימה- משפחת וולפינזון.

על פי ספרה של מאירה אליעזר היה זה דווקא הדוד יעקב שרהזון –בעלה של שרה –אחותו של אברהם בנימין -שאסף את הילדה אל ביתו.

ככל הנראה הייתה התגייסות של בני המשפחה המורחבת לסייע לאלמנה ולבתה.

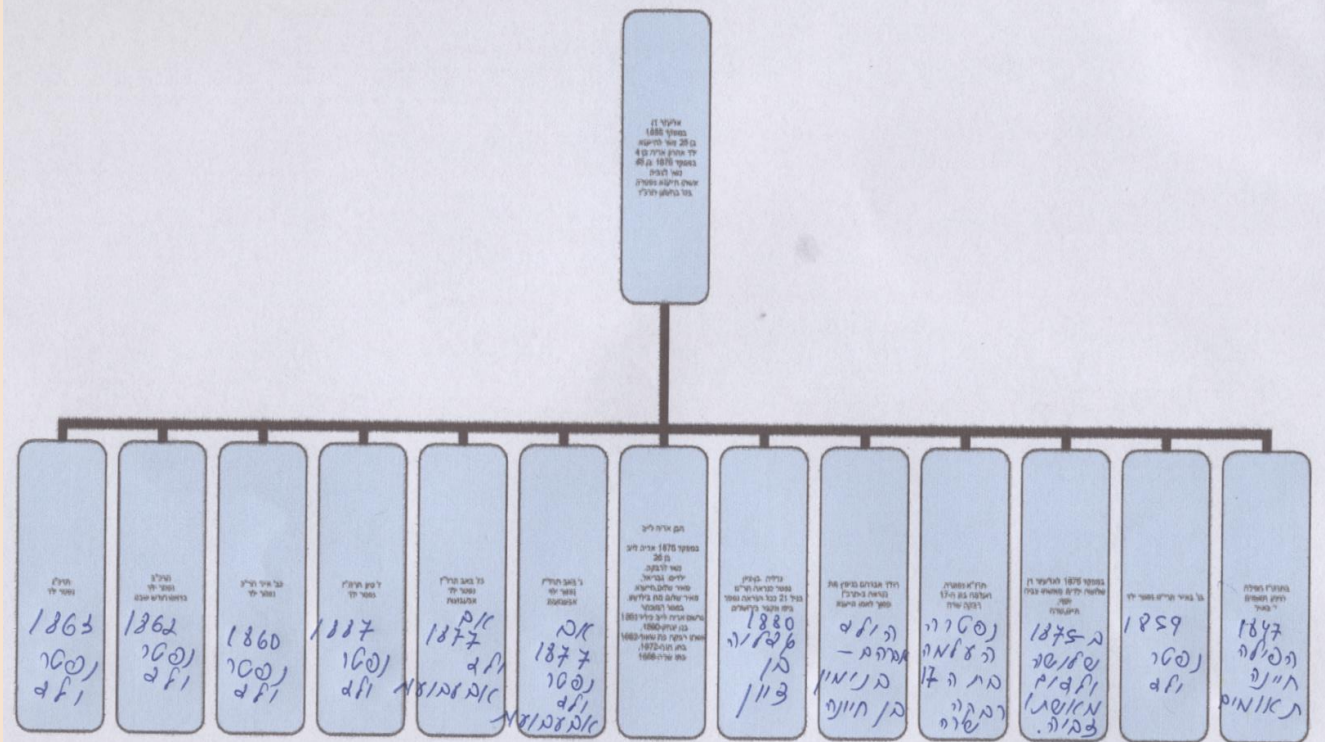
סיפור נישואיה השניים של בתיה בריינה לאלעזר נכד הגר"א פורט בהרחבה ברשימה "רחל –אחותו של הגואל" וכן פורט סיפור לידתו של אליהו ומסעותיו עם אמו לגילוי ספרי הגאון ר' אליהו.

הבן אליעזר - דן /פירוט נוסף

מתוך "חלקת מחוקק" רשום מקום קבורת אשתו הראשונה של אליעזר -דן

ילדי אליעזר דן אותם מצאנו במפקדי מונטיפיורי ובספר "חלקת מחוקק"

לאליעזר דן ושתי נשותיו נפטרו ילדים רבים-צרפנו תרשים המפרט את הילדים הקבורים בהר הזיתים.

אחד עשר ילדים וילדות (המספר כולל תאומים שהפילה חייענה) איבד אליעזר דן. שני ילדים מתו במגפת האבעבועות בחודש אב של שנת 1877 בהפרש של כמה ימים הבנים יהוסף ובן ציון-גדליה נפטרו גם הם בגיל צעיר. יהוסף רלב"ג-נישא בנשואים ראשונים לנחמה אידלה בת יוסף ריבלין ולאחר מותה לשיינה מלכה - ניקרא על שם סבו, הגיאוגרף הידוע, הרב יהוסף שוורץ. בן ציון גדליה נפטר בגיל 20 בנו נולד לאחר מותו ונקרא בשמו.

ארבעה האריכו ימים -

האחד מחייענא -(אריה לייב גבריאלוביץ הרוקח).

ושלושה מצביה-

שרה נחמה, נישאה ליוסף זונדל סלאנט

מרדכי בנימין רלב"ג,

וחיים שלום רלב"ג.

כאשר עלה ארצה בן דודו של אליעזר -דן-,המהר"ל דיסקין-הפכו השנים לידידים עד כדי כך שהמהר"ל ביקש להיקבר בצמוד לבן דודו וידידו הטוב.

ואכן, הרב דיסקין שהיה מקורב מאד לבן דודתו אליעזר דן נקבר בצמוד אליו על הר הזיתים.

אליעזר דן היה חבר "המועצה הגדולה של הכוללים" משך שנים. היה איש ציבור ורב ידוע הוא זה לדוגמא-שנשא את נאום ההספד המרכזי בפני רבני ירושלים ונציגי מונטיפיורי כאשר נפטר הגביר. נאווו הודפס ויצא כתוספת מיוחדת של עיתון "החבצלת". ספרים שכתב לא נאספו ברובם אלא נתפזרו אצל בני המשפחה.

רבי (משה) אליעזר דו רלב"ג – רבי ליישקע

נולד תקצ"ג 1832, נפטר כ"ז אב תרנ"ה.

(משה) אליעזר דן בהרלב"ג, (ראשי תיבות של בן הרב לייב בן גבריאל), נולד בשנת תקצ"ג, 1832, נמול בבית המדרש "אור חיים", ע"ש חיים בן-עטר, בנוכחות גדולי וגאוני ירושלים.

היה הילד האשכנזי הראשון מעליית "הפרושים", אשר הורתו ולידתו בירושלים, ועד יומו האחרון לא המיר אותה באחרת, בכל הניסיונות ובכל התנאים.

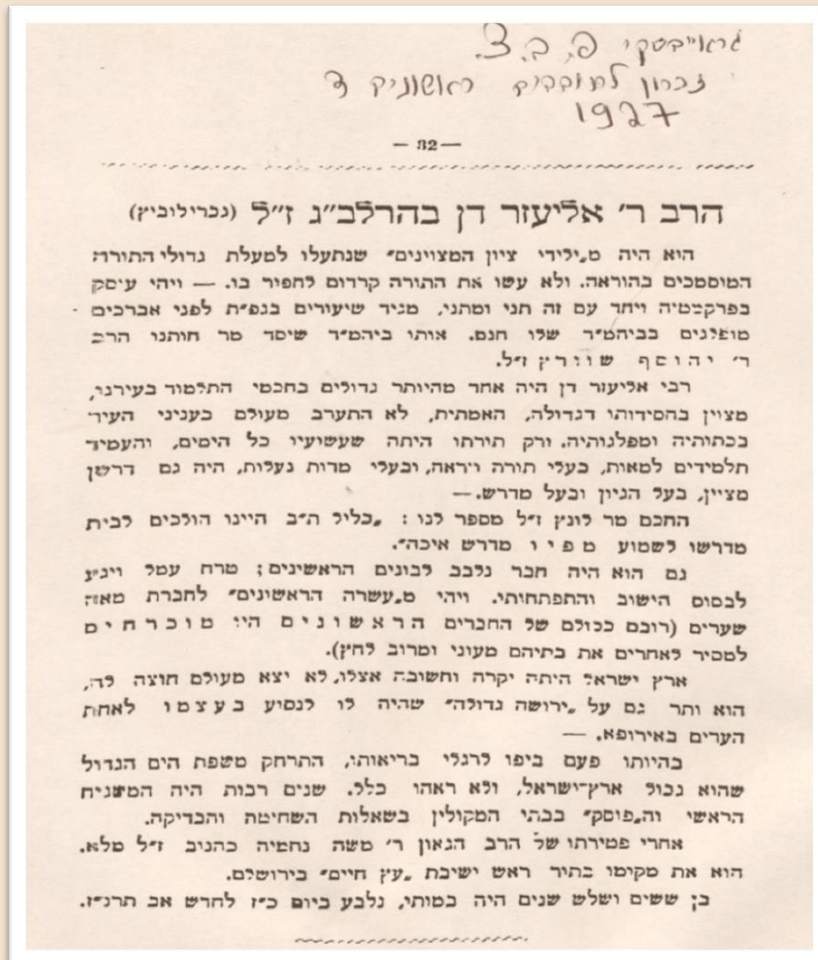
לשם שעסק בהרבצת תורה בישיבה הגדולה- בשעורים עמוקים ועיוניים, כך הקדיש את זמנו למשוך את ליבם של המוני עם, על ידי למוד דברי אגדה, המושכים את הלב ומקריבים את ישראל אל אביהם שבשמים. במשך שנים רבות נהג ללמד "מדרש רבה" בבית המדרש הישן "מנחם ציון", שבחצר ה"חורבה", בכל יום שבת קדש באשמורת הבוקר. שיעורים אלה במדרש משכו אליהם המונים שהיו באים במיוחד לשמוע אותו. קולו דהיה אמיר וצלול-תשמע גם הרחק- מחוץ לבית הכנסת. כשבית המדרש התמלא באנשים, היו רבים עומדים בחוץ ושומעים את דבריו.

אשתו חיינה ילדה את אריה לייב (4) (נולד ה' אב תרי"ב, 1852, נפטר י"ד שבט תרע"ה 1915). מאשתו השניה, צביה בת יהוסף שווארץ, נולדו: יהוסף (4), חיים-שלום, בן-ציון גדליהו, מרדכי-בנימין, ושרה-נתמה לימים אשת יוסף זונדל סלנט, נכדו של יוסף זונדל סלאנט אבי "תורת המוסר".

אשתו צביה, הייתה קונה את הבשר לשבת אצל רבי נתנאל לוריא, הקצב הידוע בירושלים של אותם ימים, ומשלמת לו כל חודש את חשבוננו. פעם אחת הגיש לפניה רבי נתנאל חשבון מופרז, והיא בתמימותה שאלה: "איך זה רבי נתנאל? אינו אנולים כל-כך הרבה בשר, החשבון נראה גדול מדי!" "ומה את חושבת" – ענה לה בעל האטליז- "כי עשיתי מרמה?", הנה אראה לך בפנקסי כי בכל שבוע נתתי בשר לכמה משפחות עניות על חשבונכם. רבי ליישקע (כך כינו את רבי אליעזר דן), שלח אלי-פתק לתת בשר לשבת, זכי-לא-אתך!"- מאז לא שאלה- צביה שאלות, והורתה לרבי נתנאל להמשיך לתת בשר לכל מי שיגיש פתק, והיא המשיכה לשלם.

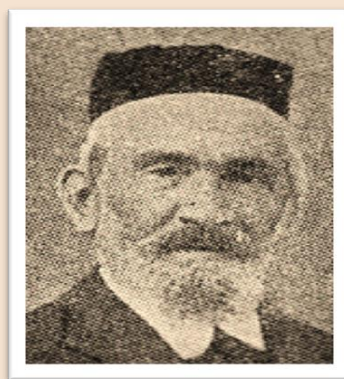
רב אליעזר דן לא חפץ להתפרנס מתורתו, ועסק במסחר כדי להחיות נפש משפחתו, בעודו מקדיש את רוב זמנו ללמוד תורה לשמה ולהרבצת תורה ברבים. בד בבד היה מגיד שעורים בגפ"ת לפני אברכים מופלגים, בביהמ"ד שיסד חותנו, רבי יהוסף שווארץ, ברח' חרון שבעיר העתיקה. הצטיין בשיטת הסברה נפלאה ובבקיאיות בש"ס ופוסקים. באופן מיוחד בלט בידיעה ובהבנה במדרש רבה, ושיעוריו במדרש היו אבן שואבת לרבים וטובים.

קטעים מתולדות חייו של אליעזר דן שעמד בראש "כולל הפרושים" בירושלים. מתוך ספרה של מאירה אליעז- "מסע שורשים"

מתוך ספרו של גרייבסקי "זכרון לחובבים ראשונים"

הרב אליעזר דן מורה, חבר ל"בונים הראשונים", אוהב ארץ ישראל.

פנחס גרייבסקי

פנחס גרייבסקי, סופר, עיתונאי, חוקר ומתעד היישוב הישן בירושלים. נולד ביום 13 במרץ 1873 ונפטר ביום 12 במרץ 1941 וחי את כל חייו בירושלים. החל משנת 1893, החל לאסוף תעודות היסטוריות, זיכרונות אישיים ותולדות

ג) חברי "המועצה הגדולה" משנת תרס"ו עד שנת תרכ"ו היו: הרבנים הגאונים והעסקנים ר' משה יהודה ליב הרב מקוטנא בעל "זית רענן", ר' ישעיה ברוקין, ר' יעקב ליב לעזי, ר' נחום בהיר אברהם, ר' שמואל סלנט, ר' יעקב ברלין, ר' אלי בעלהיק ב"ר הלל, ר' מרדכי שניצר, ר' אריה נאמן, ר' משה נחמיה הרב מחסלביץ, ר' יעקב מלוזין, ר' נטע נאטקין, ר' אליעזר דן ברלב"ג, ר' שלמה זלמן בהרז"ל לעזי, ר' זאב ב"ר אברהם זיין, ר' הלל שרלין, ר' זעליג הויזנר, ר' נפתלי צבי פרוש, ר' משה חעשין, ר' יהודה ליב גולדשמיד, ר' אלי יהושע בהר"מ מגיד, ר' יהודא ברוגמן, ר' צבי ברמ"י מאנטופאלי, ר' יואל זאב בר"י סגל, ר' יעקב בר"ח שוב, ר' אלי זלמן באסן, ר' אשר בר"ח לוריא, ר' יעקב סופר, ר' יצחק ליטשיץ, ר' נתן גרינגרט, ר' חיים הלוי מקוונא, ר' אברהם יצחק סרכסנברג, ר' משה זקס, ר' רמאל ב"ר דוב מביאליסטוק, ר' ברוך בר"מ שור, ר' יוחנן צבי שלנק ור' יוסף יואל ריבלין סופר ומנהל כולל הפרושים הכללי. ומשנת תר"ך נוסף אליהם הגר"מ אויערבאך.

ד) חברי "המועצה הגדולה" בשנת תרכ"ו עם ארגון הועד הכללי מתדוש היו הרבנים הגאונים והעסקנים הידועים דלהלן: ר' מאיר אויערבאך, ר' שמואל סלנט, ר' יעקב ליב לעזי, ר' יעקב ברלין, ר' משה נחמיה כהנוב מחסלביץ (ראש ישיבת "עץ חיים"), ר' אליעזר דן רלב"ג (נברילוביץ), ר' אריה נאמן, ר' מאיר מאניקסט, ר' אשר לוריא, ר' אליעזר זאלקינד, ר' אברהם אייזנשטיין, ר' זאב חלפינוון (מכונה ר' זאב באביס), ר' אברהם קורסי, ר' נתן גרינגרט מברסק, ר' זעליג הויזנר, ר' יודא ליב גולדשמיד, ר' משה זקס, ר' ליב ליטשיץ (הורביץ), ר' זלמן חיים ריבלין, ר' הירץ הוטנר, ר' אלימלך מסינסק, ר' מרדכי יפה

אזכור שמו של אליעזר דן כאחד מראשי העסקנים- חברי "המועצה הגדולה"-1866- לצידו של זאב וולפינוון מתוך הספר "מוסד היסוד"

את נוסח המצבה שלו חיבר בן דודו, המהר"ל דיסקין, וכך כתב:

"פה נגזו ארון הקדש,

נולד בקדש ונאסף בקדש הרה"ג חריף ובקיא, אשר מילדותו עד יום פקודתו הרביץ תורה ברבים, והעמיד תלמידים הרבה, ורבים השיב מעון.

משה אליעזר דן בהרב רבי אריה לייב זצ"ל, עלתה נשמתו להתלונן בצל שדי.

כ"ז מ"נ אב, התרנ"ה
תנצבה"

קבריהם של אליעזר דן ושל המהרי"ל דיסקין במרומי הר- הזיתים

השער לספרו של אליעזר דן רלב"ג שיצא בשנת 2009 על ידי נינו

הרב יהוסף שוורץ; (1804–1865) שד"ר, מראשוני חוקרי ארץ ישראל בעת החדשה. (מתוך ויקיפדיה)

רב, אומן, חוקר ואיש מדע - בתו צביה הייתה אשתו השנייה של אליעזר דן.

חיבר שמונה ספרים. החשוב שביניהם "תבואות הארץ" מתאר את הגיאוגרפיה של ארץ ישראל, יישוביה, הצומח, החי ותושביה. הספר תורגם לאנגלית וגרמנית, וחלקים ממנו שימשו כחומר לימוד בבתי ספר יהודיים בגרמניה. הספר זכה לעיטור כבוד של קיסר אוסטריה.

בספריו יש תיעוד רב של ההווי באותה תקופה בירושלים, ויש בהם לשפוך אור על היחסים בין היהודים לבין המוסלמים ועל מצבם של יהודי ירושלים תחת השלטון הטורקי.

מספר ציורים של יהוסף שוורץ השמורים במוזיאון- ישראל

מרת שיינא מלכה ברלבי"ג תי

כאילת השחר הופיעה או על פני ירושלים בחכמתה, בהשכלהה ובחבת אל הארץ.

בעודה צעירה לימים הצטיינה בלמודיה, כמאמריה ושיריה לתחית ישראל בארץ ישראל.

בהיותה כבת עשרים שנה באה ירושלימה, כסלו תרנ"א, יחד עם הוריו היקרים. אביה היה הרב הנאון רבי חיים יעקב שפירא זצ"ל מקובנה, מי שהיו כיח שנה הדיין הראשון בבית דינו של סרן הנאון הגדול רבי יצחק אלחנן זצ"ל וכמו כן בירושלים בבית דינו של סרן דגאון הגדול רבי שמואל סלנט זצ"ל נדב"ע כיא סיון תרס"ח.

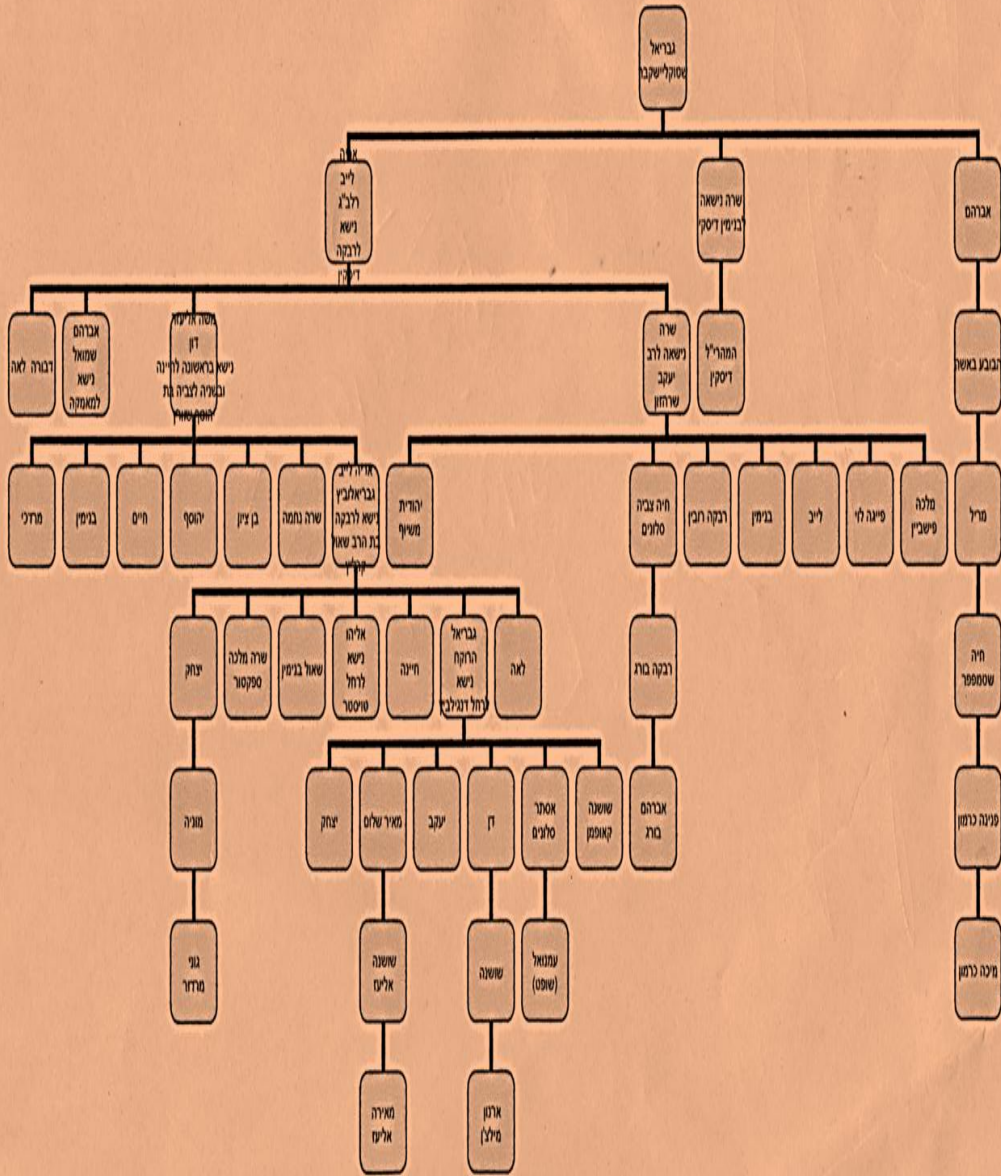
מ' שיינא מלכה תי נשאה אז, בש' תרנ"א, לאחד מבחירי בני ציון המצוינים ילד בן ילד הארץ הרב ר' יוסף בהרב דגאון רבי אליעזר דן בהרלבי"ג זצ"ל. ילדה לו שני בנים, שני צנתרא דירבהא, שהצטיינו עוד כילדותם בכשרונותיהם המצוינים, היו סטובי בני הישיבה, נסמכו להוראה ונתקבלו לרבנים בערי אמריקא, שם האחד רבי אריה ליב רלבי"ג נ"ר רב בעיר קוני איילנד, והשני רבי מנחם אייזיק רלבי"ג נ"ר, רב בעיר ברוקלין.

לראבון נפטר אביהם בסכחר שנתיו, ואטם נדה וחנכה אותם לתורה ולתעודה, כיר חכמתה הטובה עליה.

הנכרה שיינא מלכה ברלבי"ג לבית שפירא היא אחת המצוינות בכנות ישראל בארץ ישראל—כעת באמריקא אצל בניה היקרים—לבר חכמתה והשכלתה והצטיינותה בעבריה גרמנית ורוסיה. סחוננת היא בלב עדין ורחמן, נדיבה, רחמניה, ורבה הצדקה וחסד בהצנע וכבוד.

שיינה –מלכה רלב"ג מתוך ספרו של גרייבסקי "בנות ציון וירושלים"
שיינה מלכה הייתה אשתו של יהוסף בנו של אליעזר דן שמת בצעירותו ונקבר ליד אביו והמהרי"ל דיסקין

צאצאי אריה לייב רלב"ג בנו של גבריאל שטוקליישיקבר

תרשים חלקי של צאצאיו של אריה לייב בנו השני של גבריאל, לשם העניין, ארנון מילצ'ן הינו דור שביעי מגבריאל-אברום בורג-חמישי. שמות הצאצאים של הילדים עד לדור אחרון מפורטים בספרה של מאירה אליעז. בסוף הפרק רשימה מפורטת יותר אותה ניתן להגדיל

הבן אברהם וילדיו

נולד ב 1813 על פי מפקד מונטיפיורי משנת 1855 או ב- 1804 ע"פ המפקד משנת 1849.

נקבר בהר הזיתים בשנת 1859 כנראה בקבר אחים עקב מגיפת החולירע בני משפחותינו הינם צאצאיו ועל כן פרק זה ערוך בפירוט יתר.

בשנת 1844 חזר לארץ (או אולי הגיע אז לראשונה) הבן אברהם שהיה כבר בעל משפחה, והתיישב בירושלים עם ילדיו דן - ובאשה בת הארבע.

כאשר הגיע אברהם לירושלים היה אריה לייב רלב"ג אחיו, אב לילדים –בנו הבכור נקרא אליעזר -דן והיה הצבר הראשון של עדת הפרושים בארץ ישראל -לימים הפך להיות רב גדול ומורה הלכה.

אברהם – הבן, שהיה נשוי לחוה בת דוד משקלוב נולד ב-1813 עלה בשנת 1845 לערך-בספינת מפרש קטנה-עם משפחתו- כאשר הגיעו לירושלים הייתה שעת ערב שערי העיר - העתיקה היו כבר סגורים. למזלם פגש אותם איש - כנסיה אשר דווח על הגעתם ליהודים שבתוך החומות ואז בעזרת שוחד מתאים –פתחו השומרים את השערים והקבוצה נכנסה.

לאברהם היו שלושה ילדים דן, באשה ועוד בן דוד - שמואל שנולד בארץ ונפטר בילדותו. חוה אשתו נפטרה בשנת 1880 והייתה עיוורת.

עובדה זו מעניינת מאד כי אחדות מצאצאיה היו עיוורות גם הן בעקבות מחלת הסוכרת ממנה סבלו.

1. דן - שהיה חלבן ולפני כן כורך ספרים היה נשוי לביילה שנפטרה ב-1890, דן נפטר ב-1882. נולדו להם שלושה ילדים שמהם נותרה בחיים רק בת אחת. אשר גם לגביה לא נמצא אזכור בשנים מאוחרות יותר וככל הנראה גם היא נפטרה בצעירותה. הוא היה עני מרוד (זאת על פי מפקדי- מונטיפיורי). בעלה של אחייניתו אלקה- הרב יעקב שפירא תרם לו את כל כספי הנדוניה שקבל. מיכה המשׁיך במצווה והקים בשנת 2011 מצבה על קברו. דן רשום במפקדים מהשנים, 1849, 1855, 1866, 1875

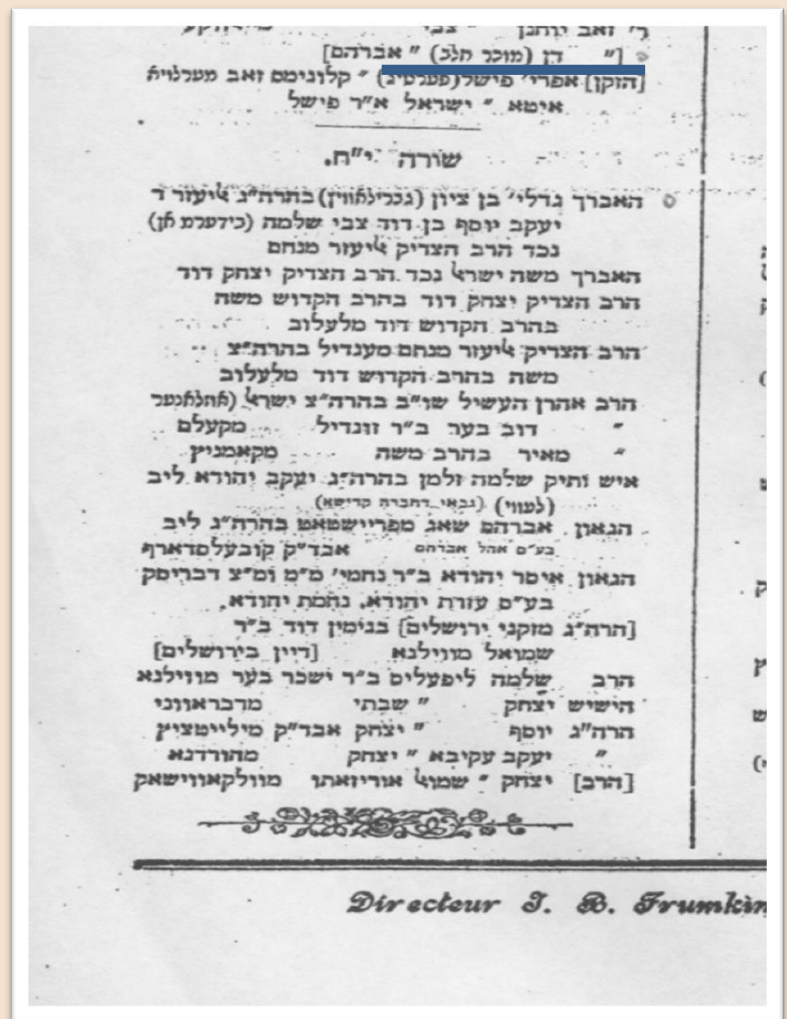

המצבה על קברו של ר' דן משקלוב, אחיה של הבובע באשע.

המצבה הוקמה באדר ב' תשע"א על ידי משפחתנו כאשר בדיקותינו העלו כי דן שהיה עני מרוד כל ימיו לא השאיר אחריו צאצאים.

ניסינו ללכת בדרכו של בן המשפחה ר' יעקב שפירא אשר מסר לו את כל כספי הנדוניה שקבל ממשפחת אשתו –אלקה.

אלקה הייתה אחייניתו של דן, בת אחותו, באשע.

רישום מצבתו של דן נכדו של גבריאל בנו של אברהם.

היה עני מרוד מוכר חלב. ברישומי "חלקת מחוקק"

חלקת מחוקק - הינה סדרת ספרים העוסקת במיפוי מצבות בבית העלמין היהודי בהר הזיתים ואשר נכתבה על ידי אשר ליב בריסק. בין היתר מתועדים בספרים חלקות: חסידים, חלקת הרבנים וכן חלקת הנפטרים ממגיפת הכולירע.

אשר ליב בריסק

נולד בירושלים, בשנת תרל"ב (1872), לאביו **דוד** יליד צפת, ממשפחה שמוצאה מבריסק למד בתלמוד-תורה ובישיבת "עץ חיים" ואח"כ עבד כמגיה בדפוס הרי"ד **פרומקין** (בעל ה"חבצלת"). בתרס"א התחיל לרשום את הכתבות מעל גבי המצבות של הקברים בהר הזיתים והשיג לכך את הסכמת הממונים הספרדים והגבאים של החברה קדישא האשכנזית, שהעריכו את פעלו ועודדוהו להציל משכחה את זכר שוכני עפר, - ואח"כ פרסם את הכתבות בספר בן חמשה כרכים בשם "חלקת מחוקק". גם חכמי מערב אירופה החשיבו את עבודתו זו,

חיבר ספרים רבים אחרים. עבד את עבודתו המדעית במסירות נפש בתנאי עוני ומחסור.

היה בקשרי ידידות עם משכילי ירושלים, שקד על הדיבור העברי, קרא לבניו ולבנותיו שמות תנ"כיים ונתן להם חינוך עברי לאומי.

במלחמת-העולם הראשונה גויס לפלוגת-עבודה צבאית ("עמליה") ועמדו לשלחו לחזית מדבר באר-שבע, אך הודות להשתדלות טובי ירושלים הושאר בעיר ועבד בניקוי סמטאות העיר העתיקה בין שער שכם לשוק הבשמים.

תוך שרותו זה חלה ונפטר בירושלים ד' כסלו תרע"ז.

2. דוד או דוד-שמואל - היה צעיר מן ב-12 שנה. נפטר בגיל ארבע ב-1857.

3. שרה- בתיה –הקרויה באשה או באשע בפי בני משפחתה לאחר מכן-הבאבע באשע-נולדה בשנת 1839 הייתה כבת ארבע כאשר עלו ארצה . נישאה לאריה לייב מדרצ'ין יליד 2-1831 אשר עלה ב-1852.

באשה הייתה כבת 14 כאשר נישאה.

הבאבע באשע התפרנסה מבישול לשמחות.

היא נפטרה בשנת 1923 בבית האבות האשכנזי שבכניסה לעיר בגיל 84.

קודם שעברה לבית האבות התגוררה ככל הנראה עם בניה שלמה וולוול (כך על פי ספר המוכתר).

ילדיה של הבאבע באשע:

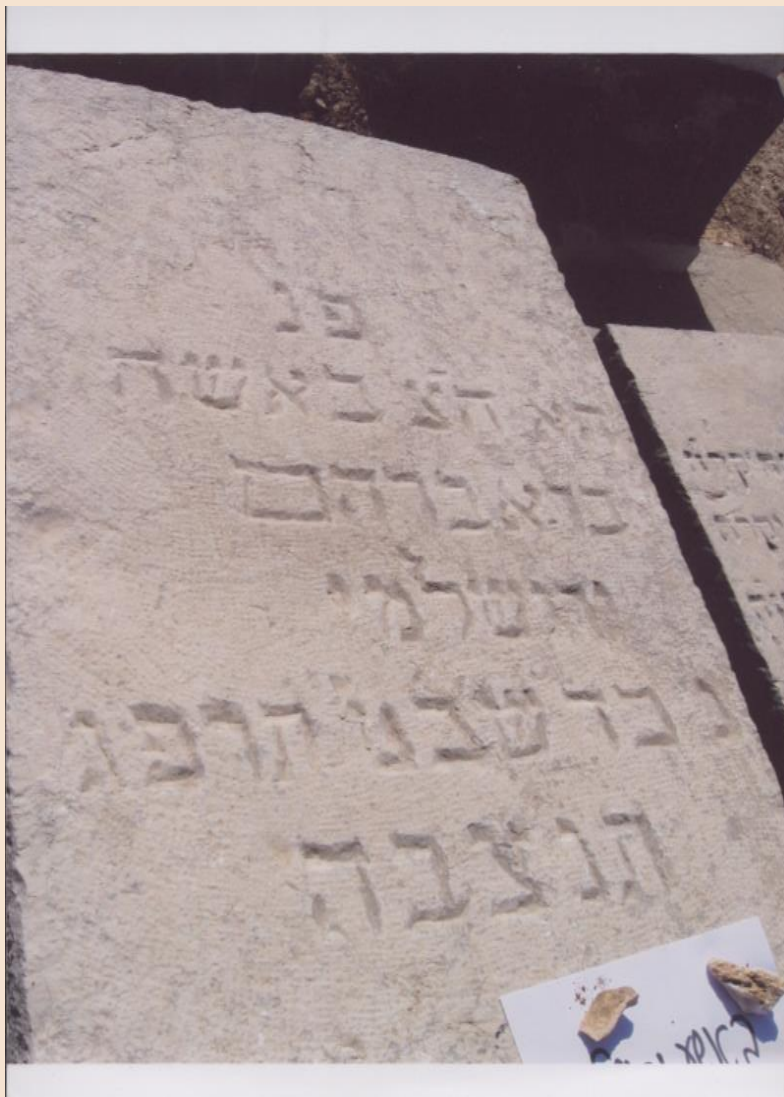
עלקא, וולוול, שלמה שדכן, מריל.

על-פי בדיקותינו נולדו לבאבע באשע לפחות עוד שני ילדים שנפטרו בגיל צעיר מאד.

באשע, נכדתו של גבריאל, (הבובע באשע) בזקנתה.

**עלתה לארץ עם משפחתה בגיל ארבע בשנת 1844 אחיה הצעיר דוד-שמואל נולד בארץ
ונפטר בילדותו**

קברה של באשה בהר הזיתים. נפטרה בבית הזקנים בכניסה לעיר בשנת 1923

כ"ד בשבט תרפ"ג מיקום קברה מערב אמצעי 2 חלקה ג' כ"ג קבר 8

מושב זקנים וזקנות המאוחד, ירושלים.

United Aged Home Moshav Sekenim, Jerusalem.

"מושב זקנים וזקנות המאוחד".

כאן בילתה הבובע באשה את שנותיה האחרונות וכאן נפטרה

בנייה 1855
בנייה 1855

ספר מפקד מונטיפיורי משנת 1855
 Statistical account of the Congregation in the Holy City of Jerusalem

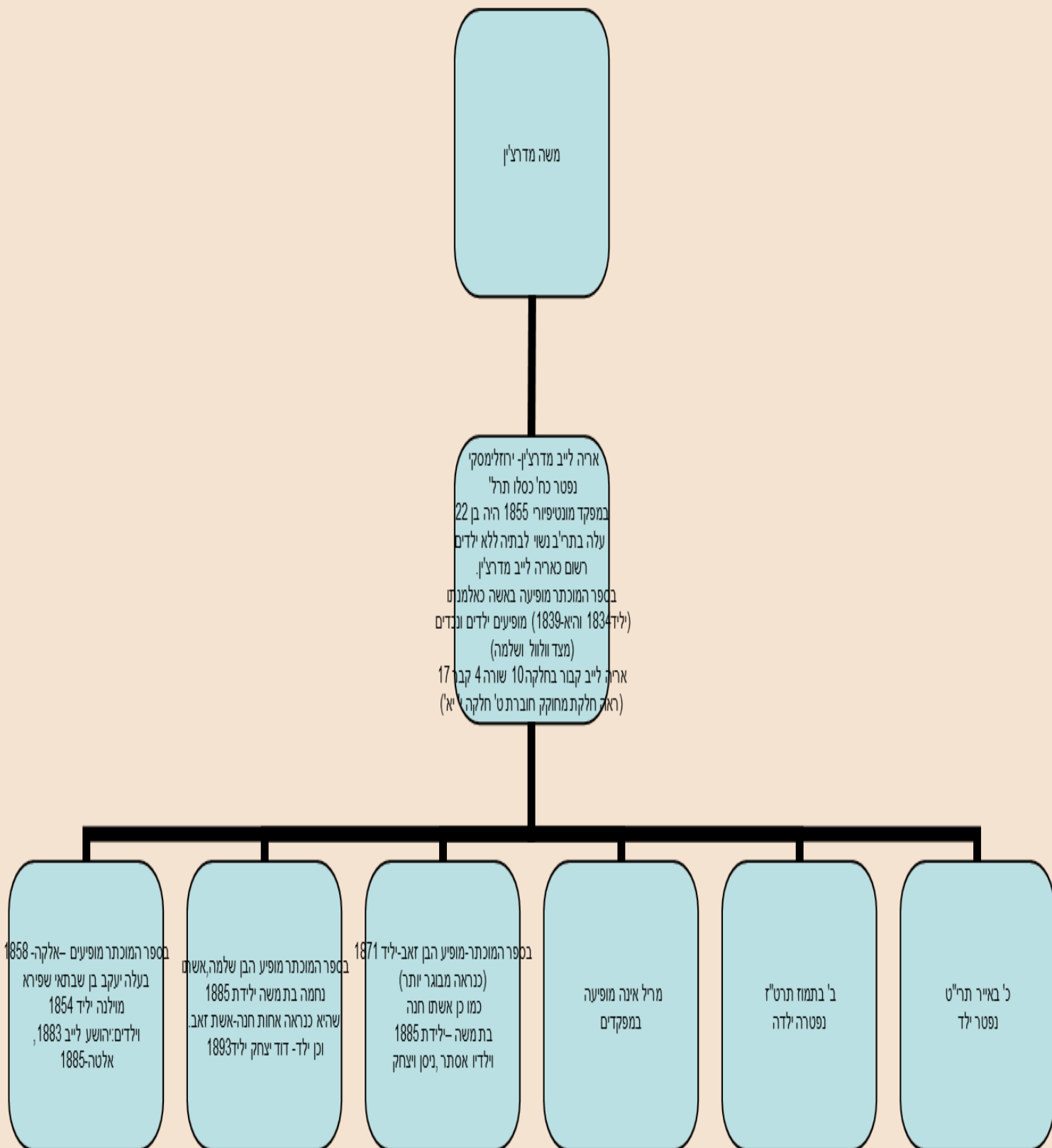
מספר המשפחה	מספר הילדים	שמות הילדים ושנותיהם	שם האב	שם האם	מקום מגוריו	מספר הילדים	שנת הגעתם לארץ	מקום הלידה	שנת הלידה	מקום מגוריו
1	1	משה בן 7	יהודה בן יוסף	רחל	קטמון	1	1855	ירושלים	1855	ירושלים
2	1	משה בן 7	יהודה בן יוסף	רחל	קטמון	1	1855	ירושלים	1855	ירושלים
3	1	משה בן 7	יהודה בן יוסף	רחל	קטמון	1	1855	ירושלים	1855	ירושלים
4	1	משה בן 7	יהודה בן יוסף	רחל	קטמון	1	1855	ירושלים	1855	ירושלים
5	1	משה בן 7	יהודה בן יוסף	רחל	קטמון	1	1855	ירושלים	1855	ירושלים
6	1	משה בן 7	יהודה בן יוסף	רחל	קטמון	1	1855	ירושלים	1855	ירושלים
7	1	משה בן 7	יהודה בן יוסף	רחל	קטמון	1	1855	ירושלים	1855	ירושלים
8	1	משה בן 7	יהודה בן יוסף	רחל	קטמון	1	1855	ירושלים	1855	ירושלים
9	1	משה בן 7	יהודה בן יוסף	רחל	קטמון	1	1855	ירושלים	1855	ירושלים
10	1	משה בן 7	יהודה בן יוסף	רחל	קטמון	1	1855	ירושלים	1855	ירושלים

דף ממפקד מונטיפיורי משנת 1855 המופלג אריה לייב מדרהטשין נשוי לבתיה אז בת 15 עדיין ללא ילדים

ספר המוכתאר ירושלים

האימפריה העות'מאנית שלטה בארץ ישראל משנת 1517 ועד 1917, שנה בה נכבשה הארץ על ידי האנגלים, בשלהי מלחמת העולם ה-1 - בארכיון המדינה (גנזך המדינה) מצויים 461 ספרים של מפקדי אוכלוסין המכילים פרטים על תושבי ארץ ישראל משנת 1875 ועד 1917. ספרים אלה, הכתובים ברובם בתורכית עות'מאנית באותיות ערביות נקראים ספרי הנופוס - נפשות הספרים מחולקים לסוגים שונים כמו כן הרישום מחולק לפי דתות - מוסלמים, נוצרים ויהודים. אחד מספרי המוכתאר כתוב בעברית

בני משפחת אריה לייב מדרצ'ין ובאשה על פי ספרי המוכתאר (נפוס)-מפקד האוכלוסין של אז

דרצ'ין (עיר הולדתו של אריה-לייב בעלה של באשע)
עיירה בנפת סלונים (Słonim), מחוז נובוגרודק (Nowogródek), פולין

ככר השוק בדרצ'ין

אריה לייב מדרצ'ין נפטר ב-1869. על פי מסורת משפחתית נרצח על ידי ערבים והותיר את אשתו עם ארבעה ילדים קטנים. הבן הקטן וולוול שהיה תינוק הועבר להשגחת בני משפחה מצד הדוד אריה לייב- (שרה שרהזון אחותו של אליעזר דן ואליעזר דן עצמו)

להלן פרטי בני משפחות הילדים:

א. עלקא

ביתה הבכורה של באשע התייתמה מאביה שנהרג ככל הנראה על ידי ערבים כשהייתה בת 10 ואמרה קדיש על קברו.

עלקא נולדה ב-1858 נשאה ליענקל שפירא בן שבתאי יליד 1854, בן לדיין מקובנא (על פי ספר המוכתר-מוילנה) שהיה תלמיד של אליעזר דן רלב"ג בישיבת "עץ חיים" בין היתר שימש כשליח בדרום אפריקה לשם איסוף כספים שם.

יענקל שפירא תרם לאחיה של הבאבע באשע- דן -כל כספי הנדוניה שקיבל -1000 טאלער כדי לסייע לדן במחלתו.

נולדו להם חמישה ילדים: אלטה שולמן, נולדה 1885(נקראה בשם זה לאחר ששלושה ילדים שנולדו לפניו נפטרו) יהושע לייב נולד 1883, מושקה דינה שנישאה לרב קניאל, אליעזר דן, שבתאי שפסל (דרום אפריקה).

כל הילדים נולדו בעיר העתיקה מלבד הצעיר-אליעזר דן שנולד בשכונת בית ישראל החדשה.

כשהגיעה אלטה לפרקה שהה אביה בדרום אפריקה, סבתה, באשה, לקחה על עצמה לדאוג לנישואיה-היא פנתה לרב יצחק וינוגרד, מצאה שידוך טוב ולקחה על עצמה את הוצאות הדירה החתונה והכלכלה לשנים הראשונות.

ב. מערל

נולדה בשנת 1860, -לערך, נישאה בגיל צעיר ליששכר בער לוי שהיה אלמן ללא ילדים בסוף שנות הארבעים לחייו. הוא נולד בשנת 1828 לערך לאביו אפרים -פישל - שהגיע ארצה מהעיר סטאשוב חבל פינטצוב והיה רשום בכולל וורשה- את מערל פגש בבית הקברות בעת האזכרה לאשתו כאשר עלתה לקבר אביה.. המשפחה התגוררה ברחוב היהודים בעיר העתיקה-רח' חב"ד. מריל הייתה כבת 16 בעת שנישאה. לזוג נולדו שלושה ילדים: פישקה, מוטקה וחיה.

פינטשוב

עיירה בפולין

מחוז: קיילצה-מקום הולדת משפחתו של יששכר –בער בעלה של מריל בתמונה-בית הקברות היהודי בעיירה שם קבורים רבנים ידועים.

מערל- בתה של באשע

<p>חדש, שערי צדק עסק בציצ הצדיק יהודא לוב ב"ר יעקב וסקא מאמשרד דלדה מלכה ב"ר יצחק (גליער) יעקב הסופר " יצחק חעשין האברך השקרן בתורה אברהם הסופר (ב"ר יעקב) הבחור " משה אתרן ב"ר מרדכי שניצער האברך " עוריאל אתרן יפה (מקולאנד) אברהם צבי נכד הר"ם משה שאכדלס ספרעסבורג ברוך צבי סג"ל הורוויץ ב"ר ישראל איסר מקאמניץ</p>	<p>הגאון שמעון בה"ר ורה רב דסאורעג וויקובשטאט כ"ס נולד שטען הרבנות אמתר ב"ר מנחם א' ודה"ג שמעון ורה רישקא " בנימין (א"ר ליב קאלניר) הרב יהודא לוב " אלי' יעבץ מקאנא יצחק ארי' לוב " בנימין (סנייג) מסטאוישאק מנחה " ליב (א"ר יצחק א"ר) מייגע " אתרן משומיאטיץ [חוקן] בנימין " ליב הכהן " בצלאל " ארי' הכהן " משה יהודא בהרב נתן שנאטיץ סטיררא מפנימשוב</p>	<p>הרב גמלי הירש " אינער ליפסאן פרוש סבאברוסק האברך יששכר ב"ר יעקב ועלחיווער ר' יצחק בהרב אברהם שלמה ולסן (סדף) (האגד) ליב נכד ר' פלישאל [תרב] חיים ב"ר ארי' יהודא ליב ראצקער (האגד) יהודא ליב בה"ר בנימין יוד מוילנא הרה"ח יוסף ב"ר משה סברוין הישיש צבי ב"ר יצחק מסעמיאטיץ נרב ספרים לבה"ד ר' ישכר בער ב"ר מאיר רייכליס הילד מאיר ולסן " נתום בנימין (אמתו בת"ס) ר"א אברהם בהגאון אשר לעמיל</p>
---	--	---

רישום מ"חלקת מחוקק" על מקום קברו של אפרים פישל אביו של יששכר בער.

קברותיהם של מערל ויששכר בער הלוי סגל ההר הזיתים

קברו של אפרים פישל בר' יששכר דב הלוי שהיה אביו של יששכר בער בעלה של מריל -
 השמות חוזרים
 על עצמם

המצבה הישנה שעל קברו של אפרים פישל שנחשפה על ידי המדריך בהר- הזיתים ואשרה כי השערותינו בעניין היותו של אפרים פישל זה אביו של יששכר בער -נכונות. במצבה הישנה הוא נקרא גם סג"ל.

כשהיה יששכר בער בן 52 (ב"נ בגימטריא) –נולד לו, ככל הנראה, בנו השני מוטקה שתי נכדות נקראו על שמו-פנינה. ומה הקשר בין בערל לפנינה? בערל הפך לפרל ופרל לפנינה.

פישקה ומוטקה -היו רוקחים בזכות דודם וולוול. **עליהם בפרקים נפרדים**

חיה –שהייתה סבתו של מיכה נישאה **לשלמה שטמפפר** בן אחיו של יהושע שטמפפר ממיסדי פתח תקוה.

בזכות גיסיו הפך אף הוא לרוקח.

כשהיו כולם בירושלים היו וולוול, פישקה ומוטקה נפגשים מידי יום שבת -כל פעם בבית אחר דנים בעניינים רפואיים ומתייעצים בענייני החולים שטופלו על ידם.

הם גם היו ממלאים זה את מקומו של זה.

השלושה היו כל כך קשורים איש לרעהו עד שהיה קשה להם מאד להיפרד לאחר הפגישות בימי שבת.

הם היו מלווים איש את רעהו לביתו ואחר כך חוזרים ומלווים את המלווה וחוזר חלילה.

פישקה נישא בגיל צעיר למרים זיו אשר ילדה לו חמישה ילדים שנותרו בחיים ובתוכם שלישייה, (משה, שלמה, יהודית, רחל ושמריהו) אשתו נפטרה בגיל 25.

אחותה-איטקה ובעלה אליעזר רמב"ך גידלו את הילדים בעזרתה של בתם- מושקה. (בתה של מושקה היא גאולה ריבלין).

את התינוק שמריה גדלה הסבתא מערל עד שהגיע לגיל ארבע.

לאחר תקופה נישא פישקה לאסתר גולדברג שילדה לו שלושה ילדים נוספים. (ישראל, מרים ורחל)

שמות הילדים מפורטים בתרשים המצ"ב

אמה של אסתר לא השלימה עם נישואים אילו ומתה משברון לב.

לאסתר הייתה אחות יפהפייה בשם מנוחה שהייתה מורה למלאכה ושני אחים האחד מורה ולשני חנות מכולת. מנוחה נשאה לבן משפחת הבנקאים ולירו.

לפניו היה לה חבר רוסי שנישא בסופו של דבר לביתה שמחה.

אסתר גולדברג אשר כונתה "אסתר פישקעס" הייתה מבוגרת מפישקה בכמה שנים, גידלה את כל הילדים לתפארת, התייחסה לילדיה המאומצים כאילו היו ילדיה שלה.

בבית המרקחת של פישקה היה טלפון, דבר שהיה נדיר ביותר באותה העת –נהגי האוטובוסים היו משתמשים בטלפון זה ובתמורה העניקו לו כרטיס חופשי שאותו ניצל דווקא אחיו מוטקה.

מספר הטלפון היה 1238 (אדם בעל קשרים לקח את המספר 1234).

פישקה נפטר בגיל 53 בשנת 1932.

מוטקה-נישא ליהודית גרפינקל אשר אימה (באבע בריינה) הגיעה מרוסיה (סלוצק) עם בעלה (שלמה זלמן) לאחר שילדיהם נפטרו בחו"ל והרב הודיע כי אם יעלו לארץ-יוולדו ילדים בריאים. בית המרקחת של מוטקה שכן בתחילה ברחוב היהודים-מעל הקרדו, אך לאחר שהשלטון הבריטי דרש להצמיד מעבדה לבית המרקחת-עברו לבית ברחוב ארט אשר למעלה התגוררו ולמטה היה בית המרקחת.

הבניין היה שייך לפני כן למיסיון ואחר כך נקרא "החצר של מוטל אפטייקער".

נולדו לו-אסתר שרף, מרים ושולמית כהנא, פנינה ודב שנהרג במלחמת השחרור. (פרטים נוספים אודות משפחות הרוקחים ניתן לראות בדפים המצורפים מתוך ספרו של אמנון מיכלין עמ' 55-52).

חיה-נישאה לשלמה שטמפפר בנו של אברהם שטמפפר אחיו של יהושע אחד ממייסדי פתח תקוה.

שלמה –אשר למד רוקחות אצל גיסו מוטקה יחד עם חיים גרפינקל וראובן מנדלסון-היה משך שנים רוקח המושבה חדרה (במוזיאון המושבה שמורים מסמכים שונים הקשורים בו).

לאחר התבססות השלטון הבריטי בארץ נאלץ לעזוב את עבודתו מאחר ולא הייתה בידיו תעודת הסמכה.

הוא לא הצליח למצוא עבודה אחרת, נסע לאוסטרליה ללא משפחתו שנשארה בארץ ומשם שלח את שכרו לכאן.

שלמה שטמפפר נפטר באוסטרליה וקבור בבית הקברות היהודי במלבורן בשנת 1947.

לשלמה וחיה-אחותם של פישקה ומוטקה- שני ילדים:פנינה כרמון ויששכר. (על חלק מבני ענף זה בפרק נפרד)

ג. שלמה (שדכן)

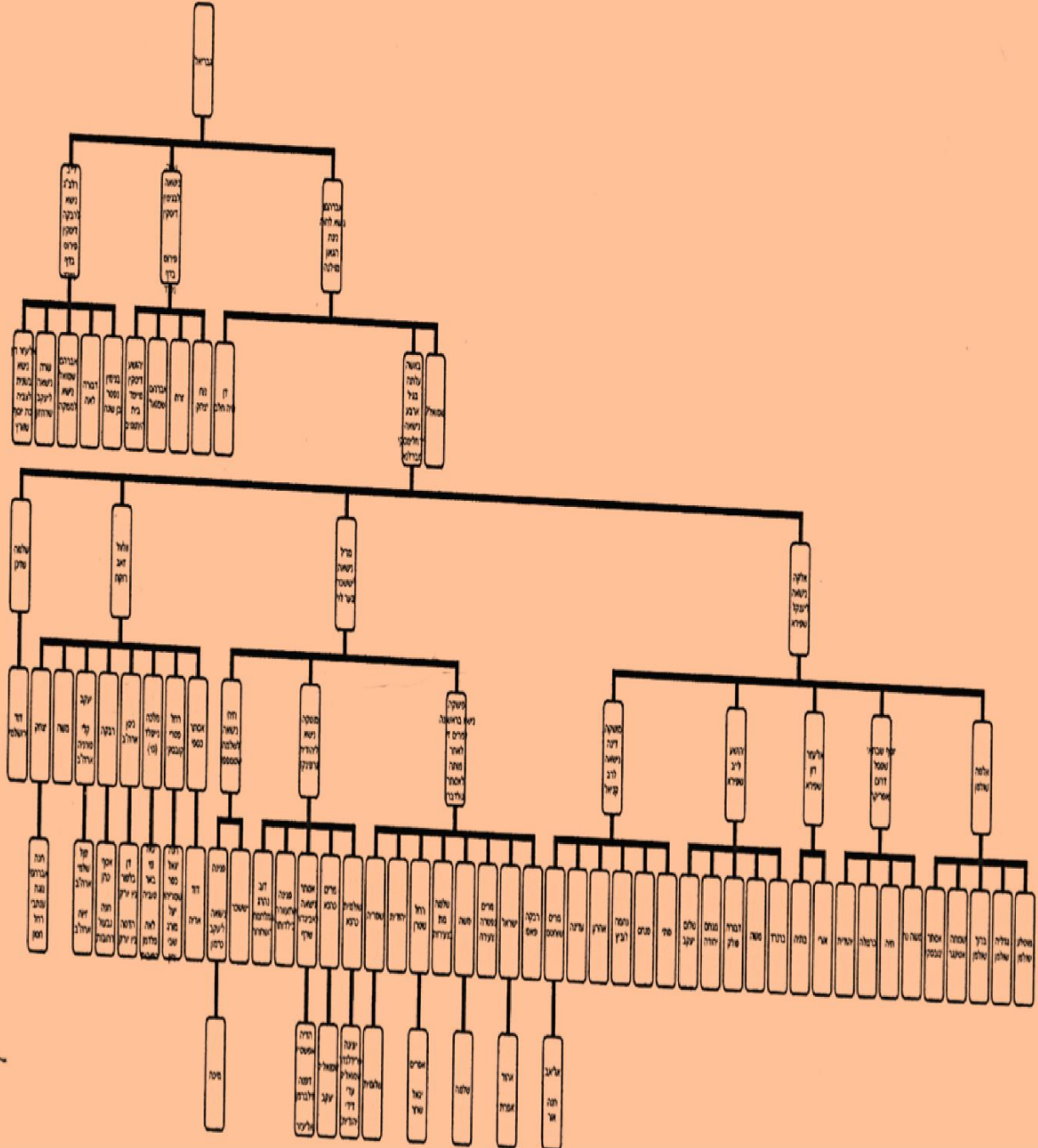
-נישא לנחמה בת משה נולד לו בן אחד בשם דוד-יצחק ירושלמי שהיה פסל- (על הפסל דוד ירושלמי ראו כתבה באתר "הכרמונים כותבים - carmonia.net" ("היה או לא היה –על הפסל דוד ירושלמי")

צאצאי גבריאל שטוקליישקבר

ענף הבן אברהם עלה עם תלמידי הגאון מוילנה נפטר בחורבת יהודה החסיד
1857

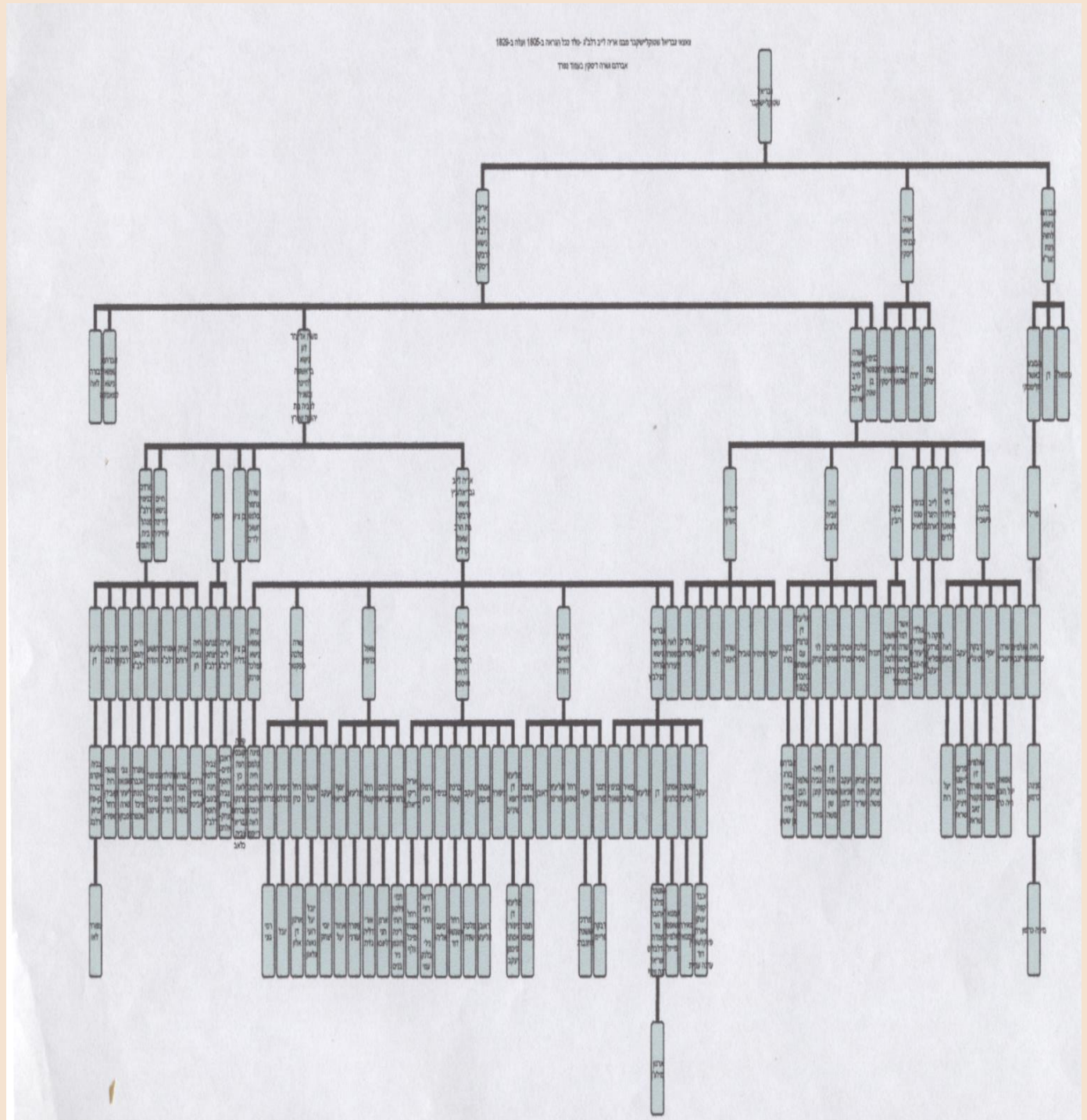
הפירוט לגבי צאצאי הבת שרה דיסקין והבן אריה לייב רלב"ג

בדף נפרד

ד. וולוול (זאב) -נפטר ב-1934-היה רוקח ככל הנראה בזכות קרוב משפחתו -אריה לייב גברילוביץ. (עליו בפרק נפרד בחוברת זו)

ניתן להגדיל את הכיתוב באמצעות לחיצה במקום המתאים בצד שמאל של המסך -למטה

צאצאי אריה ליב בן גביראל

ההתייחסות לנושא הבריאות בירושלים ממחצית המאה ה-19 עד תחילת המאה ה-20

בתורכיה פורסמה בשנת 1871 בראש חוצות פקודת הרופאים המפרטת את תפקידיהם של הרופאים, את החובה להקים בתי-מרפא ובתי-מרקחת לספק תרופות לבקר חולים קשים בבתיהם (החבצלת 8.9.1871).

ניתן להתרשם כי ברחבי האימפריה החלה להתעורר הבנה בדבר הצורך בשינויים מקיפים בכל הנוגע לנושא הבריאות.

ארבע שנים קודם לכן בתאריך 27.7.1867 מפרסם המשגיח הכולל של בית החולים רוטשילד בעיר העתיקה –ד"ר לונדון-דיווח על מצב בית החולים והסיבות למחלות הרבות בעיר. שעיקרן קדחת, מחלות עיניים, ומחלות עור.

דוקטור לונדון מונה מספר סיבות לכך: זוהמה ופגרים ברחובות, אוויר מעופש וסיבה עיקרית-זיהום המים. הוא קבע שיש לאסור על שתית מי-בורות המים המלאים חרקים וזוהמה, להקפיד על ניקיון הגוף ולהתרחק מעשן המזיק לעיניים המצוי בבתיים בעקבות חימום באמצעות פחמים.

מתוך הספר "מעשי רוקחים" פרקים בתולדות הרוקחות בארץ ישראל 1999- כתב אמנון מיכלין

ארבע מאות שנות השלטון העות'מאני בארץ-ישראל לא היטיבו עם נושא הבריאות. בעוד שבאירופה נפתחו בתי-מרפא ולרוקחות, לצד בתי מרקחת מפוארים, שררה בארץ-ישראל עזובה רבה בתחום הרפואה. העדרם של מתקני סניטציה, השימוש במימי בורות פתוחים, צפיפות המגורים והאשפה שפוררה ברחובותיהן הצרים של ערי הארץ – גרמו להתפרצויות של מגפות ומחלות שאיימו על קיומו של היישוב הקטן. גלבים ורופאי-אליל עסקו בריפוי חולים באמצעות הקזת דם, קמעות ולחשים, שלא הזיקו אך לא הועילו. מעמד חדש של מרפאים קם באמצע המאה ה-19: כל מאן דבעי הכריז על עצמו כרוקח או כרופא ועסק באין מפריע בהכנת תרופות ובריפוי חולים. אלה הוגדרו בכתביו של פנחס גרייבסקי

לאמור: "עוסקים במעשי מרקחת, הרכבה והפרדה, ניתוח ותחבשת". הרמב"ם כתב: "לא תעשה לך ידעוני וכישוף", אולם ככל שנשתכחה תורה מישראל ורבו צרות ופורענויות השתבשו הדרכים. הסובלים תרו אחר מרפא במיני קמעות ובשיטות ריפוי שהופצו בין בני הדתות השונות שפעלו על-פי מסורות עתיקות שמוצאן במרכזי הרפואה הקדומים ביוון ובמצרים, בסין ובהודו. שיפור ניכר חל באמצע המאה ה-19, כאשר המעצמות הגדולות הגבירו את התעניינותן בארץ-ישראל ופתחו קונסוליות בירושלים. בעקבות אלה הגיעו נציגי המיסיונים השונים ומיהרו להקים מוסדות חסד ורפואה, מתוך מניעים הומניטריים וגם מתוך תקווה למשוך יהודים לנצרות. בתגובה לפתיחת בית מרקחת של המיסיון הבריטי בירושלים בשנת 1842 נרתם משה מונטיפיורי לפעולה. בנסותו להעניק שירות רפואי ראוי לתושבי ירושלים נחנך בשנת 1843 בית המרקחת העברי הראשון בארץ-ישראל.

כך החלה למעשה תחרות פורה בין הרפואה הנוצרית-מיסיונרית לבין הרפואה העברית, וזו הביאה בעקבותיה את הקמתם של בתי חולים עבריים. בהעדר רוקחים אוישו בתי המרקחת שבבתי החולים ברוקחים לא-מוסמכים שהיוו את הגרעין שממנו צמח לימים מעמד הידענים. התואר "ידען" הוטבע לראשונה בתחילת המאה העשרים על-ידי ראשי הארגונים של רופאים ורוקחים שהכריזו מלחמת חורמה נגד מעמד הידענים.

גלי העלייה הביאו עמם אנשי רפואה שעסקו במקצועם בארצות מוצאם, ואליהם הצטרפו רבנים ידועים מגידוליה של ירושלים, שהיו אמונים על מסורות עתיקות של רופאי ישראל הקדומים. את השכלתם הרחיבו באמצעות התכתבות ומתוך ספרי רפואה, ורבים מהם למדו את תורתם בעת ששימשו כשוליות רופאים. בתי מרקחת רבים נוהלו בידי ידענים ברחבי הארץ וקהל לקוחות רב שיחר לפיתחם. בספרות התקופה תואר בהרחבה מעמד הידענים והודגש כי האיירור הסדיף לפנות אל אלה שלבשו כלבושו. דיברו בשפתו ונהגו כמנהגו.

בתי חולים בירושלים (סיכום מתוך ויקיפדיה)

בירושלים העות'מאנית של המחצית הראשונה של המאה ה-19 לא היו בתי חולים, ולחולים לא היה מוסד רפואי מסודר אליו ניתן לפנות בעת הצורך. משה מונטיפיורי שביקר מספר פעמים בארץ ישראל בכלל ובירושלים בפרט, הזדעזע מרמת התחלואה הגבוהה ותנאי ההיגיינה והסניטציה הקשים, והחל ליזום הקמת בית חולים בירושלים. מנגד עמד ארגון הפקידים והאמרכלים של אמסטרדם, שניהל את איסוף וחלוקת כספי החלוקה, והתנגד לכל מודרניזציה, מאחר שראה בה איום חילוני על דרכי החיים המסורתיות. בכוחו ומעמדו הכלכלי כפה הארגון את עמדותיו על יהודי ארץ ישראל. במכתב אל הראשון לציון, הביע מנהל הארגון את דעתו נגד הקמת בית חולים יהודי, ונגד העסקת רופא יהודי "העלול להחדיר מינות וכפירה לירושלים".

המאה ה-19 לא היטיבה עם ארץ ישראל, ומצבם של היהודים בה החמיר בעקבות מלחמת מוחמד עלי (שליט מצרים) עם האימפריה העות'מאנית. יחד עם המלחמה בארבע ועימו מגיפות חולירע, טיפוס ומלריה. בסופו של העימות, בשנת 1840, החזירו הטורקים לידם את השלטון על ארץ ישראל. באותה תקופה התגברה השפעתן של המעצמות הזרות בארץ, וקונסולים מטעמן פעלו באופן נמרץ בירושלים.

בשנת 1838 פתח הקונסול הבריטי מרפאה בירושלים, ובשנת 1844 הפכה מרפאה זו לבית החולים של המיסיון האנגלי, שמשך יהודים נזקקים על ידי אספקת מזון כשר, קביעת מזוזות בדלתות, ובעיקר בהצעת שירות רפואי, תרופות, מזון וביגוד חינם.

על רקע התחרות מצד המסיון האנגלי, גברה לבסוף עמדתו של משה מונטיפיורי, וד"ר שמעון פרנקל הגיע מגרמניה ארצה ב-1843, ופתח את בית החולים היהודי הראשון בירושלים ובארץ ישראל. ברחוב תפארת ישראל אך בית חולים זה נסגר לאחר ארבע שנים.

בית החולים רוטשילד

בשנת 1854 נפתח בית חולים יהודי בשם בית החולים מאיר רוטשילד בעיר העתיקה בירושלים. כהרגלו, מינה הברון אדם מטעמו לנהל את המוסד. הוא הפקיד את אלברט כהן, מנאמני משפחת רוטשילד על מלאכת הקמת בית החולים, ולאחר מכן על ניהולו.

מספר אברהם משה לונץ בספרו "מורה דרך בארץ ישראל וסוריה":

בירח יוני של שנת תרי"ד (1856) עזב החכם ד"ר אלבערט כהן את פריז ללכת ירושלימה. בעברו דרך וינה נתקבל לראיון מיוחד מאת הקיסר פרנץ יוזף הראשון, ובשמנה לירח יולי בא ליפו ואצל שער יפו עמדו כמעט כל יושבי העיר, מחכים לראות את פני המלאך השלוח להטיב את מצבם וגורלם... ואחרי זמן קצר נגש אל המלאכה לכוון בית חולים, וההצלחה האירה לו פנים, כי נזדמנה לו מיד לקנות מאת ראשי עדת הספרדים חצר גדולה ורחבת ידיים, אשר בה היה הת"ת, העומדת במקום גבוה בראש מורד הר ציון ונשקפת מול הר המוריה והר הזיתים, במחיר 20,000 פרנק, בתנאי כי כאשר יאבה הברון להעתיק את בית החולים למקום אחר - תשוב החצר וכל אשר יתוסף בה, לבעליה הראשונים בסכום שמכרו אותה. ותיכף החלו לעשות בחצר הזאת את כל התקונים הדרושים, ובכלות המלאכה יחד את כל חדריה לתעודתם, ובחדרי החולים קבע שמנה עשרה מטות, תשע לגברים, ותשע לנשים. (ואומנם כאשר עבר בית החולים למשכנו ברחוב הנביאים תפש את מקומו בית החולים הספרדי "משגב לדך")

לונץ מוסיף ומתאר בפירוט את בית החולים כמבנה מרובע בעל חצר פנימית אליה פונות הכניסות לחדרים. חדר אחד גדול מידות ובו תשע מיטות המיועד לגברים, שני חדרים קטנים יותר - באחד ארבע ובשני חמש מיטות שמשמש את הנשים החולות, בית כנסת, חדר תרופות (בית מרקחת), מטבח (לו הוא קורא "בית תבשיל") וחדרים נוספים לעובדי בית החולים. על כל דלת נקבע שלט עם שם החדר המיטות, השולחנות ושאר הרהיטים נצבעו בירוק. מעל כל מטה נקבע שלט ובו שמות התורמים. ומעל שער הבית מבחוץ נקבע שלט גדול "בית החולים מאיר רוטשילד" בעברית ובצרפתית.

השער לבית החולים רוטשילד ברחוב הנביאים שם בית החולים חקוק עליו

כל החולים של העדות השונות יקובלו בו מבלי כל שכר, ושלוש פעמים בשבוע יענה רופא הבית לכל החולים שידרשו בעצתו חנם, מבלי הבדל דת, וגם סמי המרפא יינתנו להם חנם, אך על המזמינים את הרופא לבתייהם לשלם לו שכרו, ואת הרפואות יקבלו חנם.

לאחר זמן מה, צצו חילוקי דעות בנוגע לאופי הפעולה של בית החולים. חלק מההנהגה האשכנזית פרושית בירושלים הסתייג מעצמאותו הניהולית של בית החולים ומהיותו נתון למרותו של רוטשילד בלבד. לטענת הפרושים, נקט בית החולים אפליה מכוונת כלפי קבוצות שונות מקרב היישוב היהודי בירושלים, והעדיף חולים בעלי נתינות אוסטרית על פני יוצאי רוסיה ופולין. מתוך חילוקי דעות אלו, נולד בית החולים ביקור חולים.

בשנת 1875 הוחלט להעביר את בית החולים לעיר החדשה לרחוב הנביאים בסמוך למגרש הרוסים והבנייה החלה בשנת 1887

מספר לונץ על בנין בית החולים:

"הבית עומד באמצע החלקה והוא בעל שלש קומות. בקומה התחתונה נמצאים בית-רפואות, בית להכנת הרפואות (לברטוריום), בית התבשיל, בתי האוצר, חדרי המשרתים. בקומה השנייה – חדרי החולים: חדר גדול לגברים, וחדר דומה לו – לנשים, ועל יד כל חדר שלשה תאים קטנים, חדר הנתוח, חדרים להרופא והמנהל. ובקומה השלישית מחלקה מיוחדת לילדים, בית הכנסת, בית ספרים, חדר לביקורים, מיקרוסקופיים ועוד".

ביום כ"ג באלול ה'תרמ"ח (1888), נחנך בית החולים.

מעבר בית החולים לבנינו החדש המשיכה משפחת רוטשילד בתמיכה ואף הגדילה את מעורבותה בפעולת בית החולים ככל שגדלו הצרכים. בשנת 1897 הוקמה מחלקת ילדים וזמן קצר לאחר מכן הוקמה מחלקת עיניים.

בשנת 1899 נסגר בית החולים לילדים מריאנשטיפט הסמוך (לאחר שמנהלו הגרמני ד"ר מאקס סנדרצקי שם קץ לחייו). וכל המטופלים הועברו לבית החולים מאיר רוטשילד.

בתקופת מלחמת העולם הראשונה נסגר בית החולים בנובמבר 1918 נפתח בית החולים מחדש תחת הניהול של ארגון נשות הדסה, בשמו החדש "בית החולים רוטשילד- הדסה". לאחר המלחמה שופץ בית החולים בעזרת משפחת רוטשילד, ונוספו שני בניינים חדשים ותוקנה מערכת הביוב. בית החולים הכיל 90 מיטות, ב-1935 הגיע מספרן ל-190.

כאן שכן בית החולים רוטשילד בעיר העתיקה, לאחר שהמוסד עבר לעיר החדשה חזר הבניין לידי העדה הספרדית ונפתח בו בית החולים "משגב לדך".

בית החולים ביקור חולים

*אמצאה-פנימ בית החולים
"ביקור חולים" בצור
הצתיקה שהיום משנה
כאכסניה*

*אמטה-הכניסה לבית
החולים בצור הצתיקה*

עד שנת 1837 לא עמדו לרשות היישוב היהודי בארץ ישראל שירותי בריאות. ניסיונות של משה מונטיפיורי ואחרים לפתוח בית חולים נתקלו בחומה בצורה כנגד איום של מינות וכפירה העלולים לחדור לנפש היהודים כתוצאה ממגע עם רפואה מודרנית.

בשנת 1844 נפתח בירושלים בית החולים של המיסיון האנגלי. החשש מהעברת יהודים על דתם הביא את הברון ג'יימס מאיר רוטשילד לפתוח בשנת 1854 בחסות ממשלת אוסטריה בית חולים יהודי בעיר העתיקה בירושלים אשר נשא את שמו.

עדת הפרושים (יהודי אשכנז) בחרה להקים בית חולים משלה. חברת ביקור חולים נוהלה על ידי עדת הפרושים על מנת להביא עזרה לחולים בבתיהם. על פי הנחיות ראשי העדה רכשה החברה מגרש ועליו שני בתים ומרתף. כך נוסד בית החולים ביקור חולים בשנת 1867 ובו 13 מיטות לאשפוז וזאת בחסות הקונסוליה הגרמנית שבעיר. בית החולים שכן על גבול הרובע היהודי ברחוב אררט שברובע הארמני, בסמוך לבית החולים של המיסיון. מתחילה היה ניהול בית החולים בעייתי ומריבות על בסיס עדתי נוספו למחלוקות בין הפרושים לחסידים בין יוצאי רוסיה ליוצאי גרמניה והאשמות על שחיתות הועלו כנגד מנהלי המוסד. כך, תשע שנים לאחר פתיחתו נסגר "ביקור חולים", וכאשר נפתח מחדש ניהלו אותו לסירוגין רופאים לא-יהודים.

בין הגבאים הראשונים של "ביקור חולים" היה בן משפחתנו הרב אליעזר דן.

עם כניסת המאה ה-20 החל הלחץ של הדורשים טיפול רפואי להעיק על המוסדות הקטנים בעיר העתיקה הועלה הרעיון להעביר את בתי החולים את מחוץ לחומות. מאחר שבתי החולים היו נדבך מרכזי בחיים הציבוריים ומקור תעסוקה מרכזי התנגדו פרנסי היישוב בעיר העתיקה להעתקת הפעילות ככל שיכלו מספר החולים בשנת תרנ"ג היה 781, בשנת תרס"ח 1,071, שלפי חשבון הימים שכבו כולם יחד בבית החולים 18,725 ימים.

במהלך 1908 נרכשה קרקע מחוץ לעיר עבור בית החולים בספרו ספר היישוב מציין פנחס גרייבסקי כי מגרש בית החולים נרכש על ידי יואל משה סלומון שהיה חבר בהנהלת ביקור חולים מאת הבנקאי חיים אהרון ולירו "במחיר 15 פרוטה האמה". אף על פי שאבן הפינה הונחה בשנת 1912 הסתיימה בניית בית החולים רק לאחר מלחמת העולם הראשונה.

עם תום מלחמת העולם הראשונה עדיין שכן בית החולים "ביקור חולים" בעיר העתיקה בירושלים. בשנת תרפ"ד 1924 לאחר עיכובים ודחיות נפתח בית החולים במעמד בו נכח הנציב העליון סר הרברט סמואל לכבוד האירוע יצא ספר התוכנית של בית החולים ביקור חולים ובו פירוט תוכנית המבנה כדלקמן:

קומה 1 - מטבח וחדרי שירות: רחיצת כלים, חדר אוכל לאנשי שירות. מחסנים: לפחמים, לצורכי אוכל. חדר מכוונות, דיזאינפקציה (חיטוי), מכבסה, חצר לייבוש לבנים, חדרי המתים, גראז' (מוסך), חדר מכוסה לקהל.

קומה 2 - קליניקה ובית המרקחת. חדר רישום לקליניקה, אולם המתנה, בית המרקחת, מעבדת בית המרקחת, מעבדת הרופא, קליניקה א', קליניקה ב', קליניקה ג' בור למי גשמים, מרתף, חדר לבגדי החולים, דירת השומר.

קומה 3 - ההנהלה, בית המרקחת ו-29 מיטות. הכניסה הראשית, חדר מובדל, אולם לחולים עניים - 5 מיטות, אולם פרטי - 3 מיטות, אולם 21 מיטות, אחות הראשית, חדר אוכל, רופא הבית, ספרייה, בית הכנסת, עזרת נשים, חדר המנהל, משרד, חדר שירות.

קומה 4 - מחלקת מרפא 52 מיטות. אחות הראשית, אולם 7 מיטות, פרטי 2 מיטות, אולם 12 מיטות, חדר שירות, אולם למבריאים, פרטי 4 מיטות, פרטי 3 מיטות, פרטי 2 מיטות, אולם 5 מיטות, פרטי 3 מיטות, אולם 12 מיטות.

קומה 5 - מחלקת ניתוח ולידה 46 מיטות. חדר האחות הראשית, חדר לידה, פרטי מיטה אחת, חדר תינוקות, פרטי 4 מיטות, אולם 11 מיטות, אולם 5 מיטות, חדר שירות, חדר הניתוח, חדר המנתח, חדר סטרילי, חדר לניתוחים קטנים, פרטי 2 מיטות, פרטי 2 מיטות, אולם 5 מיטות, אולם 12 מיטות.

בחודש אפריל 1925 נערך טקס חנוכת הבניין וזאת אף על פי שבניתו לא הושלמה. בניין בית החולים היה אז אחד הבתים הראשונים במה שעתיד להתפתח ולהיות מרכז העיר ירושלים של ימינו. במקביל, המשיכה פעילותו של בית החולים בעיר העתיקה, והבניין שימש כמקום אשפוז לחולים כרוניים והרחוב בו שכן בית החולים נקרא רחוב בקור חולים שם שנשאר עד היום. עם פרוץ מלחמת השחרור עבר בית החולים לשמש תפקיד מרכזי כמוסד רפואי בירושלים. חשיבותו עלתה עם ניתוק הקשר בין ירושלים המערבית לבית החולים הדסה הר הצופים. הקרבות בעיר העתיקה ניתקו את בית החולים ביקור חולים מהמבנה הישן שנותר בידי הלוחמים הערבים. אך טרם הסתלקות המנדט הבריטי הצליחו עובדי בית החולים בחסות הצבא הבריטי לפנות מהמבנה את כל החולים. רק לאחר המלחמה, ובאיחור רב הושלמה בניית הקומה השלישית של בית החולים בשנת 1959.

בית החולים "משגב לדרך"

בית החולים החדש "משגב לדרך" בקטמון

באמצע המאה ה-19, הקימו בני הקהילה הספרדית בעיר העתיקה בירושלים חברה בשם "משגב לדרך" שסיפקה שירותי בריאות לתושבי הרובע היהודי, רובם דלי אמצעים ופרנסתם על כספי "החלוקה". החברה מומנה מכספי עשירי הקהילה היהודית בסלוניקי שביוון. בשנת 1889, כאשר בית החולים "רוטשילד" מיסודו של הברון אדמונד ג'יימס דה רוטשילד, ששכן בבניין בעיר העתיקה, עבר אל מחוץ לחומות, קיבלה החברה את בנינו לידיה ופתחה בו בית חולים שהיה פתוח לבני כל העדות.

בשנת 1893 פרסם בית החולים שמיום היווסדו קיבלו בו טיפול רפואי 18,662 חולים ואושפזו בו 1270 חולים. עד אותה שנה עבד בבית החולים רופא אחד, הד"ר מזרק, בעיתון "החבצלת" 17.2.1884 מודיעה חברת "משגב לדרך" כי הד"ר מזרקיה היה מבקר חולים גם בבתייהם תמורת תשלום שאינו גבוה ובאותה שנה התקבל לעבוד בבית החולים, הרופא אליעזר הכהן, ושני הרופאים עבדו לסירוגין. באותה שנה עברו לעבוד עבור בית החולים בגיוס תרומות חיים מיכל מיכלין, גיסו של אליעזר הכהן, ומיכל הכהן אביו של אליעזר הכהן. סביב העניין נוצרה מחלוקת בין בית החולים ביקור חולים לבין בית חולים משגב לדרך לגבי גיוס תרומות והדיוק בפרסומים לצורך גיוס תרומות. משגב לדרך פרסמה שהיא מטפלת בבני כל העדות ומתוך 1270 המאושפזים אצלה, 320 היו אשכנזים, בעוד בית החולים המתחרה מטפל באשכנזים בלבד.

בבית החולים הייתה ספרייה תורנית על שם הרב חזקיהו מדיני רבה של חברון בסוף המאה ה-19.

בחודש מאי 1948, בעת הקרב על העיר העתיקה במלחמת העצמאות, אוכלס בית החולים מעבר ליכולתו על ידי אזרחים ולוחמים פצועים. בסרט הישראלי הנודע גבעה 24 אינה עונה משנת 1955, מתוארים ימיו אלה של בית החולים. ערב כניעת העיר העתיקה ללגיון הערבי, נסוגו אחרוני הלוחמים

לבנין בית החולים שפונה קודם לכן מחוליו. ב-28 במאי 1948, לאחר הכניעה, תפסו כוחות הלגיון הערבי את בנין בית החולים ופוצצו אותו. הספריה התורנית שהייתה בבית החולים הושמדה. מיד לאחר פינוי בית החולים, הוא נפתח מחדש באחד הבתים הערביים שננטשו בשכונת קטמון ופעל שם כ-40 שנה עד לבניית בית החולים החדש בשנת 1987, בעיקר כבית יולדות.

**כאשר צולמה תמונה זו כבר שמש הבניין כמשכנו של בית החולים "משגב לדרך",
חיה, סבתו של מיכה התגוררה בסמוך לבניין זה עד היום בו נפל הרובע היהודי**

בית החולים "שערי צדק"

- הסיבה העיקרית שהביאה להקמתו של בית חולים נוסף היא עימותים על רקע עדתי בהנהלת בית החולים ביקור חולים, שגרמו לכך שיוצאי גרמניה והולנד מצאו עצמם מחוץ להנהלת בית החולים.

מבנה בית החולים, שנחשב כמפואר בתקופתו הוקם בצדו הדרומי של רחוב יפו, צפונית לשכונת שערי צדק ושמו כשמה. הבניין הוקם על ידי משפחת הקבלנים היהודית פרידלנד, שפעלה רבות בתחום הבניה בירושלים

תושבי ירושלים נהגו לכנותו "בית חולים וולך". בית החולים, שהיה מבין הגדולים והמודרניים בירושלים, היה מפעל חייו של ד"ר משה וולך, רווק כל חייו שהתגורר בבניין בית החולים, ונטמן בבית עלמין קטן המצוי ממערב לבניין. בבניין בית החולים התגוררה גם האחות הראשית זלמה מאיר, שהייתה דמות ידועה בירושלים ונודעה בכינויה "האחות זלמה", גידלה בתחומי בית החולים ילודים שננטשו על ידי הוריהם, וכמו ד"ר וולך, לא נישאה מעולם. מאז המעבר למבנה החדש, הוכרז המבנה הישן של בית החולים כאתר המיועד לשימור והוא משמש כיום כמשכנה של הנהלת רשות השידור.

בשנת 1947 פרש וולך מהנהלת בית החולים.

רוקחים וידענים בירושלים

ברור מאליו שבתי החולים נועדו לתת מענה לחולים הקשים והיה צורך בכאלה שיטפלו בכל אותם המוני החולים שידעה ירושלים -בנפגעי זיהומים, מחלות חורף ומחלות מדבקות אחרות, בעיות עור, עיניים, סיבוכי לידה ועוד כהנה וכהנה. שרות זה נתנו מעט רופאים והרבה רוקחים.

רק מעט רוקחים מוסמכים היו בירושלים את מקומם מילאו רוקחים לא מוסמכים שנקראו בשם ידענים הם עבדו כעוזרי רופאים והיו בעלי בתי -מרקחת. את שרותיהם נתנו בבתיהם או בבתי מרקחת שהוגדרו בשמות שונים: "בתי מרקחת, בתי מרקחת -רפואות, בתי רפואות ובתי סמים" ועוד.

בתי מרקחת פעלו גם בתוך בתי –החולים.

כאשר החלו השלטונות להקפיד ולא לאפשר למי שאין הסמכה בידו לנהל בעצמו בית מרקחת היו הידענים מעסיקים רוקח מוסמך או רופא שישבו בבית המרקחת וישמשו כיוסי.

מאמצע המאה ה-19 ועד שנות ה-20 של המאה העשרים- פעלו בירושלים כשבעים ידענים.

ידענים יהודים עבדו גם בבתי המרקחת של המיסיון, הציבור העדיף אותם על פני הרופאים .

למעשה ניתן לומר כי במשך למעלה מחמישים שנה ניהלו הידענים את כל בתי המרקחת בעיר בתי מרקחת שכונתיים כולל אילו של בתי -החולים ומעמדם היה חזק ואיתן.

בהמשך נוכל לראות על פי קטעי העיתונות המצורפים עד כמה העסיק מצב הבריאות הקשה את האוכלוסייה,

מגיפות, זיהומים, מחלות ילדים שהפילו חללים רבים-מצב התברואה היה נוראי-האוכלוסייה לא הייתה מחוסנת נגד מחלות רבות-

במאמרו " על דבר הבריאות" כתב ד"ר יצחק ד'ארבלה כי שתי המחלות הנפוצות הן הקדחת ומחלת העיניים.

לכל מחלת חום התייחסו אז כאל קדחת שתי התרופות הנפוצות היו שמן -קיק, לניקוי הגוף וכינין לטיפול בקדחת.

מנהלו הראשון של בית החולים רוטשילד מתייחס בספר שהוציא למצב הרפואה- למחסור במים למחלות החזה הבטן, האבעבועות, שכולן נגרמו מזיהומים ומתזונה לקויה.

בעיתון "הצבי" 27.3.1912 אחרי שסקר את הלכלוך וההזנחה הרבה בירושלים כותב מחבר המאמר המנהל לכאורה שיחה עם אדם המתכוון להגיע לארץ.

וכך הוא מספר לתייר הפוטנציאלי:

"המרקחות הוא העסק היותר טוב בירושלים וכל מה שהחלאה והזוהמה מתרבה כן מתרבות גם המחלות ."

יש רופא (רוקח) -הוא אומר. ויש דוקטור ..

"תורת הרפואה עוברת בקבלה מפה לפה והדוקטור הוא הוא הבא מחו"ל"

ולכן מלחמה ביניהם מימים ימימה". (עולה מכך כי רוקח נקרא בעיניו –רופא)
"בבית המרקחת תוכל לראות את המחזה האיום המעורר היתול... הרופא ממשש בדופק ושאלותיו
העיקריות הן כמה הזעת? מה אכלת? מה שלשלת?
ועל ידו עומדים משרתיו ומוזגים טיפות אל תוך בקבוקים "
"האמת" – "עונה השומע –"כבר הרסת

את חלומי אין לי כבר שום חשק לראות את ירושלים"

19.3.1906

הזאת ?

אעפ"כ, רואה אני, כי בלב קצת מאתנו התגנב רעיון לצאת למלחמה סופרים, ולהעמיד מערכה כול מערכה. ומהנבר הפחד בלבי, שמא יצא הדבר לפעולות, וכבר אני יודעים סיבה של מלחמה סופרים זו למה היא באה, לא לפשט את העקמוניות שבלב הכתבים, אלא לרקלם את הנלוונות המבוקרות, ולעשוהן לזבני הריפי שירבו עליהן קופצים, וסיפנו להלעים את הקהל בע"כ סוון גם שאינו יכול לעכלו. בארתה שעה אני זוכר שאלת אחי, וסתאונן על אשר נחפרן לרמות את עצמנו, להתרגש מפני נערים שובבים מהחפשים ברמות הסן.

אנא אלופי ומיודעי !

הריני כורע בדרך לפניכם, ומבקש "רחמים" כל תפריעו אותם מעבודתם. אל להופשי הורה, אל לבעלי שכל, לעמס רגש הכבוד ולהפפל בדברים של סה בכך, יקמו הנערים וישחקו יחוננו וינעו, כי זאת היא העודה, זו היא הורה מורם אשר שתל על תלמי לבס וצמח לברכה. מה נעשה כי להם היתה הזכי' לעשות שליחותו של מקום. למלא אחרי דברי המדרש "כשושנה בין החוחים, אלו הצדיקים שסכל צד הם נדקרים". זאת חובתם ויעשוה, עדי יבוא בעל הכרם ... ירפו.

ירושלם

חברת למען ציון שבה והפתח בפנים השכונה עזרת ישראל את בית הסמים אשר היה לה לפנים, ע"פ התקנות הלאה : א. אין מביאין אל הבית סמים אלא מן המוכחר, וכל שלא מן המוכחר אפילו בוויל גדול אין מביאין אל הבית כלל. ב. בבית הסמים העשנה הרפואה מכל הרופאים, סחיר כל פתקא בת יומים, שיש בה רפואה אחת, ארבעה מעטאליק, ובעד כל רפואה נוספת בפתקא זו, שהי מעטאליקוה יהיו הסמים מאוה מין שיהיו ואפילו היותר יקרים, חוץ מן הרפואה הבאות בבקבוקים, או צרורות סיוחרות להם סבית סלאכתם, שאין סוכרים אותם, אלא בשוים, כלי רוח, והוא הדין במיני המאכלים והמשקים להבראת הגוף, כגון יין חינא. יין שספנה. מים סינירלים. שמן דגים סמנוה וכל כ"ב. ג. אין מוציאים רפואה סבית המרקחת אלא רשום, בבקבוק סחור ומפוקק, ומי שאין לו בקבוק סחור נותנים לו בקבוק סבית המרקחת בסחור אחר מעטאליק. ובכל שעה שיחזיר את הבקבוק יהדירו לו את המעטאליק. ד. הכלים המשמשים לרפואה כגון מהערסאסעטער וחוקנות ומיחסים, וכי"כ משאילים אותם על משכון לנצרכים להם, לארבעה ימים בחנם, ומכאן ואילך אינם באים אלא בשכר, קאבאק בעד כל כלי לכל יום. ה. בבית הסמים ימצא רוקח תמיד כל היום וכל הלילה, לרבות ימים וילילות של שבתות וימים טובים.

הנחיות לניהול בית מרקחת "למען ציון" על מנת לשפר את המצב

מצב הבריאות העסיק מאד את האוכלוסייה,

התרופות האנטיביוטיות לא היו בנמצא וזיהומים ומחלות רבות אחרות שהיום ניתן להירפא מהם בקלות הפילו חללים רבים.

לא פלא שהעיתונות באותם הימים הקדישה מקום נכבד ולעיתים רבות גם את עמודיה הראשונים לסקירת מצב הבריאות והתפשטות המחלות ולניסיונות למלחמה במגפות ובמחלות הקשות.

על מבני בתי המרקחת בארץ ישראל

שמות רבים ניתנו לבתי המרקחת: "בית הרפואות", "בית הסמים", "בית צרי", "בית מרקחת סמים", "מרקחת", אפוטייקה", "בית מרכלת סמים", "בית רקח" (על שם הסמים שנרקחו בבית המקדש), "בית רוקח", "בית הסמין", "בית מעשה הרפואות".

בית המרקחת שתואר בשמות כה רבים גם לבש צורות רבות לאורך הדורות. הנהלות ה"כוללים" וגם מוסדות שונים – כבתי הזקנים בירושלים – החזיקו תחת חסותם בתי מרקחת, אולם כאלה אין לראות אלא פינות שהוקצו לכלים ולמעט תרופות. כזה היה בית המרקחת הראשון בארץ ישראל, שנחנך על-ידי ד"ר ש' פרנקל ביוזמת משה מונטיפיורי בשנת 1843 – צמוד למרפאה בעיר העתיקה.

בית הרפואות של כולל הו"ד זכה גם הוא לפינה משלו, ונוהל בידי גמליאל שלנק – "רופא שימושי" שלימים שימש כ"רוקח" בבית החולים "ביקור חולים".

בסוף המאה הי"ט התרחבה ירושלים ונוספו לה שכונות שנבנו מחוץ לחומות. עם בנייתן נחנכו בתי מרקחת שכונתיים בכל מבנה זמין, ואלה פעלו לאורך זמן ללא חשמל, ולעתים גם ללא מים זורמים. עד לתחילת המאה ניהלו כל בתי המרקחת העבריים בידי ידענים, לרבות אלה בבתי החולים. אחדים מהם שכנו בחדרים בודדים וחוממו בעזרת ה"מנגל": כלי נחושת מחורר ובו פחמים, שניתן להעברה ממקום למקום. כאלה היו בתי המרקחת של יוסף טראכטמן ושל יוסף הורביץ.¹

בשנת 1890 נשרפה חנותו של ר' לייב רוקח (גבריאלוביץ?). מכיוון שלא נמצאה לו חנות חלופית המשיך לפעול בביתו וכינתיים קיבל את תרופותיו מבית החולים "משגב לדרך". בתי מרקחת פעלו כתוספת לבתי עסק, דוגמת זה של א"ר זילברמן – שבתוך חנות המכולת שלו נכלל גם בית מרקחת והוא ענה ללקוחותיו לפי העניין. איסורי הבנייה שהטילו השלטונות גרמו למחסור חמור בחנויות, בעיקר בירושלים. ידעני העיר נאלצו לקבל את חוליהם בבתיהם. ר' יהושע שטרן, רוקחה של חברת "למען ציון", עמד לפתוח "דרוגרי" שבו יימכרו גם מוצרים קוסמטיים לצד תרופות מוכנות נוסף לאלה שיירשמו על-ידי הרופאים. במאמץ רב איתר לו חנות קטנה ברחוב יפו; אולם זאב שחור, סוחר התרופות הידוע, חשש מפני תחרות ומיהר – בעזרת "בקשיש" – לרכשה ולהשכירה לאחר. חלומו של יהושע שטרן נגוז, שכן חנות אחרת לא מצא.²

בשנות ה-70 וה-80 למאה הי"ט הגיעו רופאים יהודים ארצה, ומאז ועד לתחילת המאה רווח שיתוף פעולה מוזר ונפסד בין רוקח לרופא. האחרון קיבל פינה שהוותרה על-ידי פרגוד,

מתוך ספרו של אמנון מיכלין "מעשי רוקחים"

חיסונים הניתנים היום ואשר מונעים הדבקות במחלות אשר בעבר הפילו מיליוני חללים.

רשימת חיסונים הניתנים היום לכל תושב

דיפטריה =קרמת היא דוגמא למחלה אשר כבר לא קיימת ובעבר הפילה חללים רבים

בניגוד לשעלת, שעדיין קיימת ותוקפת גם ילדים גדולים ומבוגרים, דיפטריה נדירה ביותר באזורנו עקב החיסון. חיידק הדיפטריה מתיישב בלוע, ומתפשט באמצעות טיפות מהפרשות האף והלוע לסביבה. משך תקופת הדגירה נע בין יומיים לשבוע. החיידק גורם לדלקת בלוע תוך כדי יצירת קרום, אשר עלול לחסום את נתיבי האוויר, ולגרום חנק. נוסף לכך החיידק מפריש רעלן (טוקסין), אשר עלול לתקוף את שריר הלב ולגרום לדלקת של השריר (Myocarditis). סיבוך מאוחר יותר מהרעלן הינו פגיעה במערכת העצבים ושיתוק.

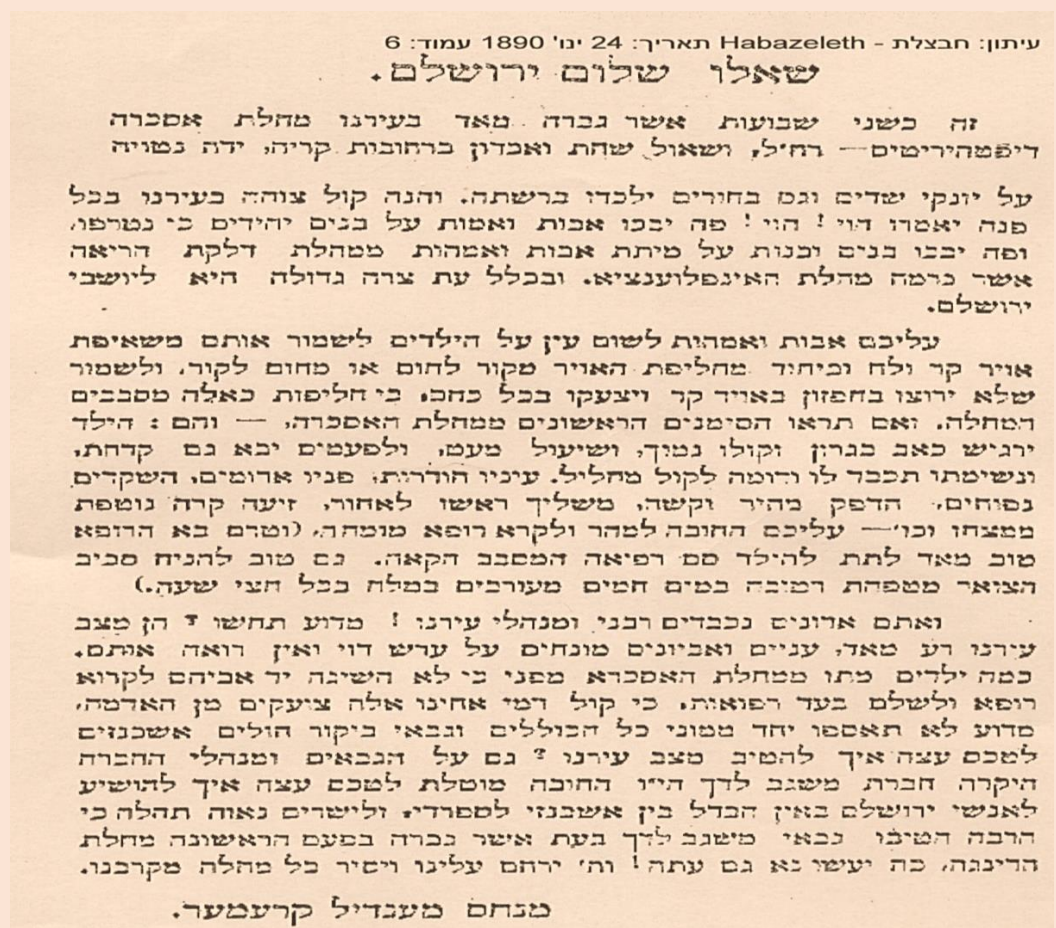
שוב, רוב החיסונים לא היו קיימים אז, גם תרופות יעילות לא, התרופות האנטיביוטיות טרם הומצאו התנאים התברואתיים היו נוראים, הביוב לא היה מוסדר, מים זורמים נקיים לא היו בנמצא, האוויר היה מלא אבק ולכלוך והמגפות והמחלות הפילו חללים רבים משפחות איבדו ילדים קטנים ותינוקות, אימהות צעירות נפטרו בלידה והמגפות לא פסחו על אף משפחה.

נעשו מאמצים רבים להחדיר את תודעת הניקיון והעיתונות הקדישה מקום רב למלחמה נגד המגפות.

ואומנם המלחמה נשאה, לאט לאט, פרי ומספר החללים הלך וקטן ככל שחלף הזמן וככל שנתגלו תרופות חדשות וחיסונים חדשים.

להלן ידיעות על מחלות שונות והנחיות לטיפול שפורסמו בעיתוני התקופה

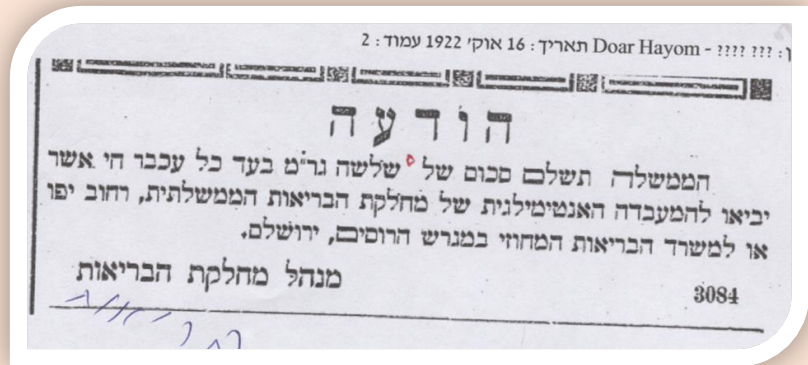
אנו מצרפים דוגמאות .

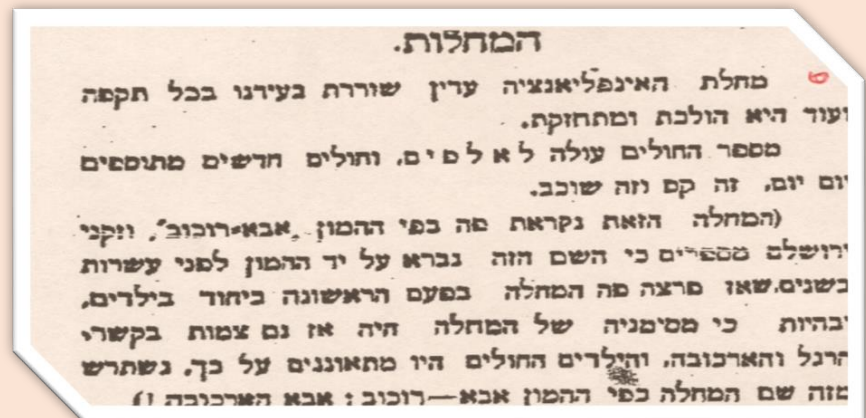
עיתון "חבצלת" -הידען מנדל קרמר מדריך ומזהיר מפני מחלת האסכרה

ידיעה בעיתון ה"חבצלת" 23.9.1904

"רבים מאנשי העיר חרף כל האזהרות משתינים בחוצות העיר וישליכו הזבלים והמים העכורים מבתיהם. אי לזאת פקודה נמרצת ניתנה לתפוש או למסור לידי שוטרי הממשלה את מי אשר יהין להשתיין ברחוב".

הממשלה הבריטית נלחמת בעכברים מעבירי מחלות-"דואר היום" 1922

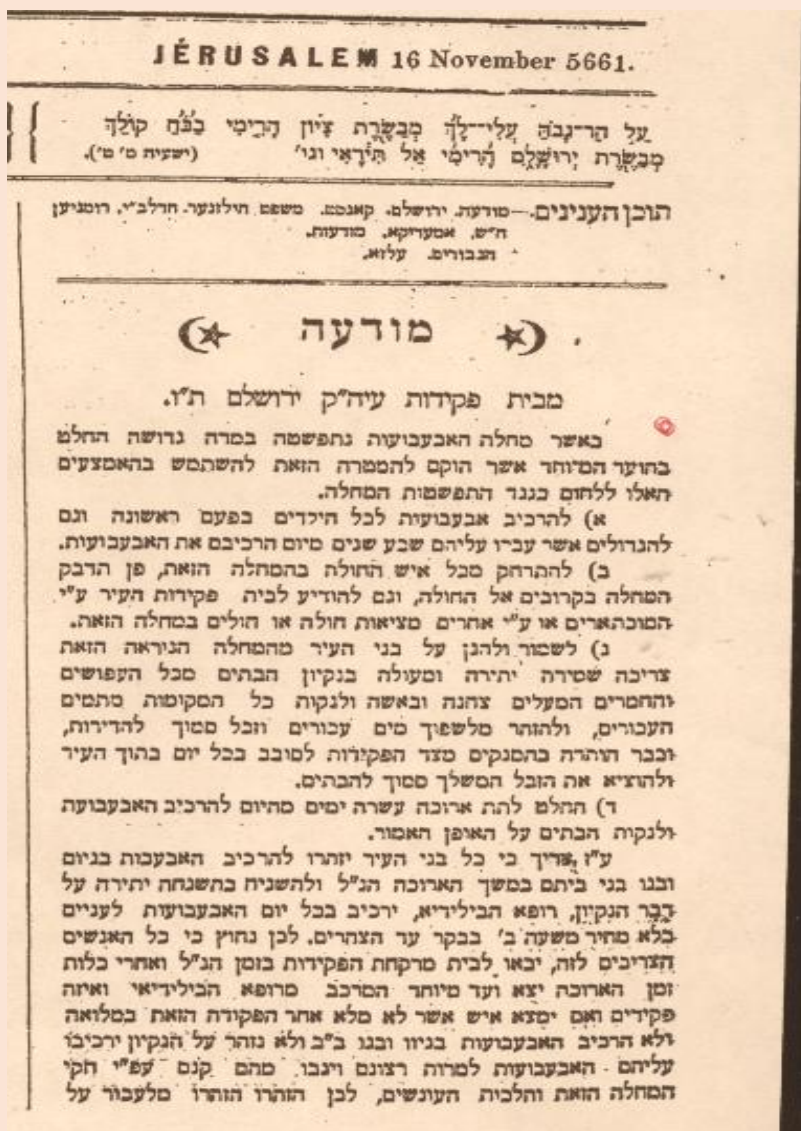
מתוך עיתון "מוריה" 1912 מספר החולים בשפעת בירושלים עולה לאלפים

מתלת האדמת.

מתלת האדמת שורדת נעת בירושלם בכל תקפה.
מסר חלדים החולים בה נחל, ומפאה כי מוג האייר בכלל
אינו קבוע עדן, וחס ורחות מששים בערבוביה, וכמעט
שבכל יום ויום לעת-ערב יהיה גם קור, קשה הוא לפיכך גם
מהיך המחלה הזאת, ומקרי התקררות שכיחים בה.
בין החולים יש גם כחוד שנהלה ימים אחרים לפני
חנתה.

מחלת האדמת-מוריה" 1911

"חבצלת" 1900 - מחלת האבעבועות

סקרלנטינה 1905-איך מחטאים את הבית.

סקרלנטינה (שנית) היא מחלת ילדים מדבקת מאד ומסוכנת היום מטופלת באמצעות

(עמוד 4 מתוך 8)

אנטיביוטיקה

ג'ת חייא ג'סל דיכאין

השלשים וחמש 5.5.1905 152

ע"ת שנפטר בבית"ח, כקור חולים" ביום כ"א ניסן ש"ו, הגני סניד כי סבת. סיתתו היתה קרות Malaria עם דלקת התלחזלת Dysentery מחלה מסאת. המצויה פה לצערנו, וכנראה גם מתעורה ורשסית אשר גם חברי הד"ר אינסלער- שראה עסדי יחד את הנער הנ"ל כשגברה עליו מחלתו, חתם עליה. ובכן הלילה לכם להאשים שום איש בסבת כיתת הנער הנ"ל ע"ת, כי- בחליו הטבעי מת ר"ל.

והגני סוקידם ומכבדם כערבם
ד"ר א. סזיא.

למחלת השנית (סקרלמינא)

אחת הסבות היותר עקריות להתפשטות מחלת השנית כעת בעירנו היא קלות הראש שנהגים בעת סהרת בית המנוגע, אחרי הרפא החולה, וגם היותר סחמירים חושכים שיוצאים הם כבר ידו חובתם וי בקטנם בבית איוה כדורי פורסאלין ורים!
לכן מצאתי חובה לפרסם בזה סדר סהרת הבית בפרמיות, וכל זמן שלא עשו ככל האסור כזה הרי הבית הווא כחוקת מנוגע, הבא אל תוכו ימסא מוסאת-שבעה, ועוד גם הוא להפיץ ולפשט- המחלה ברבים.

סדרי הטהרה

- (א) ססיקים את התנור בבית כ"ד שעות קודם סהרת, או סחטמים את הבית על ידי אמצעים אחרים, ואם הוא בקיץ, או בארצות החמה מאד, אין צורך סיוחד כזה.
- (ב) סרחיקים סן הבית בעת סהרתה כל חי וצומח.
- (ג) כלים או בגדים, כרים, וכסותת המוהמים ביותר, סובלים איהם ככלי סלא מי סזינת הסובליסאת או הפורסאלין.
- (ד) כיצד סוהגן מי הסובליסאת? כדור אחד סובליסאת, וסתי כפית סלח לכל שני ליטר סים. וכיצד סוהגן הפורסאלין? סכלאים כף אחת סאבק הפורסאלין ככל ליטר סים.
- (ה) ססקוסות היותר סלכלכים שכרצפת הבית או כהכותל סססוך למטת החולה, סרטיבים איהם כמי סמוינת הין, וסגנרים איהם ומנקים היטב היטב.
- (ו) וכן גם תנור שווסק באוהו בית סנקים ומגנרים אוהו היטב כרשת סכולה כמים ההם.
- (ז) בעת סהרתה סעתיקים ססכות והארונות והארנוים סן הכותל, ופוחתים כל הפתחים של הארונות והתיבות ומציאים הגרתיקים סן הקיסודים, ומפרידים את סספרים והכלים הנמצאים כהבית זה סזה באופן סלא יגע אחד כחכרו כלל.
- (ח) הכרים והכסותה, ססצעות והסחצלאות היריעות ססכסאות, סססכות והפרגנרים וכל הבגדים, יהלו איהם כאויר על סופות מיוחרים, ולפשט קספיהם, ולפושק, ולהוחר שהצוארונים לא יהיו שקופים ושקועים כי אם סיהיו סעפרים וקיפים ונקרים למעלה, והכיסים סיהיו סורקים אל החוץ.
- (ט) סובלים ססספחות הקטנות כמי סמוינות הנ"ל.
- (י) גם את סספית ראוי לתלות כאויר, כחכלים שנכסלו תחלה כמים ההם.
- (יא) אחרי כן סניפים את כל הדלהות של הבית, ומגנרים כל החלונים, ופוקקים את כל חורי סכנעולים ופיות התנורים, וכל ססקימת שאפשר להאויר לעכור דרך שם סוהמים איהם בסוך או

עיתון: ????? - Moria תאריך: 30 ספט' 1913 עמוד: 1

ושמרתם לנפשותכם!

השכונה ימין משה טהורה היא ונמיה
מהמלריה ותדפיה.

כן מצאו הרופאים המומחים העומדים בראש המוסד החשוב תחנת הכריאות שבירושלים.
ובכן מי שרוצה לשמור על נפשו וכריאותו יבא וישכור לו דירה מרוחה בשכונת ימין משה ויהנה מאוירה הצח והמכריא.

מלריה 1913-"מוריה"

עצות טובות להשמר מחלירע

רץ ב ר'ו, שנת חום לשנת סט' לו את
 הכח המא שהנו השנים כי כל קראנו יבוא
 בו תעלה.
 האם המדבק של החלירע נמצא בהדקת
 של החלום.
 הוא נאח בלבים ובמלוששים מוכנים וכול
 לקנא ולחייב בביאום גם על ידי דברים אחרים
 שלא ראש כי נא אדם נמנע חום :
 מאכלים, סוג, חלב ושקאות אחרים.
 ולכן :
 חזר לבלי נא כמעט וסמא עם אנשים חלים
 בחלירע.
 אם אין בשהתן מדויקת אותה אל תבק
 בית גנע בחלירע.
 חוזר בנסוח כך בעצמך ומסביב לך.
 נסוח גרוסות היא השמירה
 חוזר מעילה מפני החלירע.
 חצוה ברכי חזים ונילים שלך והתרחק
 סקבי בו את.

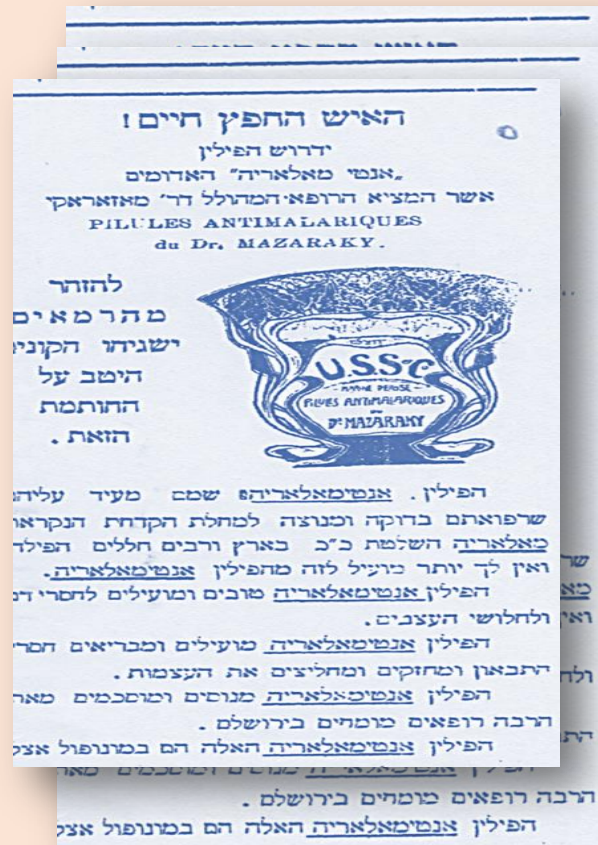
דעה ממעט לשנות והמעט שתשתה
 דרוז מים מבושלים.
 תסיפה בחמים המבושלים שחי פחות המך
 מלה כדי שיהיה פנים בחמים המבושלים.
 גם לרדוצת פנים ולהרדת סך
 תולים השחמש רק במים מבושלים.
 שכול את חמים בכלים נקיים.
 חת, קחול, קפא הם ששקאות נהרים לשוח
 רשים לחשוכים בהם
 סוחר לשחות גם בידה, ין, וסם סופנים
 תכאים מדך לאין.
 מרחות, ירכות, קשואים, חלב, חמאה
 ונכונה מרה-אל תאכל אלא מבושלים.
 כללו של דבר: אל תאכל ואל
 תשתה אלא מבושל או צלוי.
 חום ושאר מאכלים צינים צריך למד
 מתחדיקים בלחבת אלוהול.

חולם יספיק אם תאמרו כאמך משנה בבידך.
 ' קח לך ציני אכל רע מסקמות פחדים
 מסרות, התרחק פצדי אכל תפצאים נבחים
 נעלים בחלירע.
 אם ברא אתה אל תאכל ואל תשתה בחד
 שיש בו תלות.
 ובר כי בחיר נפצאים וכוכים ויבדשים
 אחרים בקיבת חלולה ורם יולים לתעבד את
 החולה אל דבר הסון שלך, גם הסעות חכלנה
 להביא לך ומהלח בבית חלולה,
 שמור את נשך חם ואת רגליך
 יבשות.
 דור וישן באויר נקי.
 תה סבה לחיץ את ירך כמשך חום
 במים, סגן ומכרשת, כפרם פרם שחנע כמאכל.
 רחץ במים, כמטן ובמכרשת קודם כל אכילה.
 אסור לחיץ, לשמוץ ולששך
 שופכים כמרכבת האנמים. דגחלים
 והבארות.
 אם נחלה אדם צריך להבדיל בין שלא
 ידבק החולה באחרים באגש חמה צריך להכניב
 חרואת, ושכנו שלם יקטח חתה השנתת חום.

דרכות החולה הכלים המצננים.
 המצננים וכן לבנים ומלוששים השחדים
 בלבולך צריכים להמרה.
 הכלים נשירים נועלות.
 חרקות חלולה נשירות בתעזבת ליל
 (בקשו בבחיידוואות!) ובמים כוחם של חשח
 ליל לאח סים.
 חקייכות ו עשית שקף אצו.
 כל חרונים המצננים משרכים בתעזבת
 לחיל של חשח למא.
 נשקות ומלוששים צריך למסד לבתיחפזיה
 של סקס החלמה בחלירע.
 אם נתחלמלה אצלך פעולה העכול
 סנה מיד אל דחוסא.
 כל סקח של חלירע או אילו רם חשי של
 חלירע צריך לחדיע לפסם החלמה במלוח.
 דההמוישוב. השמר ממגור המבלבל
 את הדעת.
 אם כל את עשית, חום חרבו לך חשוח
 כובנע, תוכל לחיות סכך כמח כי החלירעא חנע כך.
דיר ברין
 כנול עתנת חריאות

מחלת החולירע – עיתון ה"אור" - 1912 נותן עצות טובות כיצד להישמר מחולירע .

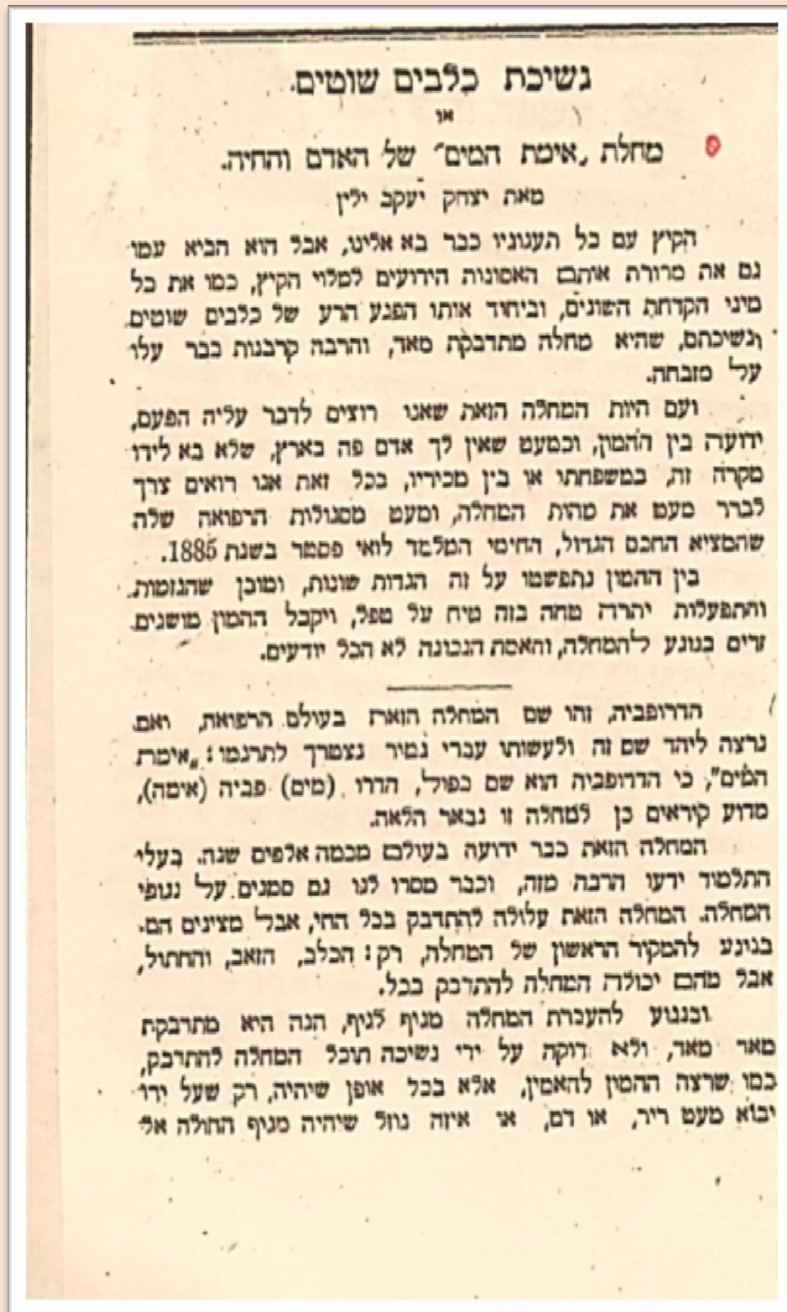
היום נפטרים ממחלה נוראית זו. רק אחוז אחד מהחולים עקב התרופות המצויות שלא לדבר על
 אמצעי המניעה המצמצמים כמעט לחלוטין את ההדבקות.

"השקפה" 1908 - תרופה אנטי מלריה

מנדל קרמר מפרסם בעיתון "החבצלת" 6.11.1898 את שמן הדגים החדש "טוב ויפה מאד" בבית-

המרקחת שלו במאה שערים הוא מוכר גם שמן דגים מתוק מאד לילדים קטנים.

החבצלת 1908 כלבת

ב-1913- הוקם בירושלים מכון פסטר , שמטרתו הייתה מניעה וטיפול בכלבת , באבעבועות שחורות ובמחלות זיהומיות אחרות . המכון מומן על ידי ועד רופאים יהודים בברלין ונוהל על ידי ד"ר אריה ביהם , שהתמחה במחלות טרופיות בהמבורג .

המכון היה מפרסם כל חודש את מספר הנשוכים לפי מקומות הישוב

ירושלם.

• להגנתה של עירנו מההדבקות הרבה.

ממשדד העיריה מוסרים לנו שעל פי הסדרים האלה קבעו את הבור הדרכים בין יפו ועירנו: כל איש ביפו הרוצה לנסוע ירושלימה צריך לפנות שם לרופא העיריה שיבדקהו ואם הרופא מוצא אותו נזדמלי הוא נותן לו כרטיס שבו מבוואר שם האיש, מטרת נסיעתו, זבאיזה מקום שהוא חושב להתאכסן בירושלם. בעד הבדיקה הזאת משלם הנוסע בישליק אחר.

בדרך בתחנת סינייד עומד רופא קבוע מאת העיריה ועולה אל הרכבת ובודק שוב את הנוסעים, ומבקר אם לכולם יש כרטיסים כאלה.

ופה בעירנו קבעה העיריה שני רופאים שיבקרו יום יום במשך חמישה ימים את האורחים האלה בביתם או במקום שהם מתאכסנים, כדי לדעת אם נשארים הם בנורמליותם. הבקורים האלה הם חנם על-חשבון העיריה, ועל המוכתרים מוטל להוליך את הרופאים ולהראות להם את מקומותיהם של האורחים שלא ידוע עדין היכן הם מתאכסנים.

הדי"ר ליבונטר נקבע לבקר את המתאכסנים מחוץ לעיר והדי"ר סלח עפנדי בשביל אלה אשר בעיר. העיריה חושבת לקבוע לזה עוד רופא בדמות ששני הרופאים אינם מספיקים.

—בתחנות מסלת הברזל הובאו מצדות לעכברים וכן נתנו שמה באי אלה מקומות סמיכות כדי לבער את

בזמן מגיפות היו השלטונות מטילים הסגר על יציאה וכניסה ואף על הנמלים בארץ בהתאם לצורך

עיתון: Habazeleth תאריך: 17 ינו' 1890 עמוד: 1

ירושלם.

עוד הפעם הורע מאד מצב הבריאות בעירנו, מחלות שונות מתהלכות בקרבה ואין בית אשר תעבורנה עליו מבלי הניח בו חולה אחד או רבים. אחרי הדינגה באה האינפלוענצא או אולי היא היא דינגה בהוצאה שנית, והוצאותיה רעות מאד באלה אשר אחריה תמשך להם מחלת דלקת הריאה. והדיפתי מירישים גם היא כחה לא רפה, ואולי נתחזקה עוד מעת נבר הקור, ובין כה וכה למות תוצאות בירושלם בימים האלה במספרים גדולים מאד, אשר לא שמענו שפעם זה שנים רבות מאד.

כששים נפשות שלל המות מעירנו בשבוע זה, ביניהן זקנים הקנות, יונקי שרים, וילדים עד י' שנה, וגם אנשים צעירים לימים מבני כ' עד מ' שנה, ובהם גם אנשים של צודה, אנשי שם, נפשות יקרות אשר אבידתן אבידה שאינה חוזרת.

בין הנפטרים ונאספים בלא עתם ימנה האברך היקר והנכבד, מופלג בתורה ויראה מוהר"ר דוד ראם ז"ל, בן הרב הגאון המגדל מוהר"ר שלמה זלמן ראם זצ"ל, אשר גוע וימת בביתה בקרוב בליל ר' שבוע הזה בשנת הלי"ב לימי חייו, והגיה אחיו בריגא אשה וחמשה בנים קטנים. לפני שלש שנים בא הגה לבקר את אביו הרדי"ג הגו', ושאר פה ללמוד שחיטה ולחור על למדו ולקבל. היתר הוראת פן יקרה לו מקום פרנסה באחת העירות בשו"ב. לארצו, ובין כה נודמן כי חסר שריב

בשכם, ויקהוהו אל העיר ההיא זה קרוב לשנת, וישב בה האומלל וימלא חובתו באמונה וישתדל לתקן גם תקונים טובים בהעדה פנימה, ולילות שם כימים ללמוד וללמד, ויהי חיי צער כי משכורתו מצער היה לערך ארבע רוב"כ לשבוע (אשר הציג ניתנו מקופת כל הכוללים וחברת עורת נדחים, והציג השני מקופת העדה הדלה והעניה למאד) והציג שכרו היה שולח לדינגא לעור מחית בי"ב אשר נשאר שמה, ותכבד עליו יד המחסור ויחלה במחלת הקיבה. ויובא הגה ואחרי התגוללו שבועים על ערש בבית החולים עלתה נשמתו אל על לדאבון לב כל מכירי ומוקירי נפש יקרה הזאת, ה' יצורנה בצרור החיים.

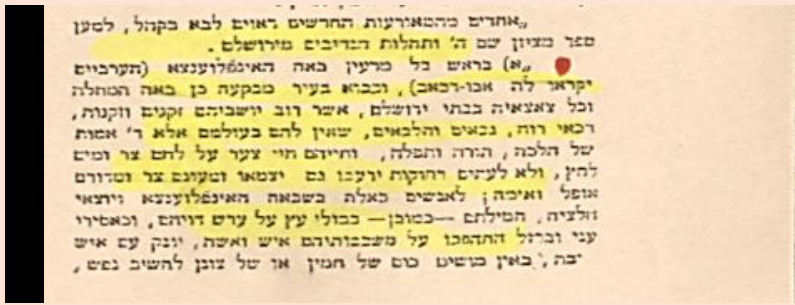
ביום הרביעי לשבוע הזה מת בדלקת הריאה בע"ב נכבד צעיר לימים, ר' זלמן ביר ברוך ממשפחת שור המיוחדת בישראל, ובכ"ן י"ח שנה היה במותו, וישאר אחריו אשה ובנים קטנים בצער ויגון. גם הוא היה נכבד בעדתינו, נהנה מיגיע כפר, הולך תום ומישרים, מלחמו נתן לדל, ומכספו פזר נתן לאביונים, ויהי אהוב ורצוי לכל אחיו תנצבה.

ביום הששי לפנות ערב גוע וימת בעירנו הרב הגדול מוהר"ר מירקאדו אלמושנינו לפניו ראשי רבני סיפא וכל ערי בולגאריא, והה כשנה בא ירושלימה לבלות בה שארית ימיו. זקן גדול היה אמנם. קרוב לגבורות, אך בכל זאת היתה מיתתו פתאומית והוסבה מהמחלה המתהלכת בעירנו, ה' יחונן עפרו ובצרור החיים יצורו את נשמתו.

אריכות השמים נפתחו הקדוה לה' עבי שחקים זרעו מטרות עיו. נשמו רצון ברכה ונרבה. כמעט שני ימים רצופים ולילותיהם, כה יתן ה' וכה יוסף לברכנו, ויברך שנתינו להשיב

שנת 1890 ה"חבצלת"- מצב הבריאות בעיר המחלות: הדינגה מחלת חום, שפעת, דלקת ריאות, דיפטריה-שישים איש נפטרו בתוך שבוע בעיר שאוכלוסייתה הייתה כל כך קטנה.

בבית העלמין בהר הזיתים חלקות בהן קברים משותפים של חללי המגיפות ובהן הרבה ילדים

עיתון הצפירה 1890 "בראש כל מרעין מחלת האינפלואנצא מפילה את האנשים כבולי עץ על ערש דויהם כאסירים התהפכו על משכבותיהם באין מגיש כוס של חמין או צונן להשיב נפש"

עיתון: הצבי - Ha-Zvi תאריך: 18 פבר' 1910 מחלת השבתה

ברכתי בכונה ביום הששי העבר, בכונה מיוחדת, ברכת שהחיינר, על הפרי החדש בלשוננו, היא מחברתו של דר' א' מזיא, שקצתה נתפרסמה ב"הצבי".

דר' מזיא מלבד שהוא אחד מהיותר טובים והיותר מלומדים ברופאי עירנו, הוא יודע לשוננו היטב ואוהב אותה אהבה עזה ובקי בספרותנו העתיקה, ומקדיש את שעת הפנאי המעטות שלו לחפש ולחקור ולבדוק בה בשקידה רבה, ונדר נדר ליצר בלשוננו המלות המלאכותיות החסרות בה במקצוע המדע בכלל, ובפרט במקצוע המיוחדת שלו, בחכמת הרפואה, והמחברת, מחלת השבתה, שנתפרסמה בהשתדלות חברת, המכבים הקדמונים היא פרי בכרם הראשון על שדה זה.

והנה אין לי צורך לדבר על עצם נושא המחברת, זו דרשה שהזמן נרם, מפני המחלה הרעה, דלקת קרום המוח השולמת בעירנו עתה, ודר' מזיא רוצה אדות מחלה זו כדי החכמה המובהקת עליו והציוע הצעות כמה לעצור בעד הרעה ואף להסטר מפנה, וקוראי, הצבי כבר ראו בהקשעים שנתפרסמו בהשתן מה מזהותה ואיכותה שאני רוצה לדבר פה, דברים אחדים בבחינת הלשון.

שמח אני מאד על מחברת זו, מפני שהיא הפסיעה הראשונה של דר' מזיא על דרך זו וכבר אמרו המושלים, כי הפסיעה הראשונה היא הקשה להאדם, ואחרי כן הפסיעות באות זו אחרי זו כמעט מאליהן, וכך יתוסף לנו בירושלם שלנו, ובלשוננו עוד אדם בעל מקצוע אחת, ובעל מקצוע אחת חשוב, מפני שדר' מזיא ראו ועלול להעברה שלקח עליו, כי יש לו הרבה מהפעלות הנצרכות לעבודה שכמותה. דר' מזיא הוא בן סמך בהמדעים ובפרט במקצוע חכמת הרפואה, והוא, כמו שכבר אמרתי, בקי בספרותנו ומחפש ומחפש בה בשקידה, וכבר קנה לו גם תוש במלאכה זו ויוכל להעשיר את לשוננו עשר אמתי, במחברת זו יש הרבה מלים מתחדשות וחדישות, ואעפ"י שאין אני יכול לסמוך את ידי על כלן, אך יש בהן שבדאי תקינה להן זכות אורח בלשוננו.

ואלמלא לא באה המחברת אלא בשביל השם, שבתהי למחלת דלקת קרום המוח, דינו, זו אינה מלה חדשה, כי נמצאה בתלמוד, וגם פורשה אינה חדש, כי זהו פרושו של הערוך בשם הגאונים, אבל, היה צורך להיות דר' מזיא, ר"ל גם רופא מלומד וגם בקי בלשוננו, כדי להרניש שזו היא המחלה הידועה לנו, אין אני יודע אם באמת בימי חכמי התלמוד קראו שבתה למחלה זו, מפני שעוד לא נתברר הדבר אם באמת, כבר היתה מחלה זו, או בעולם, אבל בימי הגאונים נראה

מחלת השבתה-דלקת קרום המוח -עיתון "הצבי"- 1910

ד"ר מזיא כתב את ספר המונחים לרפואה ולמדעי הטבע בעריכת שאול טשרניחובסקי

5.12.1902

כתובת: ב-ק "משמחה" ע"ל
-החבצלת ענת השלשים ושלש- (הראשון) ואלה נתיבם של בני ירושלים

נד

בשעת הנב לא זכרו מה יעשה לבניהם ומה יהיה משפטם, כי כן יעצנו המליץ וישר לכל יעשה כל שאלה סוף, ואח"כ יירוש את בני כמנו בדרך משפט, בשנה העברה נודע לו פהאום כי שלחם ווסרו שלא ביריעה ונבר שסורים הסה בכחי הקרשות לפקדון, כי הטטיות נלתה רצונה לפני בית נאמני העיר כי בנה אראם שהיה בן חטש שנים בעת ההיא, יגודל ברה הנצרות, וסבלי שאול אה פי אביו נכתבו הדברים בספר לזכרון, עורך הרין אשר העמיד לו האב האוסלל עזר העקרית הנתינים יגול לשירי העיר כי אין סמיס ברברי האב הסורית ומעשה התמורה על שני בניו האחרים ולא נענה, עיר בקשה להשיב אה הבנים אל חוק אביהם וירוש משפט סאה כיה משפט המרד, אך הסורית הגירה הפצה למסור את הילדים ביד אפוסירופס והשופטים דרו אה בקשה, אך גם אל אביהם לא יושבו, שוב נמה מדין ישור לעורך בקשתו לראש סתו סטאניסלוי, כי לפי חק האוחרים והמשפט הגבוה אין הצדקה שיד האם תהיה שסלה על הבנים שנולדו כיהרותה, וגם אמנם יצא רבר אל בית משפט המחוזי לחקשיק פעונת האב והאם שניה ולבטל את המשפט הראשון, וגם אמנם הנישו האב והאם את עצמיותיהם א פני כם המשפט זה יותר טענה ובכל זאה לא עשה כ"ר הסחוזי במסאניסלוי קטנה או נדוזה להציא את הבנים אל אביהם.

(פסקם) רשימת נודי עטים בארץ אונגארן-סגרת לט כי מתדש יולי 1900 עד יוני 1901 יצאו מעם אונגארן סלאואקען קראאטים ורוסותענים לארצות נבר 128,826 נפש וסבני ישראל לא נוכר דבר.

(פסקם) ביום 4 שבוע העבר הברא השר מעילל בבית המחקקים חמשה חקים חדשים וסוקוקים פנוע לפיאת נוד"ר רוסאניא ארצה אונגארן; חוק הסתריות בעבור הנודדים דרך ארץ אונגארן; חוק הירג ישיבת ימים בארץ; חוק תעודת סטע, חוק הספה שומי הגבול, והחמשי חוק לכונן טיטש האונגארניארי בשלשה פלכים אשר על הגבול.

רומעניען.

(בוקרעשט) ב סו ה ו ר ד ג, הסמכות לנבול אונגריה, התפרצו רוצחים בלילה אל בית היהודי שלמה פישביץ וישליבו אל הדר הסמות הבר דינאטים. ההלונות, וכלי הבית התפרצו לרסיסם וכסו כנס לא אנה כל נוק לזית שכת הסמות, ובני הבית נעלו. סלכת רוסנית, שהיא כידוע סיפח סהוללה ושמה הספירותי קרסן סילווא, הברה בעת האחרונה שני ספרים חדשים, האור, כשם, התח הפרך" והשני בשם "רברים כלחש". גם תגיד לעמה פשעו ולשריה דונס, הוכיחם על לחצם אה היהודים וגם, על אשר לא יזכרו עוד את הימים, שהם כעצם היו מרוכאים תחת יד אדונים קשים וענה כאשר נפרו סידים, הם סוכאים עוד יוחר את היהודים, היא תראה בספריה, כי שחת עטת את דרכיו ויקלקל אה מעשיו ותחת הפרח כעש יכלחו חוקם, ודרופנים קיראים את רבוי טלכתם שפחים בהם וסנהאנים כם; רוסניה גם היא ארץ נאורה הספיה הפרח בה: אבל לשמוע את דברי הטלכת, לשפרם

אף במקום שאין התק סבריל בין ארח לגר ובין נוצרי ליהודי ישמשו הפקידים חקקים הקטים באופן שיברלו היהודים לרעה מכל יושבי הארץ. השופטים כרומניא יודעים כמטו, כי השבועה התמורה והאיומה, הגהונה כרומניה (סארע ויראקא") להשביע את היהודי בכית הרין, אינה ע"פ דין תורה ואינה נהנת בשום ארץ וססלכת, ובכ"ז הם סחוקים בה כסו בשנים קדמוניות, למען עשות הברל נבר בין רוסנים ליהודים. כבר עמלו הרבנים והקהלות להוכיח את הסמשלה, כי ע"פ דהנו אין צורך בשבועה כואת - לשוא, הממשלה ססרה את הדבר לשופטים לעשות כשיב בעיניהם, וכל שופט שטלא סתו כהרות האנטיסמיים ע"י ההעוונים והספרים סכרוח אה תיהודי המחויב שבועה להבנע ולהשבע את השבועה החסורה הריא בבית הכנסת לפני הרב "לבוש שלית והפילין וקיסל לפני נרות דולקים ושופרות וכו', סאין ערה סצד הסמשלה קבלו הקהלות והרבנים על עצמם, לכללה פתוח שערי כיהב"ל לשבועה כוז, ולכל ילך הרב להשביע יהודי, אחרי סאין התורה סחיבה זאה, כבראילא היה סעשה והרב מרגליות סרכ להשביע את היהודי, והשופט קנסה לשלם ענש סאחים שקל כסף, ראשי הקהלה פנו לביה"ד נדוול, לערער על סעשי השופט.

סדר זכרון ירושלים תפלות ככל השנה

בפאראטם קמן סטקד וסגה הי"ב נטת אשכנזי לבר, ונטת ספרד לבר. סחירו כרוך כבר: נטת אשכנזי 18, 2, נרוש, ונטת ספרד 20, 2 כל אחר, והסאה נ"א 210, ונטת ספרד 230 נרוש. כרוך כלהדת עצי זית: נטת אשכנזי 20, 3, והסאה ששים פראנק, נטת ספרד 30, 3, הסאה חמשה וששים פראנק, (ישנ בבית רפים החבצלה)

כודעה נחוצה.

מבית פקדות העיר. באנו הימים האחרונים. עברה שמועה בין ההמון שדרופאים ירעילו את התילים במחלה החולירע למניע התפשטה המחלה, והן ידוע, עד כמה הסמשלה האמין בישרה הרופאים בכלל, ועד כמה העמול בכל דבר לטובת הברל ולהדחיק כל צער ונק סכללות בני העיר, סלבר הודיעה הסוכנות כי הרופאים המה אנשים כשרים והלילה חלילה לחשרם כי ייקו לאוה הילה שיהיה לכן, כאשר הוציאה האמונה הטפלה הזאת להסחפק בישרה לבב הרופאים, הנה רעות סאר, וכפרם לאנשים המיסיס אשר תשרש אמנה כואת בלבכם, ראיט לנתין להכיב את הרבה האת ולעקרה סשרשה, ולהרניע את לבנות בני עיריט ולהתרות כרסחוקים כהרבת הזאת כדבר אסתי, כי חפל עליהם אחריות גדולה. וע"ז פרסמנו הסודעה הזאת מבית פקדות עיר"ק ירושה"ו.

1902 - הופצה שמועה נוראה בעיר כי הרופאים מרעילים

את החולים במחלת החולירע כדי למנוע התפשטות המחלה. יוצאת הכחשה חריפה.

הישוב התגייס ותורם למלחמה בחולירע שמות התורמים והמוסדות מתפרסמים מעל דפי העיתונות(עיתון החבצלת14/11/1902) לצידם של הד"ר וואלאך ופרומקין תורם גם עקיבא צורף - נייפלד, אביה של דינה שטמפר סבתה של פנינה אמא של מיכה.

אמצע משלשל היותר מובחר לקטנים ולגדולים וגם לחולים שוכבים על ערש

פורגען היא המצאה חדשה אשר המציא
הפראפעססאר ד"ר ווארמסי, אין בה כל חומר
מקלקל ומזיק לכריאות וגם מעטה מוב
וריתה יפה.

מעלות הפורגען הנה:

מראה יפה ומרהיב עין, ולכן היא אהובה לכל. היא
מסלאת בשופי את מקום המים המרים והמלח המשלש.
אין פעולתה בלתי עריבה או משתרת את גוף האדם
דוא איפה האמצע המיוחד להשתמש בו, במקום שסמים
אחרים המשלשלים מסכבים הקאה וכו'. יונקי שדים וילדים
דוחקים את הפורגען בתור פנדנות ואין דרוש עוד לענותם
קיק (רזינוס אייל) או בסמים אחרים המשלשלים.

פעולת הפורגען.

פורגען משלשל באורח קל מאד, גם אם
משתמשים בה במדה מרובה (אלה הסבלים מעצירות
תמידית) וגם חולים שוכבים על מפתם. היא מריקה את
הקיבה והמעיים באורח קל וערב מאד. פורגען היא נשגבה
מאד לא אך לילדים, לילדות, למוכי מחלת העצבים
המארידען, כי אם גם מביאה תועלת רב למאד לסובלי
מחלת קאליק ודלקת המעים.

ימצא למסכר:

בתנות שחור וחבריו בירושלים ויפו.

המוכרים כל מיני סמי מרפא וחפצים חיימים ומכשירי
רופאים ומילדת מי סינעראלים ובוריה.

בית מסחר זה ידוע ומפורסם וממציא לכל בתי
הדולים הגדולים ולרוקחים ומפיק רצון כל הדורש.

SCHOCHER & CO. JERUSALEM JAFFA

Director J. B. Frumkin

תרופה מצוינת לניקוי המעיים - "החבצלת" - 1907 - הרופאים באותה התקופה גרסו כי גוף נקי
מפסולת יוכל להתגבר על מחלות רבות

חבצלת 1902-העיתון מפרסם את מספרי המתים והחולים בארץ ממחלת החולירע בעמודו הראשון

ירושלים ביצור בסל החולירע

שנת השלשים ושלש 31.10.1902

No 2

התפץ לחורירע דבר מה לטובתו עליו לשלם בעד כל שורה גרוש והצי בעמוד הראשון גרוש מחיר עמך אתה מואמץ לזה המאסף והחיסום וקבל עשרת למאה מחבתים בלתי חשבים ושוב לבצילתם.

מתירה לשנה בארץ טורקי 4 מאגידו כסף, כנסטרויך 8 66לארין, בצרפת 20 פראנק, בכריסטיא ואמעריקא לירא שפעלינג, ברוסיא 10 רובל.

חבצלת

HABAZELETH

מכתב עתי יוצא לאור בכל שבוע יבשר וישמיע כל דבר הדרוש לחפץ לבב איש יהודי.

מאת ישראל דוב פרומקין

JÉRUSALEM 31 Oct. 5663.

ירושלים, ל' תשרי התרס"ג

Monte sur la plus haute montagne, messagère de Sion
Élévé la voix avec force, envoyée de Jérusalem! Élévé-la et
ne crains rien. (Isaie XL. 9.)

על הרגבה עלי-לך מבשרת ציון הביטי בלח קלוק
מקשרת וירושלם לריטי אל היראי וגו'
(ישעיה ס"ט.)

תוכן הענינים - ירושלם במצור, טבריא, קאנטס, כנרת, אנטוריא אנגאן, תדלכ"ו, חרשות שונות, היתורים ברוסעניא, עת לזבנת, שיחת הירא, טורעות.

ירושלם במצור

ירושלם ל' השרי, זה כמה אשר נפוצו שמועות מבהילות בעירנו כי הורע מצב הכריאות ככפרים הרחוקים בפלשה לא רחוק מפנכול מצרים, ואותות חלי רע נראו בהם, וישלח כבוד פחת עירנו רופאים אל אחרים ספקוטות ההם, ויחקרו וידרשו. זביום 4 תשרין איל 1318 (לחשבונינו ס"ו תשרי תרס"ג) הודיע כבוד הפחה ברכים, כי נחאמחה שמועה פרץ החולירע בסביבות ירושלם, וישיג פקודה מועד הכריאות בהעיר בירת ססלהנינו, לקבוע מקום לבקירה (קאראמין) כבאב איל וואר, על כל הבאים ספקוטות אשר נראו בהם אותות המחלה.

ביום ההוא חרלו ענלות ללכה ולכא בין יפו וירושלם, ולמחרתו חרל גם מסע הקמור במסילת הברזל משך עשרה ימים, עד האבעה עשר להשרין אואל (כ"ו השרי) כי אז החל להביא ירושלימה רק סחורה. הפאסט בין יפו וירושלם הובאה בענלות סיפו עד כפר יעור, (כי שם מקום הבקרה אשר שמה יפו על הכאים אליה) משם בענלה שניה עד כאב איל וואר, ומשם בענלה שלישיית עד ירושלם. ובררך הזה הובלה גם הפאסט מירושלם ליפו. עתה תבא הפאסט האטמאמאניה במסע הקמור המביא צרכי אוכל גפש ירושלימה, והפאסטין האירופיות, תוכלנה עוד בדרך אשר הוכרנו.

ביום 5 תשרין אול (יום השבת י"ה השרי) סוגרה גם חברון מצאת מסנה איש ירושלימה, כי נראו אותות המחלה בבית ג'וברין וכפרים אחרים סביבותיה.

ביום 7 תשרין אול (י"ט השרי) יצאה פקודה למגור את כל בתי הספר אשר בירושלם, ויסגרו.

ובררך כלל הנה עתה ירושלם במצור מכל צד, מערבה ודרומה מפתח הבא, וצפוניה ומזרחה מפתח היוצא, כי פחות שכם וקיר טואב סגרו על פלכיתן את מוצאי ירושלם, דכל יעבר דרכם איש ספקוטות פלשה אשר בהם פרצה המחלה פרץ.

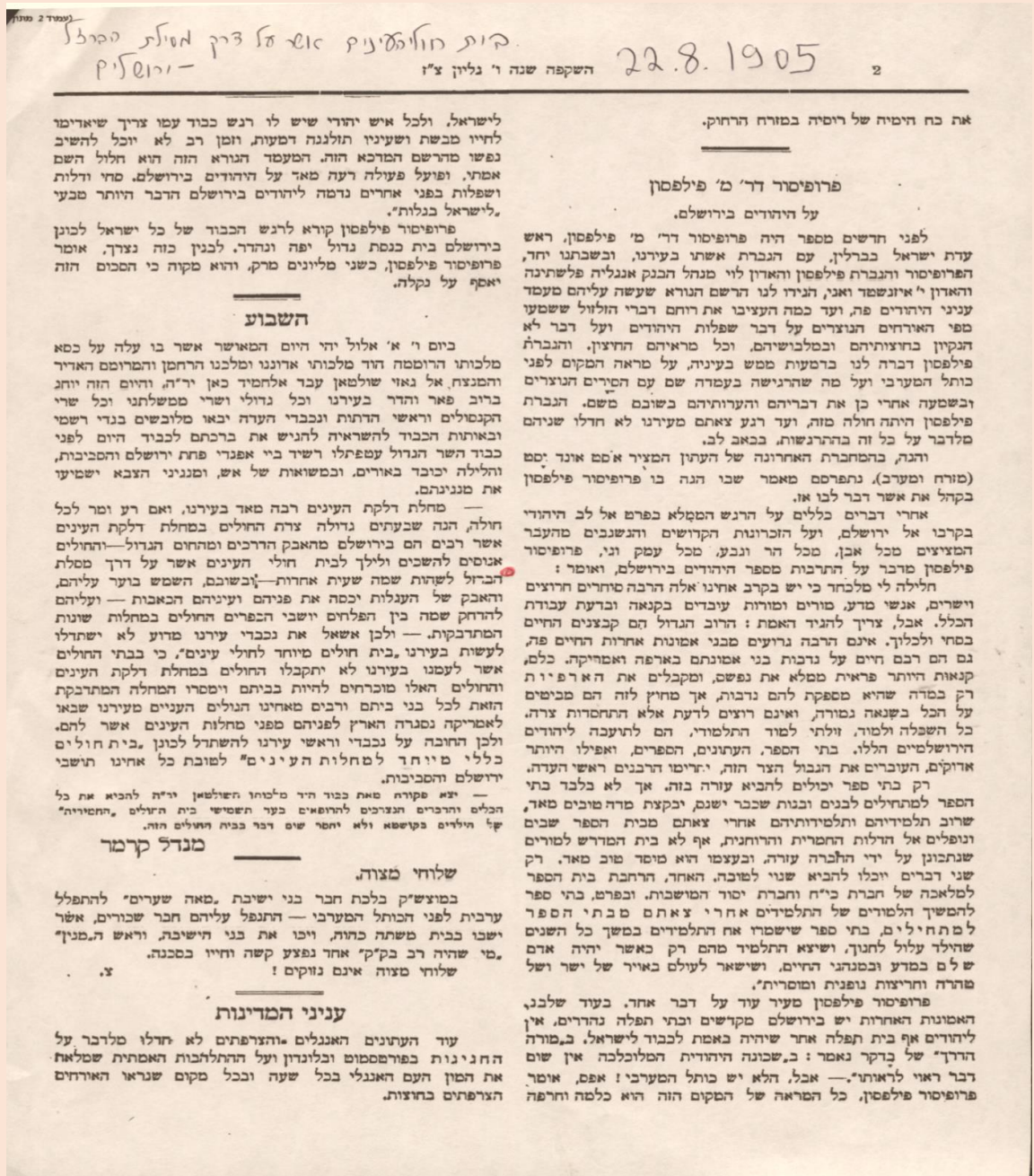
גם אניות הקמור החלו להחרק מחופי פלשה ובהוכם גם חוף נפו, כי נזירה הסגר עשרת ימים נגורה על כל אניה היוצאת סיפו ויתר חופי פלשה, אם לכיורוס, ואם מצרימה.

הערים בפלשה אשר בהם פרצה אמנם המחלה פרץ רב הן: עזה ולוד; ביפו קרו אך מקרים נודדים במשפחות אשר באו אליה מעזה לפני הסגרה.

והנגו נותנים בזה את רשימת החולים והמתים בחלי רע בהערים והכפרים אשר דבקה בהם המחלה, ע"פ הורעות אפיציעוליות אשר הגיעו להסמלה הרוכמה.

ערים	מתים	חולים	יום
עזה	30		מיום 4 עד 5 תשרין אול
לוד	5		" "
עזה	36		מיום 5 עד 6 בו
לוד	25		" "
יפו	1		" "
בית גוברין	5		" "
עזה	32		מיום 6 עד 7 בו
לוד	17		" "
יפו	1		" "
עזה	52	25	מיום 8 עד 9 בו
לוד	4		" "
ג'באליא אצל עזה	4	2	" "
בית גוברין			" "
עזה	36	18	מיום 9 עד 10 בו
לוד	17		" "
מסעוריא	1		" "
עזה	55	32	מיום 10 עד 11 בו
לוד	25		" "
בית ג'וברין	1		" "

האבק הלכלוך גרמו למחלות עיניים קשות-הנושא – בית החולים לחולי עיניים שליד הר-ציון "השקפה" 1905

את כח הימיה של רימיה במזרח הרחוק.

פרופיסור דר' מ' פילפסון

על היהודים בירושלים.

לפני חרשים מספר היה פרופיסור דר' מ' פילפסון, ראש עדת ישראל כבולין, עם הנכרת אשתו בעירנו, ובשבתנו יחד, הפרופיסור והנכרת פילפסון והארון לוי מנהל הבנק אנגליה פלשתינה והארון י' איזנשפד ואני, הגידו לנו הרשם הנורא שעשה עליהם מעמד עיני היהודים פה, ועד כמה העציבו את רוחם דברי הולול ששמעו ספי האורחים הנוצרים על דבר שפלות היהודים ועל דבר לא הנקיון בחיזיותיהם ובמלבושיהם, וכל טראיהם החיצון, והנכרת פילפסון דברה לנו ברמעות ממש בעיניה, על טראה המקום לפני כותל המערבי ועל מה שהרגישה בעמדה שם עם הסירים הנוצרים ובשמעה אחרי כן את דבריהם והערותיהם בשוכם משם. הנכרת פילפסון היתה חולה מזה, ועד רגע צאתם מעירנו לא חדלו שניהם מלדבר על כל זה בהתרגשות, בבאב לב.

והנה, בהמסכרת האחרונה של העתון המציר אסם אוניד ספס (מזרח ומערב), נתפרסם מאמר שבו הנה בו פרופיסור פילפסון בקהל את אשר דבר לבו או.

אחרי דברים כללים על הרגש המקלא כפרם אל לב היהודי בקרבו אל ירושלים, ועל הזכרונות הקדושים והגשמים שהעבר המצויים מכל אבן, מכל הר ונבע, מכל עמק וגי, פרופיסור פילפסון מרבר על התרבות מספר היהודים בירושלים, ואומר:

חלילה לי מלכחור כי יש בקרב אחינו אלה הרבה סותרים חרוצים וישרים, אנשי מדע, מורים ומורות עובדים בקנאה וברעת עבודת הכלל, אבל, צריך להגיד האמת: הרוב הגדול הם קבצנים החיים בסחי ולכלוך. אינם הרבה נרועים מבני אמונות אחרות החיים פה, גם הם רבים חיים על נדבות בני אמונתם כארפה ואסחיקה. כלם, קנאות היותר פראית ממלא את נפשם, ומקבלים את הארפיות רק במדה שהיא מספקת להם נדבות, אך מחוץ לזה הם מביטים על הכל בשנאה גמורה, ואינם רוצים לדעת אלא התחמדות צרה. כל השפלה ולמור, וולתי למור התלמורי, הם להעכה ליהודים הירושלמיים הללו. בתי הספר, העתונים, הספרים, ואפילו היותר אדוקים, העובדים את הגבול הצר הזה, יזימו הרבנים ראשי העדה, רק בתי ספר יבולים להביא עורה בזה, אך לא כלבד בתי

הספר למתחילים לבנים ובנות שכבר ישנם, יבקצת מדה טובים מאד, שרוב תלמידיהם ותלמידותיהם אחרי צאתם מבית הספר שבים ונופלים אל הדלות המרית והרוחנית, אף לא בית המדרש למורים שנתבונן על ידי החברה עורה, ובעצמו הוא מוסד טוב מאד, רק שני דברים יוכלו להביא שני לשובה, האחד, הרחבת בית הספר למלאכה של חברת כ"ח וחברת יסוד המושבות, ובפרט, בתי ספר להמשיך התלמידים של התלמידים אחרי צאתם מבית הספר למתחילים, בתי ספר שישמרו אח התלמידים במשך כל השנים שהילד עלול לחנוך, ושיצא התלמיד מהם רק כאשר יהיה אדם שלם במדע ובמנהגי החיים, ושישאר לעולם באייר של ישר ושל מנהג וחריצות נופנית ומסורית.

פרופיסור פילפסון מעיר עוד על דבר אחר, בעוד שלבני האמונות האחרות יש בירושלים מקדשים ובתי תפלה נהדרים, אין ליהודים אף בית תפלה אחי שיהיה באמת לכבוד לישראל, במזרח הרדף של בקר נאמר: כ, שוכנה היהודית המלוכלכה אין שום דבר ראוי לראותה. — אבל, הלא יש כותל המערבי! אפס, אומר פרופיסור פילפסון, כל המראה של המקום הזה הוא כלמה וחרפה

השקפה שנה ר' גליון צ"ז
22.8.1905
בית החולים לחולי עיניים - ירושלים

לישראל, ולכל איש יהודי שיש לו רגש כבוד עמו צריך שיאדימו לחייו מבשח ושעיניו תולגנה דמעות, וזמן רב לא יוכל להשיב נפשו מרשם המדכא הזה, המעמד הנורא הזה הוא חלול השם אמתי, ופועל פעולה רעה מאד על היהודים בירושלים. מהי ודלות ושפלות בפני אחרים נדמה ליהודים בירושלים הדבר היותר סמעי, לישראל בגלות.

פרופיסור פילפסון קורא לרגש הכבוד של כל ישראל לכונן בירושלים בית כנסת גדול יפה ונהדר, לבנין כזה נצרך, אומר פרופיסור פילפסון, כשני מליונים מרק, והוא מקוה כי הסכים הזה יאסף על נקלה.

השבוע

ביום ו' א' אלול יהי היום המאושר אשר בו עלה על כסא מלכותו הרוטמה הוד מלכותו ארונו ומלכנו הרחמן והמרוכס האויר והמנצח, אל נאוי שולמאן עבר אלחמיד כאן יר"ה, והיום הזה יוחג ברוב פאר והדר בעירנו וכל גדולי ושרי ממשלתנו וכל שרי הקנסולים וראשי הדתות ונכבדי העדה יבאו מלובשים בגדי רשמי ובאותות הכבוד להשראה להגיש את ברכתם לכבוד היום לפני כבוד השר הגדול עטפאלו רשיד ביי אפגרי פחת ירושלים והמכיבית, והלילה יוכרז באורים, ובמשואות של אש, ומנגיני הצבא ישמיעו את מנגינתם.

מחלת דלקת העינים רבה מאד בעירנו, ואם רע ומר לכל חולה, הנה שבעתים גדולה צרת החולים במחלת דלקת העינים אשר רבים הם בירושלים מהאבק החרכים ומתחום הגדול—והחולים אנוסים להשכים ולילך לבית חולי העינים אשר על דרך מסלת הברזל לשהות כמה שעות אחרות—אבשיובם, השמש בוער עליהם, והאבק של העגלות יכסה את פניהם ועיניהם הכאבות — ועליהם להרחק כמה בין הפלחים יושבי הכפרים החולים במחלות שונות המתרסקות. — ולכן אשאל את נכבדי עירנו מדוע לא ישתדלו לעשות בעירנו, בית חולים מיוחד לחולי עינים, כי בבתי החולים אשר לעמנו בעירנו לא יתקבלו החולים במחלת דלקת העינים והחולים האלו מוכרחים להיות בביתם ויפסרו המחלה המתרסקת הזאת לכל בני ביתם ורבים מאחינו הנגלים העינים מעירנו שבאו לאמריקה נסגרה הארץ לפנים מפני מחלות העינים אשר להם, ולכן החובה על נכבדי וראשי עירנו להשתדל לכונן בית חולים כללי מיוחד למחלות העינים למובת כל אחינו תושבי ירושלים והמכיבית.

— יצא פקודה מאת כבוד הוד מלכותו השולמאן יר"ה להביא את כל הכלים והכרים הנצרכים להרופאים בעת תשישי בית החולים, התמסרותה של הילדים בקושא ולא יחפר שום דבר בבית החולים הזה.

מנדר קרמר

שלוחי מצוה

במוצאי שבת בלכת חבר בני ישיבת, מאה שערים להחפלה ערכית לפני הכותל המערבי — התנפל עליהם חבר שכורים, אשר ישבו בבית משתה כחיה, ויכו את בני הישיבה, וראש המנצח "מי שהיה רב בק"ק אחד נפצע קשה וחיוו בסכנה.

שלוחי מצוה אינם נזוקים!

עניני המדינות

עוד העתונים האנגלים והצרפתים לא חדלו מלרבר על החגיגות בפורסמסום ובלונדון ועל ההתללכות האמיתית שמלאות את המון העם האנגלי בכל שעה ובכל מקום שנראו האורחים הצרפתים בחוצות.

מודעה רשמית:

נודיע לכל עדת בני ישראל שיש, במקרה
מחרת, אבעבועות כשכונות אחרות, כי כל איש
אשר יש בביתו חולה במחלה הזאת עליו לתת
ידיעה להבלדיה למען תעשה הפרדות הנצרכות
על פי הקי הרפואה, ולמען ירכיב הרופא
אבעבועות לכל הנמצאים בבית הנזכר חנם אין
כסף, וכמען יודע לכל, פרסמנו הדבר הזה.
תאריך—21 אנטמוס, 310.
הבלדיה.

העיריה מבקשת מהציבור להתחסן נגד מחלת האבעבועות- "הצבי" 1900

מחלת השנית בירושלים.

מחלת השנית (שארלאך)¹ מתהלכת בעתה
זה שני ירחים ורבים חללים הפילה וילדים רבים קטנים
וגם גדולים נולדו מהוק אמותם, נוראה היא המחלה
הזאת עב כל תוצאותיה גם באירופה, אכן בהיותה שמה
מחלה תדירות וכל הרופאים, וגם ראבות כבר יודעים
טבעה, וגם כמה ואיך להזהר ממנה, ולכן מראה איננו
גדול כל כך שמה, לא בן בירושלים שלא היתה בתוכה
מהלה בזאת זה עשרות בשנים וחדשה היא לגמרי
להאבות הצעירים שאינם יודעים איך להזהר, וקני
הרופאים לא הפצו כלל – לא אדע מאיזו סבה – לספל
בילדים החולים במחלת השנית והניחו את הטפול בהם
בידי הרופאים הצעירים, וכאישן בזה הטללו רופאי
ירושלים איסור ופתח על האבות, והאחידונים בהיותם
בהולים על אהובי נפשם הנדישו את סאת הפחד
עצדם, ונורא הוא מצב אותם בתו האבות אשר יד
מחלת השנית היתה בילדיהם כי הם כמו כלואים
וסגורים בבתיהם אין יוצא ואין בא אליהם, אין דורש
ואין מבקש לשלוטם, גם קרוביהם ומכיריהם רחקי מהם
ואין איש בא במגע ומשא עמהם.

אננם יש בירושלים בית-החולים, שערי צדק
מיסודם של היהודים הנרטיים האורתודוכים בפפד'ט,
שבו גם אפרנים מיוחדים לחילים במחלות שתדבקת,
ואין מקום יותר מסוגל לילדים חולים במחלת השנית
מאשר בבית החולים הנזל, אבל רופא הבית עשה
הבגר (קראנטין) על האפרנים שנטצאו בהם הילדים
החולים וגם על החצר סן החוץ ולא נתן לאבות או
לאמות אפילו לגשת אל ביהיה למען דעת ששלום

¹ לפי דעת הרה"ה ד"ר מניח, זהו הסס היותר
מתאים להמלה הנ"ל.

1905 מחלת השנית משתוללת בירושלים והרופאים המבוגרים מסרבים לטפל בילדים מחשש הדבקות וההורים מנועים מלגשת אל ילדיהם

תרופות בבית המרקחת של פיישקה לוי בתחילת המאה ה-20

שימו לב לשמות התרופות

עיתון: הצפירה - Ha-Zfira תאריך: 13 דצמ' 1889 עמוד: 3
 חדשות בישראל

מכה"ע הצבי מודיע מירושלים לאמר: אם בכל שנה יחכו יושבי עירנו להמפר הראשון בקצר רוח, מפני חסרון מים בבורות ומפני ההרב כאויר זהאבק הנורא העולה מהאדמה ומעור עיני ההולכים בחוץ וממלא את כל הבהים, הנה השנה עוד יתר קצרה רוחנו בחכותנו למפר כמשל החמץ כאשר יחכה איש יחידי לבוא המשיח. כי מראשית הודש תשרי פשטה בעירנו מחלה רעה, מין קדחת חזקה אשר כמותה לא היה לפני, ותתקוף כל איש, זקן ונער אין נקי. המחלה הרעה הזאת, אשר באה לנו יחד עם שמה דנגה מהודו, עברה דרך כל ערי ההוף בהוגרמה: בסאלוניקי, אוסיר, בירוח, ולבלתי המיל קנאה בין יושבי הערים אשר עברה דרך שם פקדה את כולם ולא השאירה אף אחד שלא טעם מעם הרנגה, ותכוא גם ליפו וגם את ירושלים עיר הקדש לא שכחה, וגם פה לא הטילה הלילה קנאה בין יושביה, וברוח סבלנית גדולה, כבארצות החרות הנסורה, לא הבדילה בין בני אמונת השונות, ויהודי ומושלם ונוצרי, כלם שתו כוסה, חס חוק מאד, וכאב ראש ובפרט כאב בארככות הרגלים (ועל כן קראו לה ילדי הארץ "אבו רכאב", לאמר "אבו חברכים") הקפו את האיש לארבעה חמשה ימים, וכרפות ממנו החם ועזבתו כהו, והלש, ומעם רע זמר ישאר בפיו לימים מספר, וזהמה נפשו כל מאכל ימים רבים אחרי אשר נכר על המחלה לא ישוב לכו. זה הוא האורח הנכבד אבי בן רך אשר בא אלינו מארץ הורב ואבנים היקרות, ועוד שוכן כבוד בהוכנו ובדק בחורין וסדקים, אולי ימצא נפש אחת אשר עיד לא זכתה ליהנות כמיכו. אך יושבי עירנו כבר נלאו ולא יכלו לקבל את רוב הטובה אשר השפיע עליהם ר' אביברך, וכל הרופאים אמרו פה אחד, כי ר' אביברך זה לא יעזבנו עד אם יבואו הגשמים וימי הקור, כי עטג ורך הוא אביברך מודענו זבארצו הסבין לאויר הם ולא יוכל לסביל את אויר ארצנו הקשה בעת הגשמים.

כתבה המנסה להיות משעשעת על המחלה-דינגה- שמגיעה מהודו ובמקום להביא משם זהב ואבנים יקרות מביאה את צרותיה.

מחלה מאד שוויונית לא מבדילה בין הדתות.

מחלה עדינת נפש אשר עוזבת עם ימי הקור.

אורח נכבד ר' אביברך

ירושלם.

• להגנתה של עירנו מהתדבקות הרבר.

ממשדד העיריה מוסרים לנו שעל פי הסדרים האלה קבעו את הבור הדרכים בין יפו ועירנו: כל איש בופו הרוצה לנסוע ירושלימה צריך לפנות שם לרופא העיריה שיבדקהו, ואם הרופא מוצא אותו נזדמלי הוא נותן לו כרטיס שבו מכואר שם האישי, מסרת נסיעתו, ובאיזה מקום שהוא חושב להתאכסן בירושלם. בעד הבדיקה הזאת משלם הנוסע בישליק אחד.

בדרך בתחנת סינייד עומד רופא קבוע מאת העיריה ועולה אל הרבבת ובדק שוב את הנוסעים, ומבקר אם לכולם יש כרטיסים כאלה.

זפה בעירנו קבעה העיריה שני רופאים שיבקרן יום יום במשך המשה ימים את האורחים האלה בביתם או במקום שהם מתאכסנים, כדי לדעת אם נשארים הם בנורמליותם. הבקורים האלה הם חנם על-חשבון העיריה, ועל המוכתרים מוטל להוליך את הרופאים ולהראות להם את מקומותיהם של האורחים שלא ידוע עדין היכן הם מתאכסנים.

הדיר ליבונטר נקבע לבקר את המתאכסנים מחוץ לעיר והדיר סלה עפנדי בשביל אלה אשר בעיר. העיריה חושבת לקבוע לזה עוד רופא בהיות ששני הרופאים אינם מספיקים.

—בתחנות מסלת הברזל הוכאו מצדית לעכברים וכן נתנו שמה באי אלה מקומות סמימות כדי לבער את

"מוריה" - 1914 כיצד להימנע מהידבקות בדבר

לעזרת החולים ובתי החולים נרתמו רבים,

תרומות נאספו בחו"ל ובארץ ונוסדו גם אגודות תמיכה לצורך זה.

אחת החשובות היה "הועד הכללי של כנסת ישראל" - גוף כלכלי בן למעלה ממאה -שנה הפועל עד היום למען עניי ירושלים ונוסד כארגון הגג של מוסדות החסד והתורה .

מיכה הגיע למשרדי הועד ונפגש עם מנהלה משך שנים רבות הרב יהודה שטרסברג שנפטר לא מכבר .

הרב שטרסברג קבל אותו במאור פנים ופרש לפניו את רשימות הנתמכים על ידי הועד משך השנים. בחדר הישיבות ששמר על מתכונתו עוד מימי הרב קוק עבר מיכה על חומר רב ונתקל בשמות בני המשפחה שקבלו את תמיכת הועד .

המאזן הכספי של הועד נדפס והופיע בחוברות נקרא "שמש צדקה" ויצא מאז שנת 1886 כבר בשנה זו נרשמו כנתמכים בני משפחתנו, עקיבא צורף -נייפלד, באשע ירושלמי, בתה מעריל אשת דובער בר' פישל הלוי ואחרים. עקיבא צורף הפך כבר בשנת 1902 לתומך ותורם לטובת חולי החולירע בעיר.

הועד הכללי תרם לטובת חולי השפעת כספים נתנו גם בידי הממונים על כל כולל אשר היו בקיאים

במצב החולים וצרכיהם .

סכומים נתנו גם למבקרים את החולים בבתיהם ("שמש צדקה" חוברת עשירית סעיף ג).

ב"חבצלת" 24.12.1900 מודיעים כי הועד -הכללי לעדת האשכנזים תמך בכסף מזומן ב-483 חולים מתוכם חולי אבעבועות, חולי דלקת ריאות, חולי דיפטריה, חולי טיפוס ועוד.

כמו כן חילק אישורים לקניית חלב, תמצית בשר, מים מינרליים, יין וכו' הכל חולק על סמך אישורים מרופאים,

וזהו לכם ראוי שבו

שמש צדקה

חברת השעות

התבוא שנת תרפ"ו
למנוחה ולחיים טובים
(מל"ג, ז' א')

החשבון והמפעל

של בית הועד הכללי

יום בית תבוא שנת תרפ"ו

כי סוף חשון שנת תרפ"ו

פעמים ירושלם תובא

ביום תהי שנה סאלאמן בית

בני משפחתנו הרוקחים

בשנים אילו בין מחצית המאה ה-19 ועד שנות ה-20 של המאה ה-20 פעלו בירושלים כ-70 ידענים.

חלקם הגדול היו למעשה רופאי אליל למיניהם שניסו לרפא מחלות בעזרת לחשים, שיקויי קסם, ותרופות מסורתיות שונות.

לא מעטים היו גם אילו שהונו במכוון את החולים וגרמו למותם של רבים כאשר היו מוהלים תרופות במים כדי לחסוך בהן.

מיעוטם היו רוקחים שהתמחו אצל רופאים רציניים ובעלי ניסיון ולמרות שלא הייתה בידיהם דיפלומה הרי הידע שרכשו והניסיון שצברו הפכו אותם למומחים מהמדרגה הראשונה שלא נפלו פעמים רבות בידיעותיהם מרוקחים מדופלמים ואפילו לא מרופאים.

כדי לעסוק ברצינות בתחום זה חייב היה האדם להיות בעל אישיות מיוחדת, להיות רגיש מסור מאד, חרוץ מאד ואמפתי.

על פי עדותה של בתו – אסתר היה מוטקה הרוקח ישן תמיד בבגדיו ובישיבה על מנת שיהיה מוכן לכל קריאה של חולה ולא יאלץ להתעכב אפילו לדקה אחת. את כל שעות הפנאי המעטות העבירו הרוקחים בלימוד ובהתמחות ואת אהבתם למקצוע העבירו גם לבני המשפחה כך התפתחו שושלות של רוקחים.

בירושלים היו ידועות שושלות הרוקחים לבית אופלטקא, הרוקחים לבית רובוביץ, הרוקחים למשפחת קרויז וכמובן הרוקחים למש' גברילוביץ ולוי שהוו למעשה משפחה אחת.

הציבור רכש אימון רב לרוקחים-ידענים אלה. בירושלים נקראו רוקחים אלה, פעמים רבות "רופאים" ואילו הרופאים נקראו "דוקטורים" ונחשבו פחות.

יהושע וולפינזון-היה-הראשון מבני המשפחה (קשרי חיתון) שעסק ברוקחות.

וולפינזון היה הראשון שהתחיל את שושלת הרוקחים הוא לא היה צאצא של גבריאלי כי אם של ידידו הקרוב ואחר כך הפך לבן משפחה עקיף כאשר בת אחיו נישאה לאחיו של אליעזר דן (ראה המאמר "רחל אחותו של הגואל" באתר carmonia.net)

יהושע וולפינזון-(1851-1924) פתח בית מרקחת בעיר העתיקה ליד "החורבה" בית המרקחת פעל תקופה קצרה ושמם את בית החולים "ביקור חולים" אחר כך נכנס לבית מרקחת זה אריה לייב גבריאלוביץ ואצלו ישב ד"ר סנדרצקי וקיבל חולים עוד לפני שפתח את בית החולים לילדים. נכדו של יהושע וולפינזון נישא לבת מש' רוקחים קוסובסקי ובולקין.

אם אין מי שהוא מרוד החדש היודע
 להכיר ולתקור את נבוכד הנשגב הישן
 שזקרונו את נפשו ונפשו הלכס הרטם על
 מזבח הישגו אם אין מי יחב המתחשב עם
 החיים ועם המוות - הנה אנו בני ארץ
 ישראל שסבלנו עמכם וסודי ארץ ישראל
 במדה מדובה אנו יודעים את ערכם ואת
 חשיבותם ועל אהר מאלה מילידי ירושלים
 מושפחה עתיקה וחשובה שנועד מה לפני
 שבעים וחמש שנה סר יהושע בדרב ר'
 אברהם רובי ו"ל רבה ולפיונות הנני לעשות
 מה "רובחה" ולהציל לו ציון.

המנה הצעיר ביותר בתור המנה
 ביצע כפי "התרחק המיד מתיבות כלליות
 ופרטיות ויהי הוא "הנותן" ולפעמים גם
 פוזדזשאא לעניים אנשים - ברכם של
 בני ציון במרווחי היה רוכה בבית"ה הרשט-
 שילימי ואה"כ עבד בתור אימן מצוין בכתות
 אכזריותים לפני כשבע עשרה שנה בא
 לגור בפתחתקה לעבד ולשמור את פדקסו
 של התנו כר היום יוכה בילה נ"ל בהג
 דאשכוחיה תרפ"ד נפטר בשב טוב בכתת
 תקיה ישם מנוהתי כבוד.

פנחס בן-צבי גיירמאנין

יהושע היה אחיו הצעיר של זאב וולפינזון.

בתו של זאב-בתיה בריינה נישאה לאחיו של הרב אליעזר-דן וילדה לו בת בשם רחל. הבן נפטר בגיל צעיר והבת רחל גדלה בבית דודה ובבית סבה.

בנו של אליעזר דן אריה לייב גבריאלוביץ שהיה בערך בן גילו של יהושע נשבה בקסם המקצוע וכך קרה שכאשר יהושע החליט לזנוח את המקצוע לטובת עסקי טחינה באבני ריחיים- הפך אריה לייב גבריאלוביץ לרוקח ידוע בעיר-העתיקה של ירושלים.

בביתו של אליעזר דן ושל גיסו יעקב שרהזון גדל גם וולוול (זאב)ירוזלימסקי בנה הקטן של באשה בתו של אברהם ואשתו של אריה לייב מדרצ'ין שנפטר והשאיר את באשה עם ארבעה ילדים קטנים. באשה הייתה בת דודם של אליעזר דן ושל שרה שרהזון כולם היו נכדיו של גבריאל. וולוול שהיה טוב לב ואוהב אדם נשאב אף הוא לתחום.

אריה לייב גבריאלוביץ נכדו של אריה לייב רלב"ג וולוול ירוזלימסקי-נכדו של אברהם אחיו-**שניהם**

נינים לגבריאל שטוקליישקבר -יסדו את שושלת הרוקחים כאשר כל אחד מהם מנחיל את המקצוע לבני משפחתו הקרובים ובמקביל דואג לשיתוף פעולה עם הרוקחים מן הענף השני.אריה לייב הסמיך את יוסף גולדברג, זלמן סולבייציק, ואת אחיו חיים גבריאלוביץ, (אחיו הצעיר מנשואיו של אביו אליעזר-דן לצביה בתו של הרב יהוסף שוורץ).כמו כן הסמיך את שני בניו גבריאל ושאל-בנימין שהיה לאחר מכן גיסו של הרוקח סולובייציק(הנשים היו אחיות) והרוקח ספקטור שהיה בעל בתו.

אריה לייב היה גם זה שלימד את בן משפחתו ובן דודו מן הדרגה השנייה, וולוול ירושלמי בן אריה לייב מדרצ'ין.

גם בתו ונכדו של גבריאל בנו של אריה לייב עסקו בתחום: נכדו עמנואל סלונים היה מנהל סניף חיפה של סלומון לוין אפשטיין.

שיתוף הפעולה היה כה גדול עד כי בני המשפחה סברו כי אריה לייב גברילוביץ היה אחיה של באשה.
כך סברה גם אסתר שרף נינתה של באשה וכך מובאת עובדה שגוייה זו גם בזיכרונותיה שנכתבו על ידי בתה.

ולוול העביר המקצוע לבני אחותו, מריל לוי, (פישל ומרדכי –מוטקה), שהפכו לרוקחים ידועים בירושלים.
גם בעל בתו וחותנו (פיינזלבר-כספי) היו רוקחים.

פישקה ומוטקה העבירו מקצוע הרוקחות לאחרים מבני המשפחה. בנו של פישקה ד"ר שמריהו לוי שסיים לימודי כימיה ורוקחות באיטליה - ניהל את בית-המרקחת עד שנת 1984.
מרים לוי אחותו עבדה אף היא בתחום הרוקחות.

פישקה ומוטקה הכניסו למקצוע את גיסם שלמה שטמפפר בעלה של אחותם הצעירה חיה סבתו של מיכה.

שלמה -סבו של מיכה-עבד מספר שנים בבית המרקחת של מוטקה בעיר העתיקה.

בשנות העשרים של המאה העשרים שמש רוקח במושבה חדרה.

גם צאצאי המשפחה נוטים גם היום לעסוק בתחומי הרפואה או המחקר.

הרוקחים בני המשפחה עסקו גם בפעילות ציבורית

זאב היה תורם באופן תדיר ל"בית החינוך לעיוורים" בירושלים, ל"קרן הגאולה" והיה מראשוני התורמים ל"קרן היסוד".

האחים מוטל ופישקה פעלו במסגרת "אגודת ישוב ירושלים העתיקה" בשנים 1929-1930 וזאת מתוך מטרה למנוע מתושבים לעזוב את העיר העתיקה

בנימין וגבריאל גברילוביץ היו חברי לשכת "בני ברית".

גבריאל היה אלונקאי ידוע באגודת "אחווה". בשנת 1895 הוקמה אגודת "אחווה" מתוך רצון לסייע לזולת בין נושאי האלונקות שלה בלט גבריאל גברילוביץ גם פישקה ובני משפחה אחרים היו חברים מסורים של האגודה.

הם היו בין מייסדי שכונות, פישל לדוגמא בין מייסדי "זכרון משה" יחד עם גיסו –יוסף זיו.

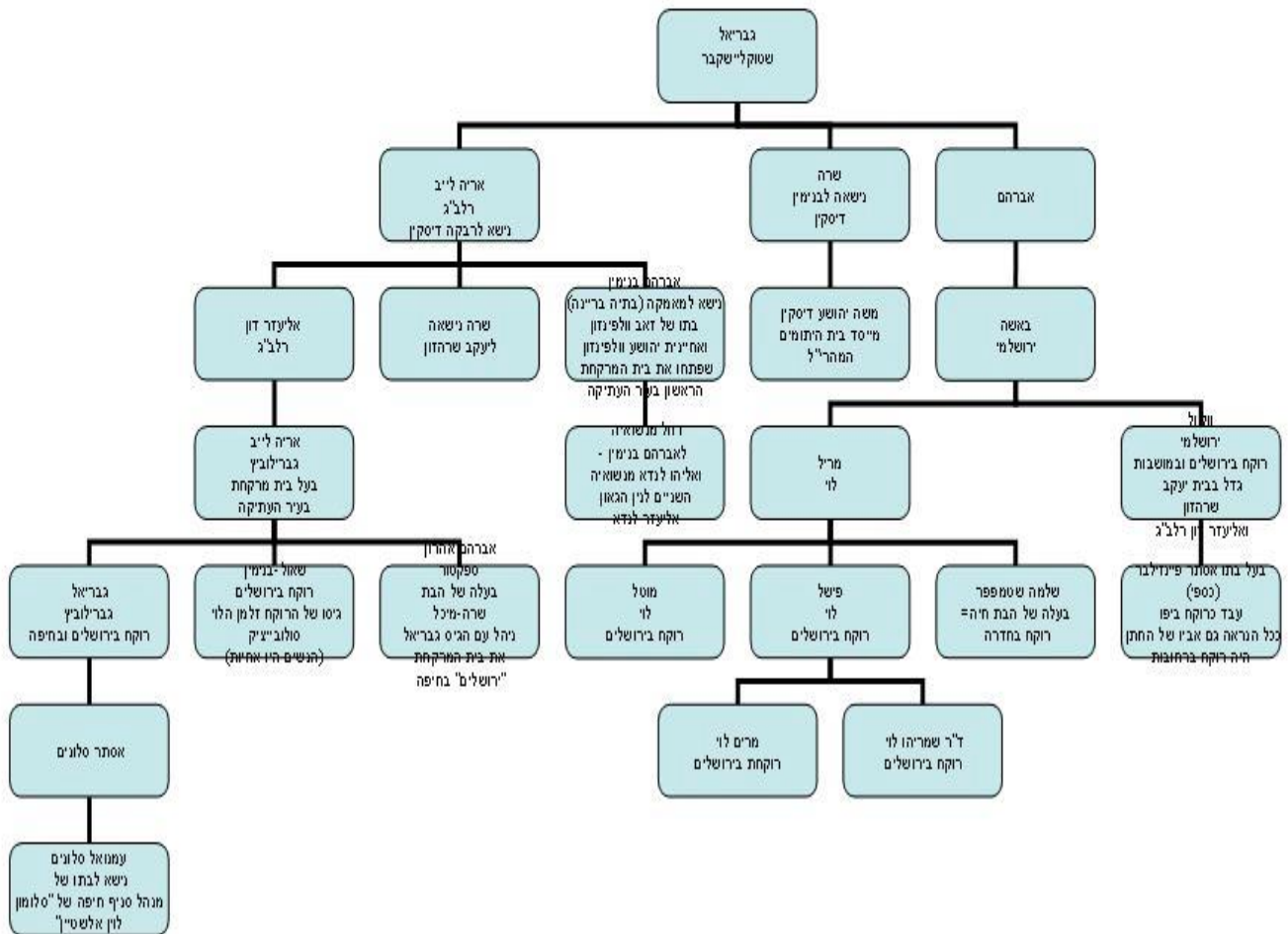
מוטקה היה פעיל וסייע מאד לארגון ה"הגנה".

פישקה היה מועמד ל"ועד העיר ירושלים" חבר בוועד בית הספר "תחכמוני". מייד עם הקמת בית הספר.

זאת ועוד...

שושלת הרוקחים במשפחה

מחותניו של אריה לייב רל"ג (מש' וולפינזון) השפיעו על נכדו אריה לייב גברילוביץ וולול ירושלמי גדל בבית דודניה של אימו והושפע מאריה לייב וולול העביר התורה לבני אחותו, ואריה לייב - לבניו שלו.

יש להוסיף לשרטוט למעלה -מתחת לאריה לייב -בנו של אליעזר דן גם את אחיו חיים גברילוביץ, אח צעיר שנולד לאליעזר דן מאשתו השניה צביה בת יהוסף שוורץ

בתי המרקחת שניהלו בני המשפחה היו מפוזרים בכל שכונות ירושלים במחנה -יהודה בשנת 1903 ניהל לייב גברילוביץ בית מרקחת עם סיני סלומון.

בשכונת **בית-ישראל** עבדו אריה לייב גברילוביץ, פישל לוי ואחר כך וולוול ירושלמי. בית מרקחת זה החליף שמות ובעלים נקרא "בית המרקחת הצרפתי" ולאחר מכן "בית המרקחת המזרחי" ונוהל על ידי ידידיה רובוביץ

בשנת 1894 פתח אריה לייב עם מנדל קרמר בית מרקחת **בעיר העתיקה**

בשכונת אבן-ישראל ניהל בנימין גברילוביץ בנו של אריה לייב בית מרקחת "הלבנון"

במאה שערים- ניהל מנדל קרמר בית מרקחת של "למען ציון" יחד עם בנימין גברילוביץ ורובוביץ. בבית המרקחת עבד גם וולוול ירושלמי.

בשכונת "אחזה" - פתחו בית מרקחת- גבריאל גברילוביץ וזלמן הלוי סוליבייציק שהשתלם אצל אריה לייב.

לגבריאל גברילוביץ' בנו של אריה לייב היה בית מרקחת של "למען ציון"-**בשכונת "ימין משה"** שהתמחה בריפוי מחלות עיניים.

אחיו הצעיר של אריה לייב, חיים גברילוביץ עבד גם הוא בשכונה זו וכנראה גם **בעיר העתיקה**. ב- 1892 גבריאל גברילוביץ, מנהל מפעל לייצור סבון.

בשנת 1903 –פתח גבריאל גברילוביץ בית מרקחת **בדרך יפו** שטיפל בעיקר בחולי החולירע. בשנת 1906 היה גבריאל גברילוביץ שותף של סיני סלומון בבית המרקחת הגרמני. ב"מזכרת משה".

בשנת -1907-עבר גבריאל גברילוביץ **לחיפה** ופתח שם בית מרקחת בשם "ירושלים"

בשנת 1905 היה מוטקה בעליו של בית מרקחת מול בית הכנסת החורבה ב-1920 והעביר את בית המרקחת לרחוב אררט. **בעיר העתיקה** בית המרקחת נסגר במאורעות 1929.

בשנת 1921 קנו וולוול ויששכר אופלטקה את בית המרקחת "ירושלים" של מוטקה ופתחו בית מרקחת בשם "התקוה" –**בעיר העתיקה**

שכונת בית ישראל

בשכונת הבוכרים- ניהלו פישל לוי ובנו ד"ר שמריה לוי שני בתי – מרקחת במועדים שונים ובבתים שונים.

בית המרקחת האחרון "רחובות" נוהל (לאחר מותו של פישקה) על ידי בנו של פישקה, ד"ר שמריהו לוי. בית המרקחת פעל עד לשנת 1984. שמריהו לוי היה ד"ר לכימיה ורוקח שסיים את לימודיו באיטליה.

במזכרת משה ניהלו בית מרקחת מוטקה עם דוד קרויז ויהושע שטרן. שם גם ניהל בית מרקחת זאב ירושלמי.

בזיכרון-משה היה בית מרקחת לפישקה ומרדכי ראובן.

שכונת "זכרון משה"

בני המשפחה הועסקו גם בבתי חולים-וולוול ואריה לייב ב"בקר- חולים"

זאב –וולף-וולוול ירוזלימסקי עבד בבית החולים לילדים של סנדרצקי

ב"משגב לדרך" לייב גברילוביץ

בני המשפחה לא נשארו רק בירושלים

גבריאלי גברילוביץ-עבר כאמור למעלה לחיפה

וולוול במושבות עקרון וגדרה לאחר שד"ר סנדרצקי מנהל בית החולים לילדים שלח יד בנפשו אך קודם לכך דאג כי וולוול אותו אהב מאד לא יישאר מחוסר עבודה.

בני משפחת חתנו פיינזילבר (כספי) עבדו כרוקחים ביפו וברחובות

שלמה שטממפר- סבו של מיכה עבר לעבוד במושבה חדרה.

רוקחים, רופאים ו"רופאות"

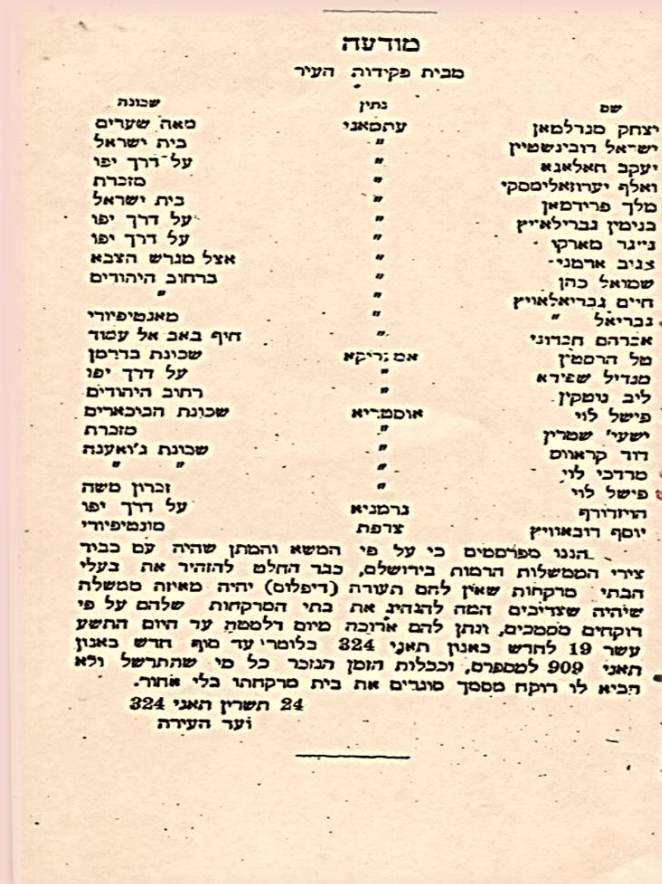
ראויים הם רוקחינו מימים עברו כי נשיר להם שיר הלל על עמלם ומסירותם. הם עשו לילות כימים כדי להקל את סבלם של חוליהם. גדולים בתורת הרוקחות לא היו — פקחותם, מסירותם ווריותם השלימו את שהיה חסר להם בידיעה. את תורתם למדו מהרופאים האשכנזים שקנו השכלה בבירות אירופה. בני העדה הספרדית אמונם בהם רב היה משל אמונם ברופאים. ראו בהם בני משפחה על שום שהתמזגו בקרב העם. הרוקחים דיברו יידיש, איספניולית וערבית ברהיטות. הם לא לבשו בגדים אירופיים מהודרים כלבושם של הרופאים. התהלכו לפעמים חבושי שטריימל ולבושים קפטן. היו שומרי שבת ומקיימי מצוות. שימשו בתפקידי אחיות. ליוו את הרופאים בביקוריהם אצל החולים וקיבלו מהם הוראות. למעשה אם הוזמן רופא הרי זה כדי לתת "גיבוי" לתרופות שהכין הרוקח. הרוקחים יועצים היו לפעמים לחולה שלא לתת את הדעת על דברי הרופא כיוון שזה לא עמד על שרשה של המחלה. הרוקחים הללו מיעוטם היו בעלי בתי-מרקחת פרטיים ורובם עבדו בבתי חולים ביקור חולים ומשגב לדרך.

הרוקחים רובם היו מבני העדה האשכנזית. עד היום הנני שומע מפי זקנינו שמות כגון יחזקאל האפוטקר, רבי שבת'ל, ר' זלמן סולובייצ'יק, ר' אברהם רוקח, ר' יעקב מלומד, רבי מרדכי לוי, ר' פיבל ומוטקה האפוטקר. נשי שכונת ימין משה זוכרות את גבריאל הרוקח האשכנזי שרשתו היתה פרושה משערי יפו ועד השכונות שמסביב לתחנת הרכבת.

בין "הרוקחים" מבני-עמך שהיה להם בית-מרקחת משלהם זכור לי חכם דוד פרופיטה בנו של חכם אהרן פרופיטה ש"בבית המרקחת" שלו ניתן היה למצוא בין השאר שמן קיק, ועוד. חכם אהרן פרופיטה עצמו היה מלמד תינוקות.

עוד מספרים כי לפני פתיחת ביה"ח "משגב לדרך" היו בעלי המחזשים

מתוך ספרו של יעקב יהושע "ירושלים הישנה בעין ובלב"

הודעה בעיתון החבצלת 1908 השלטונות מודיעים כי רוקחים שלא יציגו תעודות הסמכה יסגרו בתי המרקחת שלהם.

שליש מהרוקחים הינם בני המשפחה

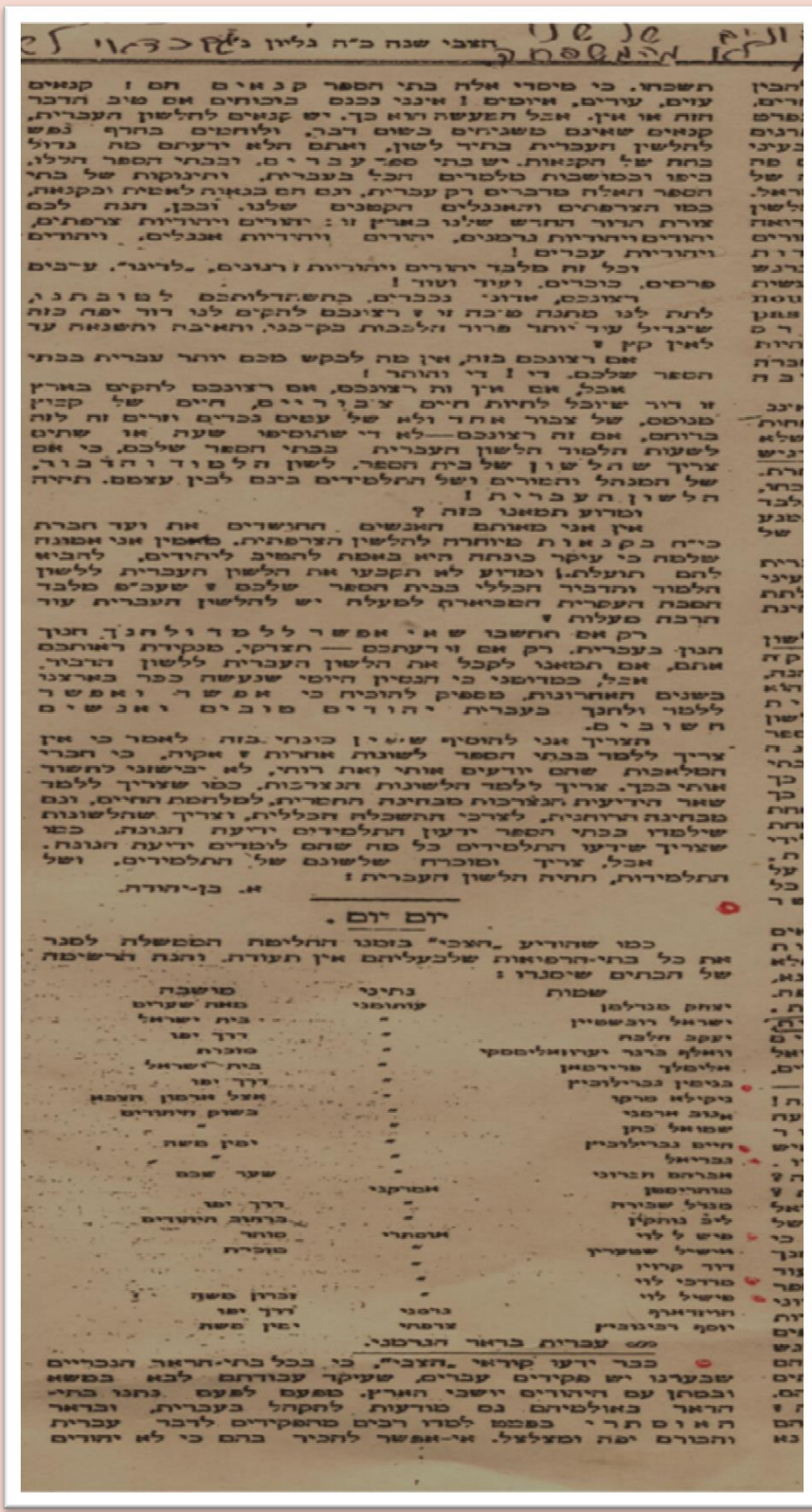
ברשימה ניתן לראות את שמותיהם של בני המשפחה: ואלף ירוזלימסקי, במזכרת משה, חיים גברילאלוביץ, ברחוב היהודים בנימין גברילאלוביץ על דרך יפו, גברילאל גברילאלוביץ, במונטיפיורי (ימין משה) פישל לוי, בזכרון משה ובשכונת הבוכרים מרדכי לוי בג'ואענה שבעיר העתיקה

לפישל ולמוטקה אזרחות אוסטרית ליתר בני המשפחה אזרחות עותומנית

כאשר הגיע העת לממש את האיום סגרו התורכים רק את בתי המרקחת של בעלי האזרחות העותומנית ולא העזו לפגוע בבעלי אזרחות זרה-כך ניצלו פישל ומרדכי לוי.

אפליה זו גרמה לכעס רב בקרב ציבור הרוקחים.

בסופו של ענין מצאו הרוקחים דרך להימלט מן הגזרה באמצעות הושבת רוקח מוסמך או רופא דרך קבע בבית המרקחת.

1908 - בעיתון הצבי רשימת בתי המרקחת שיסגרו לאחר שענייניהם לא הוסדרו.

כאמור למעלה - לא כולם נסגרו וגם אחרים נסגרו ונפתחו אחר כך שוב.

שושלת הרוקחים לבית גבריאלוביץ – לוי-ירוזלימסקי הייתה אחת מהשושלות המוכרות והמוערכות בירושלים.

שמם של הרוקחים ידוע עד היום בשכונותיה הוותיקות של ירושלים.

תושבי השכונה הוותיקים יוכלו להצביע עד היום על בתיהם של הרוקחים ועל המקומות בהם שכנו בתי המרקחת שלהם.

כאשר פישקה הרוקח חלה הודיעו העיתונים מדי יום את מצבו וכאשר נפטר נקרא רחוב על שמו. בשכונת "בית ישראל".

בפרקים הבאים נסקור, ביתר פירוט, את הרוקחים בני המשפחה:

אריה לייב גבריאלוביץ, אחיו הצעיר חיים ובניו בנימין וגבריאל.

וולוול (זאב) וולף ירוזלימסקי.

פישל לוי, בנו ד"ר שמריהו לוי ובתו מרים.

מוטקה לוי

שלמה שטמפפר

כמו כן נציין את המיילדת בת המשפחה-פייגה רחל שרהזון.

הרוקחים בני המשפחה שנחשבו טובים ורציניים נשכרו על ידי אגודות שונות שפעלו בירושלים על מנת לטפל ולספק תרופות לאנשיהם בני עדות וכוללים שונים.

123/ כנסת חשבונות כולל הורדנא ותאוקה 1909

ארכיון ירוק 96-275 איוב

					308414	38	
		ס	ר	א	ר	ס	
		<u>ספר קאופט - חאוקה</u>					
1181	125	ר	י	א	א	ר	
	52	א	ר	ר	ר		
1184	291	ר	א	ב	ר	20	
1190	327	ר	י	א	ר		
1191	109	ב	ת	ר	ר		
1193	193	ר	ס	ר	ר		
1194	96	ר	י	ה	ר	20	
1195	226	ר	ר	ב	ר	20	
1197	125	א	ר	ר	ר		
1198	260	ר	י	ר	ר	1805 20	
		<u>ספר קאופט לעירת תקנות</u>					
1182		ר	י	ר	ר	54 20	
		<u>ספר קאופט לעירת</u>					
1183		ר	י	ר	ר	54 20	
		<u>ספר קאופט עזר</u>					
1185	381	א	ר	ר	ר	20	
1186	109	ר	י	ר	ר		
1189	54	ר	י	ר	ר	20	
1196	11	ר	י	ר	ר	20	
	25	ר	י	ר	ר		
1199	10	ר	י	ר	ר	591 20	
		<u>ספר קאופט עזר</u>					
1187		ר	י	ר	ר	931 15	

דוגמא לרישום מתוך ספר חשבונות של "כולל הורדנא" על תשלום לרוקח בן המשפחה (זאב ירוזלימסקי)

בעמוד תשלומים אחרים שאינם קשורים דווקא לתרופות

1909 זאב ירוזלימסקי מקבל החזר בעד תרופות

החולים הגיעו עם אישורים מרופאים לבתי המרקחת, הרוקחים טיפלו וסיפקו תרופות ו"הועד הכללי כנסת ישראל" היה מחזיר הכספים.

להלן השנים בהן קיימים רישומים לגבי החזרי כספים לבני המשפחה

אריה לייב גבריאלוביץ- בשנים 1894-1893, 1900-1895, 1911-1909

זאב ירוזלימסקי- 1894-1893, 1915-1907, 1923-1919

פישל לוי -1894-1893,1905,1919-1915

מרדכי לוי -1911-1907,1915-1913,1919

בנימין גבריאלוביץ -1894-1893,1919-1913

חיים גבריאלוביץ -1913-1907

עובדה מעניינת המעידה על המקום החשוב והמכובד שתפשו רוקחים אילו היא כי בין השנים 1913-1915 היו סה"כ 14 רוקחים בירושלים שקבלו החזרים ובשנת 1919 שבעה מספרים אילו כוללים את הרוקחים בני משפחתנו.

בני המשפחה בחוברת "שמש צדקה" מס' 14 '1893-1894'

ליד כל שם- התשלום ששולם

"שמש צדקה"

"וזרח לכם יראי שמי"

שמש צדקה

ומרפא בכנפיה...."

מלאכי ג-20

מתוך מבוא ל"שמש צדקה" חוברת שניה, תרמ"ו. – כתב יוסף ריבלין מזכיר חברת הועד הכללי כנסת ישראל

"לגול חשך מפני האור והצללים להניס מפני השמש, פתוח נפתח כיום לעיני אחינו הנדיבים את דלתות בית הועד הכללי שבירושלים במרחב-יה וגול נגול לפניהם את ספרי זיכרונותיו של שנה תמימה כמניין ימות החמה. וכשולחני הזה המונה מעותיו כן נספור ונמנה ונפקוד לעיניהם כל הכסף שעבר בכל ימות השנה התמימה הזאת דרך הועד, ולכולם בשם נקרא, את אשר לספרדים ואשכנזים יחד, ואת אשר לאשכנזים לבדם, אשר לבני ריסי' לבדם, ואשר לכוללות פרושים לבדם, וסדרי התחלקותם בכללות ובפרטיות; ובחברת שמש צדקה זו יראו אפיקי הצדקה

אחת מחוברות המאזן של בית הוועד הכללי ובהן רישומי כל התמיכות והתורמים שהתקבלו וניתנו למטרות המפעל.

הסיסמא היא שקיפות מלאה "דין פרוטה כדין מאה"

אהרון-אריה לייב גבריאלוביץ

בן הרב אליעזר - דן ,

(על האב פורט בפרק הראשון)

ובני משפחתו שהודרכו על ידו:

אחיו -חיים גבריאלוביץ

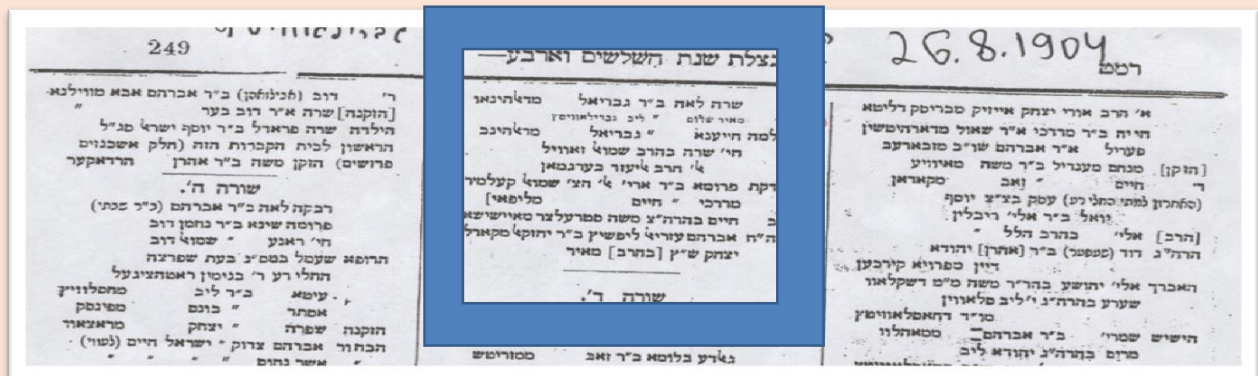
וילדיו-גבריאל ובנימין גבריאלוביץ.

הרב אליעזר דן, דמות נערצת בישוב היהודי בירושלים, התאלמן בגיל צעיר מאשתו חיענה.

אשתו זו ילדה לו את אריה לייב גבריאלוביץ (לייבל אפטייקער) -הילד היחידי ממנה שנשאר בחיים.

לאחר פטירתה, נישא לצביה, בת הרב הידוע יהוסף שוורץ בעל "תבואות הארץ"

אחיו אברהם בנימין נשא לאשה את בתיה בריינה בתו של זאב וולפינזון אישיות מפורסמת בירושלים ממשפחות תלמידי הגר"א.

למעלה, מתוך רישומי "חלקת מחוקק" רישום קברים בהר הזיתים שיזם ורשם אשר לייב בריסק.

בנו של לייב גבריאלוביץ- הילד מאיר שלום קבור ליד סבתו חיענה אמו של אריה לייב וליד אחותה של חיענה- שרה לאה

הסבא - הגאון רבי משה אליעזר דן רלב"ג (ר' ליישקע)

נולד בירושלים בשנת תקצ"ב (1832) לאביו, ר' אריה לייב בן הרב גבריאל, המכונה ר' גבריאל שטטישקלבור, ולאמו רבקה, בת ר' לייב חסיד, אחות הרב, בנימין דיסקין - רבה של הורודנה ולומזה (אביו של הגה"ק מהר"ל דיסקין - הרב דבריסק, שעלה לירושלים והיה מגדולי הדורות האחרונים).

רבי אליעזר דן חתם את שמו בהרלב"ג ר"ת בן הרב לייב בן גבריאל. היה מילדי ציון המצוינים, שנתעלו למדרגת גדולי התורה המוסמכים להוראת. הוא היה הילד האשכנזי הראשון אשר הורו ולידתו בירושלים, ועד יומנו האחרון לא עזבה ולא המיר אותה באחרת, בכל המסיבות ובכל התנאים.

נשא לאשה את חיינה בת ר' גבריאל שהיתה מפורסמת בצדקותה ונפטרה בימי החולייע בשנת תרכ"ו. ובוזוג שני נשא לאשה את צביה בת הרב ר' יהוסף שורץ, בעל "תבואות הארץ" ושאר ספרים.

רבי אליעזר דן לא הפץ להתפרנס מתורתו, ועסק במסחר כדי להחיות נפש משפחתו, בעודו מקדיש את רוב זמנו ללמוד תורה לשמה ולהרבצת תורה ברבים. בד בבד היה מגיד שעורים בנפ"ת לפני אברכים מופלגים בבניהמ"ד, שיסד חותנו, רבי יהוסף, ברח' חברון שבעיר העתיקה. הצטיין בשיטת הסברה נפלאה ובבקיאות בש"ס ומוסקים. באופן מיוחד בלט בידיעה ובהבנה במדרש רבה, ושיעוריו במדרש היו אבן שואבת לרבים טובים.

בשנת תרט"ז, והוא בן עשרים וארבע, התמנה למשגיח בתלמוד תורה של "עץ חיים". בתר"ז נתמנה לר"מ בשינבה הקטנה של המוסד. עם השנים עלה ונתעלה בתפקידיו, משנת תר"ך עד תרכ"ה כיהן כר"מ בשינבה הגדולה "עץ חיים", וכאשר נפטר הג"ר משה נחמיה כהנוב ירש את מקומו כראש ישיבת "עץ חיים" בירושלים, ובתפקיד זה היה עד סוף ימיו.

היה אחד מגדולי תלמידי חכמים בירושלים באותם ימים, שהיתה מלאה חכמים וסופרים. מצוץ בחסידותו הגדולה והאמנותית. אולם, על אף מעמדו הנכבד, לא התערב מעולם בעניני העיר, בכתותיה ובמפלגותיה, ורק תורתו היתה שעשועיו כל הימים. העמיד תלמידים למאות, בעלי תורה ויראה ובעלי מדות נעלות.

כשם שעסק בהרבצת תורה בשינבה הגדולה - בשעורים עמוקים ועיוניים, כך הקדיש מזמנו למשוך את ליבם של המוני עם, על ידי למוד דברי אגדה, המושכים את הלב ומקריבים את ישראל לאביהם שבשמים. כך היה נוהג שנים רבות ללמוד "מדרש רבה" בבית המדרש הישן "מנחם ציון", שבחצר ה"חורבה", בכל יום שבת קדש באשמורת הבוקר. שיעורים אלה במדרש משכו אליהם המונים שהיו באים במיוחד לשמוע אותו. קולו היה אדיר וצלול, ונשמע גם הרחק מחוץ לבית הכנסת, וכשבית המדרש התמלא אנשים היו רבים עומדים בחוץ ושומעים את דבריו.

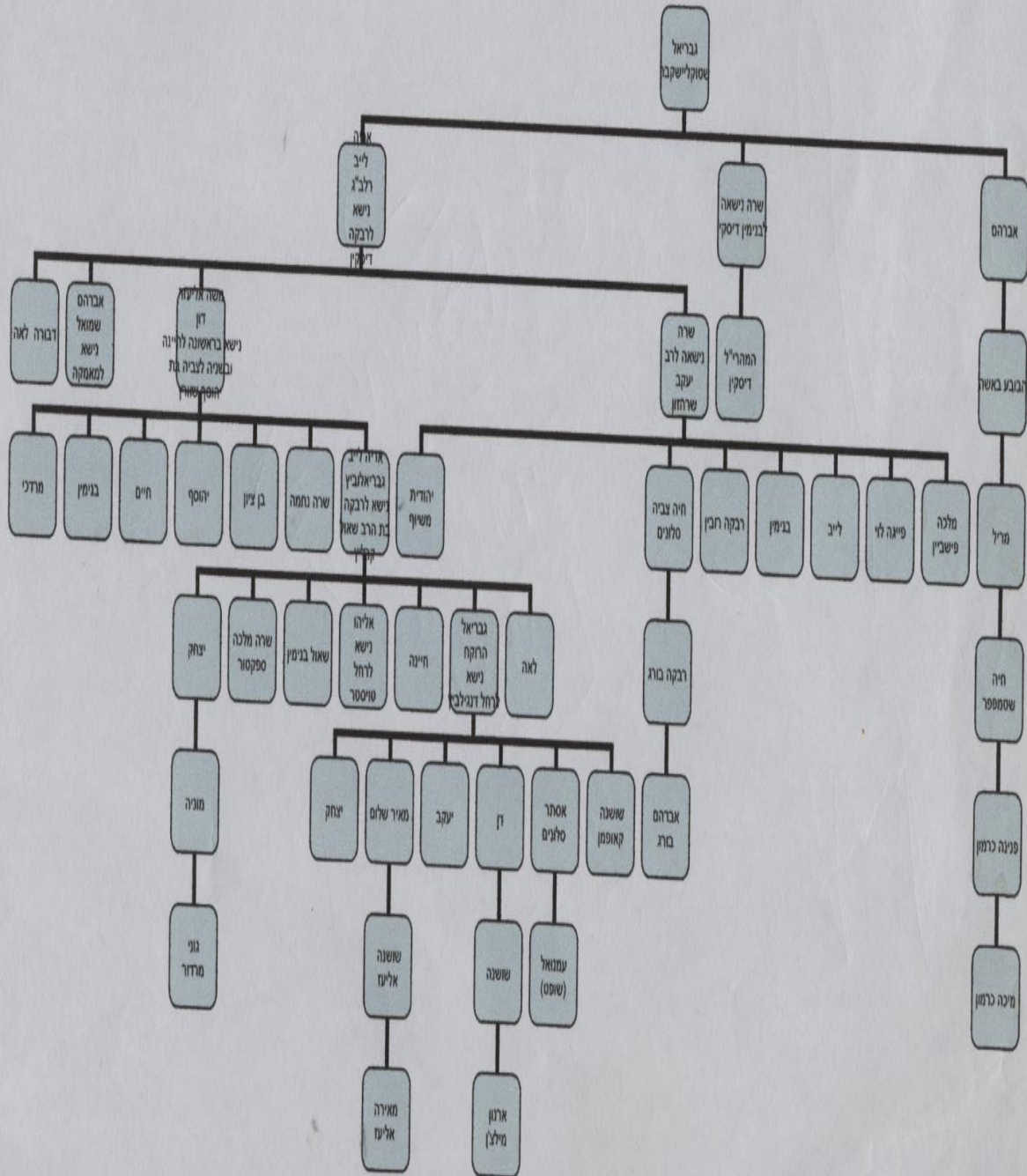
ידיעותיו היסודיות והברורות הסמיכותו לתפקידים רבים ונכבדים. במשך שנים רבות היה הוא המשגיח ופוסק החלכה בבית המטבחיים בשאלות שהיטה ובדיקה. היה נאמן ביתו של הגאון ר' שמואל סלנט, רבה של ירושלים, וידידו הקרוב של גאון ישראל וקדושו מהר"ל דיסקין, שהיה בן דודו.

במשך כמה שנים היה בעל "מוספים" בימים נוראים בבית המדרש "שערי ציון", שבחצר ה"חורבה" ונבאי ראשון ב"חברה קדישא" של כוללות הפרושים.

בנוסף על צדקותו, היה מפורסם בפקותו, ועל כך מספרים, שבאחת הפעמים שלח המהר"ל את ר' אליעזר דן אל הרב סלנט ואמר לו להעביר מלים כדרבנות בקשר לענין, שהתפלגו בו. ר' אליעזר דן היה מאד נבוך וקשתה עליו השליחות. אולם, לא יכל היה לסרב למהר"ל דיסקין. כשהגיע לביתו של ר' שמואל סלנט מלמל כמה משפטים בקול חלוש ביותר, וכשר' שמואל סלנט שאלו: "מה אמר לך המהר"ל להגיד לי?" ענה לו ר' אליעזר דן: "קבלתי הוראה להגיד את הדברים, אבל לא לחזור עליהם פעמיים..."

על אליעזר- דן, מתוך החוברת של הרבנית וייסבקר אודות תולדות המשפחה

צאצאי אריה לייב רלב"ג בנו של גבריאל שטוקלישקבר

ניתן להגדיל את שמות בני המשפחה (הצד השמאלי למטה של המסך)

אריה ליב גבריאלוביץ

בנו של הרב אליעזר-דן

נולד בירושלים, ח' אב תרי"ב (1852), (או ב – 1849 לפי מפקד מונטיפיורי משנת 1875) - לאביו הרב משה אליעזר דן (מגדולי התורה בירושלים, ממנהלי ישיבת "עץ חיים": נקרא בלשון-חיבה: "ר' ליישקה" - בן ר' אריה ליב רלב"ג, ראשי תיבות: ר' ליב בן גבריאל) ולאמו חיאנע בת הרב גבריאל מדהאלינוב (הייתה מפורסמת במעשי צדקה וגמילות חסדים; נפטרה במגפת החולירע; בירושלים).
למד בתלמוד-תורה ובישיבת "עץ חיים" והצטיין בלימודיו. בן י"ג השיאוהו לאשה את רבקה. בת הרב שמואל בנימין הכהן קרליץ (הידוע בשם הרב מרדושקביץ ובענין המחלוקת בדבר "החצר הרדושקביצית"), שעסקה כל ימיה במצות הכנסת כלה והשיאה הרבה בני עניים ויתומים ויתומות.

הרוקחים בירושלם

עשירה היא ירושלם בעת כרוקחים — יהודים מוסמכים, מדופלמים, רוקחים דרשניים, שיכלו להתחרות עם הרוקחים היותר גדולים באירופא, ואלה ה"רוקחים הזקנים" בלתי המוסמכים, אם כי יד ושם להם במעשה מרקחת וסמי הרפואה בתור "בעלי נסיון" מקדמת דנא, אסור להם לעמוד בעצמם בלי "רוקח מוסמך" עומד עליהם, בהשגחתו ואחריותו. כן נכתי התולים וכן נכתי המרקחת הפרטיים. — במקום שארזה מוצא מהים, בית מרקחת" שם אתה מוצא "רוקח מדופלם" ועזרו לפעמים, גם בלתי מוסמך.

לא כן היה בתקופה הראשונה, אז — לא ידעה ירושלם וכל ארץ ישראל טולת מדין של חקקים מוסמכים, לא היתה שום קדומה לרוקח מוסמך על בלתי מוסמך, הממשלה לא השגיחה על זה, והקהל לא התחשב בזה והרוקחים בלתי המוסמכים עמדו בכל זאת בנוכח תפקידם, הצפויים כעבודתם. וכדייקנותם ולא הוציאו מתחת ידם דבר שאינו מתקן, ידעו פרק חשוב בכל, כי שמשו תלמידי חכמים, הרופאים היותר גדולים ולקחי מהם חלק טוב, עמדו תמיד בעצה ותושיה ותחת המשמעת והשגחה הרופאים הגדולים הדריים בעיר הזאת: שוורץ, מאוריסקי, סטרצקי, פופילוס, איינמלר, הופמן, כל בית מרקחת לכל רוקח היה "רופא טיחוד" שעמד אתי מקשר הרפואות כלפי פנים וכלפי הויץ, הרופאים היו יושבים שעת קביעת בלתי המרקחת לענות להתולים השונים, והרוקחים שמעו ולקח בעיון ושומת לב מיוחדת. ביניהם שמשו את הרופאים בביתם במעשה מרקחת, תרכובת והפרדה, נתוח ותחבישת.

מהרוקחים הראשונים מגדת התקופה אנו זוכרים: מר ומשה רובאויץ בבית החולים של שרי בית רופשהילד, ועל מקומו בא יחזקאל סנדילמן, ואהיו יודא מנדילמן.

מר אברהם קרפ, גמליאל שלנג, נתן מרדך, בבית החולים בקור חולים ואחרים מר אברהם רוקח.

מר אלטר פרידלואיר, רוקח פרטי ברחוב היהודים, — הוא השתמש זמן רב בכלי הרפואות של השר המטה משה סונטיפיורי ור' אהרן שמש הביאם אחרי כן לבקור חולים בשם השר.

עוד רוקחים פרטיים: מר יוסף רכמטן, מר מרקדו, הזכה פרטי בהנהגת היהודים, מר יוסף בר' טריך צבי כנז, מר יעקב ליב סלנג כנז" י"א ואשתו עדה שניהם כעבדה זו, מר ארי' ליב גברי-לאויץ כנז" מר פראג' י רונמל בבית החולים ההדש של שרי בית רופשהילד, הוא נסע נויארקה ויהי לרוקח מוסמך, וימת, זמ.

מענין: הרוקח החרוץ הזה מילידי הארץ! לא מאם בשום עבודה ויהי זמן-מה גם עגלון, ובשום אגזר בידו בא לעבוד בבית המרקחת הראשון של ד"ר וולף בעיר העתיקה, עוד לפני הבנות בית, ה שיערי צדק.

כשנת תרמ"ט באה פקודה מקונסנטינופול, הוק חדש כי הרוקחים בעלי כתי המרקחת וסמי מרפא עליהם ללכת לעיר הכירה לעמוד על המכתן לפני יונד הכמי הרפואה אם מוכשרים המה לעבודתם, ויסעו אז שמה: מר יחזקאל סנדילמן ומר ארי' ליב גברי-לובין, עמוד שמה למבחן ויקבלו תעודות רשמיות לעבודתם.

הערה: לא הזכרתי כאן כי אם אלה מהרוקחים הראשונים שכבר, מנהגתם כבוד, ומאלה הזקנים שכבוד, החיים אתך סתיום, מי מהם בעבודתם הקדומת ומי בסקציעות אחרים יצליחו ואיכו ימים.

פנחס בן צבי גרייבסקי

למד את מלאכת הרוקחות, כפי שהיו נוהגים אז בירושלים ללמדה כשוליה אצל רוקח ותיק, כדרך לימוד מלאכות אחרות, ובלילות היה, לומד תורה. בבית-המדרש הישן "מנחם ציון" שבחצר "החורבה". רכש ידיעה רבה במקצוע ואף בריפוי חולים, זכר בעל פה את הרצפטים ולנצרכים היה נותן תרופות. בחנם. על שם מלאכתו נקרא בירושלים "ר' ליב אפטייקר", ועל שם אביו נקרא "לייב ר' ליישקס".

בתרמ"ח פרסמה הממשלה הטורקית פקודה, שמעתה יורשו רק רוקחים מוסמכים מאוניברסיטאות. לעסוק במקצוע, ורוקחים בעלי ותק וניסיון, שבידם תעודות שעסקו במקצוע לא פחות מ-15 שנה ולא יצאה תקלה מתחת ידם, יורשו לעמוד לבחינה לפני ועדת פרופסורים מארצות אירופה במושבה באיסטנבול ואם יצליחו בבחינה יקבלו תעודות של רוקחים מוסמכים.

ששה רוקחים נסעו מיפו ומירושלים לבחינות, ולדרישת ראוף פחה מושל ירושלים נשאר הוא בבית, לבל תישאר העיר בלי רוקח, על מנת שהוא ייסע להבחן כשיחזרו הקודמים. הם הגיעו לאיסטנבול אחרי עבור זמן הבחינות, ובהשתדלותו המיוחדת של מושל ירושלים הורשו לגשת לבחינה. כשחזרו נסע הוא להבחן ובידו תעודה מאת מושל ירושלים בדבר הסיבה לאיחורו. הפעם כבר לא הועילה המלצת המושל. אז חתמו נכבדי הערבים מירושלים, וביניהם השייך יוסף, ראש השייכים של מסגד הסלע ("מסגד עומר"), על בקשה קיבוצית לטובתו אל הממשלה המרכזית, וכן ניתן לו מכתב המלצה מאת מושה פחה אל בנו ראוף חתן ראש הווזירים סעיד פחה, וגם יוסף ב"י נבון, שהיה אז בעיר-הבירה בדבר בקשת הזיכיון למסילת-הברזל יפו-ירושלים, השתדל לטובתו, ובסוף קיבל מכתב מאת ראש-הממשלה עצמו אל הפרופסורים הבוחנים, וכך נתקבל לבחינה והצליח בה.

היה גבאי החברה קדישא וחלק מאדמת בית הקברות על הר הזיתים נרשם על שמו.

בחדשים הראשונים של מלחמת-העולם הראשונה היה מפקח בבית-היתומים דיסקין, שהיה אז בחצר מויאל. נפטר בירושלים, י"ד שבט תרע"ה.

צאצאיו : גבריאל (רוקח), חיענא אשת חיים גבריאלוביץ (אחיו הצעיר) אליהו (חיפה), בנימין (חיפה), שרה אשת אברהם אהרן ספקטור (מבוני הישוב העברי בחיפה ועל הר הכרמל), יצחק (ת"א), לאה (ז"ל).

**על אריה לייב גבריאלוביץ ע"פ "האנציקלופדיה לחילוני
הישוב והוניו" fe דוד תדהר**

אריה לייב גבריאלוביץ (1852-1915) — למד רוקחות כשוליה בבית מרקחת ורכש ידיעות ברפואה מתוך לימוד עצמי. כו"בזמן לימד בבית המדרש "מנחם ציון" ונודע בשמותיו "ר' לייבל אפטיקר" או "לייב ר' ליישקעס" על שם אביו.

בשנת 1899 נסעו שישה ידענים לטורקיה כדי לזכות ברשיון עבודה עות'מאני, אולם ר' לייב נסע לשם באיחור. כמצוות המושל ראוף פחה נשאר בירושלים "לבל תישאר העיר ללא רוקח". כאשר הגיע לטורקיה סירבו לבחננו ונתרצו רק כאשר הגיעו המלצותיו של יוסף ביי נבון ושל ראש השייח'ים במסגד עומר.

בעל ביטחון רב היה ר' אריה לייב, וכאשר קיבל מירשם להכנה מידי ד"ד א' אבושדיד סירב להכינו אלא אם כן יראה בעצמו את החולה. התברר כי החולה סבל גם מדלקת ריאות, שאותה איבחן הרוקח. לפי א"ב ריבלין שירת אריה לייב גבריאלוביץ כרוקח ב"ביקור חולים".¹²

אריה לייב היה מחותנו של יהושע וולפינוון, שנחשב בזמנו כרוקח היהודי המוסמך הראשון בארץ ישראל.¹³ קשה לקבוע מי באמת היה

בעליו של בית המרקחת הראשון בעיר העתיקה — יהושע וולפינוון הנזכר או שמא היה זה י' מנדלמן — שניהם ילידי אותה השנה. א"ל גבריאלוביץ נהג "להסמך" רוקחים: לאחר שעברו מבחן נתן בידם תעודה. בין מוסמכיו היו בניו גבריאל ובנימין, יוסף גולדברג ואברהם רוקח — כולם ידענים ידועים.¹⁴

ברחוב היהודים, בבית המרקחת של ר' אריה לייב, ישב ד"ר מקס סנדרצקי — רופא מפורסם בעל מזג טוב, בעל משפחה גדולה. שם קיבל הרופא את חוליו טרם שיסד את בית החולים לילדים.¹⁵

חתנו של אריה לייב גבריאלוביץ, אהרון אברהם ספקטור, למד רוקחות ב"בית החולים של הברון כפריס", ובשנת 1907 רכש יחד עם גיסו גבריאל את בית המרקחת "ירושלים" בווינה.¹⁶

על אריה לייב גבריאלוביץ בנו של אליעזר דן מתוך ספרו של אמנון מיכלין "מעשי רוקחים"

בית המרקחת של אריה לייב היה ברחוב היהודים כשהחלו השלטונות התורכיים לדקדק בתעודות מסרו לו ראשי משפחות מוסלמיות נכבדות עליהן היה מקובל מאד וכן נכבדים יהודים -מכתבי המלצה ועם תעודות אילו נסע אריה לייב לקושטא, כשראו השלטונות שם את ההמלצות הסמיכו אותו לרוקח בעל דיפלומה.

במכתב התודה שפרסם בעתון "החבצלת" עם שובו - הוא מציין במיוחד גם את יוסף נבון (מכתב התודה מובא בהמשך)
אריה לייב הסמיך לרוקחות את אחיו הצעיר חיים, ואת שני בניו- גבריאל ובנימין בן משפחתו וולוול ירושלמי אף הוא הוכנס בסוד המקצוען

יוסף נבון ב-1910

יוסף ביי נבון (תרי"ח, 1858, ירושלים – כ"ג בניסן תרצ"ד, 1934, פריז)
היה בנקאי, איש עסקים איש ציבור בירושלים בשלהי התקופה העות'מאנית,
יוזם ובונה מסילת הרכבת לירושלים.

משך שנים פעל רבות בבניין הארץ: אחרי שירד מנכסיו עזב את הארץ ועבר
להתגורר בצרפת, הוא השאיר את אשתו ובנותיו בירושלים כמעט ללא קורת
גג

ירושלם.

אחינו יליד וירושלם עירנו האנכך הנכבד הרי"ד ארי'
ליב בחרב הג'ר אלקעזר דן הרי"ד, המנהל בית
מרקחת סמי הרפואה בעירנו זה שנים רבות, ואשר נאלץ
כפני החוק החדש השירר עתה בארצנו ללכת לעיר הבירה
לעמוד על המבחן לפני ועד חכמי הרפואה אם מוכשר הוא
למלאכתו, שכ בניסיון האלה סקאנמאנטיאפיל ירושלימה
ותעודה ראש דועד הג'ר בידו, כי ראוי הוא להמשיך אשר
עליו, ויוכל לעשות האלה את מלאכתו כלי כל ספריע.
יברך ה' ברא ויצליח כל מעבדיו.
נשם רב ירד לו גם בשכוע הזה, והקד והלך הלך
תבר.

תודה גלויה.

ירושלם פי' שכמ. — בשכני בימים האלה
סקאנמאנטיאפיל העיר בירת סמשלתינו, מקום עסותי
בה על המבחן לפני ועד חכמי הרפואה ותעודתם ניתנה לי
כי מוכשר אני למלאכתו מלאכת רוקח סמי רפואה
(אמאמזקקער) ובקי בכל פרמיה, זאת חובתי ואעשה
הגיש תודה וברכה לכל אלה אשר עזרתי בדבר הזה
ויסלחו מרב בעדי להשיג רשיון מרום להעקד כי יכתובני,
אם כי לפי החוק כבר עבר סיעד הבדנת. אמר תודה
הגני לכבוד פחת עירנו השיר הגדול הישר באדם ראאוף
פאטא יר"ה, אשר המליץ שוב בעדי ויכתוב עלי פניות
למקום גבית. זכרה לו ה' למיכת, וירם קרנו מעלה מעלה,
כן לכבוד ראש בית טעצות האוהדים בעיר קרשיט' השיר
המרום סאלים איפענדי הי"ו איל הסעני, השאלוף הנעלה
הנכבד עלי איפענדי איל כותב הי"ו אשר נתנו על ידי
כתבי צותא לנחלי סמשלתינו בעיר הבירה. לבי ירחש
תודה וברכה מרובה לשירי סמשלתינו שאת, וכיחוד לכבוד
אחינו הישר הנכבד והיטל מרכבות אחיו הנביר המרום
סי' יוסף איפענדי נבוין הי"ו אשר פרה ויגע רבות
בעדי, ובכל מרדתו בעסקיו הרבים לא שכח במרבו מהעלות
זכרתי על לוח לבו בכל מקום אשר התהלך ויכל לדבר
מכות עלי, ועל ידו שלח ה' עזרתו והשגתי הרשיון
המרום. ישלם ה' פעלו ויסיב לכל המוכים והישירים
בלכותם.

ארי' ליב בחרב הג'ר אלקעזר דן נ"י

אריה לייב מפרסם בעיתון "החבצלת" בשנת 1889 תודה לכל אילו שסייעו
בידו לעבור את בחינות ההסמכה ברוקחות. מציין במיוחד את יוסף נבון
היהודי

מעתה-מציין העיתון-יוכל לעבוד באין מפריע.

בשנת 1889(על פי עיתון "הצבי" 17/1/1890) -זמן קצר לאחר שחזר מקושטא-
נשרף לחלוטין בית המרקחת של אריה לייב ולא נותר ממנו דבר מי שבא
לעזרתו בצר לו הייתה חברת "משגב לדרך".
בית החולים "משגב לדרך" העסיקו מייד לאחר השריפה כרוקח על מנת שלא
יישאר חסר כל.

היו אשר השריפה ראבירה את כל הוגו ורכושו אשר רכש לו בשש עשרה שנים אשר הוא עושה מלאכתו. ביום שלשני השריפה קנה בסך מסוים פלארין גייר לשלחם לווינו להביא ממי רמאות. וית רחם ויניח ויטהר הקודם נמצא בהתנות. והכל נאבד יחד את כל הסמים הכלים והארנוים אשר היו בהתנות לא נשאר מאומה לאומלל הזה. מפל הזנב אשר עלה לערך ששה אלפים פראנק. השריפה הציגתהו ככלי ריק. ובעוד אשר יתר הגשרפים אם כי רב נזקם. מהם יכולים להתפרנס ממקום אחר מחנויות אחדות אשר להם. ומהם בסך מצער יוכלו לחדש מסחרם. נשאר האומלל הזה חסר לחם במלא מוכן המלה. ונכבד האיש. וטפלי תלוי ביה. ומעודו נהנה מיגיע כמו ויביא בעטלו לחם חוקו. ראוי האומלל הזה כי יחמלו עליו משתתפים בצרות אחיהם בכל מקום שהם. ויושימו לו יד ישעם למען יוכל להושיע את עצמו כביני קדם.

גם האלמנה שרה החנונית אשר כשריפת חנותה אבדה באלף פראנק כל הונה ורכושה. נשארה עתה בלי משען ומשענה. והמרחם עליה ירוהם מן השמים.

* *

בליל הרביעי לשבוע הזה נפתחו ארובות השמים ומטר סוחף נתך ארצה, משך שעות אחדות לשמחת לכב כל תושבי עירנו. גם מיפו, שכם, עזה וחברון מודיעים כי נשמים רבים הרזו אדמתם, ויחיו רוח האכרים וכל תושבי הארץ.

החורף עוד טרם גבר, מודד האויר ירד אך עד עשר מעלות רעאמור ביום, ושמנה עד שבע מעלות (מעל לאפס) בלילה. מצב הבריאות בכלל הושב מעט ביה אך מחלת האסכרא לא סרדה עוד מעירנו וחלליה עצמו גם בשבוע הזה.

ביום ד' זאת חנוכה הוטל בבית מושב זקנים נורל השטרות אשר הוציא המיסד נ"י בעת קנית החצר, ורשימת הזוכים בנורל נדפסה הלאה בגליון הזה צד ע"ט.

ירושלם.

אסן גדול קרה בעירנו בשבוע הזה. אסן שריפה אשר אין חיונו נפרץ כלל פה. העיר אשר כל בתיה בתי אבן. אסן אשר האביר כשלישים אלף פראנק הון ישראל אבירה שאינה חוזרת. כחצות הלילה ליל השלישי לשבוע הזה ר"ח מכת ראו השוטרים המסככים כרחוב היהודים אש וצאת מחנות אחינו הסוחרים קאראנעל וקאעניג. ושלחבת פורצת מבין חורי דלתותיהם למעלה. עד אשר הודיעו לאדוני החנות הגרים בשכונת מאה שערים הרחוקה מרחוב היהודים נברה הלהבה ותאכל את אכסדרות הבית הבנוים מעל להחנות. וישרפו גם דלתות החנות והאש פרצה החוצה ותאחו בהחנויות אשר למולה ותאכל גם את החנויות אשר על ימין ועל שמאל ואין טעיל. כי ארבעים תיבות נפסו היו בחנות הזה. ותיבות הרבה מלאים עצי שריפה. ותגבר האש מרגע לרגע. כי גם החנויות אשר למולה האחת היתה מלאה גייה ספרים, צכעים ומיני שמנים שונים הדרושים להצבעים, והשניה חנות ממכר סמי רפואות אשר היו בה משקים חריסים שונים אשר אך הריחו ריח אש ולהבם עלה. המון אדם רב נאסף ותובא גם מכונת מכת אש אשר שלח השר ראטהשילד מפסד לפני שנתים לבתי מחסה. אך מים לא נמצא בכל הרחוב אשר ברכו אך חנויות פתוחות ביום וסגורות בלילה. ועד אשר הביאו מים מהמקוה אשר בחורבת ר"י החסיד, עבר זמן ההצלה. וששה חנויות היו למאכלת אש. לא נשאר בהן מאימה בלתי קירותיהן הבנויות מאבנים, והכיפה אשר עליהן. בהבתים והאכסדרות אשר מעל להתנות אשר ממנה יצאה האש ישנו בעת פרצה השריפה אנשים, והודות לה כי נתעוררו בעוד מעט ונפשמם היתה להם לשלל, אך בעלי החנויות אבדו מהם חלק גדול מהונם ורכושם, ומהם את כל אשר היה להם. ביחוד גדול מאד שבר בעל חנות ממכר סמי הרפואות. האפאטהקער ר' ליב בהרהיג מותריר אליעזר דן

כתבה נוספת-האומלל (אריה לייב-על פי עיתון ה"חבצלת" 27/12/1889) נשאר חסר-לחם במלוא מובן המילה בניגוד לאחרים שיכלו להתפרנס ממקום אחר

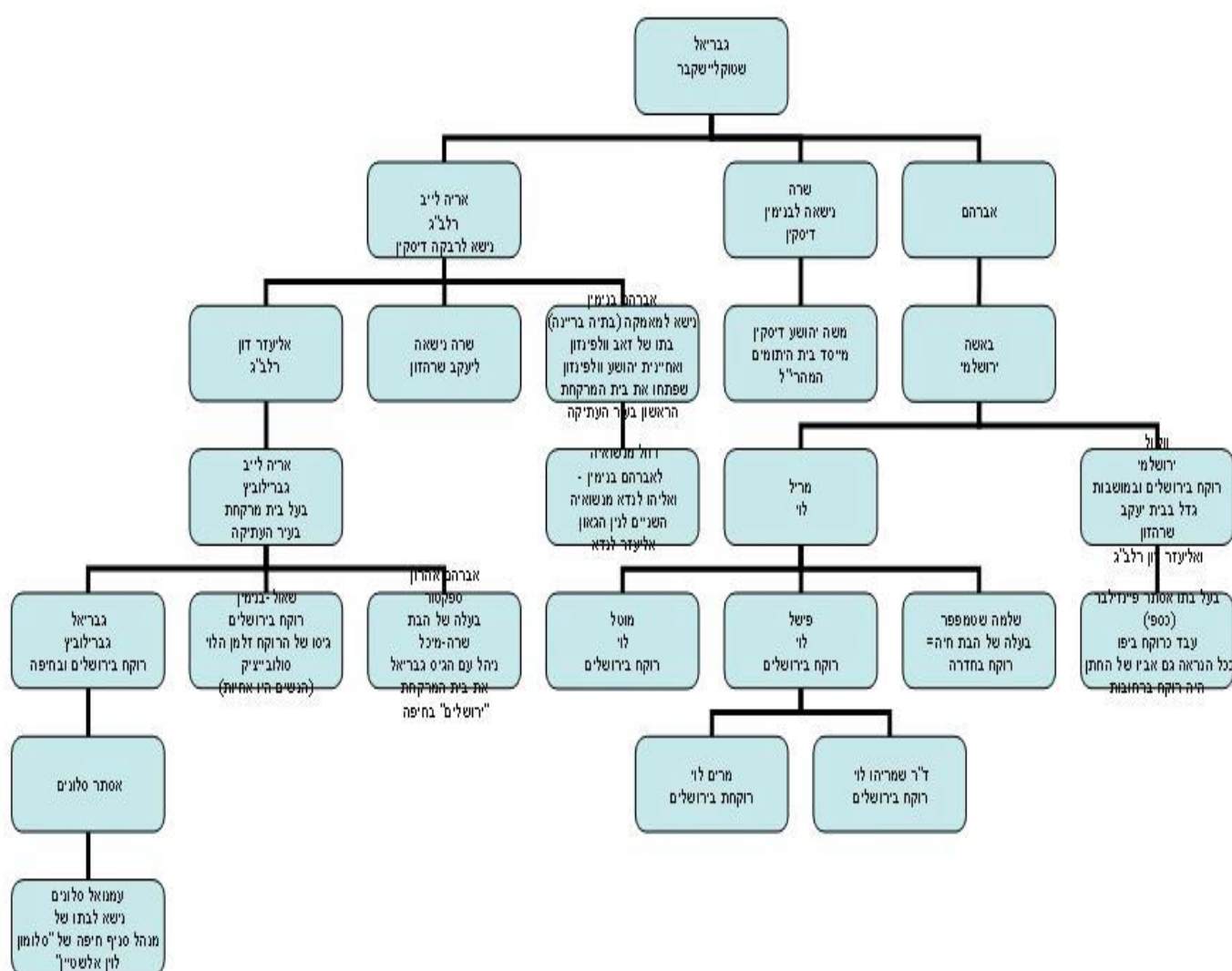
מודעה		
מבית פקידה העיר		
שכונה	נתון	שם
מאה שערים	עחסאני	יצחק סגלמאן
בית ישראל	"	ישראל רובינשטיין
על דרך יפו	"	יעקב חאלאגא
מוזכרת	"	ואלף יערוואלימסקי
בית ישראל	"	מלך פירמאן
על דרך יפו	"	בנימין נברילאייץ
על דרך יפו	"	נייגר מארקס
אצל מנרש הצבא	"	צנוב ארמני
ברחוב היהודים	"	שמאל כהן
"	"	חיים נברילאויץ
מאנטיפיורי	"	נברילא
חוף באב אל עטוד	"	אברהם חברוני
שכונת בדרסן	אם: ריקא	מל הרסטין
על דרך יפו	"	מנדיל שצירא
רחוב היהודים	"	ליב טטקין
שכונת הביכארים	אוסמריא	פישל לוי
מוזכרת	"	ישעי' שטריין
שכונת נ'ואענה	"	דוד קראווס
"	"	סרדכי לוי
זכרון משה	"	פישל לוי
על דרך יפו	נרמניא	היזדורף
מונטיפיורי	צרפת	יוסף רובאוויץ

הננו מפרסמים כי על פי המשא והמתן שהיה עם כבוד צירי הממשלות הרמה בירושלם, כבר החלט להזהיר את בעלי הבתי מרקחות שאין להם העורה (דיפלוס) יהיה מאיוה סמשלה שיהיה שצדיכים המה להגדינ את בתי המרקחות שלהם על פי רוקחים סמסכים, ונתן להם ארוכה מיום דלסטת עד היום התשע עשר 19 לחדש כאנון תאני 324 כלומרי עד סוף חדש כאנון תאני 908 למספרם, וככלות הזמן הנזכר כל מי שהתירשל ולא הביא לו רוקח מססך מוגרים את בית מרקחתו בלי אזור.

24 תשרין תאני 324
ועד העירה

בני המשפחה-תלמידיו הישירים והעקיפים של אריה לייב הרוקח
ה"חבצלת" 16/12/1908

שושלת הרוקחים במשפחה
 מחותניו של אריה לייב רל"ג (מש' וולפינזון) השפיעו על נכדו אריה לייב גברילוביץ
 וולוול ירושלמי גדל בבית דודניה של אימו והושפע מאריה לייב.
 וולוול העביר התורה לבני אחותו, ואריה לייב - לבניו שלו.

**ברישום נשמט שמו של חיים גברילוביץ אחיו של אריה לייב הרוקח
 אך כתבנו עליו בפרק זה.הטבלה מובאת שוב לשם עזרה בהתמצאות
 הקורא בפרק זה**

חיים גבריאלוביץ אחיו הצעיר של אריה לייב

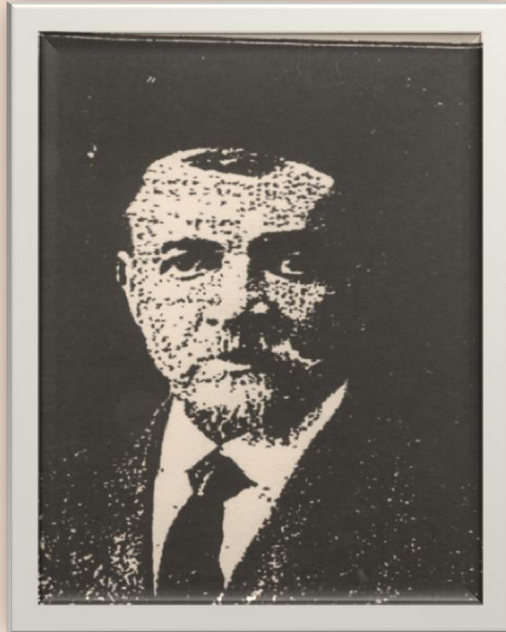
היה בנו של אליעזר דן מאשתו השנייה צביה בתו של הרב והמדען יהוסף שוורץ.
למד את מקצוע הרוקחות מאחיו הבכור אריה לייב גבריאלוביץ יחד עם בניו של אריה לייב: גבריאל ושאל - בנימין ועם בן משפחתו זאב ירושלמי.
חיים גבריאלוביץ ניהל בתי מרקחת בימין - משה ובעיר העתיקה.
חיים היה נשוי לבתו של אריה לייב - חיאנא שנקראה כל על שם סבתה שנפטרה בדמי ימיה. כך שהיה למעשה דודה של אשתו.

חיים גבריאלוביץ אחיו של אריה לייב הרוקח עם אישתו חיענא שהייתה בתו של אריה לייב (חיים היה דודה)

גבריאל גבריאלוביץ

בנו של אריה לייב

סכחירי בני ישיבת עץ חיים בירושלים.
סר גבריאל גבריאלוביץ הי"ו

1948-1870

בנו של אריה לייב, היה רוקח ידוע ואהוב ניהל כמה וכמה בתי מרקחת בירושלים ואחר כך עבר לחיפה ופתח גם שם בית מרקחת בשם "ירושלים".

היה נערץ על הציבור ואהוב מאד על בני משפחתו.

נולד בירושלים, בשנת תר"ל (1870), לאביו אריה ליב (מטובי הרוקחים בירושלים, בן הרב משה אליעזר דן רלב"ג, "ר' ליישקה", מראשי ישיבת "עץ חיים") ולאמו רבקה בת הרב שמואל בנימין הכהן קרליץ ("הרב מרדושקביץ"). למד בתלמוד-תורה ובישיבת "עץ חיים".

בן ט"ז נשא לאשה את רחל בת ר' אליעזר דנגילביץ, שעלה ארצה עם משפחתו מקובנה.

בתר"ן יסד יחד עם דודתו חנה הירשנזון ובשותפות עם יצחק גרמני בית-חרושת לסבון, הראשון בירושלים, שהוציא תוצרת משובחת, שמצאו לה שוק גם בחו"ל, אך לא יכלו לעמוד בהתחרות והמפעל נסגר.

ציתון: הצבי - Ha-Zvi תאריך: 26 פבר' 1892 עמוד: 7

בית מעשה בורית איראפא הראשון בעה"ק ירושלם ת"ו

הבית מעשה הלו אשר נוסד ע"י רבב ר' חיים הירשענזאהן נ"י וע"י האומן הגדול המפורסם ה' א ניינבור ועל ידי הח"ם אשר הינו כלנו שותפים בהעסק, מסבת הצנויות המכמנו כלנו ברצון כלם הטוב והחפשי אשר האדון ניינבור יצא סחך השותפות, יקרא מעתה בשם «בית מעשה בורית איראפא הראשון בעה"ק ירושלם ת"ו, ה' הירשענזאהן את גאוזברילאוויטץ».

דאוכן גדול דאדון ניינבור יעד לבנהל העסק עד שילכד אוהי אח המלאכה ואת הנהגת הפאבריק על בוריה ביאוח למלמד אומן גדול ומפורסם כמותו. ע"כ יהיו במיתוס הבאים אתני בבורית הפסחור, כי ושינו בורית טוב מאד נקי וכיבס כטיב מעלה קצף על כני רמים ומלבן יפה את הבגדים זאינו משחית אוהם גם טוב מאד לרהיצת הניף כפני שהוא נקי ויפה ואינו חורר את העור כי כל דסממנים אשר סמנו נעשה בבורית ניהנים בסעקל ובמשורה לפי ערך השמן זית ע"פ הכמת הכלפיא וע"כ יש להבורית שלנו ג"כ קלות הסעקל והיוק כטבעו בשליש יותר מהבורית היותר טוב אשר בעה"ק ירושלם ת"ו ובכקום אשר צריכין שלשה אוקיום בורית ירושלם די בשני אוקיום בורית שלנו והבגדים יוצאים עוד יותר נקים וטובים.

גם מתנהג הפאבריק שלנו ביחרון הסער בלי שום חשש העדוכות אפי' ספק ספיקא של דבר איסור. ע"כ כל אשר יראת ה' בלבבו וחרר לדבר הלכה החפץ **בבורית כשר (כשר זעיפא)** יקנה בורית אצלינו ולא ירצה לקנות מהפאבריקן הנעשים פה עה"ק מאינם בני בורית בלי שמירה מישראל מחשש הערובות חלב בפרט הבורית הנעשה בעיה"ק שכס הנקרא בשם «נבלוחיר זעיפא» אשר לא יש בעיר רקדש הואח בעה"ר אף מנין הושבים מאחב"י אשר בוראי יש חשש הערובות חלב אתרי כי ידוע אשר הבורית מרחלב עולה יותר בזול מבורית של כל השמנים ובפרט מבורית שמן זית. ובפרט כי כבר עברה הדינה וקלא דלא פסק כי הקצבים פה סוכרים את כל החלב לשכס לבתי הבוריה. על כן כל התרד לרבר ה' זו הלכה יפנה אצלינו וישנו בורית כשר (כשר זייפא) נקי וטוב מאד ומקיים אנו כי אם רק פעם ארת יקנה אצלינו או ישמח לבוא אתנו תמיד בבורית חסמרה. דברי העובר במלאכה הבורית ומשנית על הכשרות.

גבריאל גברילאוויטץ.

גבר הרה"ג ר' אליעזר דן בהרלב"ג נ"י ראש הישיבה בישיבת עץ חיים פעה"ק ירושלם הוכב"א

אדרעסא אלינו :

Erste Europäische Seifen Fabrik von Ch. Hirschensohn et Gawrilowitz, Jerusalem Palestina

גם אנכי אבקש מאת כל יודעי ומכירי ואח כל חובבי ציון החפצים להחזיק בישוב אה"ק ע"י מסחר והרושת המעשה והמלאכה לקנות בורית אצלינו למען נוכל בעו"ה לבצע את אשר התחלנו ובמיתוס יהיו כי ושינו כחורה טובה ונקיה על צד היותר טוב וכשרה ביהרון הכשר, כי מלכד אשר האברך המופלג בתורה וביראה ר' גבריאל גברילאוויטץ נ"י הוא העובר לברו בהמלאכה ויש לו העודה סבד"צ דפעה"ק, לא אסנע גם אנכי מלכוד בכל יום כמעט אל בית המעשה להשגיה בין על נקיון וטוב המלאכה ובין על הכשרות שיהיה רחוק משום חשש שאלה אפי' ספק ספיקא, וכל העוזר על ידינו לבצע את אשר החלנו בוראי יקיים מצות ששוב אה"ק כי אם יגדל בעו"ה העסק או יוכלו כסה משפחות בעה"ק לחיות מסמרת ועבורה בהפאבריק הזה. ויהי נועם ה' עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו וגו'.

חיים הירשענזאהן.

גבריאל גבריאלוביץ ודודו חיים הירשנזון מפרסמים את תוצרתם עיתון "הצבי" 1892 (אשתו של חיים הירשנזון הייתה אחות אימו של גבריאל)

(בית חרושת לסבון)

גם תעשיית מנעולים ומפתחות שיסד גבריאל אח"כ לא האריכה ימים מטעם זה עצמו. יותר מכן הצליח בבית-חרושת מיכאני למי-סודה, שהתקיים שנים אחדות.

בתרנ"ב נטע כרם ופרדס בפתח-תקוה. למד רוקחות ובתרנ"ח (1898) נתמנה למנהל בית-המרקחת של חברת "למען ציון" של יהודי גרמניה שבראש

הנהלתה בירושלים עמד העסקן מרדכי אידלמן (מיוחס) , ואח"כ ניהל את בית-
המרקחת בשכונת ימין-משה . עסק גם בריפוי חולים, וביחוד היה מומחה
למחלות הטרופיות, מחלות עינים וקיבה. נתחבב על התושבים היהודים
והערבים בעיר ובכפרים ואף על אנשי השלטון. השתתף ביסוד לשכת "אחווה"
ובפעולותיה, קבע עתים לתורה והיה נותן לקהל שיעורים בבית-המדרש בתורה
ובנ"ך עם פירוש המלבי"ם, היד. פעיל לטובת מוסדות התורה והחסד, וביחוד
למען בית-היתומים דיסקין, והמשיך לפעול לטובתו גם אחרי צאתו מירושלים.
בתרע"ו עבר לחיפה ויסד שם בית-מרקחת יחד עם גיסו אברהם אהרן ספקטור
. פעל למען בית-הספר הדתי "נצח ישראל" והיה חבר פעיל בועד הסניף
המקומי של "המזרחי".

בתרפ"ג השתתף ביסוד שכונת בת גלים והיה מראשוני הבונים בה.
לעת זקנה חלה בשיתוק.

צאצאיו ; אסתר אשת נחום שלמה סלונים (ת"א), דן גבריאלי (מחשובי הסוחרים
בחיפה), שושנה, יעקב גבריאלי (סוכן ראשי של בית-החרושת לשוקולדה
"עלית" לחיפה), אליעזר, אבשלום, בנימין שאול .

כך מתאר יעקב יהושע בספרו "ירושלים הישנה בעין ובלב" את גבריאל בשכונת "ימין משה":

"שמו של גבריאל הרוקח נישא לשבח ולתהילה בפי כל תושבי השכונה ספרדים
ואשכנזים כאחד באשר שלוב היה בחייה של השכונה יגונותיה ושושונה .
הוא הכיר את כל תושביה והיה חביב ורצוי על כל אחד ואחד. גבריאל
גבריאלוביץ היה גבר יפה תואר קומתו זקופה פניו אדומים .
בית המרקחת שלו עמד סמוך לכניסה לשכונה.
מדרגות עגולות הוליכו אליו והבריות היו עולים ויורדים בהן בבקשם מזור ומרפא
למחלותיהם ולמחושיהם.

גבריאל הרוקח היה אחת הדמויות הבולטות והחביבות ביותר בשכונה. ברובע
הספרדי נקרא שמו "איל איספסירו גבריאל" ואילו ברובע האשכנזי קראו לו
ה"אפוטייקר גבריאלוביץ" הוא ובית המרקחת שלו שירתו את תושבי השכונה
כשלוש עשרה שנה בערך, הוא והרופא ד"ר אברהם אבו שדיד היו ידידים
נאמנים יחד בקרו את החולים ויחד קבעו את הדיאגנוזה.
גבריאל לא היה מרפא חולים בלבד, הוא אף הושיט עזרה ליהודים שהיו
במצוקה בימי מלחמת העולם הראשונה כשרבים רעבו ללחם הוא היה ניצב
בבוקר לאחר התפילה ליד החלון ומחלק פרוסות לחם לילדים קטנים שהצטופפו
ליד חלונו."

השקפה שנת 19.4.1907

את עירנו ונסע לצפת, וכבוד הרה"ג מערת האשכנזים פרושים
וחסידים באו ללוותו לדרכו כתחנת מסלת הברזל. ונאמר לו:
ברוך אתה בצאתך.

— מפעם הרה"ג ובתי דינים לעדת האשכנזים והספרדים הכריזו
בטול מלאכה ולוויה ביום ה' ד' אייר על פטירה הרב הגדול
מזהר"ר יוסף חיים פראג אפלטקא וצ"ל, מנהל בהמ"ד וישיבת
דורש ציון. היא היה איש נכבד מאד וממשפחה גדולה וחבל על
דאבדון ולא משתכחין. קהל גדול סבני עמנו באו לחלק לו את
כבודו האחרון והספרדים הספידו אותו כהלכה. הנצב"ה. ה' ישלח
נחומים למשפחתו הנכבדה, ולכל המתאבלים עליו.
סנדל קרמר.

ל"ג בעמר.

בשנה זו יצטין ל"ג בעמר אצלינו בחגיגה יפה באמת. פרופיסור
שץ מתעתד לחג ביום זה חג השנה של בצל אל, ולפי מה שהוגד
לי, זו תהיה חגיגה אמנית שכמוה עוד לא זכו בני ארצנו לראות.
פה תהיה תערוכה של מלאכות התלמידים בציור וכיו"ד, ושל
התלמידות במלאכת השמיחים; פה תהיה תערוכת בית הנכח של
בצלאל מעוף השמים ומרמש הארץ, ומדברים עתיקים, מטבעות
וכדומה. גם חזיון בעברית, ושירים, ועוד ועוד, מה שעין לא ראתה
עוד בירושלם.

וכפי ששמעתי, מתעתדים אורחים ואורחות רבים לבוא
להחגיגה הזאת גם מיפו ומהמושבות, ביראי האירחים והאורחות האלה
לא יתחרטו על נסיעתם.

יהי אור!

כבר אמרו חכמים, כי דורנו הוא דור צמא לאור, ולא לאור רוחני ושכלי
בלבד, אלא פשוט לאור חמרי, לאור סבהיק בחרים פנימה, ובכל מקום
של צבור, ובתוצות וכתובות. וכל הקרמה הנפלאה שהתקדמה בשנים
האחרונות הארת התוצות בכל מיני אור של אויר ושל חשמל, — אין כל זה מספיק
לו לדורנו, דור ורסו עיניו, והוא מבקש את אור הנומו של עתוד לבוא.
אבל, כמה כל הדברים הללו אמורים? — בתוך לארצנו. פה אנו יותר
ענותנים, ומסתפקים אנו כמנעט, באור הכהה של מנורות שמן אדמה. ואולם,
גם אנחנו התחלנו כוסן האחרון לאור מאור יותר נאה, ואמש, כשעברתי
על פני משרדו של מהנדסנו החכיב קונספנסניובסקי (זה! אינה שם קשה, לא
עברי) הבחיקו לעיני שתי מנורות התלויות על הגורת שלו באור צה ומצוחצח
(מוכן ליו"ח), שהפך באמת לילה ליום! ולא יכולתי להתאפק וקראתי בתדוה:
ברוך בורא מוארי אש כאלה!

עצה טובה!

להסובלים ממחלת העניים להשתמש בהרוקח המהולל מ"ר
גבריאל גברילאוויטש נ"י בימין משה, כי מאד מאד תחובב נפשי
תורה להרוקח הנז' אשר רבות סבלתי ממחלת עיני ורבות השתמשתי
ברופאים ועל ידו ת"ל נתרפאות. ירושלם ג' אייר תרס"ז לפה"ק
ד. גוטמאן.

עיתון ה"השקפה" 1907 המלצה לסובלים ממחלת העיניים להשתמש
ברוקח המהולל גבריאל גברילאוויץ מימין-משה

החבצלת שנת ד

12.12.1905

משלו לשמור עלינו, ומניתהנו שבה לנו.
לסותר הוא להאר לפניך את כל הבהלה הפחד והיסורים
שסבלנו בשני הימים האלו, כי כל אלה הוכל להכין כעצמך, ואם
לוא גם חפץ אחפץ אין בכחי עהה, כי כמו טבוהל ונדהם הנני,
וכמו קצתי מחלום נורא.

כמוצאי ש"ק נסענו לעיר המחוז להתאונן לפני האויספרוניק
ולהשתדל שיבוא לעשות חקירה וררישה היכף למען נוכל לקבור
את הרוב, וב"ה פעלנו על לב האיספרוניק לנסוע מיר וגם לקח
עמו חוקר הדין, וראשית החקירה היה לטובתנו, אבל איך נעשה
הפרטי כל מרס ידענו, לזאה נסענו עור הפעם לעיר המחוז
לחקור ולדרש הרבר. ושם נודע לנו, כי אין לנו לפחוד ספני עלילות
שוא, והתחלנו להשתדל שיאסרו בכאסר את שני השוטרים הרוצחים
אבל על זה קבלנו תשובה כי אין רשות להסמטרה ספלך קובנא
לאסור אותם, באשר הם קורלנדיים. רק עלינו לדרש זה משר פלך
קורלנר. וזה בודאי לא יעלה בידנו, כי לא יתרצה אנשיו עושי
רצונו... ע"כ פנינו בכקשה לשר פלכנו (קובנא) שהוא ידרוש
משר הפלך הקורלנדי לאסרם. ולפי דברי העו"ר שלנו אם לא
יתרצה למלאות זאה אז על שר פלכנו לפנות בקובלנא עליו לפני
המניסטריום. כן סדר המשפט ברוסיא בימים האלה.
הנה כן ראינו עני בשבט עברתו, והשוכן כציון ינקום נקמת
דמינו השפוך מידי ממשלת הזרון, ונוכה לראות בנחמה ציון
יורושלם כי בא מועד.

אתי ואת כל בני עירי החוה"ש רק הנני סובלים מרגשה
העצבים ופחד הסיר כפני קול עלה נרף, שתוצאה מוכרחה היא
אחרי מקרים כאלה. וד' יגן עלינו ויוציאנו מאפלה לאורה.

תורה וברכה.

בשמחה רבה נכרך לזיהנו המפקח עורים בפקחו עיני בנינו
אשר זה שנתים כי נתעורה עינו השמאלית וכל עמל הרופאים
גלה בתהו ובח' אלוף העבר נתעור גם על עינו השניה ועתה
שלה דברו ע"י מלאכו הטוב והמטיב הוא הרוקח המהולל אומן
ציון מר גבריאל גבריאלאוימש וירפא עיניו השנים עצהו"ט כ"ה,
לך רוקח נכבר באשר גם כי כבר יצא שמך לתהלה ולתפארת
באומנתך המצוינה והן בהנהגתך ברחמים את החולים אכ"ז
בל נא ברכתינו הדלה בשכר ההודך אוד עיני בנינו אשר חשוב
ל' כמת תאיר לך ההצלחה פנים בכל אשר תפנה תשכיל והצלחיה
זעלה מעלה סעלה כברכת מוקיריו ומכבריו.

זימל { גאלדסמן שמש רח"ק רכולות פרושים הי"ו.
וחי' ציפורה

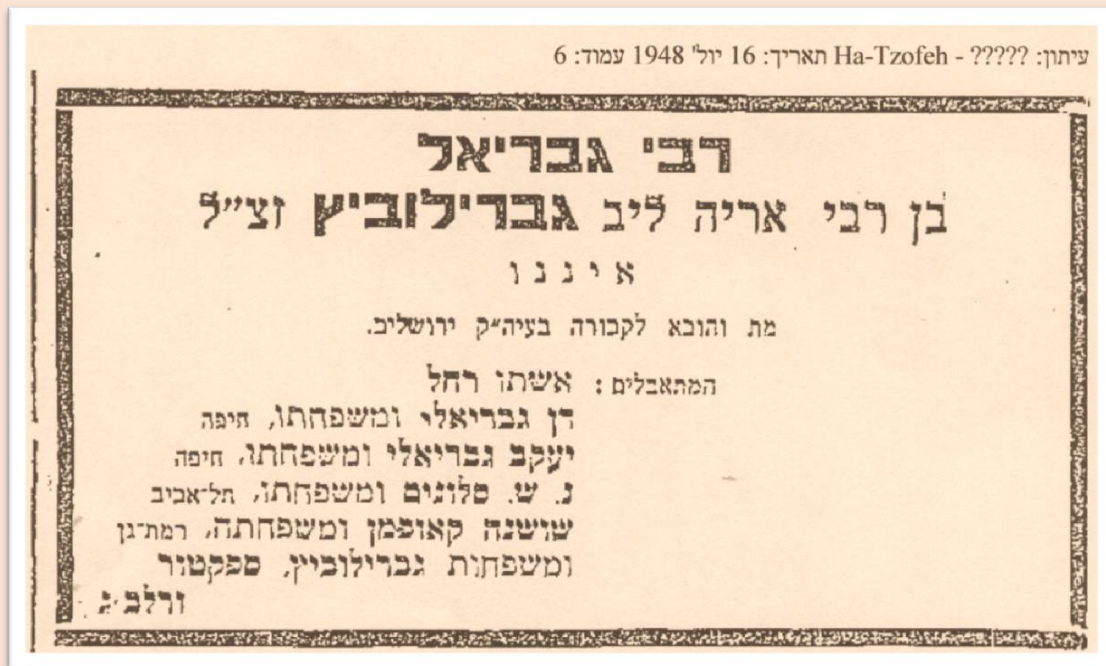
חיים וברכה ושלום.

בשם הידידים עדה חסידים מהפללים בביהמ"ד הגדול
אל חסידים, אהל יואל" הנני מברך את ידידינו הרה"ח וכו'
ה"ה אביש מרדכי אייזין נ"י מבני כוללות עספרייך ואת משפחתו
זממה בכרכת מול טוב על כי ילד יולד לידידינו בן נתן
הזובינו יוכה להכניסו בביתו של אאע"ה בעתו ובזמנו ולגדלו
על"ח ומע"ט אסן, ולאות ברכה נרבתי חצי פראנק לקפה
גבאי הביהמ"ד.

ליביש האפערשמ"ד.

תודות לרוקח גבריאל גבריאלוביץ על כי רפא את עיני בנם של בני הזוג זימל
אשר היה עיוור בעינו האחת משך שנתיים ואחר כך בשתי עיניו.

עיתון: ????? - Ha-Tzofeh תאריך: 16 יולי 1948 עמוד: 6

**מודעה בעתון "הצופה" 1948 על מותו של אבריאל
אברילוביץ**

סבא – זכרונותיה של נכדתו מאירה

סבא הקרין חום, אהבה ומסירות. לעת זיקנה עברו הוא וסבתא מחיפה לירושלים, לגבעת שאול, סמוך לבית היתומים דיסקין.

הבית בו התגוררו היה מסוג "החצרות", בניין מרובע שיש בו פתח בחזית.

בחצר הייתה משאבה לשאיבת מים, ונוחיות משותפת לדיירי "החצר".

כשבאנו לביקור השתדל להנעים את זמננו ולהפגיע אותנו.

היה נוטל עלי ומכתש וכותש לנו גרגירי צנוברים. היה מטייל איתנו ומספר לנו מאגדות ירושלים, על ארון הקודש, המקדש, והדר הארץ.

ערב אחד, לפני לכתנו לישון, הבטיח לאחי עמנואל ולי: "עמנואל, מאירה'לה, מחר יש לי הפתעה בשבילכם".

חיכינו בקוצר רוח ליום הבא, ואכן הייתה זאת הפתעה.

סבא לקח אותנו לעיר העתיקה. צעדנו בין הסמטאות המרוצפות באבנים. באחת הסמטאות ניצב קצב בפתח חנותו. כשראה את סבא רץ לקראתנו, נטל את ידו, נשק לו ואמר "לעולם לא אשכח מה שעשית למעני".

סבא סיפר לנו שבאחת ממגפות הטיפוס נטה האיש למות. סבא ישב על יד מיטתו ולא סר ממנו עד שחומו התחיל לרדת.

המשכנו בדרכינו לעבר הכותל המערבי עברנו דרך פישפש עץ נמוך, כשמימין בתים ערביים, ומשמאל "קיר" עם אבנים ענקיות. נדהמתי כשסבא סיפר שהקיר הוא הכותל המערבי, שריד מגדר חצר בית המקדש. סבא הצביע לכיוון הר-הבית וסיפר שעליו ניצב בעבר בית מקדשנו, ושליהודים העליה להר-הבית אסורה.

בביקור אחר נכונה לנו הפתעה נוספת. סבא לקח אותנו לקבר רחל, מקום שני בקדושתו, לאחר הכותל המערבי. אני זוכרת את הנשים שהקיפו את הקבר בשרוכים, וסבא הסביר לנו שהם יחתכו את השרוכים לחתיכות וימכרו אותם כפריטים קדושים, בחו"ל. לבית לחם לא נכנסנו מיראת הערבים. פעם אחרונה בה ראיתי את סבא בעודו בריא, הייתה בהיותי כבת עשר שנים. סבא הזמן לחתונה חסידית בשכונת נחלת-גנים, ברמת-גן. הוא הזמין אותי להצטרף אליו. הייתה זאת הפעם הראשונה בה נכחתי בחתונה של קהל חסידי, והחוויה הייתה גדולה. כזה היה סבא!

בחברת "מגנזי ירושלים" שחברה ע"י פנחס גרייבסקי, לזכרו של אליעזר דן רלב"ג נכתב על סבא גבריאל: "אחד מנכדיו היקרים של רבי אליעזר דן הוא גבריאל גבריאלוביץ' נ"י, מטובי הלומדים, מבכירי בני ישיבת עץ חיים, נהנה מיגיע כפיו, קובע עתים לתורה, מרצה שיעורים וכו', בעל גמ"ח בגופו ובממונו, חונן מעת ההשגחה בכשרונות נעלים, יודע פרק בחכמת הרפואה. בשנות המלחמה העולמית הופיע כמלאך מושיע בעבודתו הרחמנית: שליח טוב מאת ה' להציל אלפי משפחות ממגפת הטיפוס שהתפרצה אז, עד שגם הרופאים הרשמיים, הגדולים ו"הנוראים" שבהם, דרשו עצתו, עזרתו ורפואתו, ובקום קנס, הציעו לו פרס והבעת תודה פומבית" (על כי עסק ברפואה ללא הסמכה).

סבא היה גם כן מאוד אהוב על משפחת רלב"ג. וחיה דרבקין בת מרדכי רלב"ג חיברה לזיכרו את הסיפור שלהלן:

מתוך ספרה של מאירה אליעז שהינה נכדתו

בתמונה שושנה בתו של גבריאל הרוקח ובתה מאירה מחברת הספר "מסע שורשים תשעה דורות בארץ ישראל"-2003

שאול-בנימין גבריאלוביץ

בנו של אריה לייב הרוקח

שאול-בנימין גבריאלוביץ' בן אריה לייב (דור חמישי)

נולד באדר תר"מ 1880, נפטר בטבת תשכ"ה, ינואר 1965. "הוסמך" לרוקחות על ידי אביו אריה לייב הרוקח. בשנת 1894 היה שותפו של מנדל קרמר בבית המרקחת בשכונת "מאה שערים". בתחילת המאה החליף את אחיו גבריאל ב"קליניק ובית הרפואות לחברת למען ציון", שם עבד לצידו של הדוקטור עזרא פרידמן (א. מ. לונץ, לוח א"י תרס"ח, ע"מ מ'ה).

ב"השקפה" נכתב כי בנימין החל את עבודתו בבית-המרקחת של "למען ציון" כאשר יהושע שטרן פרש ועבר ל"משגב לדרך" (השקפה 1907 גליון 2 ט' בתשרי תרל"ח). לימים היה לבעליו של בית-מרקחת בשכונת אבן ישראל. בשנת 1919 נמכר בית-המרקחת לרוקח אליעזר אופלטקא.

פ. כהנוב מספר בזיכרונותיו שבנימין תמך בידען משה סידס: הוא מסר לידי תרופות כדי שיפיצם בכפרים ויוציא את לחמו ממכירתו. (פ. כהנוב, מימים ראשונים, בעריכת א. דרוינוב, כרך ב' 1935, עמוד 53).

שאול-בנימין היה גיסו של הידען זלמן הלוי סולובייצ'יק: נשותיהם היו בנותיו של משה צבי לוינסון, ממיסדי פתח-תקווה. שני הגיסים פעלו במסגרת "הוועד המאוחד לתמיכה האמריקנית" שפעל בעת מלחמת העולם הראשונה: זלמן סולובייצ'יק שימש כמזכיר הוועד. במסמך (מ-אצ"מ L 2557) נאמר ש"הוועד ישלם מעתה רק חצי פרנק עבור כל "עלה של רפואות" אפילו אם הוא מכיל תרופות רבות". על המכתב חתמו הרוקחים והידענים ששרתו את הוועד: מאיר הויזדורף, יעקב מלומד, אליעזר אופלטקא ושאול-בנימין גבריאלוביץ'.

לאחר שנאלץ לסגור את בית המרקחת, פתח חנות למכשירי כתיבה.

שתי הערות:

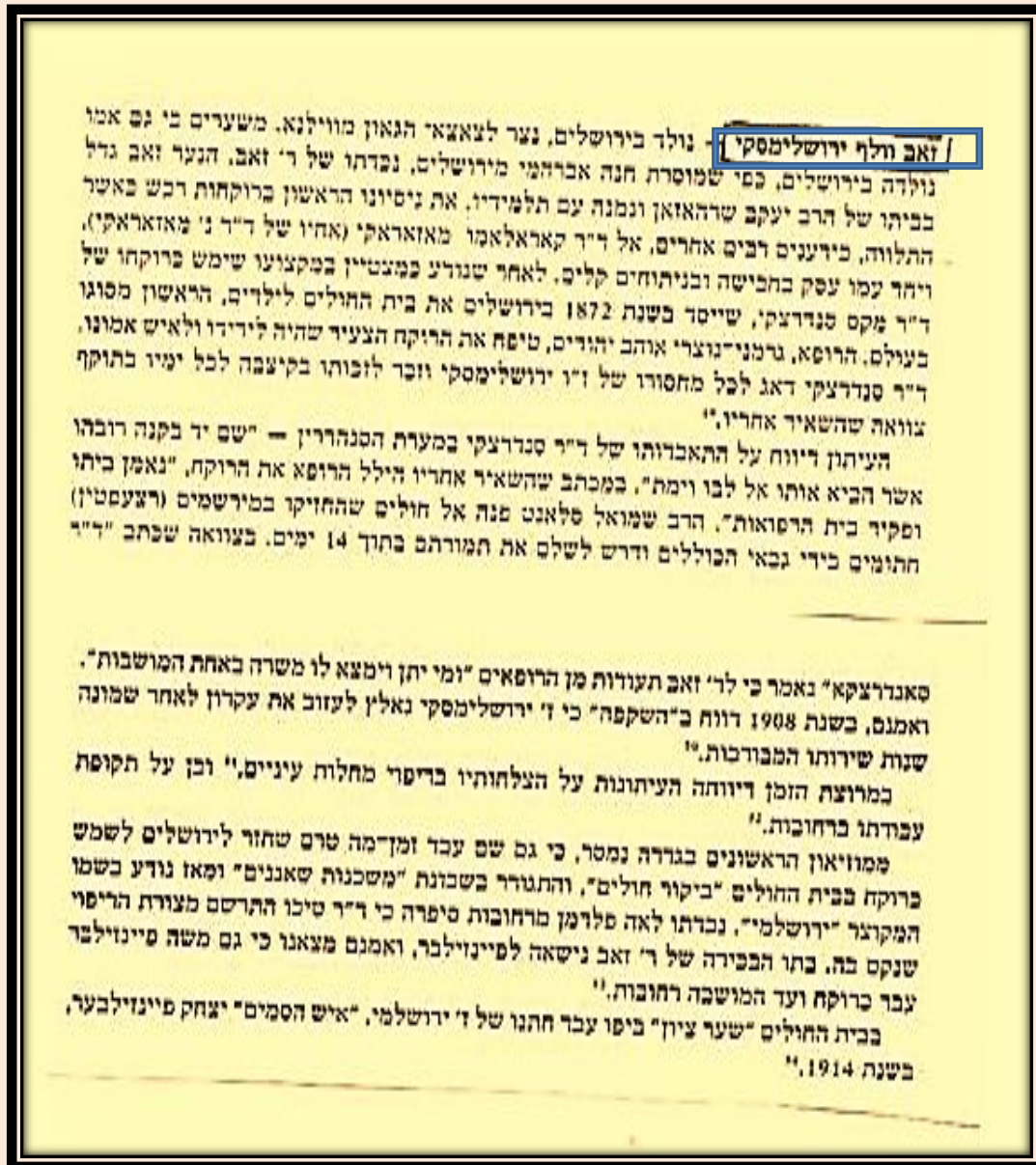
החנות למכשירי הכתיבה הייתה בשכונת "מחנה יהודה".

הפרסום בעיתון "השקפה" לגבי תחילת עבודתו של שאול-בנימין בבית המרקחת "למען ציון" היה עוד משנת 1906. (הרישום העברי של התאריך העברי בעיתון הוא לפי שיטת בן-יהודה-רישום השנים ע"פ חורבן הבית השני).

זאב וואלף (וולוול) ירוזלימסקי

בן אריה לייב מדרצ'ין ובאשע בת אברהם
נינו של גבריאל

העביר את המקצוע לאחייניו פישל ומוטקה בניה של אחותו-מערל

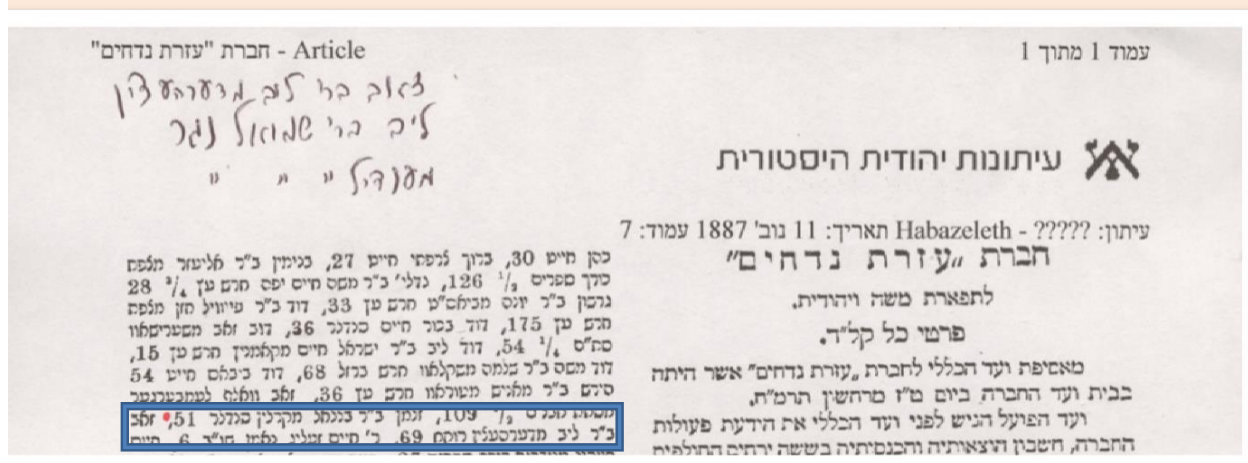

על וולוול ירושלמי מתוך ספרו של אמנון מיכלין. "מעשי רוקחים" (הוצאת משרד הבטחון 1999)

וולול היה בנה הצעיר של באשע. על פי ספר המוכתר נולד ב-1871(על מפקדי מונטיפיורי נולד ב-1868 או 1869) –נפטר ב-1933.

כאשר נפטר אביו היה תינוק ובאשע שהייתה מטופלת בארבעה ילדים ומצבה הכלכלי היה קשה מסרה אותו לטיפול בני דודיה: הרב אליעזר- דן ואחותו שרה שרהזון שהייתה נשואה לרב הידוע יעקב שרהזון . שרהזון היה מורה מעולה בישיבת "עץ-חיים", מוהל מפורסם ואחד מהבונים הראשונים של ישיבת "עץ חיים". הוא שימש בין היתר גם גבאי של חברת - הקדישא האשכנזית בירושלים ושליח ציבור בבית הכנסת בעיר העתיקה "בית מאיר ואהל יצחק".

כשגדל קצת זאב חיפש לעצמו מקצוע. בתחילה פנה ללמוד צורפות אך לאחר תקופה קצרה החליט ללכת בעקבות בן משפחתו יהושע וולפינזון שהתחיל את הקריירה המקצועית שלו כרוקח לפני שפנה לתחומים אחרים.

זאב מקבל תמיכה מ"עזרת נדחים" על מנת להשתלם בתחום הרוקחות (הטור השמאלי)

זאב בר' אריה לייב מדרצ'ין

זאב נזכר בפרטיכלים רבים של החברה

מהי חברת "עזרת נידחים"

מלבד עבודתו העיתונאית ובית הדפוס שלו, ייסד פרומקין שני מוסדות: חברת "עזרת נידחים" ו"בית מושב זקנים" וכתב גד פרומקין על חברת "עזרת נידחים" "עזרת נידחים" הייתה חברה שמטרתה בעיקר לעזור לבני העניים, במה שקוראים היום "עזרה קונסטרוקטיבית": לאפשר לנתמך ללמוד מלאכה

שתפרנסהו בכבוד. והיו תמיכות ניתנות ללימוד נגרות, נפחות, פחחות וכל מיני מלאכות אחרות. ואחד מעיקרי הישגיה של חברה זו הוא שעשתה את מלאכת הסיתות מלאכה יהודית. "עזרת נידחים" היא זו שסייעה בבנית בתים ב"כפר השילוח" לעולים מתימן.

עסקה גם במלחמה את רישתו על דלת העם, רופאיו ובית החולים שלו, הספר שייסד, ושבהם קיבלו הוראה וספרים חינם, אלא ומלבושים, להם ולבני כאן המלחמה לא כיוונה השלילה, אלא סייעה עם עזרה רפואית טובה וחינם,

"עזרת נידחים" במיסיון, שפרש ובעיקר על ידי ועל ידי בית הילדים לא רק גם אוכל משפחתם. וגם דרכיה בדרך העניים להשיג

בתמונה-ישראל דב פראנקין

מעדותה של שלומית לוי נכדתו של פישל לוי הרוקח אחיינו של זאב ירוזלימסקי, אנו לומדים כי ירוזלימסקי קיבל תחילה את הכשרתו מהרופא היוני מזריקי אותו ליווה במשך תקופה ארוכה. ברבות הימים כאשר נקרא מזריקי לחולים היה שולח תחילה את זאב ירוזלימסקי והוא עצמו היה הולך לאותם חולים שלדעת ירוזלימסקי היה מחובתו ללכת. ירוזלימסקי התמחה גם בביתוחים קטנים, ועל מצוינותו יש עדויות גם בקטעי עיתונות.

ד"ר קאראלאמו מאזאריקי היה אחיו של הרופא המפורסם מה"בלדה על יואל משה סלומון ורעיו" הוא אשר, על פי השיר, המליץ שלא להשאר במקום שבו לא נשמע ציוץ צפורים.

בבוקר לח בשנת תרל"ח
עת בציר הענבים
יצאו מיפו על סוסים
חמשת הרוכבים.

שטמפפר בא וגוטמן בא,
זרח ברנט
ויואל משה סלומון,
עם חרב באבנט.

**איתם רכב מזריקי
הדוקטור הכסוף,
לאורך הירקון הרוח**

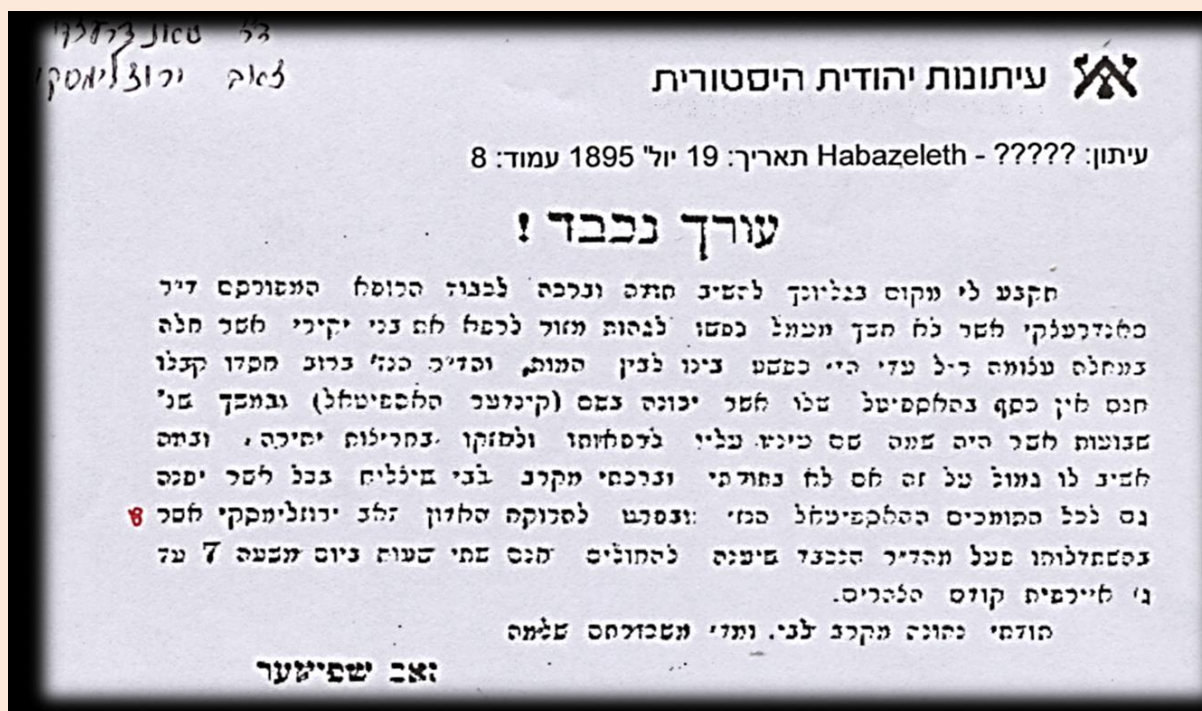
נחמד איך גם השם שטמפפר – ממשפחת מיכה מצד סבו משתבץ גם כאן

כאשר סיים השתלמותו עבד בבית החולים לילדים אותו ניהל הרופא הנערץ ד"ר סנדרצקי.

לפני שפתח את בית החולים לילדים היה ד"ר סנדרצקי מקבל חולים בבית המרקחת של אריה לייב גברילוביץ והעובדה שוולוול עבר לעבוד בבית החולים לא הייתה כנראה מקרית.

בבית-החולים ניהל ירוזלימסקי גם את בית המרקחת ששרת כנראה חולים נוספים מעבר למאושפזים בבית החולים. היה זה בית חולים מיוחד במינו שמלבד עמידתו בסטנדרטים רפואיים גבוהים מאד שם את הדגש גם על נפשו של הילד, ואפשר להורים לשהות ליד מיטת הילד החולה דבר שהחלו לאמצו בבתי החולים האחרים רק לאחר שנים רבות. ד"ר סנדרצקי החל לסבול ממחלת כליות קשה והחליט לשים קץ לחייו. אך הרוקח הצעיר היה כל כך אהוב עליו עד שבצוואתו בקש כי ידאגו לפרנסתו.

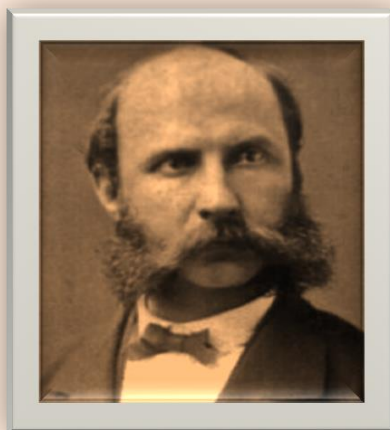
וולוול היה מוכר כאדם חביב ואוהב ילדים גם בשנים מאוחרות יותר יש עדויות על חביבותו הרבה.

מכתב תודה בעיתון החבצלת לד"ר סנדרצקי ולזאב ירוזלימסקי על הטיפול שהעניקו לבנו -1895

בסוף הברכה תודה מיוחדת לרוקח זאב ירוזלימסקי אשר בהשתדלות ופעל שהד"ר יענה לקהל שתי שעות ביום חינום אין כסף

ד"ר סנדרצקי ובית החולים לילדים-מתוך ויקיפדיה

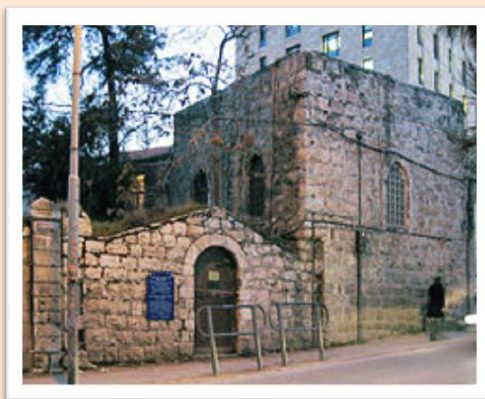
ד"ר מקס סנדרצקי

ד"ר מקס סנדרצקי; (1839 - 1899) היה רופא ילדים, כירורג, מיילד ואיש אשכולות גרמני, שחי בירושלים במחצית השנייה של המאה ה-19. מפעלו החשוב ביותר היה הקמת בית החולים לילדים מריאנשטיפט (Kinderhospital Marienstift - בית החולים לילדים של הקרן על שם מריה) בירושלים, וניהולו במשך 28 שנים, עד יום מותו.

סנדרצקי נולד למשפחה ממוצא בווארי, בילדותו עקרה המשפחה לירושלים, לאחר שאביו מונה למזכיר החברה המיסיונרית הכנסייתית בירושלים. בהיותו בן 20 פנה סנדרצקי ללימודי רפואה באוניברסיטת מינכן ובאוניברסיטת וירצבורג שבגרמניה, ובהמשך התיידד עם הקאנצלר ביסמרק, הצטרף לשורותיו והפך ב-1866 לרופא בית החולים של הצבא הפרוסי. בשנת 1868 שב לירושלים עם אשתו, במטרה להקים בה בית חולים לילדים. הוא היה הרופא הגרמני הראשון שעבד בבית החולים הגרמני בירושלים (שהיה באותה תקופה בעיר העתיקה). לזוג נולדו בירושלים ארבעה ילדים: במשך ארבע שנים עמל סנדרצקי לשכנע תורמים ונדיבים גרמנים להרים תרומה למפעלו, ובשנת 1872 הצליח להגשים את חלומו, בעזרת סיוע נדיב שקיבל

בית החולים מריאנשטיפט נוסד ברחוב הנביאים בירושלים, והיה בית החולים לילדים היחיד במזרח התיכון, ובין היחידים מסוגו בעולם. הוא היה חלוץ בשטחי רפואה רבים וההיגיינה בו נשמרה באופן קפדני, בניגוד לבתי החולים באותה עת. סנדרצקי טען כי כדי לרפא ילד, יש לדאוג גם לרוחו ולא רק לגופו. בשל כך עודד פעילות חווייתית בבית החולים כמו שירה ונגינה, משחק בצעצועים, הצגה וריפוי בעיסוק, וכן התיר לאמהות ללון לצד ילדיהן המאושפזים, דבר שהיה חריג מאוד באותה התקופה. הדבר משך לבית החולים חולים רבים, ופעלו של סנדרצקי זכה להערכה כה רבה, עד כי הסולטאן העות'מאני עבדול חמיד השני

וגם הקיסר הגרמני העניקו לו תואר של כבוד. משפחת סנדרצקי כולה גויסה לתפעול בית החולים: סנדרצקי ומשפחתו לא קיבלו שכר על עבודתם, אך התגוררו בתחומי מבנה בית החולים. סנדרצקי טיפל בילדים בני כל הדתות ללא אפליה ובלי כל מטרות מיסיונריות. הקהילה היהודית בירושלים התייחסה אליו בתחילה בחשש ובחשדנות, אך השתכנעה לבסוף בטוהר כוונותיו, וילדים יהודים רבים פקדו את המקום וטופלו בו. בשנת 1875 נפצע אחד מיושבי שכונת נחלת שבעה הצעירה בהתקפת שודדים על ביתו שמחוץ לחומות. הרופא היחיד שהסכים לבוא ולטפל בו בשעת לילה היה סנדרצקי, שהבהילו לבית החולים "ביקור חולים", והציל בכך את חייו. מעשה זה הביא את יהודי ירושלים לתת אמון רב בסנדרצקי, עד כי 'הוועד הכללי כנסת ישראל' הקדיש תקציב חודשי קבוע לתמיכה בבית החולים מריאנשטיפט. בזכות מימון זה, ובזכות מימון קבוע שהגיע מתרומות מגרמניה, יכול היה סנדרצקי לטפל בילדים עניים ללא תשלום.

בית החולים הנטוש ברחוב הנביאים כפי שנראה בשנת 2009

סנדרצקי ומטופלים בחצר בית החולים

בשנת 1899, בהיותו בן 60, חלה סנדרצקי במחלת כליות קשה, דבר שהקשה עליו לנהל את בית החולים. מחלתו הממושכת גרמה לו לדיכאון ולחשש שמא יהפוך לנטל על משפחתו, ולא יוכל להמשיך לטפל בחולים. בנוסף, השלטון העות'מאני הערים קשיים על פעילותו של בית החולים, בעקבות הלשנות והתססה של המיסיון בירושלים, שכעס על חוסר שיתוף הפעולה של סנדרצקי עם מטרותיו הדתיות.

בליל 22 ביוני 1899 יצא סנדרצקי מביתו, ירד לקבר בני חזיר שבנחל קדרון ובשעת בוקר מוקדמת ירה בעצמו בלב. הוא השאיר אחריו צוואה מפורטת, בה ביקש להימנע מהספדים על קברו, ורק להזכיר כי היה "משרת האל ואוהב האדם". בצוואתו ביקש מראש הכנסייה הלותרנית המקומית לדאוג לבני משפחתו ולרוקח היהודי הצעיר ששירתו נאמנה. הוא נקבר בבית הקברות הפרוטסטנטי בהר ציון. התדהמה על מותו הייתה גדולה, ובאופן חריג ביותר התבטאה במודעות אבל שתלתה הקהילה היהודית בירושלים, ובמאמרי הספד נרחבים בעיתונות העברית.

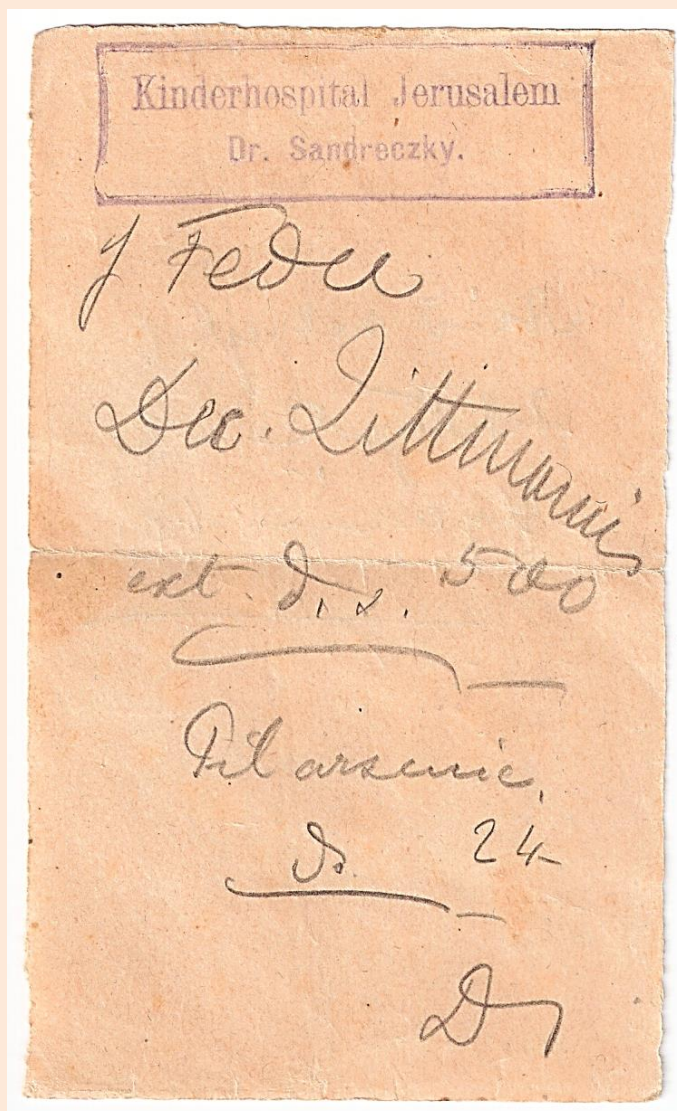
ירושלים.

ר"ר סנדרצקאן אחד הרופאים המצוינים שבפירנו שלח יד בנוסחו בימים האלה. מחלת הכליות אשר דבקה בו זה כמה דבאתרו והעצוב רוחו, ויצא ביום החמישי לשכונת התולף כבוקר השכם סביחו ויבא אל הסערה אשר סחוף לעירנו הנקראת בשם סערה הסנהורין, ושם יר בקנה רובה אשר הביא אתו אל לבו ויפח, וכיום הששי תובל לקברות האנגלים בכבוד גדול. במכתב אשר קרך לבני ביתו והגיש על שולחן עבודתו, הודיע את הנטיבה אשר הציקהו לשום קץ לחייו, ויבקש פלייתם. במכתב ההוא הרבה להלל את הרוקח העברי ר' זאב ירוזאלימסקי אשר היה נאמן ביתו ופקיד בית הרפואות אשר לו שנים אחדות. לר' זאב ירוזאלימסקי זה הערות אחרות פרופאים שונים בקירנו על כשרונו ואסון מלאכתו, וסי יתן וימצא לו משרה באחת המוסדות או הערים הקרובות אשר רוקח אמן דרוש להן, כי מוכשר האיש לעבודתו, ובקי בכל פרטיה, וגם אב לבנים הוא, אשר נשאר עתה בלי משען לחם.

הידיעה בעיתון ה"חבצלת" משנת 1899 על התאבדותו של סנדרצקי

הידיעה מציינת כי סנדרצקי הרבה להלל את הרוקח העברי ר' זאב ירוזאלימסקי "אשר היה נאמן ביתו ופקיד בית הרפואות...ומי ייתן וימצא לו משרה באחת המושבות או הערים הקרובות אשר רוקח אמן דרוש להן כי מוכשר האיש לעבודתו ובקי לכל פרטיה וגם אב לבנים הוא אשר נשאר עתה בלי משען לחם".

בית החולים מריאנשטיפט המשיך לפעול במשך חודשים ספורים לאחר מותו, עד שנסגר לבסוף אחרי 28 שנות פעילות בשנת 1900. המשפחה עקרה לגרמניה, והבן אלברכט הפך לרופא ראשי בצבא הפרוסי. הדוכסית מריה תמכה ביוהנה סנדרצקי באמצעות מלגה שנתית, אולם מחלת הסוכרת הכריעה אותה והיא נפטרה זמן קצר לאחר מות בעלה. לזכר הזוג סנדרצקי הקימה הדוכסית מחלקת ילדים בת ארבע מיטות בבית החולים הגרמני של האחיות הדיאקוניסיות בירושלים, אך חלומו של סנדרצקי לבית חולים לילדים בירושלים לא קם שוב.

מרשם בכתב ידו של סנדרצקי המרשם השתמר בבית המרקחת של הרוקח פישל לוי אחיינו של זאב ירוזלימסקי ונמסר לנו על ידי נכדתו ד"ר שלומית לוי.

זהו המרשם היחידי שנותר מרופא זה

מורעה ואזהרה

מהרה"ג הבר"ץ הי"ו. ובראש טרן דגאון הגדול מה"ר
שמואל סלאנט שלי"א.

כאשר הדאקטער סאנדרעצקע מת פתאום ויש
אנשים שמגיע מהם לבית הרפואות שלו (אשר
מנהלו הוא האברך הנכבד ר' זאב ירוזלימסקי נ"י
זה ערך משך שבע שנים) מעות מזומן, בעד
רפואות וריצעפטין מהר"ד הנ"ל אשר קבלו הרפואות
ולא הביאו הריצעפטין חתומים מגבאי בקויה
דכוללם.

ע"כ מזהירים אנחנו בכח תורה"ק שכל מי
שמגיע ממנו להאפטייק הנ"ל מחויב לשלם לא יאחר
ממשך שני שבועות מהיום, וכן מי שנמצא ת"י
ריצעפטין בלתי חתומים מגבאי בקויה שלו
יחתם מגבאי בקויה שלו ויחזירו לר' זאב הנ"ל בבית
הרפואות של הר"ד הנ"ל לא יאחר מזמן הנ"ל.
ושום איש אל יורה לעצמו שום היתר בזה
לבלי לשלם המגיע ממנו לבית הרפואות הנ"ל
והשומע יתברך.

ירושלם 27 המזו היג"ם.

**ה"חבצלת" 1899- זאב ירוזלימסקי ניהל את בית המרקחת בבית החולים
של סנדרצקי וסיפק תרופות לרבים גם מבלי שהציגו מרשמים מרופאים
(ככל הנראה מקרים דחופים) ועתה נסגר בית-המרקחת וכדי לקבל החזרים
כספיים נדרשים כל אילו שקבלו תרופות להמציא מידית את המרשמים
החתומים והמאושרים על ידי גבאי בקור החולים של הכוללים.**

לירוזלימסקי נמצאה עבודה לאחר סגירת בית החולים לילדים, הוא עבד בבית
המרקחת של המושבה עקרון ועל פי עדותה של אסתר שרף עבד באותו הזמן
גם בגדרה היא זכרה ביקור אישי שלה ושל אביה-מוטקה אפטייקר- אצל וולוול
בגדרה,

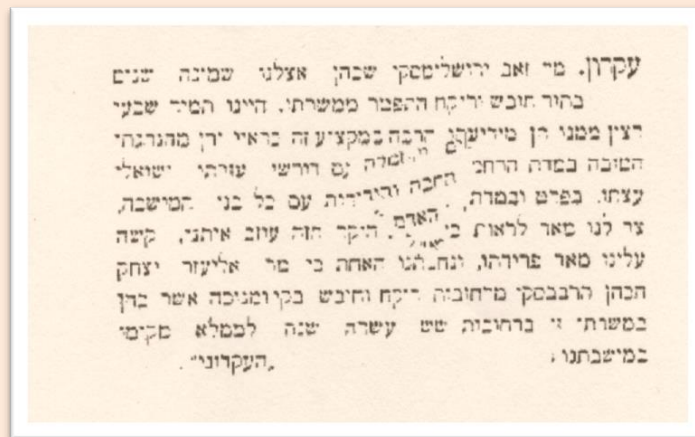
בפנקס הכנסות והוצאות שניהל סבה של שלומית לוי (נכדתו פישל לוי)
בתרס"א – תרס"ב (1901-1902) נרשם שבחודש אייר תרס"א היו לו הכנסות
מזאב ירוזלימסקי בעקרון ובצד ההוצאות רשומה הוצאה בגין "נסעתי לעקרון
ויפו באותו החודש".

עקרון בראשיתה

— דבר טוב הנהיג המנהל כהן לשמירת בריאות ילדינו, כי כל התלמידים
והתלמידות בצאתם מבית הספר וגן הילדים לעת הצהריים באים בלב יחד
ובשורה בלויית המורים לבית המרקחת לרחץ את העיניים. ועוברים הילדים
בבני מרון לפני הרוקח האדון ירוסלימסקי והוא בוחן ובודק את עיניהם ומרפא
אותן כיד מומחיותו הטובה. וראוי האדון כהן לתהלה רבה בעד זה, ופי יחן
והיה דבר זה נהוג בכל שאר בתי הספר בארצנו ונצלו אולי הרבה מעורונו.

מתוך עיתון "השקפה" 1905 – ידיעה מעקרון- "דבר טוב הנהיג המנהל
לשמירת בריאות ילדינו כי כל התלמידים בצאתם מבית הספר וגן הילדים
לעת הצהריים באים כולם יחד ובשורה בלויית המורים לבית המרקחת
לרחץ את העיניים ועוברים הילדים בבני מרון לפני הרוקח האדון
ירוסלימסקי והוא בוחן ובודק את עיניהם ומרפא אותן כיד מומחיותו הטובה"

"מר זאב ירושלימסקי שכהן אצלנו שמונה שנים בתור חובש ורוקח התפטר ממשרתו. היינו תמיד שבעי רצון מידיעתו הרבה במקצוע זה ומהנהגתו הטובה והידידות עם כל בני המושבה. צר לנו מאד לראות כי האדם היקר הזה עוזב אותנו קשה עלינו מאד פרידתו" (עיתון "השקפה " 1908).

וולוול חוזר לירושלים בשנת 1908 עדות לכך אנו מוצאים בחוברות "שמש צדקה" על החזרת כספים עבור תרופות שנתן לתושבים בירושלים על סמך אישורי רופאים.

את בית המרקחת שפתח ב-1908 נאלץ לסגור כנראה בגלל דרישת השלטונות ופתח אותו שוב ב-1910. מה עשה בינתיים? – ייתכן ועבד תקופה מסויימת בגדרה (אמנון מיכלין כותב בספרו כי לפני שהתיישב שוב בירושלים עבד בגדרה).

לאחר חזרתו לירושלים היו שלושת בני המשפחה, הרוקחים שהיו להם בתי מרקחת – זאב ירוזלימסקי, פישל לוי, ומוטקע לוי – נפגשים מידי שבת. "מוסד" זה נקרא "השבת של וועלוועל (זאב)" בשכונת משכנות שאננים, "השבת של פישל" (בבית ישראל).

ו"השבת של מוטקע" (העיר העתיקה). מידי שבת היו נפגשים אצל אחד מהם ודנים ביסודיות במשך שעות על ניסיונם בתרופות, רפואות ומחלות באותו שבוע. בידיהם נצבר ניסיון רב היות וכל אחד מהם עבד עם רופאים, והם חלקו ביניהם את ניסיונם ותרומתם

אליעזר דן • זאב וואלף יעקב ואליםסקי
על יעקב שרהזון קב

—החבצלת שנת השלשים ושמונה—

והיושר, בעל מדות נעלות כראוי לאיש יהודי נאמן משרווי הדור
הישן.
ובהיותי אחד מתלמידיו הנני נעצב עליו, כי אף ש"א זכיתי
להמנות בין אוהם מתלמידיו אשר נשארו יושבים על התורה ועל
העבודה להיות תורתם אוסנתם, ככ"ו עוד ההלכותיו הטובות אשר
היה מנהל בהם את יוצקי סיס על ידיו עורם נצנים כמו הי לנגד
עיני, ודבריו הנעימים יעורם חרותם על לוח לבי, והנני חושב
בצדק כי תלמידיו הרבים יהיו נוהים תמיד אחריי, כי כמה תלמידים
להועיל אומנים במלאכתם מלאכת שמים זאת, כר' יעקב שרהזון
ז"ל איכא כשוקא?
ובהיות בני משפחתי וקרוביו הנני גם אני מתאבל על הר"ר
יעקב שרהזון ז"ל זה, כי לכך אשר היה לי סחנך רוחני כלמרי
אצלו, היה לי גם סנדל נשמי בסוה עלי אבי ז"ל ואשאר ילד קטן,
גדלהי בבית גיסו הגאון הר"ר אליעזר דן זצ"ל, כי קרוב משפחה
היה אלינו, היה גם הר"ר יעקב שרהזון ז"ל שם עינו ולבו עלי
המיד, לגדלני ולהיות לאיש בין אנשים אשר יוכל להביא הועלת
בחי האדם והחכמה, וזכר סנדלי, מטיבני ואיש חסדי זה לא ימוש
מקרב לבי לעולם.
המנרם ציון ינחם את כל ככיריו הנאנחים עיני, ואה תלמידיו.
הדכים הנעצבים על טוהי, ואת בניו ותהנו ובני משפחתו הנכבדים
המתאבלים עיני, וכיודשלים ינחמו.
ובתוכם גם אני
זאב וואלף יעקב ואליםסקי

בקרב לראות תשובה מספקת, תשובה של מעשים ופעולות בנוגע
לדריסת רוח ישראל על ארמת הקדש.
וקבלו נא את האמת ממי שאומרה אם כי הוא, צעיר לימים".
המקוה לטיבה ולישועה שלמה צבי אריה לעוו

יפו

הקר גדול סאר והגשם שומף זה כשתי שבועות. גם ברד
חוק ירד, ברד כזה לא ראינו זה כמה שנים, גם קרח נראה באיזה
מקומות.
חסרה הבקרת מפארם סעיד, רק האניות הנבאות
מאלכסנדריא עליהן לעמוד בחוף עירנו 24 שעה תחת הבקורת.
מפני שמי המיחארם (משך דירות) עומדים אחר כהלינו
עסקים רברי ועד אגודת המלוה, בהלואות כסף לתושבי עירנו
בכל יום ויום כותבים שמרות ונותנים כסף לכמה אנשים.
אבי ארי.

אנחה!

דאנה כלב איש ישיבתה. — ישיבתה לאחריים.
כלב נפעם פנשהו בקראי בהחבצלה את הויעה המעצבה
כי שלל המות מאתנו את האדם היקר ה"ה דרה"ג וכו' מ"ה יעקב
שרהזון ז"ל.
והנה ככל המון בית ישראל יושב ירושלים הנני גם אני נאנה
על הפקר מאתנו איש חמורות זה אשר סמש קשה למצא כמותו
בדורנו זה, כי היה היה הסנוח ז"ל סמל דמות התם הצדק

חדשות לבית ישראל

כור אפסס—במדינת הונגריה נולד בשנת 1904 24970

שנת 1908--וולוול יושב בעקרון והידיעה על פטירתו של ר' יעקב שרהזון-
באותה השנה -מגיעה אליו באיחור.

שרהזון ור' אליעזר דן שהיו קרובי משפחה גדלו את וולוול בבתיים לאחר
שאביו של וולוול-אריה לייב מדרצ'ין נפטר. שרהזון היה גם מורו של וולוול.

זאב-וולוול מספיד את יעקב שרהזון מעל דפי עיתון "החבצלת" ומציין את
קרובו, אליעזר - דן, אשר גם בביתו הוא גדל.

למתעניינים-יעקב שרהזון היה סבה של רבקה בורג לבית סלונים אימו של
אברום

מודעה
מבית פקידות העיר

שם	נתין	שכונה
יצחק סנרלמאן	עמקאני	כאה שערים
ישראל רובינשטיין	"	בית ישראל
יעקב האלאנא	"	על דרך יפו
ואלף יערוואלימסקי	"	מזכרת
מלך פרידמאן	"	בית ישראל
בנימין גברילאייץ	"	על דרך יפו
ניגור סארקי	"	על דרך יפו
צניב ארימני	"	אצל סג'רש הצבא
שמאל כהן	"	ברחוב היהודים
חיים גברילאייץ	"	מאנטיפיורי
גברילאל	"	חוף באב אל עמוד
אברהם חביוני	אמריקא	שכונת בדרמן
של הרסמן	"	על דרך יפו
מנדול שצירא	"	רחוב היהודים
ליב טפקין	אוסטריא	שכונת הכוכארים
פישל לוי	"	מזכרת
ישע'י שפרין	"	שכונת ג'ואענה
הוד קראוס	"	זכרון משה
מרדכי לוי	גרמניא	על דרך יפו
פישל לוי	צרפת	מונטיפיורי
היודורף		
יוסף רובאוויץ		

הגנו ספרים כי על פי המשא והמתן שהיה עם כבוד צירי הממשלות הרבות בירושלם, כבר החלם להזהיר את בעלי הבתי מרקחות שאין להם הערה (דיפלוס) יהיה מאוזה סמסלה שיהיה שצויכים המה להזהיר את בתי המרקחות שלהם על פי דוקדים סמסכים, ונתן להם ארוכה מיום דלמטה עד היום הששע עשר 19 לחרש כאנון תאני 324 כלומר עד סוף חרש כאנון תאני 909 למספרם, וככלות הומן הנזכר כל מי שהתחשל ולא הביא לו רוקח מסך סוגרים את בית מרקחתו בלי אזהר.

24 תשרין תאני 324
ועד העירה

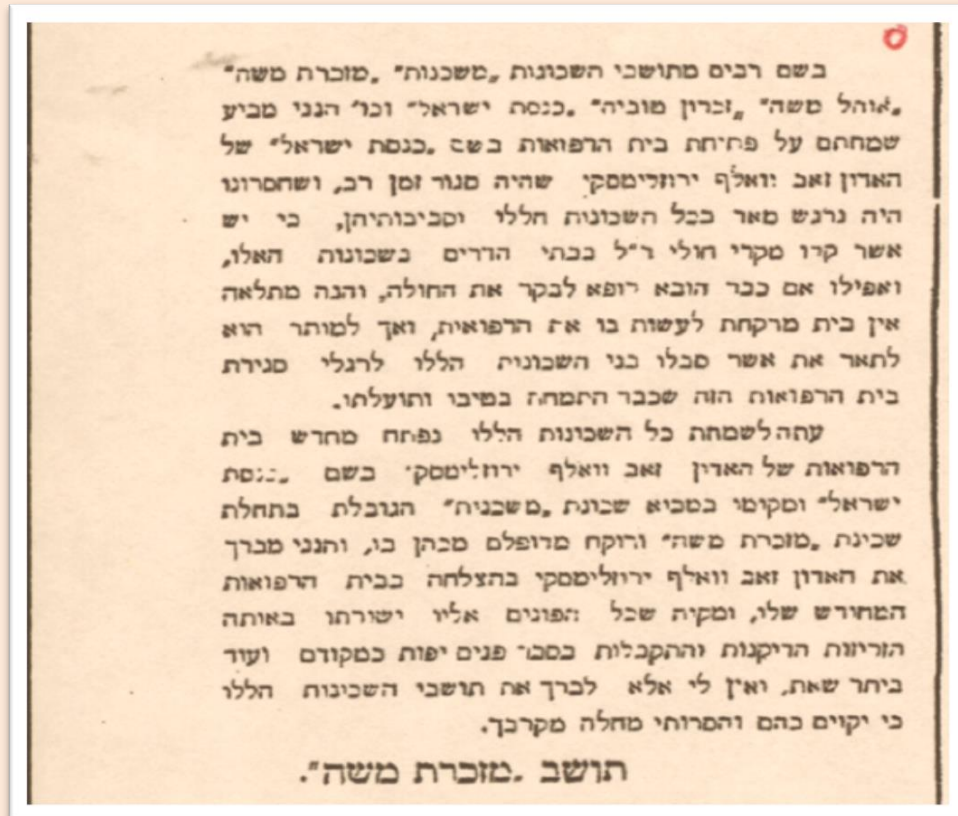
1908- השלטונות מודיעים כי רוקחים שלא יציגו תעודות הסמכה יסגרו בתי המרקחת שלהם.

ברשימה ניתן לראות את שמותיהם של בני המשפחה: ואלף ירוזלימסקי, במזכרת משה, חיים גברילוביץ, ברחוב היהודים בנימין גברילוביץ על דרך יפו, גברילאל גברילוביץ, במונטיפיורי (ימין משה) פישל לוי, בזכרון משה ובשכונת הבוכרים מרדכי לוי בשכונת ג'ואענה (רחוב חב"ד והאיזור הסמוך בעיר העתיקה)

לפישל ולמוטקה אזרחות אוסטריית ליתר בני המשפחה אזרחות עותומנית

ניתן להבין מכך כי לאחר שעזב את עקרון חזר וולוול לירושלים ופתח בית מרקחת ב-"מזכרת משה" אך בגלל דרישת השלטונות סגר את בית-המרקחת.

ב-1910 הוא חזר ופתח את בית המרקחת והמשיך לעבוד בבית-החולים ביקור- חולים ויחד עם פישיקה בשכונת הבוכארים.

עיתון האור -1910.

לאחר שוולוול נאלץ לסגור את בית המרקחת בעקבות דרישת השלטונות, הוא שב ופותח אותו לשמחת- לב התושבים בית המרקחת נקרא "כנסת ישראל".

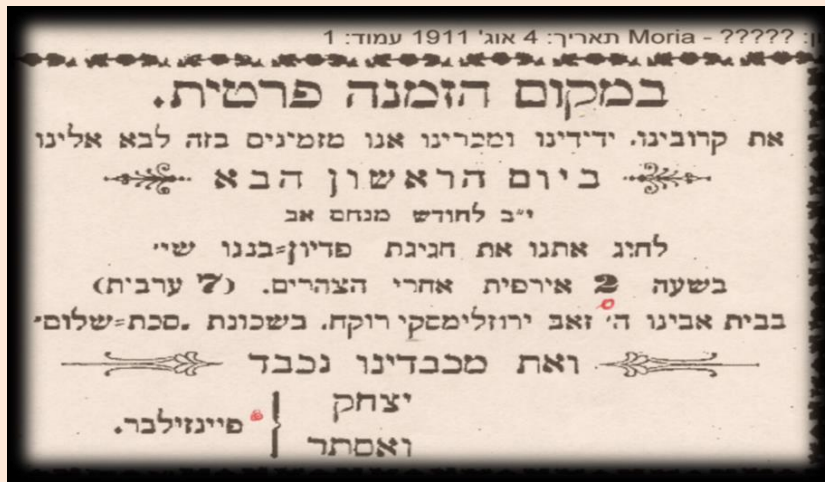
אז מתהדקים עוד יותר קשריו עם אחייניו -בני אחותו- פישיקה ומוטקה.

וולוול נשא לאשה את חנה בת הרב משה זיו ואחותו של העסקן הידוע יוסף זיו ילידת 1885- אחותה הבכורה של מרים זיו שנישאה לפישל ונפטרה בצעירותה בגיל 25 -לאחר שילדה לו חמישה ילדים ובתוכם שלישיה. כך שלמעשה וולוול היה בעת ובעונה אחת דודו של פישל לוי (אח אמו) וגם גיסו. זאב ירוזלימסקי התגורר כנראה ב"משכנות שאננים", ב"סוכת שלום"(כנראה שגם בשכונת "מזכרת משה") ושינה במשך הזמן את שמו ל"ירושלמי". בניו ובנותיו נקראו "ירושלמי".

ילדיו של וולוול היו: משה, רבקה, יעקב, יצחק, אסתר, רחל, (נפטרה בצעירותה) ניסן ומלכה.
בתו הבכורה, אסתר נישאה לפיינזילבר (לימים כספי) . היו להם שני בנים דוד ואריה . ככל הידוע בתו של אריה למדה רפואה והיא מתגוררת בחיפה.
בתו, מלכה נויפלד אמם של לאה פלדמן ויגאל נוי – (מתגורר בבאר טוביה) .
יצחק ירושלמי היה עו"ד, נפטר לפני שנים רבות ולו שלוש בנות (חנה – ננוס, נוגה ענתבי ורחל חסון) כולן מתגוררות בירושלים. יעקב ירושלמי – היה פרופסור בברקלי, בנות נוספות היו -רבקה, רחל (שנפטרה בצעירותה), ניסן-מורה בארצות הברית.

מימין: אריה כספי (פיינזילבר) נכדו של וולוול - (מזרחן, היה מנהל המחלקה הערבית במשרד המסחר והתעשייה), אשתו מרים כספי, ואהרון כהנא חתנו של מוטקה (מתוך ספרו של אהרון כהנא "בדור של תמורות –זכרונות ולקחים - 1978").

פידיון הבן לנכדו של וולוול- 1911

מחיר המדפוס: בעמוד הראשון פרנק השורה
 עמוד השני והשלישי 1/2 פרנק השורה | בעמוד האחרון חצי
 פרנק השורה -- מדפוס ארושים ונשואים חספה פרנק
 לעמוד שלישי, לחצי וליבע עמוד הנחה גדולה.
 מספרינו נבקש לכתב רק על עבריאות סגוליון

האור

8.7.1910 עתו יומי לאב וואלף יצרוזלימסקי

המחלקה מס' 51: ש. י. שרידולי

ירושלים יום ר' בדר"ח תמוז אהת"מ"א לחברן

שנה ראשונה (26)

גליון קב (102)

מזניני היום
יהודים ופנים

פנים רבות דבר האור"ב פניגנדה ובה נקחה על ידי רוסינת וינה את כל אהרות להצנים האסללים. והנה בהרזחוס"ן האחרון מצאנו את המאמר הקסן הבא, שכן מספר איך פוזנתים בארצם השענה אהם הפנים האסללים עם היהודים.

אח"י הפסקה לא... ששכת הוחתלו רופות יהודים

במקום הזמנה פרטית

ב יום ש"ק ב' תמוז ע"ך פשעה עשו כבוקר בריוק נקנים א"ח את מנגה הגלר לנו לסו"ם כבריתו של אנע"ה ומהכברים הגנו לחושין את כל קרובינו ידידנו ומכרינו לקחת חבל בשפחתנו. זאב וואלף יצרוזלימסקי העיתון

כל מיני נאמן לארצו ולמילדתו לחפשו פתוהודים הפרתנים. לפני ימים אחדים נאמר בוידורג העסקן הצבורי הגורע מר א. יעקובסון אחרי אשר עשו חפיש בביתו עפי צו ספטרבורג, וזנחו וישב עתה אסור בבית-הכלא בוידורג. סבת הדבר עור לא נודעת, אחרי כי החקרה והדרישה לא הביאה יעד ובה כל הרצאה. גם ספטרבורג לא באו עד הנה ברורי דברים ע"ד סאמר, ואם במשך חדש ימים לא תבורר סבת סאמר, או יוצא לחששי עפי החוק הפניגנדה, אבל אם תביא מסשלת רוסייה ראיות מוכיחות, עינו יסמר למסשלת רוסייה, מר יאקובסון גורע

1910-לוולוול נולד בן-ההזמנה במקום המרכזי בעיתון "האור"

וולוול כל כך מוכר עד שאינו מוצא אפילו לנחוך למסור היכן תערך הברית

עיתון: Moria - תאריך: 4 אוג' 1914 עמוד: 1

ברכת הוראה ושלמי תודה.

אחיה ואהלל לד' על המזב והחסד אשר עשה את שני ילדי, בהקימו אותם מהלים מחלת השארלאך, אשר שלח רביו וירפאם ע"י מלאך המושיע הזה הרופא הנכבד ד"ר א. אבושריד אשר בעוטק חכמתו ורדיעתו נהל וכלכל את המחלה באופן שר טוב.

ותודה וברכה להר"ר הנכבד הנ"ל ולהרוקחים המומחים הר' זאב ידולמסקי נ"י ודר' פישל לוי נ"י אשר בעת חולשתה הפתאמית של בתי בתוך ימי מחלתה אשר כפתע היה בינה לבין המות. ולקול הקריאה הראשונה לעזרה חשו ובאו וכחמש שעות רצופות עבדו יחד בלי הרף, והר"ר הנכבד הראה בזה את הצטינות ורדיעתו העמוקה עד אשר בישע ד' השיבו אותה לתחה. ובתוך המתברכים ימנה גם הבחור הנכבד מר שמואל פיינזילבר נ"י עוזר דוקח אשר בוריות נמרצה וכהרף עין עשה והביא את כל פממי התרופה. וכל הלילה עמד הוא יחד את רבו על המשמר להשגיח על הסדר למלאות פקודת הר"ר. ישלם ד' להם בפעלם הטוב ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו.

המכבד ומקיר פעלם. ברדכי גליק.

מרדכי גליק שולח בעיתון ה"מוריה" בשנת 1914 ברכות ותודות לצוות שהקים לתחיה את בתו לד"ר אבו- שדיד, לוולול, לפיסקה ולשמואל פיינזילבר -הרוקחים כולם בני משפחה אחת

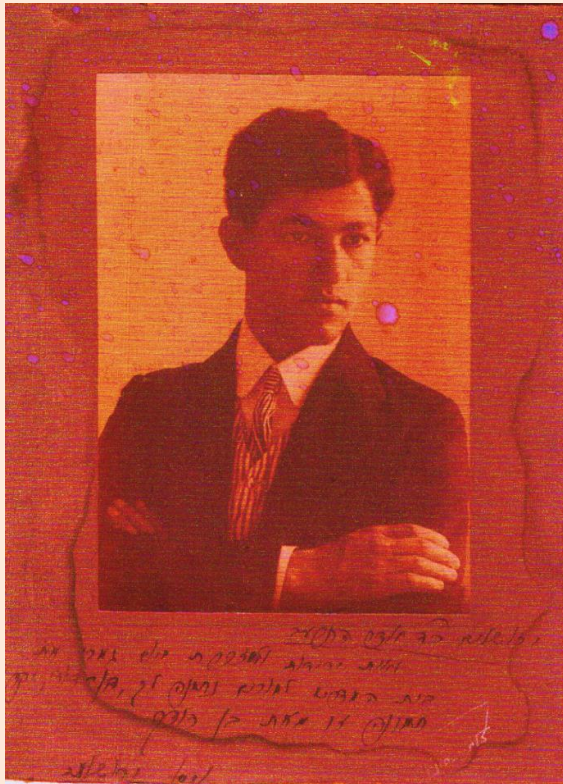
עניני הצבא — אותם הצעירים של חיל-
 המלואים שנקראו בשני השבועות האלה אל תחת הרגל
 ושחזו צריכים לצאה בשבת ליפו נשאר עדין בירושלם.
 הדברים כי הרכבה הביאם ליפו מיד.

ממוכתרי עדת הספרדים קבלנו את המכתב הבא:
 כבר נתפרסם בהעיתונים המקומיים כי כל מי שיש
 לו זכות להפטר מעבודה חיל המלואים עליו לברר זכותו
 מרם יקרא אל תחת הרגל, ואחרי אשר יצאה הפקדה לקבץ
 את החילים מתחלקה באר רבים מאחינו בחמון אל שורת
 הצבא לברר זכותיהם ולא הצליחו כי כבר עבר המועד
 ויטילו האשמה עלינו אף כי נקיים אנחנו מהאשמה הזאת.
 ואחרי אשר עוד נשאר רבים מהנולדים בשנת 1900 וכל
 הנולדים בשנת 1909, אשר יקראו בקרב
 הגנו לחזיר אותם בדברינו כי יחישו להביא לדינו את
 העוהות הנפוס לברר זכותיהם עתה פן יאזרו המועד
 יחזו מהצועקים ואינם נענים.

הגורם — ביום הששי העבר נגמרו הבחינות
 של התלמידים הגומרים השנה את בית החדש למורים
 וביחס למסחר, שהיו במעמד הקונסול הגרמני ושר ההשכלה
 (מועצה) התרכי. כל הנכונים עמדו כבחינתם. הגומרים
 הנם במספר 16 איש, החצו — תלמידי ביחס למורים
 והחצו — ביחס למסחר.

גומרי הסמינר הם:

דוד אגבבא, יהודה בורלא, זאב בלומפלד, משה בן
 יוסף (יוסילוביץ), נתן בן נתן (גוסטובסקי), ניסן ירושלמי,

**ניסן ירושלמי בנו של זאב מסיים את הסמינר למורים ושולח ברכה לבן דודו
 (התמונה נמצאה אצל אסתר שרף, בתו של מוטקה לוי בן דודו) "לאות
 ידידות ולמזכרת ביום גומרי את בית המדרש למורים נתונה לך בן דוד יקר
 תמונה זו מאת בן דודך ניסן ירושלמי". התמונה הייתה שחורה לחלוטין ולא
 ניתן היה לראות דבר, רק אחרי זמן רב וגירוד כל שכבות האבק שדבקו בה
 משך שנים התגלה הכתוב עליה.**

קבוצת סופרים ומורים בירושלים:
 משמאל-דב קמחי, דוד אבישר, יהודה
 בורלא, יוסף יואל ריבלין, אביעזר ילין,
 משה כרמון, יהודה בורלא-הסופר
 ודוד אבישר (אגבבא) היו חבריו לכתה
 של ניסן בסמינר למורים.

ניסן נסע לארצות הברית ופתח שם בית ספר עברי אחד המורים שם היה שניאור חשין אביו של השופט מישאל חשין שלמד משפטים בארצות הברית ועבד לפרנסתו כמורה לעברית בתום לימודיו חזר ארצה והיה מראשוני השופטים העליונים בישראל.

שנת 1924 בעקבות תלונות על קבלתו לעבודה של שניאור חשין למרות שזה סיים את סמינר המזרחי ולא את בית המדרש למורים-משיבים השניים כי לא הופעלו כל לחצים עליהם ולא הייתה שום "פרוטקציה"

אשת בנו-יצחק-ושתיים מנכדותיו של זאב ירושלימסקי

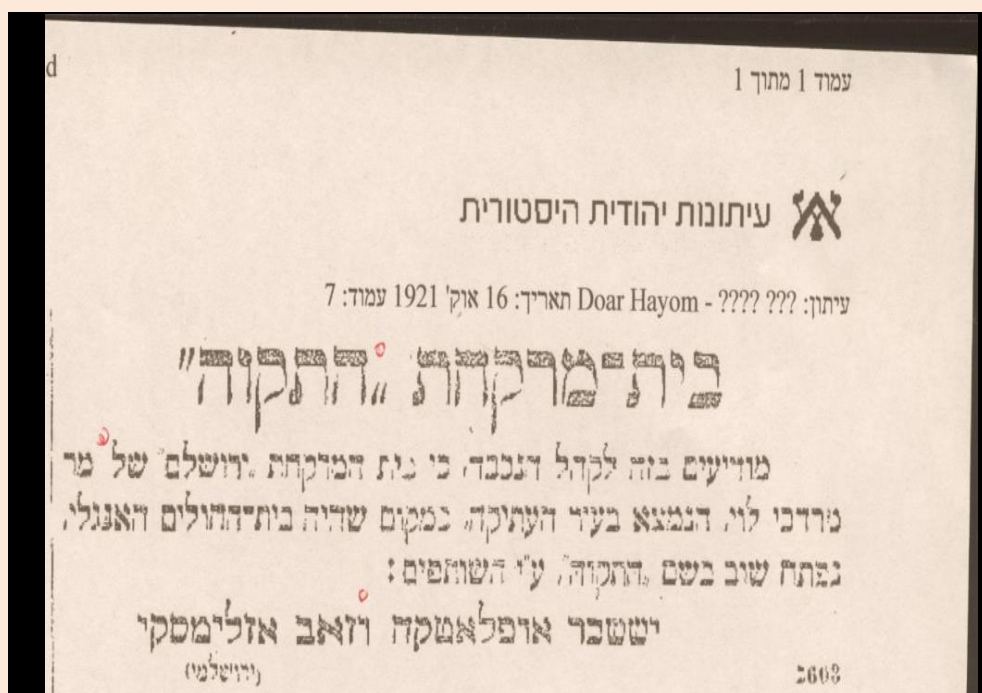
עיתון: ??? ???? - Doar Hayom תאריך: 2 אוק' 1925 עמוד: 8

ד י ר ה ל א ש כ י ר
בשכונת ימין-משה
3-חדרים עם פרזודור, חצי בור מים, וכל הנוחיות.
 להודע בבית המרקחת "התקוה" בעיר העתיקה, או בימין-משה מול בית הרב.
זאב ירושלמי 11647

בשנת 1925 זאב ירושלמי מנהל יחד עם יששכר אופלסקה את בית - המרקחת "התקוה" שהיה מול בית הכנסת "החורבה" - אחרי מוטקה.

מוטקה עבר לעבוד בבית מרקחת אחר בעיר - העתיקה. בית המרקחת היה ברחוב אררט ליד הכנסייה הסורית קרוב לבית - החולים "ביקור חולים" שבעיר העתיקה הכניסה לבית המרקחת נאטמה אך הקשת מעל הדלת נשארה.

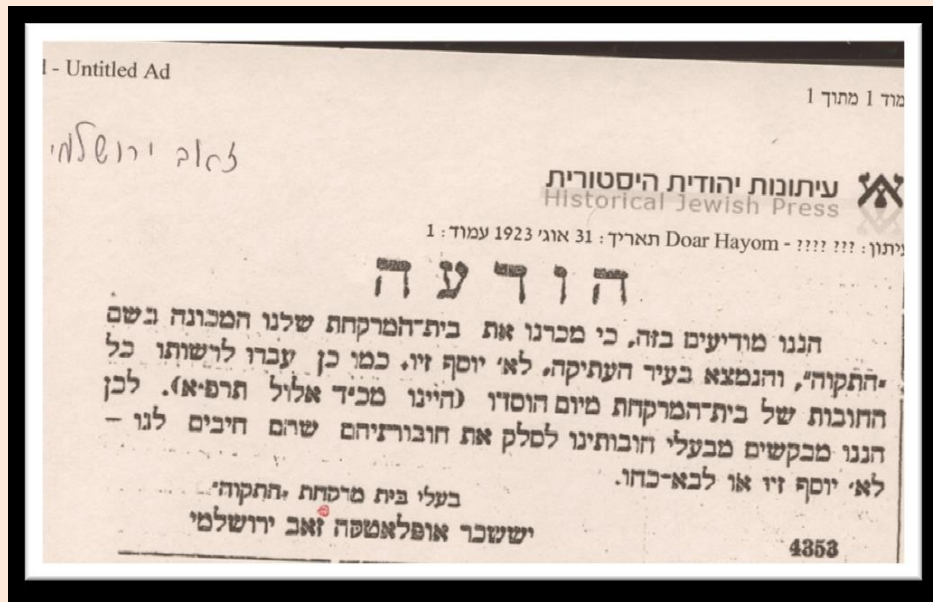
פנינה –אמו של מיכה -הראתה לנו אותה בטיול בשנות השבעים.

בשנת 1921 פותחים זאב ירוזלימסקי ויששכר אופלמקה בית מרקחת בעיר העתיקה במקום שהיה בית המרקחת של מרדכי לוי

יששכר אופלמקה היה אף הוא אחד משושלת רוקחים ידועה מאד בירושלים בית מרקחת בשם אופלמקה קיים עד היום בירושלים.

יששכר עבד בתחילה בבית המרקחת של פיסקה לפני שהפך להיות שותפו של וולול.

שנתיים מאוחר יותר מוכרים השניים את בית המרקחת ליוסף זיו שהיה גיסו של וולוול (אח אשתו) ואחיה של אשתו הראשונה של פייקה מרים שמתה בלידה כנראה שזאב ו/או מוטקה המשיכו להפעיל את בית המרקחת לפחות עוד שנתיים .

עיתון: ????? - Moria תאריך: 27 אוק' 1911 עמוד: 4

לכאב הראש
השתמשו באבק ה"רוזינה" !

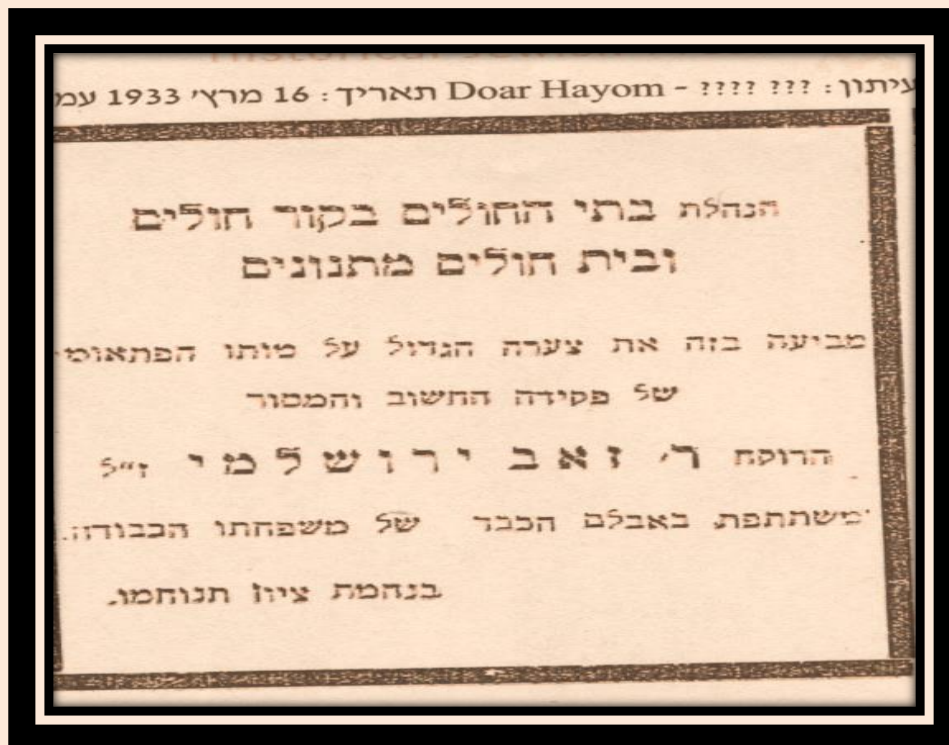
Pouder Rosina
(contre maux de tete etc.)

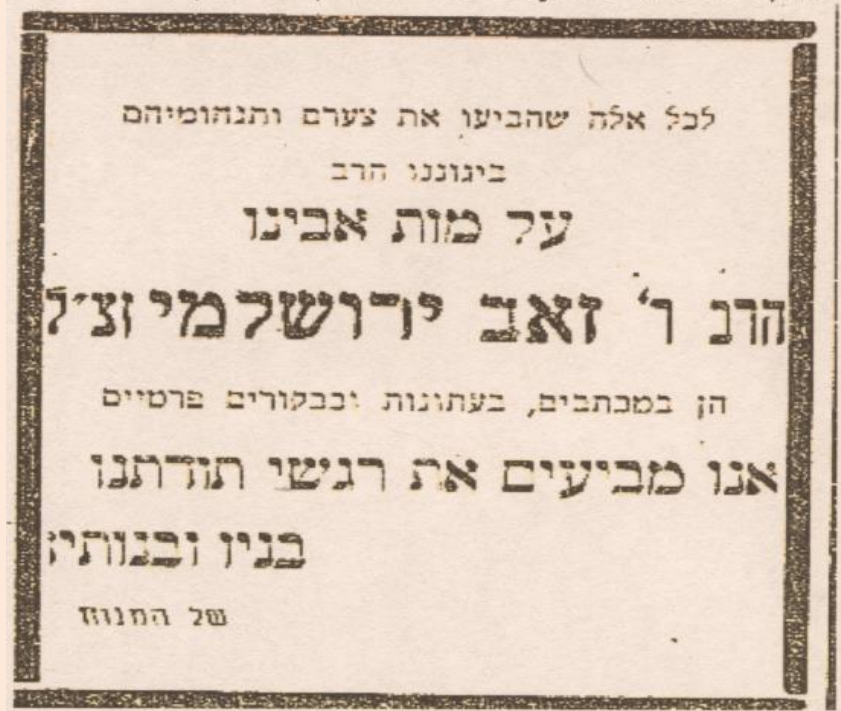
האמצעי הזה אין כמותו תרופה מועילה לכל מיני כאב הראש. ולכל המראות השונים שבמחלת-העצבים. המתגלח
אזנים, שיניים, אף, וגרון, וכדומה.
האמצעי המרפא הזה נעשה על ידי הרוסא המהולל והמפורסם לונדון. והוא מוסכם ומתקבל סכמה וכמה רוסאים וחסיאיי
שנים, וכסוה בספינט סאת הממשלה.
ה"רוזינה" טובה מאד בטעמה. ונוחה להתקבל. ואין היא מזיקה כלל להלב ולכל הארגניום כיתרהתרופות לעצבים. ואורכה
היא מחוקת את הלב, מאמצת את העצבים, מרבה את הדם. ומביאה זרם של חיים בכל הגוף.
המחיר של הרוזינה הוא זול ביותר ונוח לכל נפש: כל קיססה בישני סרניק; בכל קיססה יש שתים-עשרה זוגי-
בקים. ובכל זוג שני אבקים אחד אדום ואחד כחול. על כל אחד רשום איך להשתמש בו.
המסכר הראשי בעד כל פלשתינה הוא בכית המרקחת. למכוכ הוחבי של ה' אלכ'מיסט'ר ביפן אצל משרד-מסלת-
הברזל, וכמו כן הוא נמצא שמה בכל בתי המרקחת החשובים.
כירושלם הוא נמצא בבית המרקחת של ה' זאב ירוזלימסקי' נמשכנות ישראל, ועוד בבתי מרקחת

להזהר מזיוף

וולוול נחשב לרוקח מיוחד. האבקה המיוחדת "רוזינה" נגד כאבי ראש לא נמכרה בכל בית- המרקחת, מעניין היה לנסות את התרופה היום.

עיתון: ??? ???? - Doar Hayom תאריך: 24 מרץ 1933 עמוד:

זאב ירושלמי נפטר בשנת 1933 המשפחה מצאה לנכון להודות לציבור על
ההשתתפות הגדולה באבלם

פישל לוי (פישקה אפטייקר)

בנו, ד"ר שמריהו לוי רוקח וכימאי.

בתו, מרים לוי (עוזרת רוקח).

פישל לוי נולד בירושלים 1880
נפטר בירושלים 1932
התמונה צוירה על ידי הצייר פנחס ליטבינובסקי

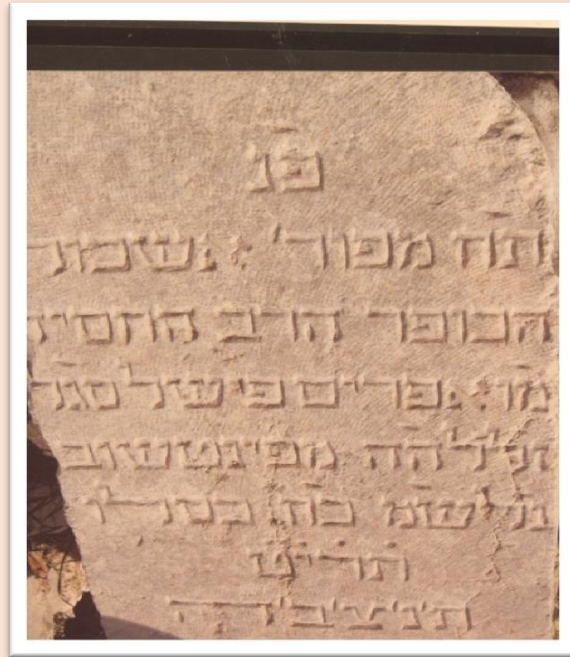
**ארון הרעלים בבית המרקחת "רחובות" של פישיקה לוי - רח' יואל 13.
לאחר שפישיקה נפטר - ניהל את בית המרקחת בנו - ד"ר שמריהו לוי -רוקח וד"ר לכימיה
שקיבל הכשרתו באיטליה.**

בית - המרקחת שימש את תושבי השכונה עד לשנת 1984

מערל- בתה של באשה אמם של פישקה ומוטקה הרוקחים - וחיה שטמפפר (אשתו של שלמה הרוקח).

פישל לוי נולד בירושלים לאביו יששכר בער הלוי סגל ולאמו מערל -בתה של בתיה אשת אריה לייב מדרצ'ין ונכדתו של גבריאל משקלוב.
יששכר- בער נולד לאביו , אפרים -פישל בן יששכר בער הלוי סג"ל שהגיע ארצה מהעיירה פינצ'וב בפולין.(בחלק מן הרישומים רשום מקום הולדתו בסטאשוב -נפת פינצ'וב)
על פי מפקד מונטיפיורי משנת 1855 שם אשתו של פישל -שרה-חיה.
שמו של הרב אפרים - פישל רשום כשם הראשון ברישומי מפקד מונטיפיורי של כולל וורשה וניתן ללמוד מכך על מעמדו בקהילה.
בנו יששכר- בער רשום ב"חברת הקדישא פרושים" כיוצא הונגריה , ואומנם על פי בתו של מוטקה-אסתר שרף השתייך סבה לשני ה"כוללים". ישכר בער סג"ל ואשתו אכן מופיעים בשנת 1875 ברשימת כולל אונגרין אז הוא בן 42, מוצאו מוורשה, מחייתו היא מה"כולל" ומתמיכה קטנה מקרוביו בחו"ל.
גילו מתאים למסורת המשפחתית על בן שנולד לו כשהיה בן 52(ב"ן) מוטקה אכן נולד בשנת 1885.
יששכר דב -בער סג"ל נפטר בשנת 1906 ומערל בשנת 1916. סג"ל משמעותו סגן לכהן -בני המשפחה קראו לעצמם "לוי".

קברו של אפרים פישל סג"ל-ל-סבו של פישקה שעל שמו הוא נקרא.
(המצבה חודשה- כנראה כאשר נפטר יששכר בער).

על המצבה נכתב (חלק מהמילים בראשי תיבות) :

**"פ"נ תלמיד חכם מפורסם, אשכול הכופר, הרב החסיד מורנו ורבנו אפרים פישל
סג"ל ז"ל. נלקחה נשלח לישיבה של מעלה כ"ח כסליו תרי"ט (1859)
ת.נ.צ.ב.ה."**

מתחת למצבה זו נחשפה בעזרת המדריך, נחשון, גם המצבה המקורית שעליה הופיעה תוספת-
המילה "המופלג"

חשיפת המצבה המקורית של אפרים פישל מפינטשוב

סבו של פישקה - בשנת 2011.

יששכר בער היה בן קרוב לחמישים כאשר החליט לשאת אישה שניה לאחר שאשתו הראשונה נפטרה ולא השאירה אחריה ילדים.

את מערל בת ה-16 פגש בבית הקברות, בעת האזכרה לאשתו כאשר מערל עלתה גם היא לקבר אביה - אריה לייב מדרצ'ין.

למרות גילו, היה יששכר- בער צעיר בנשמתו ואהוב מאד על הכל עד כדי כך שלא רק נכדים נקראו על שמו אלא אפילו שתי נכדות נקראו פנינה כדי להנציחו, מדובר על –בתו של מוטל ובתה של אחותו חיה(פנינה=פרל (פנינה באידיש)=בערל=בער). הנכדים שנקראו על שמו: דב, בנו של מוטקה, יששכר –בן חיה שטמפפר. ויששכר –דב, בנם של פישקה ואסתר- שנפטר בינקותו.

המשפחה התגוררה ברחוב היהודים בעיר העתיקה-רח' חב"ד.

קברותיהם של מריל ויששכר בער הלוי סג"ל בהר הזיתים

למערל ויששכר- בער נולדו שלשה ילדים שנותרו בחיים . –**פישקה, מוטקה וחיה** שהייתה סבתו של מיכה .

לנו ידוע לפחות על בן נוסף אחד שנפטר שלוש שנים לאחר לידתו של פישקה. ("חלקת מחוקק" חלק ה' "בתאריך י"ב סיוון תרמ"ג -ילד-שנפטר-בן ר' בעריל הלוי בר' פישל")

פישקה ומוטקה היו רוקחים בסיוע דודם וולול.

על וולול ומוטקה אנו מספרים בפרקים נפרדים.

חיה –שהייתה סבתו של מיכה נישאה לשלמה שטמפפר בן אחיו של יהושע שטמפפר ממיסדי פתח תקוה.

בזכות גיסיו הפך אף הוא לרוקח.

מידי יום שבת היו הרוקחים (וולוול, פישל ומוטקה) נפגשים-כל פעם בבית אחד מהם- דנים בעניינים רפואיים ומתייעצים בענייני החולים שטופלו על ידם.

הם גם היו ממלאים זה את מקומו של זה.

הם היו כל כך קשורים איש לרעהו עד שהיה קשה להם מאד להיפרד לאחר הפגישות בימי שבת.

הם היו מלווים איש את רעהו לביתו מהעיר העתיקה לשכונות

"בית ישראל" ו"רחובות" וחוזר חלילה.

פישקה נישא בגיל צעיר למרים זיו בתו של הרב משה זיו ואחותו של איש הצבור הידוע יוסף זיו.

מרים זיו הייתה אחותה הצעירה של חנה אשת וולוול הרוקח, דודו של פישקה.

מרים ילדה לו בת בכורה בשם ציפורה שנפטרה- ואחריה חמישה ילדים שנותרו בחיים: משה הבכור, שלמה, יהודית, רחל (שלישיה) ושמריהו (נולד עם אחות תאומה שנפטרה). מרים נפטרה בגיל 25 עקב דימום לאחר לידה.

הלידה האחרונה הייתה לידת תאומים-בן ובת-הילדה נפטרה. הבן שנותר בחיים נולד חלוש וברית המילה נערכה לו לאחר פטירת אמו ניתן לו השם "שמריהו"- "שישמור עליו האל".

גם שמה של אימו-מערלה, הובלע בשם זה

אחותה של מרים-איטקה ובעלה אליעזר רמב"ך- גידלו את הילדים בעזרתה של בתם- מושקה.

(בתה של מושקה היתה גאולה ריבלין).

לאחר תקופה נישא פישקה לאסתר גולדברג בת הרב יצחק גולדברג שילדה לו ארבעה ילדים נוספים. (אחד נפטר) הילדים שנותרו בחיים היו ישראל, מרים ורבקה.

אמה של אסתר לא השלימה עם נישואים אלו ומתה משברון-לב.

לאסתר הייתה אחות יפהפייה בשם מנוחה שהייתה מורה למלאכה- ושני אחים האחד מורה ולשני חנות מכולת. מנוחה נשאה ליעקב ולירו בן משפחת הבנקאים ולירו.

לפניו היה לה חבר רוסי שנישא בסופו של דבר לבתה שמחה.

ארכיוו יד יצחק בן-צבי

תמונת החתונה של מנוחה ולירו אחותה של אסתר, אשתו של פישקה.

בתמונה נראה אב החתן הבנקיר הידוע

הרב יצחק גולדברג

נולד בסץ (רוסיה) בשנת תר"ו (1846) צאצאיו: אליעזר, מנוחה, אשת יעקב ולירו, אסתר אשת פישל לוי, רבקה, מרדכי מאיר.

נתקבל בתור מזכיר כולל וילנה שנחשב אז בין הכוללים החשובים בירושלים. התמסר לענייני הציבור והיה מקובל בציבור הירושלמי, בגלל יושר לבו, פקחותו ומסירותו.

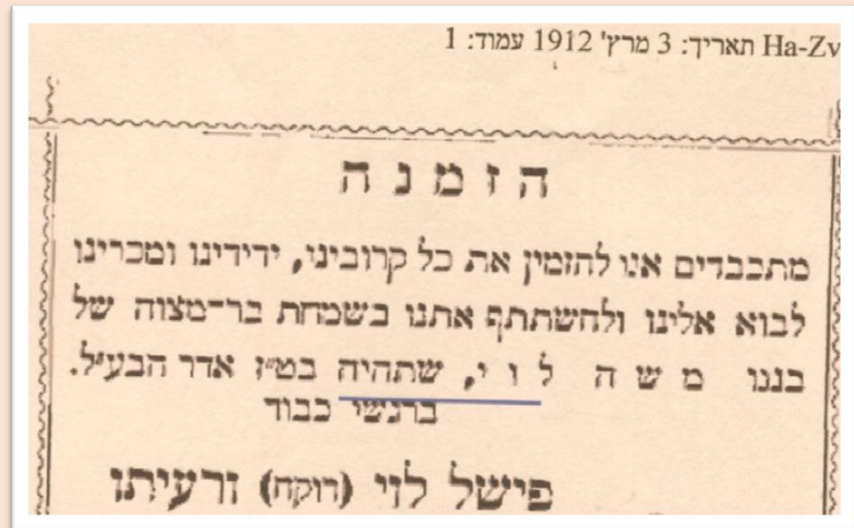
היה מקורב מאוד להרב שמואל סלאנט זצ"ל והרב הראשי לא"י א. י. הכהן קוק זצ"ל

במלחמת העולם הראשונה (1914/17), ערב לפני כיבוש ירושלים ע"י האנגלים, הוגלה לדמשק

בימי שביו בדמשק בא במגע עם כמה ממנהיגי הפועלים העברים שהוגלו לדמשק בגלל סיבות שונות, והתחבב עליהם, בעיקר על אברהם הרצפלד נקשרה ביניהם ידידות והאחרון נהג לבקר לעיתים קרובות בכל פעם שהזדמן לבקר בירושלים.

פעל רבות בהקמת השכונה "זכרון משה" בירושלים.

אסתר גולדברג אשר כונתה "אסתר פישקעס" הייתה מבוגרת מפישקה בכמה שנים, גידלה את כל הילדים לתפארת, התייחסה לילדיה המאומצים כאילו היו ילדיה שלה.

לאחר הנישואין זכו הילדים לחיי משפחה טובים וחמים. בתקופה זו נערכה חגיגת בר המצווה של הילד הבכור – המזמינים פישל זרעיתו.

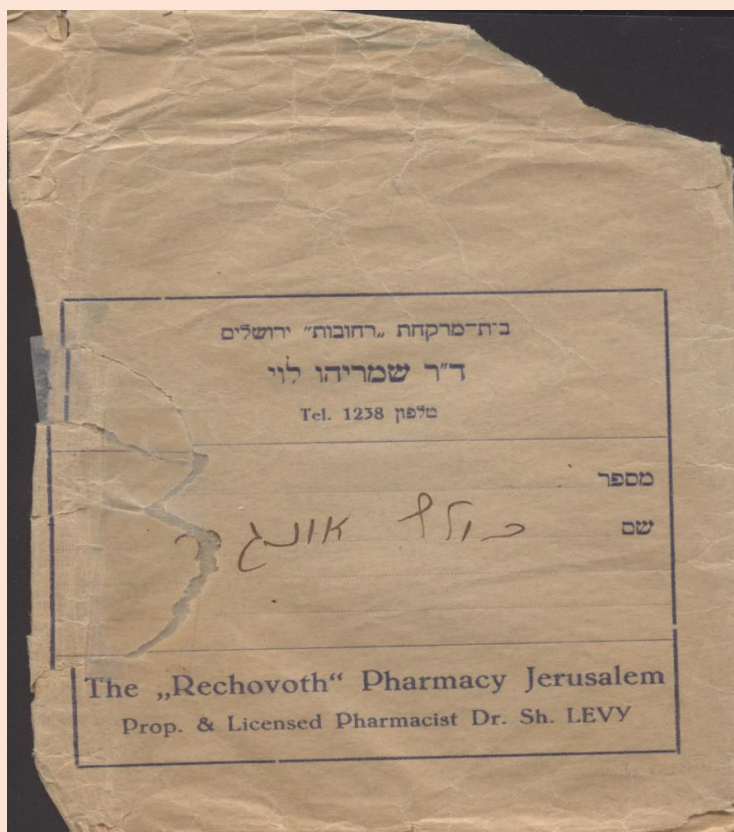

תמונת פישקה והמשפחה לאחר נישואיו עם אסתר גולדברג שכונתה "אסתר פישקעס"

מרים זיו - אשתו הראשונה של פישקה נפטרה בעת לידת הילד החמישי כשהיא בת 25 בלבד הילד הקטן הוא שמריהו –רוקח וד"ר לכימיה -שניהל את בית המרקחת אחרי מות אביו .

בבית המרקחת של פישיקה היה טלפון, דבר שהיה נדיר ביותר באותה העת – אסתר, בתו של מוטקה, ספרה כי נהגי האוטובוסים היו משתמשים בטלפון זה ובתמורה העניקו לו כרטיס חופשי שאותו ניצל דווקא אחיו מוטקה.

מספר הטלפון היה 1238 (אדם אחר זכה במספר 1234).

שקית תרופות שימו לב למספר הטלפון

פישיקה נפטר בגיל 52 בשנת 1932.

מוטקה - נישא ליהודית גרפינקל אשר אימה (באבע בריינה) הגיעה מרוסיה (סלוצק) עם בעלה (שלמה זלמן) לאחר שילדיהם נפטרו בחו"ל והרב הודיע כי אם יעלו לארץ-ייוולדו ילדים בריאים. בית המרקחת של מוטקה שכן בתחילה ברחוב היהודים בעיר העתיקה-מעל הקרדו, אך לאחר שהשלטון הבריטי דרש להצמיד מעבדה לבית המרקחת-עברו לבית ברחוב ארט אשר למעלה התגוררו ולמטה היה בית המרקחת.

הבניין היה שייך לפני כן למיסיון ואחר כך נקרא "החצר של מוטל אפטייקער".

נולדו לו-אסתר שרף, מרים ושולמית כהנא, פנינה ודב שנהרג במלחמת השחרור. (פרטים נוספים אודות משפחות הרוקחים ניתן לראות בדפים המצורפים מתוך ספרו של אמנון מיכלין עמ'55-52)

חיה-נישאה לשלמה שטמפפר בנו של אברהם שטמפפר אחיו של יהושע אחד ממייסדי פתח תקוה. שלמה – אשר למד רוקחות אצל גיסו מוטקה יחד עם חיים גרפינקל וראובן מנדלסון-היה משך שנים רוקח המושבה חדרה (במוזיאון המושבה שמורים מסמכים שונים הקשורים בו).

לאחר התבססות השלטון הבריטי בארץ נאלץ לעזוב את עבודתו מאחר ולא הייתה בידי תעודת הסמכה.

הוא לא הצליח למצוא עבודה אחרת, נסע לאוסטרליה ללא משפחתו שנשארה בארץ ומשם שלח את שכרו לכאן.

שלמה שטמפפר נפטר באוסטרליה בשנת 1947 וקבור בבית הקברות היהודי במלבורן לשלמה וחיה-אחותם של פישקה ומוטקה- שני ילדים:פנינה כרמון ויששכר.

יתון: Moria - ????? תאריך: 4 אוג' 1914 עמוד: 1

ברכת הוראה ושלמי תודה.

אמה ואהלל לך על המיב והחסד אשר עשה את שני ילדי, בהקטנו אותם מתלים מחלת השאלאך, אשר שלח רבנו וירפאם ע"י מלאך המשיע ה"ה הרופא הנכבד ד"ר א. אבושריד אשר בעוטק חכמתו ורדיעתו נהל וכלכל את המחלה באופן שר וטיב.

ותודה וברכה להר"ר הנכבד הנ"ל ולהרוקחים המומחים הר"ר זאב יהוולימסקי נ"י והר"ר פישל לוי נ"י אשר בעת חלשתה דפתאומית של בתי בתוקן ימי מחלתה אשר כפתע היה בינה לבין המות. ולקול הקריאה הראשונה לעזרה חשו ובאו ובחמש שעות הצופות עברו יחד בלי הרף. והר"ר הנכבד הראה בזה את הצטיינותו ורדיעתו העמוקה עד אשר בישע ד' השיבו אותה לתודה. ובתוך המתברכים ימנה גם הבחור הנכבד מר שמואל פיינזילבר נ"י עוזר חזק אשר בזריזות נמרצה ובהתק עין עשה והביא את כל כממני התרופה. וכל הלילה עמד הוא יחד את רבו על המשמר להשגיח על הסדר למלאות סקדת הר"ר. ישלם ד' להם כפעלם הטוב ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו. המכבד ומוקיר פעלם. מרדכי גליק.

תודות לבני המשפחה. וולוול, פישקה ופיינזילבר (כספי) על טיפולם בבתו של מרדכי גליק מכתב התודה ממחיש את דרך עבודתם של הרוקחים – טיפול אישי וצמוד לחולה בביתו.

ר' פישל לוי (1880-1932)

יליד העיר העתיקה בירושלים, תלמידו המעולה של הרב חיים-יוסף זונגפלה, אשר הסמיכו לרבנות וראה בו את ממשיך דרכו. אולם ר' פישל העדיף את הרוקחות על פני הרבנות. בשנת 1902 מכר את השטריימל שלו ורשם את ההכנסה בפנקס "הוצאות והכנסות" מן השנים תרס"א-תרס"ב השמור בידי נכדתו שלומית. בשנת 1896 נטש ר' פישל את העיר העתיקה ונשא לאישה את מרים בת הרב משה יצחק זיו, אחותו של הרב יוסף זיו מראשי היישוב הישן ומבכירי פעיליו. את תורת הרוקחות למד אצל זאב וולף ירושלימסקי, שהיה בעת ובעונה אחת דודו-אחיו-אמו וגם גיסו: חנה, אחותה הבכירה של מרים זיו, נישאה לר' זאב. לעדות בנו שמריהו היה ר' פישל בעל בית המרקחת העברי הראשון מתוך לחומות ירושלים. את עסקו מיקם בשכונת זכרון משה, שם גרה גם משפחת זיו.⁵⁵

גם ר' פישל נתלווה אל רופאים בביקוריהם אצל תולים, ורכש ידע וגייסוץ. רובם פנו תחילה אליו, ואם היה הטיפול למעלה מיכולתו – הופנה החולה אל רופא על-פי המלצתו. עדות לכך נמצאת בספר הזיכרונות של א"ז כהן: בעת שמהלת ה"שבתא" (דלקת קרום המוח) התפשטה בירושלים, נקרא "פישקה אפטייקר" אל מיטת החולה, גילגל לו תרופה וביקש להזעיקו שנית אם יודע מצבו של החולה. המשפחה הזעיקה את "מוטקה אפטייקר", אחיו של פישל, שפסק כי המחלה אינה ידועה לו והורה להעבירו לבית חולים.⁵⁶

בשנת 1905 נפטרה אישתו של פישל לוי, מרים, בעקבות לידה, וכעבור חמש שנים נשא פישל לוי לאישה את אסתר בת הרב יצחק גולדברג ממינסק. הוא עקר לשכונת בית ישראל, אם כי עסקו מוקם בשכונת הבוכרים. מכיוון שלא היתה בידו הסמכה לרוקחות, נהג – לפי עדותה של גאולה ריבלין – להתזקק את תרופותיו בארון מיוחד בבית גיסתו איטה רמבך, שם התגורר עם אחריים מילדיה עד לגישואו בשנות ה-20 נכנסו לתוקפם חוקי-הרוקחות מטעם ממשלת בריטניה, שהייבו לנהל בתי מרקחת בנוכחות רוקח מוסמך. תחילה העסיק פישל לוי רוקח ערבי משכם, ולימים לקח לו כשותף את הרוקח עקיבא צבי קווינר, יליד ראש פינה. בשנת 1921 התאחדו בית המרקחת "התחייה" מזכרון משה, של ע"צ קווינר, עם "רחובות", עסקו של פישל לוי בשכונת הבוכרים – בבתי הורגשטיין, תחת השם "התחייה".⁵⁷

בשנת 1923 הודיע פישל לוי: "נפרדתי משותפי בבית מרקחת 'התחייה' ופתחתי שוב בית מרקחת ברחובות בבית המנוח זבולון ביגל תחת המרפדה".⁵⁸

הרוקח ע"צ קווינר התאכזב מעבודתו כרוקח פרטי, כפי שביטא זאת בספרו "דור הולך", עסקו, שמוקם בפינת רחוב גאולה בכיכר השבת, נמכר לעוזרי-הרוקח מורדכוביץ, שהפעילו עד שנות ה-70. (כיום נמצא במקום סניף של בנק הפועלים.)

בשנת 1925 העביר פישל לוי את בית המרקחת אל בית מקסימוב – ברחוב יואל 13 – והעסיק רוקחים אחרים מוסמכים. פרידה פבריץ-שחור שימשה כרוקחת אחרית, ואותה החליפה הרוקחת פנינה לרנר-שוכמן בשנים 1925-1927. לאחר פרישתה של זו שימשה כאחרית דורה גרינברג (גיסתו של מ' גרינברג מבית המרקחת רוחמה ברחוב רוד ילין). בשנת 1927 פעל בבית המרקחת עוזרי-הרוקח חיים שניצר. הנה כי כן, רבים מרוקחי ירושלים החלו את פעילותם המקצועית אצל פישל לוי.

ר' פישל לוי לא משך ידו מפעילות ציבורית והיה חבר הוועד של "הדר התורה תחכמוני" בירושלים. לצדו, כהבריועד, פעל יהושע סלומון, גם הוא ירען ירושלמי ידוע.⁵⁹ לוי היה בעל רגש ובעל לב, עת לפעולות חסד. כעסקן ציבור נמנה עם חברי אגודת הספרים "אחיה" ירושלים – ביתה-פגוזה לכל-תרומה. בפועל הנהיג הגיש עזרה לאנשי ה"הגנה", שמצאו אצלו מקום מסתור לבלי נשקם וקיבלו ממנו עזרה רפואית בעת הצורך.

לר' פישל היה אח, מרדכי ("מוטקה אפטייקר"). לעדותן של רבקה פאפו בת פישל ואסתר שרף בת מרדכי, נהגו שלושת הרוקחים בני המשפחה להיפגש מדי שבת. "מוסר" זה נקרא בשם "השבת של וועלוועל" במשכנות שאננים, "השבת של פישקה" בבית ישראל ו"השבת של מוטקה" בעיר העתיקה. בפגישות הללו נידונו תרופות ומחלות שהעסיקו את הרוקחים כמרוצת השבוע החולף, ונוסף מידע מן הרופאים שעימם נפגשו. כידוע, נהגו רופאים לשבת בבתי מרקחת ושם קיבלו את תוליהם. בית המרקחת "רחובות" לא יצא מכלל זה. כאשר ד"ר ישראל ולנשטיין סיים את לימודיו בצרפת פנה אל פישל לוי. לעדותה של אסתר שרף סירב תחילה להשלים עם הרעיון, אולם לבסוף נתרצה. הרופא קיבל את חוליו בבית המרקחת והיה לידיד המשפחה. ערב ערב ישב בבית המרקחת, גם לאחר שפתח מרפאות ברחוב החבשים ולימים ברחוב בלילוס. סידור זה עמד בתוקפו עד שנות ה-30.

פישל לוי, הנזכר לרוב בספרי הזיכרונות, נודע כדיאגנוסטיקן מעולה. רבים נועצו בו וזכו לטיפוליו. כאשר חלה בדלקת ריאות שממנה לא קם, הודיעה העיתונות מדי יום כיזמו מהו מצב בריאותו. כאשר הלך לעולמו ליווהו אלפים מבני ירושלים ברכו האחרונה.⁶⁰

על פישל ומוטל הרוקחים – מתוך ספרו של אמנון מיכלין אשר הסתמך על עדותן של ד"ר שלומית לוי ושל אסתר שרף

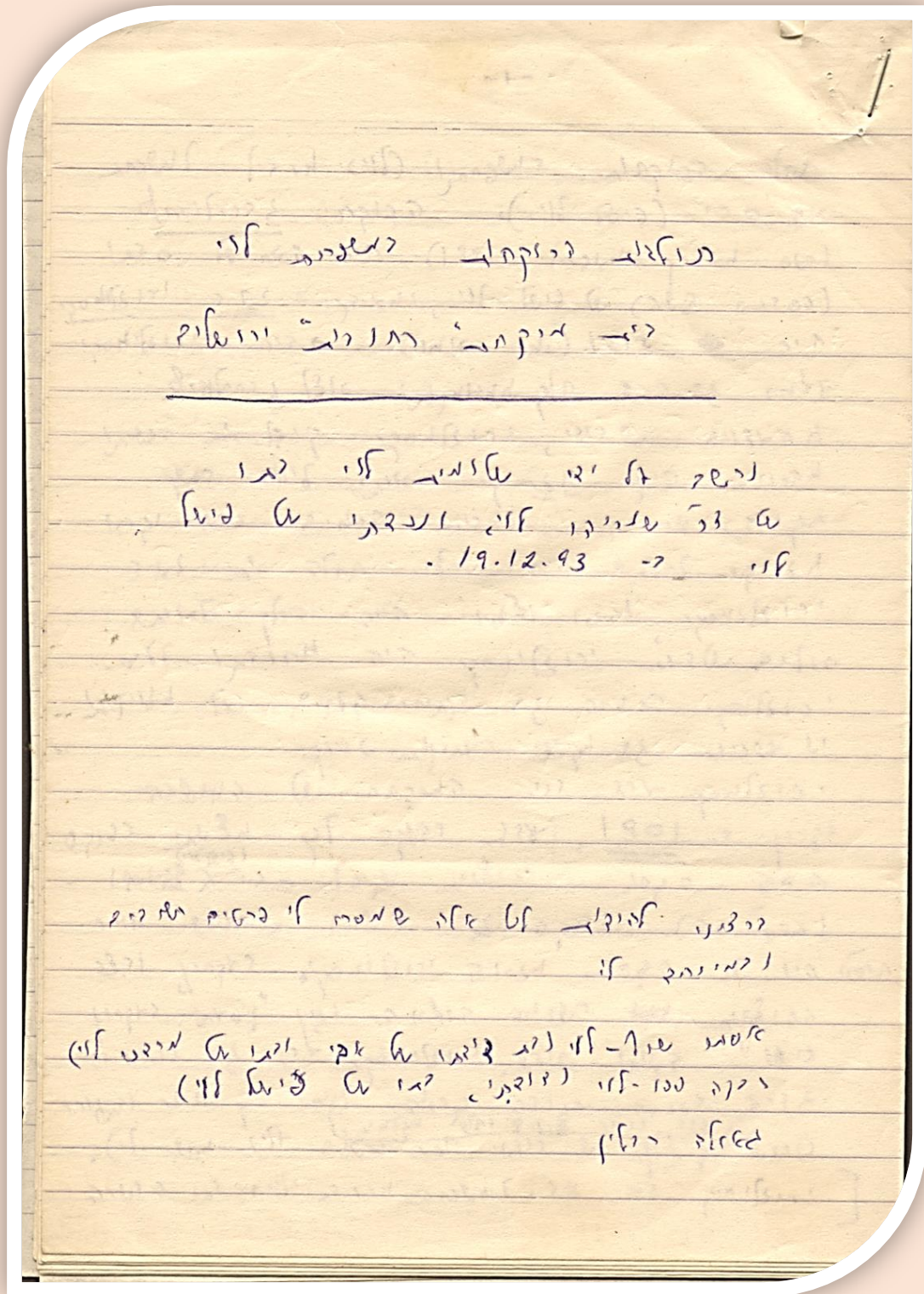
ד"ר שמריהו לוי (1905-1984) – הצעיר בילדי פישל לוי מאישתו הראשונה מרים. עד לאיחוד המשפחות בשנת 1910, עם נישואיו השניים של אביו, גדל שמריהו בבית סבתו מרים, אם אביו. את לימודיו סיים באוניברסיטת רומא, שם זכה גם בתואר "ד"ר לכימיה". בשנת 1930 הצטרף אל אביו בניהול בית המרקחת, עד למות האב ב-1932.

חמישים ושתיים שנים רצופות ניהל ד"ר ש' לוי את עסקו, שנותר הן מבחינה חיצונית והן מבחינה פנימית כפי מתכונתו הראשונית. שמריהו לוי, איש מקצוע, ראה בעבודתו שליחות ציבורית ונענה לפניות הפונים אליו בכל שעה משעות היממה. בתו שלומית זוכרת את תופעת

"החולים של שבת": בימי חג ושבת נהגו חולים להשאיר משכון כדי להימנע ממגע עם כספים, והיו כאלה שהמתינו עם מירשמים אפשריים עד ליום השבת כדי להשאיר משכון תמורת התרופה. כאשר פינתה שלומית את בית המרקחת בשנת 1984 עדיין נמצאו שם משכונים כאלה.

בסוף שנות ה-30 הצטרפה אל שמריהו אחותו מרים לוי, שלימים שימשה כעוזרת לרוקחת בבית המרקחת "אברמסקי" בתל-אביב. ד"ר שמריהו לוי שימש מתחילת שנות ה-30 כיושב-ראש הסניף הירושלמי של הסתדרות הרוקחים, וכיהן כחבר בית הדין המרכזי של ההסתדרות הארצית.

על ד"ר שמריהו לוי, בנו של פישקה מתוך, ספרו של מיכלין

עמוד השער לסיכום תולדות המשפחה בכתב ידה של ד"ר שלומית לוי נכדתו של פישקה ובתו של ד"ר שמריהו לוי

תולדות הרוקחות במשפחת לוי
בית מרקחת "רחובות" ירושלים

נרשם על ידי ד"ר שלומית לוי בתו של דר' שמריהו לוי ונכדתו של פישל לוי ב : 93 . 12 . 19 .

ברצוני להודות לכל אלה שמסרו לי פרטים חשובים ובמיוחד ל : אסתר שרף –

(בת דודו של אבי ובתו של מרדכי לוי) רבקה פפו – לוי (דודתי , בתו של פישל לוי) וגאולה ריבלין
תחילת הרוקחות במשפחתנו (לוי) מובילה למשפחת אם סבי (פישל לוי) . הרוקח גברילוביץ היה
קרוב משפחה של סבתו (הסבתא באשה) של פישל לוי ומאידך זאב ירוזלימסקי היה דודו (אחי
אמו) . סביר להניח שירוזלימסקי עצמו גם רכש חלק ממיומנותו אצל גברילוביץ . מהעדויות שבידי ,
ירוזלימסקי קיבל את הכשרתו מהרופא היוני מזריקי אותו ליווה במשך תקופה ארוכה . ברבות
הימים כאשר נקרא מזריקי לחולים היה שולח תחילה את זאב ירוזלימסקי והוא עצמו היה הולך
לאותם חולים שלדעת ירוזלימסקי היה מחובתו ללכת . ירוזלימסקי התמחה גם בביתוחים קטנים ,
ועל מצוינותו יש עדויות גם בקטעי עיתונות .

ירוזלימסקי עבד בבית המרקחת של המושבה עקרון ב – 1901 , עדות בדוקה לכך מצאתי בפנקס
הכנסות והוצאות שניהל סבי (פישל לוי) בתרס"א – תרס"ב (1901 – 1902) בפנקס זה רשום
שבחודש אייר תרס"א היו לו הכנסות מזאב ירוזלימסקי בעקרון ובצד ההוצאות רשומה הוצאה בגין
"נסעתי בעקרון ביפו", באותו חודש . ירוזלימסקי עבד גם במושבה גדרה , באותה תקופה .לאחר
מכן חזר והתגורר בירושלים , עבד בביקור חולים ועוד מקומות .

ירוזלימסקי היה אב למשפחה מרובת ילדים . בתו הבכורה נישאה לפייניזילבר (לימים כספי) . היו
להם שני בנים דוד ואריה , איש מהם כבר לא בחיים וככל הידוע לי בתו של אריה למדה רפואה והיא
מתגוררת בחיפה . זאב ירוזלימסקי התגורר כנראה במשכנות שאננים וגם בשכונת מזכרת .

הוא שינה במשך הזמן את שמו ל"ירושלמי" . בניו ובנותיו נקראו "ירושלמי" ביניהם : מלכה נויפלד
(אמם של לאה פלדמן ויגאל נוי – מתגורר בבאר טוביה) . יצחק ירושלמי היה עו"ד , נפטר לפני
שנים רבות ולו שלוש בנות (חנה – ננוס , נוגה ורחל) כולן מתגוררות בירושלים יעקב ירושלמי –
היה פרופסור ב"ברקלי" , בנות נוספות היו רבקה , רחל (שנפטרה בצעירותה) , ובנים נוספים –
ניסן ומשה .

פישל לוי (1880 – 1932)

נולד בעיר העתיקה והיה תלמידו של הרב זוננפלד . הוא נחשב לעילוי והרב זוננפלד ראה בו את
ממשיך דרכו . בגיל 16 קיבל הסמכה לרבנות אולם זנח אותה לטובת הרוקחות . ב 1902 בן 22
בלבד מכר את השטריימיל שלו , כרשום בפנקס ההכנסות וההוצאות .

30	20	מכירת פיוקל	מכירת
218	-	מכירת שכר	"
29	-	האווה	"
<u>277</u>			
109	-	מכירת חוקה	מכירת
218	-	האווה	"
3	-	חוק	"
69	-	מכירת השכר	"
218	-	מכירת שכר	"
<u>617</u>			

מכירת
שכר
(מכר)
השכר
פישל

פישל רושם בספרי החשבונות את מכירת השטריימל שלו

עם הסמכתו לרבנות עזב את העיר העתיקה (1896) ונישא למרים לבית זיו . אגב , זאב ירוזלימסקי היה נשוי לאחותה הבכורה של מרים – חנה לבית זיו – כך שלמעשה הוא היה בעת ובעונה אחת דודו של פישל לוי (אח אמו) וגם גיסו .

בשנים הראשונות לעזבו את העיר העתיקה התגורר פישל לוי בזיכרון משה בשכונה בה התגוררה משפחת זיו . חיזוק לכך אפשר לראות מקטע העיתונות שהופיע ב"הצבי" ב – 1909 (גיליון 55) לפיו החליטה הממשלה לסגור את כל בתי הרפואות שלבעליהן אין תעודה וביניהם פישל לוי בזיכרון משה' . את הכשרתו ברוקחות קיבל פישל לוי ואחר כך אחיו מוטקה מדודו זאב ירוזלימסקי . כבר בהיותו בעל משפחה (בנו בכורו – משה – נולד ב – 1899) .

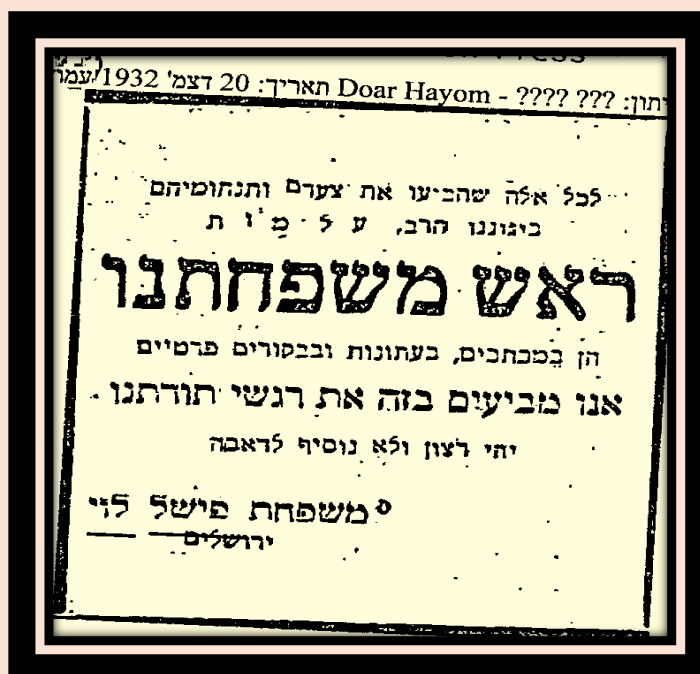
לפי עדות אבי היה הוא הרוקח היהודי הראשון (בעל בית מרקחת) מחוץ לחומות העיר העתיקה . לפי עדותו של אבי -את פישל לוי ליווה רופא ובדרך זו רכש את מיומנותו (ולא רק מירוזלימסקי) . מ – 1910 התגורר בבית ישראל הישנה ובתי המרקחת שלו היו בשכונת הבוכרים ("רחובות") להוציא תקופה קצרה בין 1921 – 1923 ועל כך בהמשך .

בדצמבר 1905 נפטרה אשתו מרים , בעקבות לידתו של אבי (שמריהו) ואז התגורר עם ארבעת ילדיו היותר גדולים אצל גיסתו איטה (אחות אשתו מרים) והתינוק שמריהו גדל בבית סבתו (אם אביו – מרים) עד גיל 4 .

נכדתה של איטה (גאולה ריבלין) סיפרה שהיה נוהג להחביא תרופות בארון מיוחד במסדרון ביתה של איטה – היות שלא היה מורשה לעסוק ברוקחות . הדבר תואם את הידיעה שצוטטה קודם לכן מ"הצבי" . ב – 1910 נישא בשנית לאסתר לבית יצחק גולדברג ממינסק - ומאז ועד מותו ב – 1932 התגורר עם כל בני משפחתו – אסתר עמדה על כך שכל הילדים יגורו עימם ויגדלו ביחד – בבית ישראל הישנה . מאסתר נולדו לו ארבעה ילדים שאחד מהם – יששכר דב – נפטר בינקותו .

פישל לוי היה אישיות כריזמטית – מפי עדויות – לא רק חמה , לבבית ושופעת אור- אלא גם תקיפה בעת הצורך . הוא היה ידוע כדיאגנוסטיקן מעולה ולא רק בקרב הדיוטות . מעדויות ששמעתי , אנשי

השכונות לא היו פונים לרופא אלא רק לאחר שנועצו קודם בפישל לוי, וכשהוא אמר שחייבים לפנות לרופא רק אז פנו. והוא אכן ידע מתי הוא יכול לעזור ומתי לא. ועזרה זו – הייתה שליחות בעיניו ולעתים מזומנות נעשתה ללא תמורה כספית. כשחלה בדלקת הריאות ממנה נפטר – הופיעו הודעות יומיות על מצבו הן בעיתונות והן בשכונות, ועל מסע ההלוויה נסגרו החנויות לאורך המסלול וזאת ללא צו מגבוה על הלווייתו הענקית שמעטות כמוה נראו בירושלים שמעתי מאנשים רבים. רבים מאד הלכו אחרי ארונו.

כאשר חלה פישקה-עקב הציבור בדאגה עצומה אחר מצבו
 דיווחים יומיומיים נמסרו לציבור המודאג.
 כאשר נפטר הלכו המונים אחר מיטתו

מנקודת מבטי

הרוקח שלא היה מדופלם ...

אני לא הכרתיו, אולם ספרו לי עליו ישר היה פישל לוי, ועל פניו ישנה חיוך נהנה. הוא היה נבנם אל החוקה ועמו יהר היתה נכנסת בתו רצחוק שלה הוא היה מביא ארוכה לחוליים, וכיולא היה לחוליים מה לשלם—היה מסלך את ידו על האלוחים ויוצא. את כל הצחוק ישלו לא היה ניסו עמו כצאהו. אותה היה משאיר בתוך החולה.

הוא היה רוקח, ומסונו הכנה לו ידועות גם ברפואה. על פי ריוק היתה זו עבירה. על פי הרבני— היה זה מוגר לבני אנוש חוליים ומסכנים. לא קראו לו ד"ר פישל לוי, אלא רבי פישל לוי, ארון פישל לוי, ולפעמים גם יותר פשוט: פישל לוי.

דפלום לא היה לו, והוא לא כסר מעולם בפקולטה של רופאים או דוקחים. לעימת זה היה לו מסונו של עבודה, לב רהב וסלא על גרותו ואכונה במקום.

ספרו לי כי בימי המלחמה הציל משפחות שלטיות. ספרו לי כמו כן כי לזיה כול של פישל לוי אין ירושלים רואה תורה. משפחה משפחות הלכו אחרי ארונה.

הוא היה לרוקח. רוקח בלי דפלום. הארץ לא נתנה לו את הדפלום. אולם, שם למעלה, מהכים הסלאבים על יד פתח נן הערן. בכנפיהם סעו הדיפלום הנעלה, זה הניתן דס ליהודים, לאותם היתורים המתהלכים על פני הארמה ומפורים למסכנים פתוחים פתחים סלכם הקורן.

אורי קיסרי

אורי קיסרי מספיד את פישקה

אורי קיסרי, עיתונאי ידוע שהטביע חותמו על חיי התרבות בארץ. מייסד העיתון "העולם הזה" עוד לפני שנמכר והפך לעיתון פוליטי.

על שמו רחובות בארץ

אורי קיסרי (19 בינואר 1901 – 10 בינואר 1979)

כתב בעיתונים: "דואר היום", "הארץ", "מעריב", "ידיעות אחרונות", היה, כאמור-עורכו הראשון של "העולם הזה".

עיתונאי רב-גוני, כתב רבות בענייני השעה, -חברה, הווי, מדינאות ועל חיי התרבות-על היבטיהם השונים.

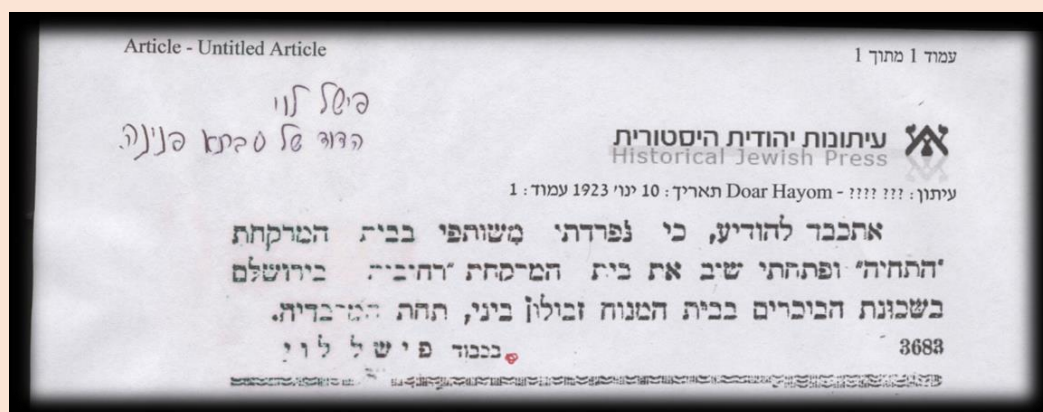
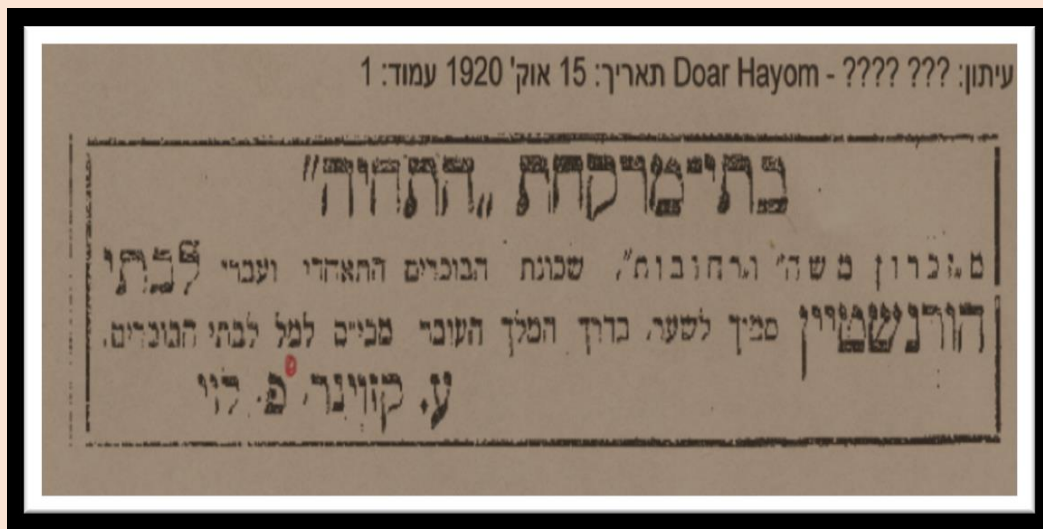
קברו של פיסקה על הר- הזיתים

לפישל לוי היה אח צעיר ממנו בחמש שנים **מרדכי לוי (1885 – 1958)** , שהיה ידוע כ"מוטקע אפטייקער" . גם מוטקע עסק ברוקחות מגיל צעיר מאד ואף הוא לא היה מוסמך . לפי עדות בתו - אסתר שרף כבר היה לו ב - 1905 בית מרקחת בעיר העתיקה בשם "התקוה" , בית המרקחת היה מול בית כנסת "החורבה" ואחר - כך עבר לרחוב הארמנים . המעבר היה כנראה ב - 1921 , זאת לפי הידיעה בגליון 7 של "דואר היום" מ - 1921 : "בית מרקחת 'התקוה' של מרדכי לוי , במקום שהיה בית החולים האנגלי נפתח שוב על ידי זאב ירוזלימסקי ויששכר אופטלקא" . זאת בעקבות הצורך ברוקח מוסמך בבית המרקחת . אחרי הפרעות ב - 1929 לפי עדות בתו נסגר בית המרקחת של מרדכי לוי בעיר העתיקה והוא לא פתח בית מרקחת נוסף . אך המשיך כל חייו - גם

אחרי שעזב את העיר העתיקה – לעזור לחולים בתרופות ובעיקר "למרוח את הגרון". לפי עדויות הן מפי בתו של מרדכי, והן מפי דודתי רבקה פפו (בתו של פישל לוי) היו שלושת בני המשפחה, הרוקחים שהיו להם בתי מרקחת – זאב ירוזלימסקי, פישל לוי, ומוטקע לוי – נפגשים מידי שבת. "מוסד" זה נקרא "השבת של וועלוועל (זאב)" בשכונת משכנות שאננים, "השבת של פישל" (בבית ישראל) ו"השבת של מוטקע" (העיר העתיקה). מידי שבת היו נפגשים אצל אחד מהם ודנים ביסודיות במשך שעות על ניסיונם בתרופות, רפואות ומחלות באותו שבוע. בידיהם נצבר ניסיון רב היות וכל אחד מהם עבד עם רופאים, והם חלקו ביניהם את ניסיונם ותרומתם.

ההכרח בהעסקת רוקח מוסמך הביא את פישל לוי לשותפות עם הרוקח קוזוינר. ב-1921 התאחדו בית מרקחת "התחיה" מזיכרון משה של קוזוינר, עם בית המרקחת של פישל לוי מ"רחובות" ועברו אל בתי הורנשטיין, בית המרקחת נקרא "התחיה" - 'דואר היום' גיליון 51 תרפ"א.

השותפות לא עלתה יפה ובשנת -1923 נפרד פישל לוי מקוזוינר, עדות לכך נמצאת בהודעתו של פישל לוי עצמו בעיתון 'דואר היום' מיום 1. 8 גיליון פ"ב: "נפרדתי משותפי בבית מרקחת 'התחיה' ופתחתי שוב בית מרקחת ב"רחובות" בבית המנוח זבולון ביג'ו תחת המרבדיה"

שנת 1923-שוב נפתח בית המרקחת "רחובות"

בשכונת הבוכרים

לאחר שותפות שהייתה עם הרוקח קוזוינר

(בית מרקחת "התחיה" היה אח"כ בפינת גאולה , לימים 'בנק הפועלים' בכיכר השבת , ונמכר על ידי קוזוינר לרוקח מרדוכוביץ , קוזוינר עצמו היה לימים הרוקח של בית החולים "הדסה" , בית מרקחת "התחיה", של מרדוכוביץ נסגר כנראה בשנות ה - 70 ומאז נמצא במקום הבנק) .

ב - 1925 העביר פישל לוי את בית המרקחת שלו מבית ביג'ו לבית מקסימוב (כיום רח' יואל 13), והוא נשאר שם עד 1984, סמוך למותו של אבי . בשם בית מרקחת "רחובות" .

מראשית שנות ה - 20 תמיד היה לבית המרקחת רוקח מוסמך כנדרש לפי החוק . לפי עדות אבי תקופה מסוימת היה גם רוקח ערבי משכם . במחצית השנייה של שנות ה - 20 , הייתה הרוקחת המוסמכת של בית מרקחת "רחובות" הגב' פרידה פבריץ. היא עבדה כאשר "רחובות" היה במקומו הסופי ואינני יודעת כמה זמן (לפי עדות דודתי מוצאה מדרום - אפריקה , אך כנראה עלתה מאנגליה) .

פישל בבית המרקחת עם הרוקחת פרידה פבריץ-שחור.

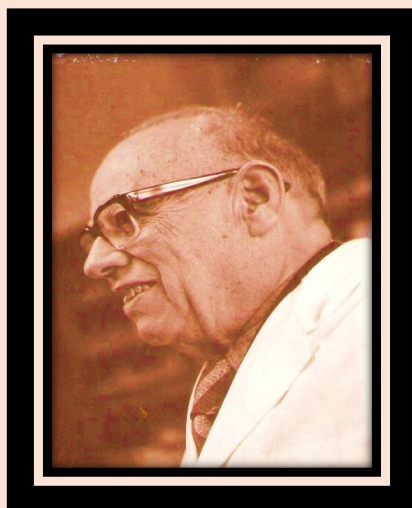
בתה נישאה ליעקב הרצוג-דודו של בוז'י

לאחר מכן הייתה הרוקחת המוסמכת גב' דורה גרינברג (גיסתו של מרדכי גרינברג מ"רוחמה"). דורה המשיכה לעבוד גם בשנות ה - 30 כאשר אבי היה הרוקח המוסמך .

בבית המרקחת של סבי , כמו ברבים מבתי המרקחת באותה תקופה היה רופא שישב בחדר האחורי .. משנות ה - 20, היה בבית המרקחת ד"ר ישראל ולנשטיין. ולנשטיין עלה בצעירותו מיד אחרי סיימו את חוק לימודיו כרופא , ולפי עדות אסתר שרף (בתו של מרדכי לוי) היו צריכים לשכנע את פישל לוי (וזה לא הלך בקלות) שיסכים לקבל את ולנשטיין לבית המרקחת . את הפרקטיקה שלו

קיבל למעשה ד"ר ולנשטיין בבית המרקחת ובעזרתו של פישל לוי, והפך לידיד נפש של המשפחה. ולנשטיין עוד היה בבית המרקחת בראשית שנות ה-30, ורק אח"כ פתח מרפאה ברחוב בליליוס.

ד"ר שמריהו לוי,

היה הצעיר בבניו של פישל לוי מאשתו הראשונה מרים לבית זיו. למד רוקחות באיטליה. הוא סיים את חוק לימודיו באוניברסיטה של רומא בקיץ 1930. הוא היה מוסמך לרוקחות והיה לו תואר שלישי (ד"ר) בכימיה. מיד עם סיימו את חוק לימודיו נכנס לעבוד עם אביו בבית המרקחת והיה הרוקח המוסמך שלו. שותפות זו נגדעה עם פטירתו של פישל לוי כעבור שנתיים (1932) ומאז ועד 1984 עבר בית המרקחת לבעלות ד"ר שמריהו לוי ונוהל על ידו עד קרוב למותו בדצמבר 1984. ביולי 1984 נמסר בית המרקחת לרוקח היימן – אשר רכש קודם לכן את בית מרקחת "גאולה" של רחמים ריבקוב, וכעבור זמן קצר נסגר. לא ידוע לי מה עלה בגורלו של הריהוט המיוחד שהיה בו.

מגיל 25 ניהל ד"ר שמריהו לוי את בית המרקחת "רחובות" במשך 54 שנים. הוא לא שינה את צביונו החיצוני, והוא נשאר כפי שהיה מאז שנות ה-20. אם כי היה איש מקצוע מעולה לכל דבר, והתעדכן תדיר, תמיד הייתה בעיניו הרוקחות והעזרה לחולה – שליחות. מעולם לא הייתה שאלה של לרדת ולפתוח את בית המרקחת בכל מיני שעות מוזרות ובעיקר בשבתות. כילדה תמיד הסבירו לי, שכאן מדובר בחולים, ועל כן אבא חייב לרדת ולעזור, ולתת תרופה. כמו בימי סבי גם בימי אבי היו "החולים של שבת", אלה שחיכו עם הרצפט עד השבת כדי שיוכלו להשאיר משכון ע"ח התשלום. הרבה "משכונים" עוד נמצאו בבית המרקחת כאשר פניתי אותו. כל זאת היה אמנם בתקופה שלפני "התורנויות" אך לא חסרו כאלה גם בתקופת התורנויות. למרות מה שמקובל לחשוב, רוקחות לא תמיד היה "עסק מכניס", ואבי היה מתפרנס מהזרקת זריקות (רק לשריר), כשבבית המרקחת נשארה דורה גרינברג ולימים אחותו מרים (1917 – 1969). במשך הזמן מיעט ללכת ולהזריק זריקות לחולים בבתיים. בגיל צעיר מאד היה כבר יו"ר של סניף ירושלים של הסתדרות הרוקחים. לפי עדותו של בטיש, כאשר הוא פתח את בית המרקחת שלו ב-1937, אבי כבר היה

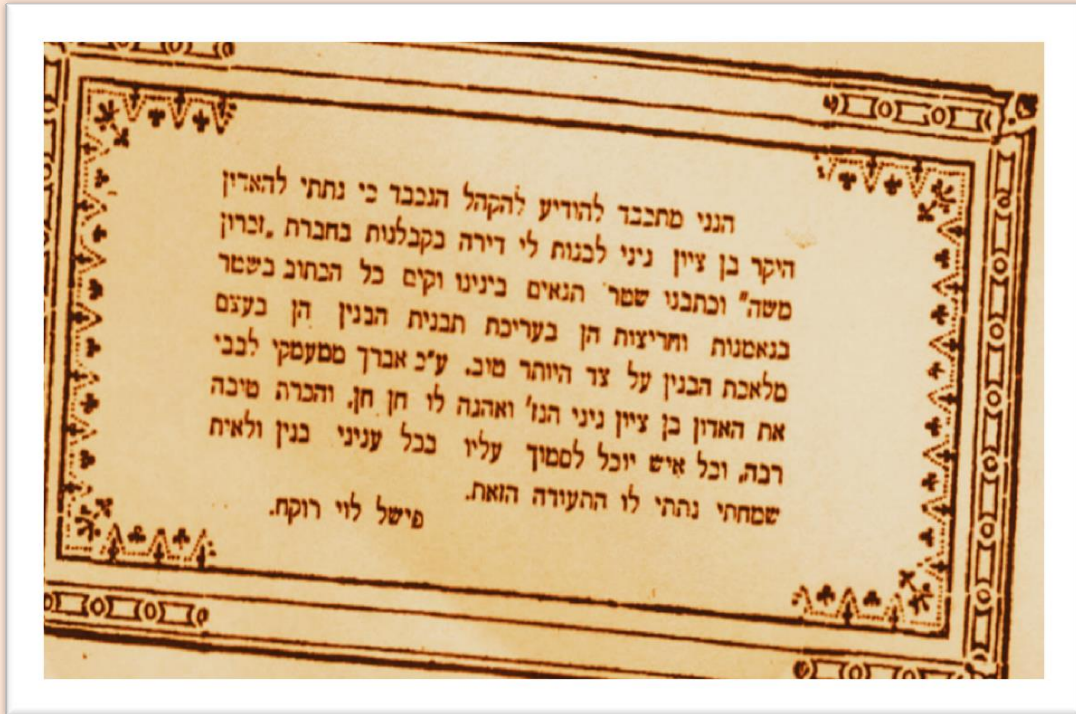
יו"ר של סניף ירושלים. כמו כן היה במשך שנים רבות חבר בית הדין המרכזי של הסתדרות הרוקחים. עד היום אני נתקלת באנשים שמספרים לי על עזרתו הרבה של אבי לחולים בעצה, הסברת פנים ונכונות לחכות זמן רב לתשלום. אולי יותר מכל תעיד פגישה מקרית שהייתה לי לפני כחודש בתחנת אוטובוסים בעיר. בעודי מחכה לאוטובוס הגיעה אישה צעירה בהריון שאף היא המתינה לאוטובוס. הרגשתי שהיא מסתכלת עלי במבט ארוך, ולבסוף אמרה: "שמריהו?" (אפילו לא טרחה לומר "בתו של... כרבים אחרים). אמרתי "כן, ומי את בבקשה?" "סתם, ילדה מהשכונה" ענתה והסבה את ראשה. סוף השיחה.

אחרים במשפחה שעסקו ברוקחות.

מרים לוי (הוזכרה לעיל). מרים הייתה אחותו של אבי ומגיל צעיר נכנסה לעזור בבית המרקחת. היא הייתה עוזרת רוקחת (לא מוסמכת), ושימשה כעוזרת רוקחת בבית מרקחת "אברמסקי" בת"א כאשר עברה ב-1948 לגור בת"א. לאחר מכן עבדה כמזכירה רפואית בקופת חולים "מכבי" בת"א עד למותה בסתיו 1968.

שלמה שטמפר לסבי, פישל לוי הייתה גם אחות – חיה. בעלה של חיה היה שלמה שטמפר, שאף הוא היה רוקח לא מוסמך. לפי עדותה של אסתר שרף למד שלמה שטמפר את מקצוע הרוקחות משני גיסיו: מוטקה ופישקה.

עוד מסמכים ותצלומים

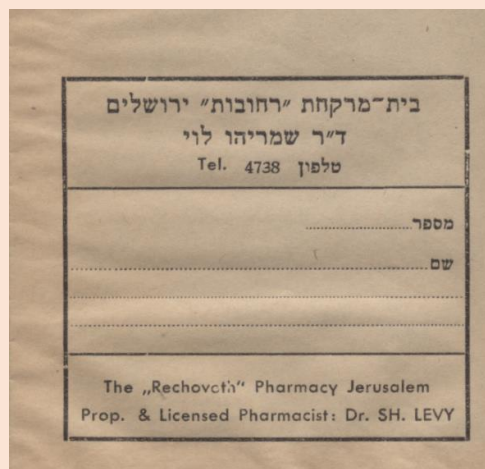

גיסו של פישקה - יוסף זיו - אחיה של אשתו. מרים, היה ממייסדי השכונה "זכרון משה" גם פישקה בנה בשכונה בית למשפחתו וארבעת ילדיו אולם אז נפטרה אשתו בת ה-25 בעת לידת הבן החמישי ופישקה לא המשיך להתגורר או לעבוד בשכונה.

גיני הפך להיות מהנדס העיר ירושלים לאחר מלחמת העולם הראשונה נינו של גיני הוא שדר הרדיו והטלוויזיה- יואב גינאי. הברכה לבן ציון גיני היא משנת 1905

בשנת 1925 עבר בית המרקחת לרחוב יואל

ושם התקיים עד לסגירתו

חברת "ארוכה ומרפא"
ירושלים

ירושלים ל' שבט תרצ"א.

לכבוד

מר פישל לוי

בית מרקחה רחובות

כאן

א. נ.

הננו מחכבדים בזה לעורר את השומה לבו למחירי הרפואות

והזריקות שהוצעו לנו ע"י בחי מרקחה שונים, כדלהלן:

(א) מחיר כל רפואה 25 מא"י בלי הבדל סוגים אם גם עולה לרוקח יזחר.

(ב) פטנטים הוספה של 15%.

(ג) זריקות-בבית הרוקח 15 מיל א"י, בבית החולה 30 מא"י.

(ד) במקרה של יזחר מזריקה אחת, הזריקות הנוספות נחשבות במחיר של 15 מא"י

כל אחת.

אי לזאת הננו מוצאים לנכון לפנות אל כ" במכתבנו זה, ואם כ" יסכים

למחירים הנ"ל כמובן שיש לו דין קדימה.

לחשובתו אנו מחכים במשך 24 שעות. אחרת נאלץ להחקשר עם אחרים.

בכבוד רב

חברי הועד הזמני

י"כ' ל' אב תרצ"א
רפאל גלילוביץ
שמחה חסד

הצעה להסכם תשלומים בין פישל לוי ובין חברת "ארוכה- ומרפא" שהייתה קופת- החולים של

העדה הבוכרית שנת 1931

לכבוד גיה המרקחה 7/10/27 - 1/1 קופיט
כאן.

הננו מתכנדים עזה להטות את השומה לבכם להחזרות דלקמן שנתקבלו באמפת הרבנית מנהלי
לל שומרי החומות הי"ו, ביום א כה השון חרצ"ג.

- 1/ מתירי החרות נשארים כמו עד היום עד חודעה חרקה.
- 2/ הכולל לא ישלם בעד ששן דגים כלום כ"כ בעד מינרלים לא ישלמו כלום.
- 3/ בעד זריקוה שמחירם הקבוע הוא עד 100 מיל ישלם הכולל החצי ועל גיה המרקחה לקבל
מאת היחיד את החצי השני ואלו שמחירם חוצ' יותר ממאה מיל ישלם הכולל רק חמישים
מיל והשומר על היחיד לשלם. בעד זריקוה מערום ישלם הכולל 75 * והשומר על היחיד
לשלם.
- 4/ הכולל לא יקבל במטבון המטה-חלב או לאראמאן ומוכר-מוון וכדומה, רק אלו על היחיד
לשלם.
- 5/ על פהי המרקחה לשלוח את החשבונות להמקור טעם הכולל בכל חודש דוקא, וכל רצמט
שיבא להמקור אחרי עבור המטה שבועות מיום שנכתב לא יאקבל במטבון.
- 6/ העקוה מן רצמטיים לא יתקבלו במטבון מלבד הרפיה.
- 7/ לא יקבלו במטבון רצמטיים מן האנשים דלקמן אעפ"י שהם שייכים לכוללנו: חר'ר שמעון
הויזמאן, חר' נחום ראטה, חר' אברהם יוליס, חר' יעקב ווציון ליבל, חר' חיים רייניץ, וכן קיטל.
כ"כ על גיה המרקחה לדקוק אם מקבל החרותה מקבל חמיכה מהכולל, והכולל מסיר מעליו
כל אחריות אם פהי המרקחה יתנו איזה חרופות למי שאינו מקבל חמיכה קבועה מהכולל.
8/ כל ההוראות הנ"ל נכנסים בחקט מיום א להודט כחלו חרצ"ג.

בכל הכבוד
מאיר שניידר

בשם הוהלי כולל שומרי החומות

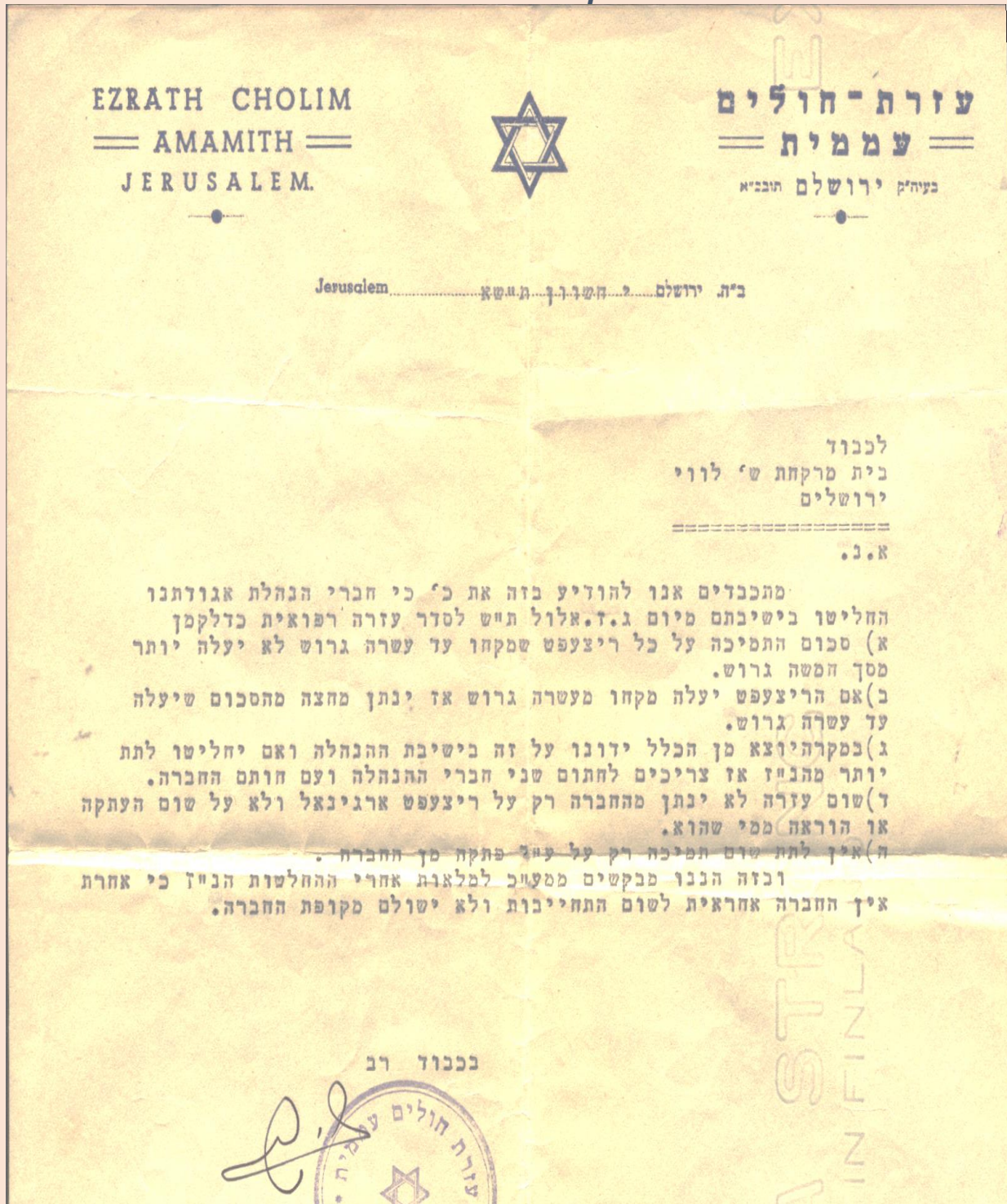

הסכם בין כולל שומרי החומות ובין פישיקה לגבי תשלומים עבור תרופות ומוצרים אחרים

בתי-אונגריין –ירושלים, בחג הסוכות
התושבים כאן השתייכו לכולל "שומרי-- החומות"
כאן התגוררה משפחתו של מיכה מצד סבו (משפחת שטמפפר)

הסכם עם "קופת חולים עממית" - 1941

EZRATH CHOLIM
== AMAMITH ==
JERUSALEM.

עזרת-חולים
== עממית ==
בע"מ"ק ירושלים תובכ"א

בית ירושלים... חשון תש"א... Jerusalem

לכבוד
בית מרקחת ש' לווי
ירושלים

א.נ.

מתכבדים אנו להודיע בזה את כ" כי חברי הנהלת אגודתנו החליטו בישיבתם מיום ג.ד. אלול ת"ש לסדר עזרה רפואית כדלקמן
(א) סכום התמיכה על כל ריצעפש שמקחו עד עשרה גרוש לא יעלה יותר מסך המשה גרוש.
(ב) אם הריצעפש יעלה מקחו מעשרה גרוש אז ינתן מחצה מהסכום שיעלה עד עשרה גרוש.
(ג) במקרה יוצא מן הכלל ידונו על זה בישיבת ההנהלה ואם יחליטו לתת יותר מהנ"ז אז צריכים לחתום שני חברי ההנהלה ועם חותם החברה.
(ד) שום עזרה לא ינתן מהחברה רק על ריצעפש ארגינאל ולא על שום העתקה או הוראה ממי שהוא.
(ה) אין לתת שום תמיכה רק על ע"ז פתקה מן החברה.
וכזה הננו מבקשים ממע"כ למלאות אחרי ההחלטות הנ"ז כי אחרת אין החברה אחראית לשום התחייבות ולא ישולם מקופת החברה.

בכבוד רב

המוסד נוסד בתרצ"ד על ידי נדבן אמריקאי ונתן במשך חמש עשרה שנים עזרה לאלפים מכל שדרות הישוב

אשור לקבלת טיפול מועד העדה הבבלית

ועד עדת הבבלים נוסד בראשית שנות העשרים בירושלים על מנת לייצג את בני העדה בפני שלטונות המנדט הבריטי. שכמו ארגונים דומים לו באותם שנים, עבד לרווחתם של בני העדה בירושלים.

מטרתו המוצהרת של הוועד היא לכן "לדאוג לקליטתם החומרית והרוחנית של עולים חדשים מעיראק וכן לסייע לנזקקים מבני העדה: חולים, קשישים, אלמנות ויתומים ופליטים שהגיעו מבגדד".

מרים לוי בתו של פיסקה בבית המרקחת בשכונת הבוכרים. לימים שמשה עוזרת רוקחת בבית המרקחת "אברמסקי" בתל אביב.

בנו של פישיקה ד"ר שמריהו לוי עם אחותו מרים (מימין) והרוקחת דורה גרינברג- בבית המרקחת

רבים מרוקחי ירושלים החלו את פעילותם בבית המרקחת של פישל.

מאחר והוא לא החזיק בידו דיפלומה היה צורך בהעסקת רוקח אחראי בבית המרקחת.

פרידה פבריץ-שחור, רוקחת אחראית החלה את דרכה המקצועית אצל פישיקה. שחור ובעלה ניהלו אחר כך בתי מרקחת ידועים בתל אביב.

בתה של פרידה שחור-בעצמה רוקחת- נשאה ליעקב הרצוג איש משרד החוץ דודו של בוז'י הרצוג. את פרידה שחור החליפה פנינה לרנר –שוכמן אשר ניהלה את בית המרקחת הראשון של "קופת חולים" בירושלים.

הרוקחת פנינה לרנר-שוכמן בבית המרקחת הראשון של קופת חולים בירושלים 1923

אחר כך הייתה זו דורה גרינברג המצולמת עם שמריה ואחותו מרים.

ד"ר שמריה לוי בבית המרקחת בשכונת הבוכרים

פנים בית המרקחת בשכונת הבוכרים

ד"ר שמריהו לוי, בנו של פישל, עומד בפתח בית המרקחת שברחוב יואל 13 בשכונת הבוכרים או כפי שנקראה גם "רחובות".

פישקה האב

התמונה צולמה בשנת 1906.

פישקה האלמן בן ה-26 אב לחמישה יתומים, עם ילדיו שמריהו התינוק ושלמה, אחד מהשלישיה. שמריהו טופל על ידי הסבתא מערל ושאר הילדים על ידי בני משפחת האם שנפטרה בעת לידת שמריהו ואחותו התאומה שנפטרה.

**משה- יצחק לוי בנו הבכור של פישקה בטקס סיום לימודי המשפטים בארצות-הברית עומד-
שני מימין .**

יושב שני משמאל- שופט בית המשפט העליון- לעתיד לבוא -שמעון אגרנט

מעבר לעזרה הפרטנית וההתמסרות לתושבים ובני משפחותיהם עסק פישל גם בפעילות ציבורית,
כמו יתר בני משפחתו הרבה להתנדב לטובת הזולת.

היה חבר פעיל באגודת "אחזה" שתפקידה היה עזרת אחים הדדית והשפעה על הנהגת חיי הציבור
כדי לתקנם ככל האפשר.

פעל עם אחיו מוטקה למען הישוב היהודי בעיר -העתיקה של ירושלים וכדי למנוע התרוקנות העיר
מאוכלוסייה חזקה בעקבות הפרעות בעיר.

הגיש עזרה רבה לחברי ההגנה שתמיד מצאו אצלו מקום מחבוא לנשק וקבלו ממנו עזרה רבה.
תרם והתרים ל"הסתדרות הציונית" ופעל למען החינוך בעיר. מראשוני ועד- ההורים בביה"ס
"תחכמוני" בירושלים.

היה מועמד ל"וועד העיר ירושלים" .

ועוד כהנה וכהנה.

כל המשפחה, ראש המטה, מאבץ את המעבדות קולומביה (צד שמאל) אברהם יושביק, יושב ראש ועדת ישראל, אבא של אהרן ואפרים לויק, במרכז. הרב רבקה של בכסא ועד המנוחה לויקה אולטימר - פושל לוי, דושל סה ורשה הרבה אה"קר ורשה סאפסר, סבתא של חיכה - משמאל אסתר אשת הפנייה - יושב ראש הפנייה מייזרשאנר כל שמא ויטורניר אהרן אהרן הפנייה מייזרשאנר.

הילדים הקטנים היושבים הם ילדיהם המשותפים של פישל ואסתר: ישראל, מרים ורבקה.

בן משותף נוסף שנולד להם: יששכר-דב-נפטר.

עיתון: ??? ???? - Doar Hayom תאריך: 18 אוג' 1925
חלוקת התעודות ב"תחכמוני"
 חגיגות הנמר למהזור השביעי

לרגלי חלוקת התעודות לתלמידי הגומרים את ביה"ס. התאספו כמובן ש"כ"ה דנא באולם "תחכמוני" מלכד כ"ד התלמידים הגומרים והוריהם ובני המחלמה השביעית. גם רבים מכני המהזור דים המודמים * הא' אילו. מנהל ביה"ס. פתח את החגיגה בכרזה המה לתלמידים ותכל לבסוף את דבריו בפרפראות של נימפריאות: מר אלסלי. ספר את זכרונותיו במשך פרק זמן זה אשר היה עשיר במאורעות. תחלתו בפנה ימי המדינה הטולמית. באותם הימים נמצא ביה"ס בפנה נדהה אשר באחת השכונות בירושלם. מחמת היותו סכרה להסתר מחמת ב"מ צי"ס את רצונית הכתיבה וההעשר בון למדו הילדים האלה ש"י כתיבה כמצבנות מכולות במים על הספסלים. מחסר אמצעי-כתיבה אחרים. אהרי הכבוש באה עת ההתנדבות לגדוד הטכני וב"ה"ס התרומו ממוריו אשר נשנו לפריאה לעזרת הים. בימים הקשים. ימי הפרעות שהטיבו את שמי יהושע לים נמצא המחנך ש"י כי אסירי טכו כל המצביים האלה צריכים לשמש מופת חי לתלמידים. יתרונו על לוח לבם. דיוכרו בהם לעת הצר.

בשם הכריזמורים כרך מר מירסקי את התלמידים הגומרים ובקשר עם הכורהגמר. על הסג' שהתלמידים כתבו. הזכיר את דברי המשורר ביאליק בשירו. על סג' בית המדרש: לא ריסקם שלחתי מצלל השאנו מלאכיל השוכים שלהוני בדרך יכו"י ביה"ס. גותו לתלמידים את יסוד הידיעות ושרש החנוך. על היסוד צרף להבנות בניו איתו ש"י שבו דה נמשכת כהתיד. ועל השרש נהוי לשמר לכל יום ויתפלמל. אהריו כרכו את המהזור השביעי תלמידי-ביה"ס לצעבר. שנמצאו באולם כאותה שעה. יעטב מלמוג. ביו המהזור הראשוני של ביה"ס ועתה תלמיד המחלמה למשפמים במכללה בליברפול. ספר את זה רונתיו מיטי המחלמה הטולמית. הוא תאר את יסורי האהבה שבהם היתה אז התורה נסנית וספר לגומרים את דבר החכה השמורה לנצה בלב התלמידים לבית-ספרם זה. אהריו כרך את הגומרים. כז המהזור השני של ביה"ס. שפורונו לוי. ענתה תלמיד המחלמה זק"י סיד בפלורניו ואהריו כרכו. מי כמצרה ומי בארכה בפלים המות היצאות מן הלב. באיכה שאר המהזורים ש"י המוד.

הספר ר' בנימין. אחד מהורי ביה"ס השרים לכל המתרחש בו. כדם את התלמידים בכרכה בשם הזמן המודם ל"מהזורים" ספר מזכרונות ילדותו בגולה ומסר את רשמיו מהיגות-גומרים זה. השפיר

הה לכאורה כ"כ כומו האהבה ואשר בכ"ז רוח מסורית בלתי מצויה נמוכה עליה. הדיש שנחה דש כהדר-תורה "תחכמוני". אהריו דבר מר שפי. אחד מהורי התלמידי דים הגומרים. על פרשת הדרכים שהגומרים שומדים עליה כיום. ומנ הנהרה והתלמוד והחיים בזכיה הן דרך הטובה הגופנית היא הישרה שכל אחד צריך לבור לו. מפי הנם יוז הוא למד כי עוד סים יתם של אי-כבוד. במדה ידועה לטובה בהכרת הילדים. וגם בזה צריך ביה"ס להיות נפלה מן האחרים. כתתו אהיו יותר גדול ושעתי. לטובה הגופנית המבריאה את הגוף והנפש. רפ אלה התלמידים שנפשמ השקה כתורה כאמת. כבדעואי. יפנו ללמודים. אהריו לנואמים היה. מר היום סלמה. יו"ר הועד המפמת של ביה"ס ואחד ממסדלי הראשונים אשר לא זו מהככו ומדאנ להתמדמותו במשך כל זמן. כינמו. הוא דלה מתחום זכרונותיו מאורעות אהדים מימי יסוד ביה"ס. ספר על התרנית שהונהח כיסודו כתחלה ונל ההדוש שהיה בה. זה היה ביה"ס הראשוני בירושלים שלמד את כל המקצועות. לרבות גם תלמוד ורש"י. דבר שהיה מדור בבבים ההם כשיני רבנם. כלשונ העברית. העמיד על נס את מסירות הכר המורים שטשו להם את הצלחת ביה"ס למפרת היום ולבסוף הזכיר כי גם עתה כימי הזהר שלנו. הי ביה"ס. מפאת דירתו הרעוניה והצרת. במצוה לא כפנה מאשר בימים הקשים ההם שעליהם דברו הנואמים המודמים. אז היה ביה"ס מונח ששרות תלמידים וכיום מאות רבות. גם היום נסנת התוררה בבית"ס מתוך דהם ויסורים. אך זהו המופת ההורל כי רי"ס מניו זה. רצתה נפש החורים המ ככרים את-הדירה הרעוניה הזאת על אחרות מרוחות יותר.

כתם כל הנואמים כרך את הגומרים בכרכה נאה וכשפה צחה אחד מתלמידי המחלמה השביעית אשר בכיה"ס ושנים קהתלמידים הגומרים השיבו בכרכת פרידה. מתוך נענושים לכיה"ס ולגומרים. והגישו למחנך הכתה תנ"ך למד-כרת. מנהל ביה"ס נשא לבסוף נאום נשילה וחלוקת התעודות. החלה ש"י יו"ר תנ"ך הספטה. ביו נאום לנאום נגנה התזמורת והנורי דים היטיבו את לפם במנדנית והשכיעו את עיניהם בגליונות השלון "הכרנו" היו? והנדפם על התלמידים בביה"ס ובהכורה-הנמר שהנשו ש"י התלמידים למריאה לעזריהם ולהבריהם.

אהרי שירת. התמוה" נשארו יודו. התלמידים הגומרים שעה סלה בבית"ס ובלו בשיחות. בשר רה ובמהולות.

בית הספר "תחכמוני" מתגאה בבוגר שמריהו לוי הסטודנט לכימיה באיטליה ומעניק לו את הכבוד לברך את התלמידים בשם הבוגרים את לימודיו התיכוניים עשה שמריהו ב"גמנסיה העברית".

בחוצות ירושלים

טברני

רחוב אחד יש בירושלים ופישל לוי שמו. אין הוא מן הרחובות המפורסמים. מושקני אם אפילו בין אלה ממשבי העיר יימצא אחד ששמע את שמו. שלא שהא אחד הרחובות הפיקאטיים ביותר שישנם בכירה על רחוב זה יוספר כאן.

שדיו אני מאתם הפליטים שעלו הנה לירושלים בימי המשבר הסורי. אנשי וייל" סוך ודיגול פלמי לרמטק אונגו — לעיר ציון. העיר נשמעה אדם עד אדם מקום. תפס כל הדר מנו. עלו לעלות הגג וירדו לתוך המרתפים. בימים אהם נבוכו בעלי הבתים מירושלים ולא ידעו מה לעשות במסביבם אם להציגם במקום החסנה לס- הוריה. אם במקום דירה לבני אדם. אחד מרחובי הרחבה מצא מוצא. בידעו שבתה זו מקום מושבם הוא של חדיקטורים וז' פרוסיפורים. במקום התורה עם גם תחב" מה" — תלה פתקה ודשם עליה. מוסמן או. הדר להשיביר.

מקום מלא הפליטים את כל החדרים הפנייים שבשכונות המלחמות: רחביה כרם אברהם. ואחר כך פשוט והגיעו עד לשכונות העוביות והנשכיות הנמצאות אי- שם בקצוץ הכרך. בימים אהם עושהו אף אני בתוך ירושלים לארבה ולרחבה וביקש" חי ברחובותיה מודעת על דבר הדר העומד להיחבר. עברתי משכונה לשכונה ומרחוב לרחוב: מגונה בצלאל" כותני את דגלי לשכונת החמה וטשם טובבתי והלכתי לר" חוב טלך בירג/ לרחוב, איטישקין ועד למאה שערים הגעתי. יגעתי יגיעות הרבה

וכלום לא מצאתי. לבסוף פגשתי במסך אחד מתושבי ירושלים הוותיקים והוא יעץ לי לרדת לבית ישראל. כאן גיליתי את הרחוב פישל לוי. ובו מצאתי דיר אחד שהסכים לקבלני. ע"י טענת הנכנס ארחים אחרי ששילמתי לו טובים ושקללים.

כאן אני מתארח ברחוב הזה מקבל בחיים המיוחדים הרחוקים כאן ומצא עיני רב לענות בהם כי רחוב פישל לוי עולם בפני עצמו הוא ראשוני וע"י שבטנת בית ישראל הישנה וסופו ברחוב שמאל הנביא הרחב הישנה המשמש מקום טיולים בשב" תות ובקנים לתושבי בית ישראל החדשה. הרחוב פישל לוי טק שייך הוא לבית ישראל הישנה. טק שייך הוא לבית ישר" אל החדשה.

לציון השני של פישל לוי שורת בתים חדשים ודוידים מהסוגים של אנשי בית ישראל החדשה. כלומר צאצאי של הישוב מישן שנגדו אחרי המדש ואינם אוחזים במעשי אבותיהם בידהם. הנבכים טוכ" גם. סוזורים אי בעלי מלאכה והנשים כרובן הן חניכה בית ספר לאגדה. ממש" פטוה הן קצת אנולית. קוראות כספרים אנגלים ופלימות ריאנטיים אנגליים שלמדו איהם בקולגה. בבית מאשמן או ראדיו. לשידו השני של פישל לוי שורת בתים אחרים וזכיקים זה בנה ללא כל ריוח ביניהם. כדוגמת הבתים שבשכונות חי" שנות ושוכנים בהם אנשי היישוב הישן. הנשים חובשות מטפות רחמי לראשן והג" ברים לובשים את הקאפן הירושלמי חי"

הזע שהוא כעין מיינה של הקאפטה חי" תדית פולנית והמזיל הערבי הססנוני. הנשים שמרניות הן מן הנבכים. הן שמרו על הלבשתן המסורתית שהביאו אתן מן העיירות שבגולה ואילו הנבכים חתגלו לתלבושת המזרחית.

כאה שבת נראים נרת דולקים בפמ" טים משני צידי הרחוב. לבית הנכנס יוצאים להתפלל מן הבתים החדשים הל" ישנים כאחד. אלא שבכד אחד של הרחוב מסהרים לבוא לבית התפילה ומאחרים לצאת ממנו. ומתעבר השני — מאחרים לבוא ומסהרים לצאת.

יצאנו מכית הנכנסת אחרי תפילת מע" ריב. הלבנה מתחללת בנו מגבוה מרמים בכל הדרה זיוות. מאלוך אתה רוקר כגוה ואמר: "כשם שאני רוקר"... פתאום יקול" טלת אוני קול של אשה: "טלום עליכם. עליכם שלום". הסבתי את ראשי וראיתי אשה מקדשת אתנו יחד את הלבנה המת" חדשת ואמרת הכל בעל מה כבעל תפילה וחתיק. נקבתו אחריה וראיתיה מנה לצד ימין — לאות" צבר שבני היישוב הישן גדים בו. בדרך להדרי שמעתי שנים בצד שמאל: "שדות שבצמק" רימונה" אף חילדים שמעני הקברים נבדלים ביניהם בחינוכם ובנימוסיהם. העד האחד — ילדיו הוברי נכחית הם ומבקרים בבתי ספר. הילדים שסמלו מדברים אידית ומבקרים בתלמודי תורה של. עץ חיים" לעתים רחוקות תראה ילדים מעבר אחד משחקים עם ילדים מהעבר השני.

כך זורמים להם בני זרמי חיים משני צידי הרחוב כל אחד באפיקו הוא. ושני צידי הרחוב אינם כשני חסיפי עינים הנלחמים זה בזה. לא משום שהרחוב רחב הוא ואין צד אחד יורץ ומרגיש בנצ" שה ממילו. צד הוא ומטולת תעבור בו

בקושי. החלונות והדלתות מכוונים הם אלו לעומת אלו ומריתם אשה מרית התבשילים של שכנה. ואף על פי כן — מעשי נסים — טלום שורר כאן בין הצדדים השונים. כמה משפחות כאן. שהאבות גרים בעבר אחד והבנים בעבר השני. המודרני. ואין מלחמת אבות ובנים נמשה ביניהם ככש" כנת. מאה שערים" מוכרת" ועד. בור" אה שב"פישל לוי" ויהיו האבות לבנים בכמה דמרים. והבנים אינם סודרים ומ" רים. אינם מתכוונים להקניט דוקא את אבותיהם ויודעים לכבו את דגשתיהם. איך שהוא רחוב פישל לוי רבנו הוא ורב ענין הוא.

התענייניו לדעת מי הוא איתו אדם שזכת כי יקרא רחוב על שמו והגידו לי. שפישל לוי רוקח היה כירושלים. שהלך לעולמו והדיין יש בית מרקחת בשכונת הבוכארים הנשוא עלי את שמו. בית סר" קחת זה פולפולארי. מהרחוב פישל לוי. וכי תשאל במאה שערים או אפילו בבית ישראל לפישל לוי טחם יכונו איתך לבתי הלבנאריים. שיה נשדעה לי אומנתו של האיש. אמרתי לעצמי יש בזה משום טטל. הרוקח כמה מנים לו וכמה ימרים משמשים בו בערבוביה" אם זכרנו אינו מטעני פרץ הוא ה הספר באחד מסיפ" ריי. שפנס היה הדוב כלו זכאי ומש" לא בא אף דק בגלל האקטיביק" שבקרה. במרוצת הימים קם הדר חדש והוא כולו חיבה. אלא שהמשיח נתקב מלבוא הודעת לאותו. אפטייקר" שנחשב כעת לצדיק שכדור.

ר' פישל לוי לא בלבד עשה טמנים חיה. הלה אף רופא-תולים ועסק בצרכי ציבור. אישיות מגוונת היה ורחוב נוסף עליו את שמו.

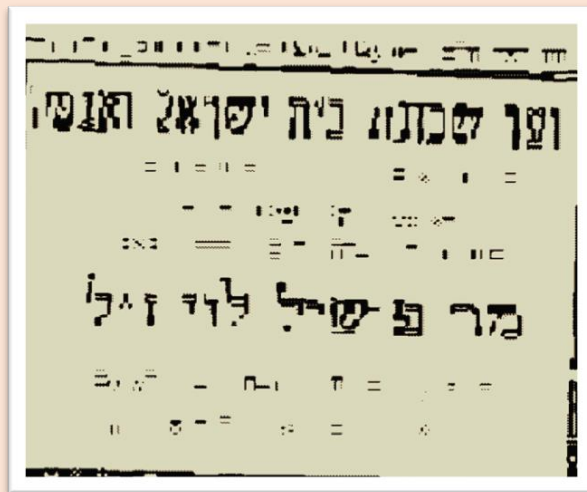
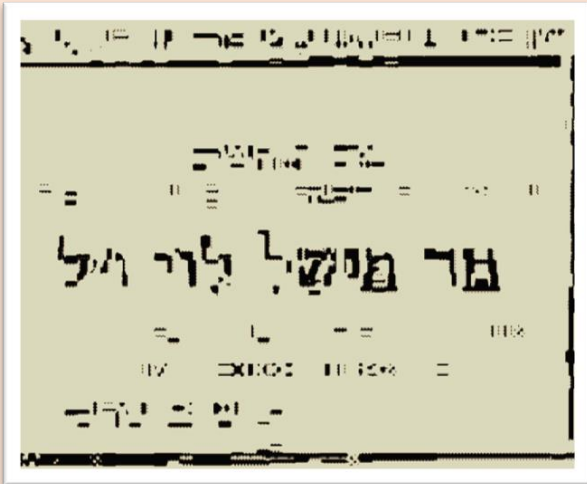
"רחוב אחד יש בירושלים ופישל לוי שמו שהלך לעולמו והתעניינתי לדעת מיהו אותו אדם שזכה שיקרא רחוב על שמו והגידו לי שרוקח היה בירושלים " רחוב פישל לוי היה בשכונת "בית ישראל".

האהבה והערצה שרחשו לפישקה לא ידעו גבולות

עיתון דאר היום - Doar Hayom תאריך: 17 נוב' 1932 ע

ר' פיישל לוי נפטר

אנר לוי מרחשק, סגן לאתר מחלת קצרה
אתר הרוקחים המעולים בירושלים, מר פיישל לוי
ז"ל.
המנוח היה בן 52 שנה, וידוע בין תושבי חש-
כונת, שכונת ה"בוכרים", בית ישראל וכו',
בתור אדם שגא המיד לעזרת החולים העניים וזו-
קופו המדא.
בהלויתו הגדולה שנערכה אתמול בשעה עשר
הספידוהו כמה מרבני ומראשי השכונות הסמוכות
ומסביבתו.

הודעות ב"דואר היום".

הרב שולמן הוא נכדה של אלקה דודתו של פיישקה שולח תנחומים למשפחה,

לאח (מוטקה אפטייקר) ולאחות (חיה שטמפפר).

בעיתונים פורסמו עוד הודעות רבות:

ועד חברת "עזרת נשים" מתאבל על "האיש יקר הרוח ועדין הנפש",

משפחת שאר ישוב "על האיש היקר באנשים",

לאחר מותו של פישקה, אלמנתו אסתר- המשיכה לנהל את המשפחה .
בקדמת התמונה בנותיו של מוטקה- מרים מימין ושולמית משמאל .
מאחור מימין -אסתר, לידה העוזרת התימניה ולצידה שמריהו ומשה – הבנים.
התמונה צולמה בביתה של אסתר.

מרדכי לוי (מוטקה אפטיקר)

נולד בירושלים 1885 נפטר בירושלים 1958

אנו מביאים כאן את זיכרונותיה של אסתר שרף ז"ל בתו של מוטקה וכלשונם.
מוטקה היה בנם השני מתוך שלושה של יששכר בער ומערל לוי.
אחיו הבוגר ממנו היה פישקה ואחותו הצעירה חיה שנישאה לשלמה שטמפפר.
מוטקה למד את מלאכת הרוקחות מדודו – אחי אמו-וולוול ירוזלימסקי.
לאחר שהתמחה במקצוע פתח בית מרקחת ברחוב היהודים בעיר העתיקה מעל הקרדו.

יותר מאוחר, לאחר שהשלטונות דרשו להצמיד מעבדה לבית המרקחת עברו להתגורר ברחוב אררט ליד הכנסייה הסורית ובקרבת מקום לבית החולים "ביקור חולים"

מעל בית המרקחת התגוררה המשפחה.

בשנים אילו נקרא המקום "החצר של מוטל אפטייקר".

מוטל נישא ליהודית גרפינקל אשר הגיעה עם בעלה מסלוצק לאחר שכל ילדיהם נפטרו והרב במקום הבטיח להם שאם יעלו ארצה ייוולדו להם ילדים שיישאו בחיים.

ואומנם כך היה.

למוטקה ויהודית נולדו ארבע בנות ובן,

אסתר שנישאה למהנדס אביגדור שרף, פנינה שהתעוורה בילדותה בגלל גידול בראשה ומרים ושולמית שנישאו לשני אחים לבית כהנא.

הבן דב נהרג על הר הצופים במלחמת השחרור.

במאורעות שנת 1929 עזב מוטקה את בית-המרקחת והמשיך לטפל בחולים בבתיים או בביתו.

על מוטקה נרקמו סיפורים ואגדות רבות.

לפני כשנה ישבתי בחדר עם חבר לעבודה כאשר הוא הזכיר את בנו מוטקה ופתאום הפליט "מוטקה אפטייקר".

שאלתי אותי מדוע אמר זאת ואז סיפר לי שאמו-סבתו של הנער קוראת לו כך.

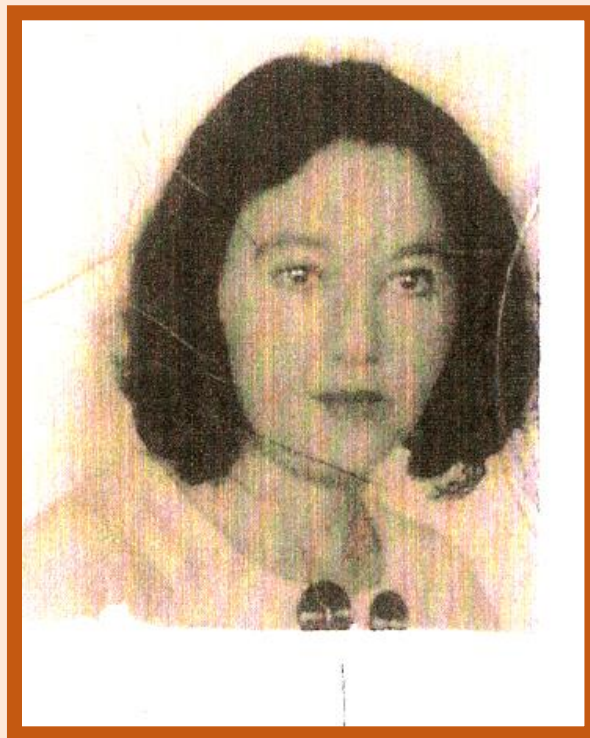
שאלתי אותו מדוע, והוא לא ידע בדיוק אבל התקשר לאמו ושאל אותה ואז ספרה לו האמא על מוטקה שאותו אינה יכולה לשכוח..

כשמיכה ביקש לאחרונה לראות את ביתו של מוטקה בשכונת בית ישראל אותו זכר מילדותו לא היה צריך לטרוח.

תושבי השכונה הראו לו את הבית וספרו לו על מוטקה ועל טיפולו בהם – הוא לא נשתכח.

להלן זיכרונותיה של אסתר שרף, בתו של מוטקה, על אביה ומשפחתו

בחרנו להביא את הדברים כפי שנרשמו מפיה של אסתר.
במהלך בדיקותינו הסתבר כי פרטים רבים שלא היו קשורים ישירות במוטקה לא היו מדויקים.
למרות זאת החלטנו לא לשנותם.
(פרטים מדויקים יותר והנוגעים באבות המשפחה מצויים בפרקים הנוספים.)

אסתר שרף (לוי) אחת מארבע בנותיו של מוטקה

בצעירותה

נר

ההזמנה לחתונתו של מרדכי לוי לפני למעלה ממאה שנה בכתובת בה נערכה החתונה – בתי אונגרין מס' 66 התגוררה באותה התקופה מש' ווינשטוק – אין לנו מושג מה היה הקשר בין המשפחות.

מפיה של אסתר שרף ז"ל . רשמה בתה –הדיה אפשטיין

המשפחה מצד מוטקע אפטייקער

באבע באשע ירושלמי הסבתא של מוטקע אפטייקער (הרוקח) באה מוילנה כתינוקת בעליה של תלמידיו וצאצאיו של הגאון מוילנה (שנות ה-30 של המאה ה-19 ? כדאי לבדוק בספרי ההסטוריה). יתכן גם שההורים עלו טרם הולדתה והיא כבר נולדה בארץ. לפי מסורת במשפחה היא "מצאצאיו של הגאון מוילנה דרך אחת מבנותיו".

אמי אסתר שרף (למשפחת לוי) זוכרת את סבתא באשע כבר בתור זקנה סנילית שהתגוררה במושב זקנים בכניסה לירושלים. אביה מוטקע אפטייקער היה לוקח אותה לביקור לעתים קרובות. היא נהגה לשאול כל אחד מהנכדים – איז ווער ביסט דו? (מי אתה) ולאחר שענו לה כעבור כמה דקות שכחה ושאלה שוב וחוזר חלילה. באשע נשארה אלמנה צעירה מטופלת בארבעה ילדים - שני בנים ושתי בנות. הבנים: וולוול ירושלמי, שלאחר ימים הפך רוקח (ממנו מסתעפת משפחת ירושלמי) ושלימל'ה שדכן ירושלמי (בנו היחיד דוד ירושלמי – פסל שמת חשוך ילדים) והבנות: אלקה (ממנה מסתעפות משפחות שולמן, ינובסקי, שפירא)

הרב קניאל עורך את טקס נישואיהם של שמואל ועפרה

**הרב קניאל שהיה רבה הראשי של חיפה היה נשוי לבתה של אלקה
אלקה הייתה בתה הבכורה של הבובע באשה
טקס הנישואין הוא של נכדו של מוטקה-בן בתו מרים.**

ומערל (מרים) הצעירה בילדים ממנה מסתעפת המשפחה שלנו.

שלימל'ה שדכן היה דלפון כל ימיו ומצא פרנסתו בקושי מן השדכנות. על חוסר הצלחתו או קשיים בשידוכים היה מתלוצץ – ויל זי יו, ויל אער נישט, ויל אער יו, ויל זי נישט – כשהבחור אומר כן אומרת הבחורה – לא כשהבחורה אומרת כן אומר הבחור – לא. שלימל'ה היה חולה לב ובילדותו ניבאו הרופאים שלא יאריך ימים, אבל הוא האריך ימים יותר מכל אחיו.

וולוול אפטייקער (ירושלמי) היה נער צעיר כשיצא לעבוד ולעזור בפרנסת המשפחה לאמו האלמנה. הוא התחיל לעבוד כנער שליח אצל רופא יווני שעבד בירושלים ד"ר מזרייקי (סוף שנת ה-50 של המאה ה-19). הרופא ראה שהנער נבון והתחיל לקרב אותו אליו וללמד אותו רוקחות ורפואה. הוא כל כך סמך עליו שהיה שולח אותו לביתם של החולים, וולוול בדק את

החולים והחליט מי יכול להסתפק בבדיקת הרוקח ומי הוא מקרה קשה שהרופא עצמו צריך לבדוק אותו. במשך הזמן עבר וולוול לעבוד עם ד"ר אבושדיד שהיה רופא מפורסם בירושלים.

ד"ר אבו שדיד

יותר מאוחר כשכבר הקים משפחה עבר וולוול לגדרה והיה עובד שכיר בבית המרקחת של גדרה. אבל עוד קודם לכן כשעבד כשכיר, כנראה בבית המרקחת של ביה"ח משגב לדרך, (וולוול לא עבד אף פעם כעצמאי בבית מרקחת פרטי משלו) הספיק להכניס את שני האחיינים שלו בניה של מערל – פישקע ומוטקע לענייני הרוקחות והרפואה והם עתידים היו לפתוח כמה שנים אח"כ בתי מרקחת בירושלים. מוטקע פתח בית מרקחת בעיר העתיקה ברחוב אררט ברובע הארמנים ופישקע בשכונת הבוכרים בירושלים. מערל הבת הצעירה היתה בת 15 כשנישאה לבעלה יששכר בער לוי. יששכר בער היה תלמיד חכם ואדם מכובד (יתכן גם שהיתה לו סמיכות לרבנות). הוא הגיע עם אשתו ארצה בשנות ה-50 מתוך תקווה שייוולדו לו כאן ילדים היות והיה חשוך בנים. הוא כבר היה אדם מבוגר בשנות הארבעים לחייו. אשתו לא ילדה לו בנים ונפטרה. מצבו הכלכלי היה טוב, לא ברור אם עלה מפולניה או מהונגריה אולם ידוע כי היו לו זכויות לקבל מכספי החלוקה בשני הכוללים גם יחד שהיו אז כוללים עשירים. (כינוי היה גם ההונגרשער וגם הווארשווער). בשנת 1879 הוא עלה יום אחד לקבר אשתו בהר הזיתים וליד קבר סמוך ראה נערה צעירה עומדת ליד קבר אביה, זאת היתה מערל. היא היתה אז בת 15 והוא בן 50. הנערה מצאה חן בעיניו והוא שלח שדכן לברר מה ה"ייחוס" של המשפחה. מערל היתה נערה ענייה ויפה ממשפחה מיוחסת. בסופו של דבר הם התחתנו וכן נ"ב שנים נולד לו בן (בגימטרייה שניהם 52). הבן הבכור הוא פישקע (לימים אפטיקער). כעבור חמש שנים נולד מוטקע וכמה שנים

לאחר מכן נולדה הבת הצעירה – חייקה. דודי דוב ז"ל שנהרג במלחמת השחרור בנו של מוטקע ואחיה של אמי אסתר נקרא ע"ש סבו יששכר דוב. ואילו בנה של חייקה נקרא יששכר ע"ש שמו השני של אותו סבא.

מערל נפטרה צעירה – בגיל 50 בערך ואילו יששכר דוב האריך ימים כך שלמרות ההפרש בגיל נפטר רק מספר מועט של שנים לפני אשתו. מערל נולדה כנראה ב-1864 ונפטרה לאחר פרוץ מלחמת העולם הראשונה ב-1915. אמי היתה אז ילדה צעירה והיא זוכרת את אביה מוטקע בוכה על מות אמו. היא היתה צעירה מכדי להבין מדוע הוא בוכה אולם היא זוכרת את הבכי. דודתי, אחות אמי, מרים, נקראת על שמה של סבתא זו- מרים. מספרים עליה שהיתה מסודרת ונקייה מאוד ובתוך השידה היו מונחות חבילות עטופות – כל דבר במקומו.

באבע באשע (בתיה) היתה אישה מעשית מאוד. היא פרנסה בקושי את ארבעת הילדים לאחר שבעלה נפטר. היתה לה כנראה חנות קטנה בעיר העתיקה וכן התפרנסה מבישול בחתונות. כשהיתה מתמקחת עם לקוחותיה בחנות היתה טוענת שבגלל עסקה זאת היא "מאבדת את הראש" (איך פאליר די קאפ) = מפסידה, וכשהלקוח היה עונה לה – אז את תאבדי את הראש היתה עונה לו – אז ממה אחיה?

בתוך המשפחה היו יחסי עזרה הדדית. מוטקע נסע ב-1922 לדרום אפריקה על מנת לעסוק במסחר ולפרנס את המשפחה שפרנסתה לא היתה מצוייה. משפחת שפירא בניה של אלקה סייעו לה. הם גרו בדרום אפריקה ועסקו שם במסחר. ובאותו זמן וולוול ניהל את בית המרקחת של מוטקע בעיר העתיקה. עסקיו של מוטקע שהיה סוחר גרוע לא צלחו. וב-1923 הוא חזר ארצה. מוטקע היה ממלא את מקומו של וולוול בבית המרקחת במשגב לדך כאשר הוא היה יוצא לבקר את החולים, וכך הלאה. מאוחר יותר עבר וולוול לעבוד כשכיר בבית המרקחת של המושבה גדרה.

הכניסה לכנסייה האשורית ברחוב ארט שעל יד בית המרקחת של מוטקע בעיר העתיקה

וחזרה לסבתא באשע – היא גרה עם ילדיה בדירה שכורה ליד הכותל המערבי. מדי ערב שבת יונה היתה נכנסת ועומדת על הארון בחדר. היו תופשים אותה וכבר היה להם "עוף" לשבת. פישקע היה בן 5 כשמוטקע נולד. מערל השאירה את התינוק עם אחיו בחדר ופתאום שמעה שהתינוק מפסיק לבכות. היא מיהרה אליו וגילתה שאחיו הכניס סמרטוט לפיו על מנת שיפסיק לבכות. התינוק כבר התחיל להכחיל... מוטקע נולד ב-1885 ונפטר באוקטובר (סוכות) 1957 והוא בן 72 שנה.

המשפחה מצד סבתא יהודית אם אמי למשפחת גרפינקל

סבה של יהודית (אשתו של מוטקע) - שלמה זלמן גרפינקל, ואשתו בריינה -עלו ארצה מסלוצק (רוסיה).

יהודית לבית גרפינקל אשתו של מוטקע

סמל העיר סלוצק

סלוצק (היא עיר בבלארוס בחבל מינסק ומשמשת בו כמרכז אזור. נמצאת כ-105 ק"מ דרומה למינסק. העיר נמצאת במיזוג נהרות סלוצ' וביצ'יוק ומונה נכון ל-2006 כ-60,000 תושבים.

הדרך לקחה חצי שנה ועברו עליהם תלאות רבות, בין השאר שודדים התנפלו עליהם ושדדו אותם. הם החליטו בעצת הרב לעלות ארצה כי כל התינוקות שנולדו להם נפטרו. הסבא אברהם דוד (אבא של יהודית) נולד בארץ או הגיע לארץ עם הוריו כתינוק. אברהם דוד מת ב-1955 והיה בן 88 במותו ז"א הוריו עלו ארצה בשנת 1867. היתה להם חנות בדים בעיר העתיקה בירושלים. שלמה זלמן היה נוסע לבירות להביא סחורה. הם היו אנשים אמידים. שלמה זלמן היה כבן 40 כשבלע חרצן של שזיף שגרם למותו. בריינה נשארה אלמנה צעירה עם בן – אברהם דוד ובת – פייגל (אמו של ראובן מנדלסון). היא המשיכה לנהל את החנות ולפרנס את משפחתה בכבוד. פייגל היתה מפונקת מאוד ואנוכית. בעלה היה מנקר ומצבה הכלכלי היה טוב. לעומת זאת מצבו הכלכלי של אחיה אברהם דוד היה לא טוב הוא נסע לאמריקה כדי לפרנס את משפחתו ולשלוח משם כסף ובינתיים פרצה מלחמת העולם הראשונה ואי אפשר היה לשלוח כסף. בארץ נשארו אשתו שיינה דובה והילדים – יהודית חיים חשקה ורבקה. סבתא יהודית מספרת שהיתה באה לבקר את דודתה המומה פייגל וריח הצלי היה עולה. בבית אימה – לא היה כסף לקנות בשר. מעולם לא הזמינה המומה פייגל את אחייניה לארוחה. (אברהם דוד חזר ארצה לאחר שהיה של 40 שנה בארה"ב ב-1947) ב-1915 בעצם ימי מלחמת העולם הראשונה נסעה שיינה דובה ובתה חשקה (חאשה רייזל) לארה"ב להצטרף לאברהם דוד. יהודית כבר היתה נשואה וכן חיים. רבקה היתה ילדה בת 12 ונשארה אצל אחותה יהודית וגדלה יחד עם אחייניותיה. הדרך לארה"ב נמשכה חצי שנה. הם נסעו דרך קושטא ושם עברה עליהם מגיפת טיפוס והיו מן הנוסעים שנפטרו. הם נסעו בקבוצה בחסות הקונסול האמריקאי היות והיו נתינים של ארה"ב. מקושטא המשיכו לספרד ורק בספרד (או פורטוגל) יכלו לעלות על ספינה לארה"ב. באחת הערים בספרד יצאה חשקה לטייל בעיר בלוויית חברה מן ה"שיירה" והן אבדו את דרכן ונטפלו אליהן חיילים ורק במזל הצליחו להגיע ברגע האחרון חזרה לשיירה. חשקה זכרה כל חייה פחד נורא זה. בתקופה שאברהם דוד היה בארה"ב והילדים של שיינע דובה היו קטנים – היה מצבם הכלכלי גרוע והסבתא בריינה שהיתה לה חנות בדים תמכה בהם. את העוני זכרה סבתא יהודית כל חייה. היא התחילה לסרוג מפית והחוטים נגמרו ואז באה לסבתא בריינה בבקשה שתקנה עבורה פקעת נוספת של חוטים אולם בריינה לא הסכימה – תתירי את מה שסרגת ותסרגי שוב, אמרה לה. האם היתה קמצנית או שאולי גם בידה לא היתה הפרוטה מצוייה והיתה צריכה לנהוג בחסכון? שיינע דובה היתה, כנראה, יתומה. לאמי לא ידוע דבר על משפחתה. ידוע רק שמלבד דודה אחת לא היו לה כל קשרים משפחתיים. היא היתה אשה גבוהה ורזה. אמי היתה כבת 6 כאשר שיינה דובה נסעה לאמריקה (1915). היא חיתה בארה"ב רק שנים מעטות ומתה בהתקף לב ב-1920 בערב פסח. ב-1919 הבת הצעירה רבקה נסעה לאמריקה והצטרפה למשפחתה שם. הדרך עבורה היתה קשה. היא סבלה ממחלת ים, ולאחר מכן לאחר כמה חודשים עברה טראומה – המוות הפתאומי של אימה. רבקה נשלחה לחנות לקנות ניירות על מנת לשים בארונות המטבח לקראת חג הפסח וכשחזרה מן החנות מצאה את אימה מתה. שיינע דובה היתה כבת 53 במותה. יהודית התאבלה קשות על אימה.

חיים גרפינקל התחבא במשך המלחמה כדי שלא ייקחו אותו לצבא התורכי. הוא התחבא בביתו של מוטקע במרתף. אחרי כמה זמן נמאס לו להתחבא והוא החליט להסגיר את עצמו לצבא התורכי. הוא היה אז כבר מאורש לאלקה. הוחלט שהם יתחתנו לפני שהוא מסגיר את עצמו וכך היה. הוא מסר עצמו לתורכים כשבוע לפני הכיבוש האנגלי. התורכים לקחו אותו בדרך לדמשק והוא סבל מאוד בדרך, בין השאר חלה בדלקת ריאות קשה. אימי זוכרת אותו מנגן במנדולינה ושר (יפה). זוכרת שהיה שוכב על הרצפה ואימי כילדה קפצה לו על הגב (כדי "לרפא" כאבי גב). אשתו – אלקה היתה בת בית אצל יהודית ומוטקע. בפרעות 20/21 מוטקע, אשתו והילדים עזבו את העיר העתיקה וגרו בביתם של חיים ואלקה שגרו בבתי ורשה (מחוץ לחומות). אלקה היתה מאוד נקייה ויומיום נהגה לשטוף את הבית. יום אחד ביקר אותה אביה ושאל אותה מדוע לא ניקתה כדרכה את הבית והיא ענתה – ברכה לבטלה. היות ויש לה אורחים עם ילדים קטנים אין טעם לנקות את הבית. יהודית נעלבה מכך מאוד.

חיים, שלומקה (אבא של פנינה כרמון ובעלה של חייקה אחותו של מוטקע) ראובן מנדלסון (הבן של פייגל), ואחיינים נוספים, עבדו בבית המרקחת של מוטקע וכך גם נכנסו למקצוע הרוקחות. שלימקה היה אח"כ רוקח של המושבה חדרה. חיים עבד בהדסה במדור אספקה כללית (כולל תרופות) ובגלל הבנתו בתרופות התקבל לעבודה. ברבות הימים היה מנהל מחלקת האספקה של הדסה. הוא שהעביר ודאג לאספקת התרופות מהדסה הישנה שהיתה ברחוב הנביאים לבית החולים החדש בהר הצופים (1938) כולל הזמנת מכשירים רפואיים למחלקות ביה"ח. חיי המשפחה של חיים לא היו טובים. הוא התקדם בתפקיד ואילו אלקה היתה אישה פשוטה שלא התקדמה ולא התאימה לאירועים של מכובדי ורופאי הדסה שהוא היה מוזמן אליהם. מוטקע, ובעיקר יהודית, לחצו עליו שלא יתגרש. אלקה אהבה את חיים מאוד.

ב-1918 נחת האווירון הראשון בא"י הוא נחת בשדה כלשהו בבקעה. שלימקה לקח את כל ילדי המשפחה לחזות באירוע. אמי זוכרת שהוא נשא אותה על הכתפיים לכשעייפה.

כשב-1915 שיינע דובה נסעה לארה"ב, התוכנית היתה שהבת הצעירה רבקה תיסע, היות והיתה בת 12 בלבד החישוב היה שתצטרך לשלם עבור רבקה כרטיס שלם הוחלט מיד בתחנת הרכבת שחשקה תיסע במקומה. רבקה כבר היתה מוכנה עם חבילותיה. שלימקה רץ להביא לחשקה את בגדיה לפי הוראותיה של יהודית. בגלל אי הבנה וחיפזון הביא לחשקה בטעות במקום את הבגדים שלה את הבגדים של יהודית וכבר לא היה פנאי להחליף.

מוטקע שלח את בנותיו ללמוד בבי"ס עברי – בי"ס לבנות ב' בעיר העתיקה (הוא היה חדר תודעה של התחדשות השפה העברית) ואילו רבקה נשלחה ללמוד בבי"ס אוולינה דה רוטשילד על מנת שתדע אנגלית לכשתיסע להוריה לארה"ב. בי"ס זה פעל בבנין שהיום משמש את משרד החינוך שבטי ישראל 34. רבקה היתה מבוגרת בחמש שנים מאמי ובשנתיים מדודתי פנינה.

יהודית ילדה את תינוקה הראשון (שמת כתינוק) והיניקה אותו באותו זמן שאימה שיינע דובה ילדה את רבקה. שיינע דובה לא יכולה היתה להיניק ויהודית היניקה גם את בנה וגם את אחותה הצעירה. כל האחים והאחיות לבית גרפינקל היו מוסיקליים ושרו יפה. הסבא של

יהודית שמת מבליעת חרצן שזיף – שלמה זלמן היה בין בוני השכונה "אבן יהושע" הנמצאת בין בתי ורשה ורחוב שטראוס. שם היה ביתו ועד היום עומד שם עץ תאנה שנטע. אימי זוכרת את רחוב שטראוס שהיה אז שדה ובו גדלו כלניות ומרגניות. לאימי היה השדה חוויה כי כילדה שגדלה בעיר העתיקה השרוייה בצפיפות לא היתה רגילה למראה זה. היא זוכרת את חיים יושב בשדה ושר את שירי א"י של פעם.

שיינע דובה לאחר שבעלה נסע לאמריקה גרה בבית זה יחד עם אימה הבאבע בריינה וכאן גדלו ילדיה. סבתא יהודית בצעירותה אהבה לרקוד ולשיר והמעבר לעול של נישואין וילדים והמעבר לעיר העתיקה להיות סגורה ומסוגרת היה עבורה קשה. סבתא יהודית לא רצתה להתחתן עם סבי מוטקע. כשנפגשה איתו בפעם הראשונה הוא נראה לה חיוור והיא טענה שהוא חולני ולא רצתה בשידוך, אולם סבתא בריינה לחצה על השידוך היא אמרה לה- מה זכותך לסרב הלא את יכולה ללכת לטייל מתחת לשולחן (סבתא יהודית היתה נמוכה). בעיני סבתא בריינה מוטקע היה שידוך טוב – רוקח, בעל בית מרקחת משלו, ממשפחה טובה. רבקה ספרה לאימי שתמיד רצתה להיות חולה. כי ילד חולה היה ישן במיטתו של מוטקע והוא היה מטפל בו אם התעורר בלילה. עבורה מוטקע היה דמות אב. מוטקע היה לובש חליפות ממשי סיני לבן – אלגנטי ויהודית עבדה קשה לכבס ולגהץ את חליפותיו. (אני זוכרת אותו כאשר כבר זקן ולא הקפיד על לבוש). לפני גמר ביה"ס העממי אימי נסעה לטיול בגליל, בחיפה חולקו בין משפחות יהודיות. כשאמרה למארחיה מאיזו משפחה היא התברר שהשכנה שלהם היא קרובת משפחה. השכנה היתה רבקה הבת של וולוול ירושלמי הרוקח. רבקה היתה אחות. היא היתה נשואה אז. (לאחר מכן התגרשה מבעלה). באותו לילה חלתה אימי והתחילה לשלשל והעבירו אותה לטיפולם של השכנים קרובי המשפחה. אימי זוכרת לטובה את בעלה של רבקה, כל אותו לילה טיפל בה במסירות.

כילדה אימי נסעה לחדרה לביקור ושלימקה לקח אותה רכובה על חמור וטייל איתה בלילה בתוך חורשות האקליפטוס להראות לה את חדרה. בפעם הראשונה ראתה אימי גורן בגדרה אצל הדוד וולוול. באותה נסיעה הגיעו לגדרה ברכבת, והרכבת ירדה מן הפסים ומוטקע נפצע קל. זכור לה שהם נסעו בקרון של בהמות. זכורים לה החבילות של הערבים והסירחון בקרון. בנסיעה אחרת כשמוטקע הלך למלא את מקומו של וולוול בבית המרקחת בגדרה, הוא לקח איתו את אימי. הם נסעו בעגלה. העגלה בגלל הבוץ שקעה בצד אחד ונטתה על צידה. מוטקע חשב שבתו אסתר נופלת והתכופף לחפש אותה ואז נפל וכנראה איבד את ההכרה לכמה רגעים.

החתונה של חיים גרפינקל היתה במרתף הבית לפני שמסר עצמו לתורכים. מוטקע סבל מבעיות בקיבה. (זה היה לפני מלחמת העולם הראשונה), שלחו אותו לריפוי בקהרלסבאד. הוא חזר באניה. בדרך חזרה פגש את האחים ארציאלי שבאו מוינה על מנת לבדוק את התנאים בארץ כדי להכין התיישבותם פה. בוינה נשארה אימם, אחותם וכלה של אחד מהם. בינתיים, פרצה מלחמת העולם הראשונה ונשארו שניהם בארץ ללא אמצעי קיום. מוטקע דאג להם כל זמן המלחמה. פרץ ארציאלי היה שערן ומוטקע עזר לו לפתוח חנות בעיר העתיקה ברחוב היהודים וליצחק אחיו עזר בהשגת משרה כמזכיר בית החולים שערי צדק. מאז

נשארה בין המשפחות ידידות רבת שנים. אחר המלחמה באו ארצה האם והאחות וכן הגיעה כלתו של יצחק. פרץ, מוטקע, וילדיו של מוטקע נהגו ללכת בשבתות לביקור ב"בצלאל", פרץ היה חובב אומנות. (אני עדיין זוכרת את חנותו ברחוב שלומציון בירושלים ובה חפצי ערך ועתיקות).

שלומצה ליפמן היתה שכנה של מוטקע ויהודית בעיר העתיקה. הם גרו אז ברובע הארמני ברחוב אררט. פרץ התאהב בחוה (בת השכנים) אבל היא לא רצתה בו. שלומצה לחצה ולבסוף הם התחתנו. החתונה התקיימה אצל מוטקע בבית. ביתם כלל שני חדרים מאוד גדולים ועל כן אפשר היה לקיים בו חתונות. גם לשכנים וידידים אחרים ניתן הבית לטקסי חתונה. את כל הרהיטים היו מצופפים בחדר אחד ובחדר השני התקיימה החתונה. אימי זוכרת שכילדה קטנה ונמוכה עמדה על השידה שעמדה בפתח החדר על מנת שתוכל לראות טוב יותר את החתונה. בפרעות 1920-1921 הציל מוטקע זוג זקנים, רב ואשתו. הם גרו ליד הכותל המערבי והמקום היה מסוכן. מוטקע פינה אותם לביתו ונתן להם את מיטתו. יהודית רגזה כשלקחו ממנה את מיטתה. מוטקע היה רץ להשיג חלה לזקן כי היה מסוגל לאכול רק חלה שרויה בחלב.

לסבתא מערל, אימו של מוטקע, היתה חברה – חיה סלומון. היא היתה אלמנה וגרה עם בנה, כלתה וילדיהם ליד הכותל המערבי (ברחוב חברון). כשהודיעו למוטקע על סכנת הפרעות ביהודים, רץ לפנות בוקר והביא את כל המשפחה אליו הביתה לרובע הארמני והם גרו בביתו עד שהמצב השתפר. ליעקב סלומון (הבן) היו שונאים בין הערבים וחיפשו אחריו ואימי זוכרת כיצד התחבא מפניהם. ימים רבים גרה המשפחה בביתם. חיה סלומון שהיטיבה לעשות עבודות יד הייתה יושבת ומתקנת בגדים – לבטא תודה.

מאוחר יותר נשארה חיה סלומון לגור לבדה בעיר העתיקה. כל ערב שבת נשלחה אימי להביא לה הביתה דגים ואוכל אחר לשבת. מאוחר יותר כשעברה לגור בשכונת אחוה (על יד שכונת גאולה) ומוטקע ומשפחתו עברו לגור בשכונת בית ישראל, המשיך המנהג ששולחים לה אוכל כל ערב שבת. היא האריכה ימים, ולאימי זכור ביתה הנקי מקושט במפיות עבודת יד.

שכונת שערי חסד היתה שכונה שגרו בה אשכנזים בלבד. ברבות הימים נכנסו לגור בשכונה משפחות מעדות המזרח שהיו מרובות ילדים. המומה (דודה) פייגל ובעלה אלתר מנדלסון (המנקר במקצועו) גרו שם, כשאשתו פייגל התלוננה בפני בעלה שהרעש של הילדים מפריע לה אמר לה – אין לך מה להתלונן, להיפך, את צריכה לעזור להם לטפל בילדים.

גם בימי הפרעות היה מוטקע הולך "לביקורי בית" אצל חולים. באחת הפעמים ערבי ניסה לדקור אותו בסכין ובנס ניצל.

רועה היה עובר ליד הבית עם עזיו. יהודית הייתה יורדת לקנות חלב שנחלב נגד עיניה מן העזים. אימי זוכרת את טעמו הנפלא של החלב. בשלהי הקיץ היו קונים מים שהובאו בנאדות. היו שני סוגים – מים לשתיה שהיו מביאים מהבורות של הר הבית. מים אלה שמו בטנז'ה – כד חרס ענק ששימש למי שתייה. וסוג שני – מי באר איוב (ביר איוב) אלה היו מים מלוחים ששימשו לכביסות ולרחצה. את המים האלה קנו בסוף עונת הקיץ כשכבר אזלו המים בבור שבחצר הבית. המים היו יקרים – במי הכביסה השתמשו שימוש חוזר לשטיפת רצפות ולאחר מכן לשטיפת בית השימוש.

בערב בכל מוצאי חג פסח בעל הבית – אחמד ג'עוני – (שהיה עם המשפחה ביחסים טובים – היה חשוך ילדים ואשתו היתה חולנית והיתה מקבלת עצות וטיפול רפואי ממוטקע) שלח למשפחה סינייה – מגש גדול ועליו פיתות, חמאה, דבש וכל טוב.

הבית והחצר ברחוב אררט היה קודם לכן בי"ח של המיסיון, רק אח"כ הפך לבית דירות. בזמן מלחמת העולם הראשונה הלשינו לתורכים על מוטקע שהוא עוסק ללא רישיון ברפואה או ברוקחות). הוא ישב מספר ימים בקישלה (תפסו אותו "על חם" עם בקבוקי תרופות בכיסו) שילמו שוחד לתורכים והם שיחררו אותו. אחר כך הקפיד מאוד שאת בית המרקחת ינהל רוקח שכיר בעל רישיון. היה גם רופא צמוד לבית המרקחת. שני חדרים צמודים לבית המרקחת (בחדרים שקודם לכן גר בהם פרץ ארציאלי) ושם הרופא קיבל את החולים. הרוקחים השכירים היו אופטלקה, רוקח ערבי שכיר, רבקה ברמן.

אימי נולדה בדירה ברחוב היהודים. דודתי מרים (נולדה 1920) כבר נולדה בדירה ברובע הארמני. ב-1918 (?) היה חורף קשה. המשפחה גרה אז ברובע הארמני. באותו חורף ירד שלג כבד וכיסה את כל הכניסה עד כדי כך שאי אפשר היה לפתוח את הדלת. יותר מאוחר הגיע פציינט של מוטקע שביקש שיבוא אליו לביקור בית. מוטקע פינה את השלג ופילס את הדרך וניתן היה לפתוח את הדלת. אימי זוכרת שלקחו אותו בכלי על הגחלים וכך היה להם מים.

החדר הגדול חולק ל-3 מדורים בעזרת מסך מבד ערבי. בצד אחד היו המיטות ובצד השני שולחן וספה, כך שתהיה פרטיות לבנות. אימי ישנה עם רבקה במיטה אחת. אימי היתה צעירה מרבקה (אז גרפינקל) ב-5 שנים. היא ישבה באותם ימי שלג מכורבלת בשמיכה במיטה והסבירה לרבקה תרגילי חשבון ולא הבינה איך דברים כל כך פשוטים רבקה מתקשה לקלוט.

כשפתחו את ביה"ס לבנות ב' הכניסו את אימי לכיתה א'. היא היתה יותר מבת שש (את הגיל המדויק איננה זוכרת). אימי היתה קטנה ונמוכה ולכן הכניסו אותה לכיתה א' שם למדו התלמידים לקרוא ולכתוב. היא חזרה הביתה בבכי – לא רצתה ללכת לביה"ס היה לה משעמם בכתה. מוטקע התערב, בחנו את אימי והקפיצו אותה כיתה. פנינה למדה עם אמי גם כן באותה כיתה ואימי היתה צמודה אליה; היתה צריכה לקחת אותה לביה"ס ולהחזיר אותה.

פנינה, בתו של מוטקע שהתעוורה בגיל צעיר והמשיכה לתפקד כאשה רואה לכל דבר

אימי בושה כלפי הילדים – פנינה במומה עוררה תשומת לב.

פנינה נולדה ב-1908 והאסון קרה כשהייתה בת שש. היא חלתה, איבדה שיווי משקל וקיבלה חום גבוה. הרופאים מצאו שיש לה ציסטה במוח הקטן. לולא הניתוח היתה הולכת לעולמה. מוטקע קיווה שבבית החולים האוניברסיטאי בבירות ינתחו ויצילו אותה.

באותם הימים (1914) בנו את השכונה זיכרון משה. מוטקע בנה בית

בזיכרון משה. בית זה נמכר על מנת שיהיה כסף לנסוע לבריות לניתוח. מוטקע היה עם פנינה
בבריות מספר חודשים ואחר החליפה אותו יהודית,

ובאותם חודשים חשקה ניהלה את הבית.

אחרי מלחמת השחרור חשקה כתבה לאימי שהיות והיתה התקדמות ברפואה בכלל וברפואת
העיניים בפרט, מומלץ לשלוח את פנינה לארה"ב על מנת שיטפלו בה זה היה ב-48/49. היה
אז צורך ברישיון ממשרד הבריאות על מנת שיממן חלק מההוצאות. אימי עבדה אז בהדסה
עם פרופ' הלפרין (רופא עצבים) והיא התייעצה איתו. הוא בדק את פנינה ומצא שבניתוח
קטעו לה את עצב הראייה. עד שנתיים אחרי הניתוח אולי ניתן היה משהו לעשות ולתקן,
אולם מאחר ועברו כל כך הרבה שנים אין כל סיכוי לרפא אותה. הם פגעו בניתוח גם בשיווי
המשקל שלה. פנינה לא יכלה ללכת לבדה היות ונוסף לכך שלא ראתה לא היה לה שיווי
משקל. אימי לקחה אותה להתייעצות לנזירוכירורג נוסף ב-48 והוא אישר את קביעתו של
פרופ' הלפרין.

כשפישקע (אפטייקער) חלה בדלקת ריאות (ב-1932 או 1933) יום יום התקיימה בביתו
קונסולטציה של ד"ר הלנה קגן, ד"ר פרופר וד"ר ולנשטין וכך זה נמשך 3 שבועות עד
שפישקע נפטר. הרופאים עשו זאת מתוך ידידות ללא כל תשלום.

שולמית, בתו של מוטקע עם בעלה אברהם כהנא

אימי מספרת: היינו הולכים ברובע הארמני בסמטה לביה"ס. ממול ביה"ס הייתה בעבר טחנת
הקמח שהייתה שייכת לסבא של יהודית – שלימה זלמן) הייתה לו טחנת קמח ואח"כ מכרו
אותה והייתה לו חנות בדים). אימי הלכה לביה"ס עם פנינה בסמטה מוקדם בבוקר. בדרך
התנפל על פנינה ארמני קטוע יד, (תקיפה מינית) אימי צעקה והארמנים בשכנות יצאו להציל
אותן. בהפסקות אימי לא יכולה הייתה לשחק חופשי כי הייתה צריכה להיות צמודה לפנינה.
גם לבית הכנסת אימי הייתה צריכה לקחת את פנינה כשכל הילדים מסביב היו מסתכלים
בהן. זה השאיר באימי הרגשה לא נעימה ועד היום יש בה התנגדות ללכת לבית הכנסת.
מוטקע דרש שלכל טיול אימי תיקח גם את פנינה והיא זוכרת את עצמה הולכת שלובת זרוע

עם אחותה הנכה לכל מקום. אימי לא הלכה לתנועת נוער ולמחנות עבודה בקיבוצים בגללה. היא העדיפה שלא ללכת על מנת שלא תהיה מוכרחה לקחת עימה את אחותה. אומרת אימי "ייסלח לי אבי ע"ה – אז נפתח ביה"ס לעיוורים והיו אפשרויות שתילמד שם ותתפתח, פנינה היתה המוכשרת בין הבנות. יכולה היתה להיות מורה. הוא גרם עוול לשתינו". מוטקע לא השלים עם כך שביתו לא רואה. הוא האמין שהיא רואה ובעתיד תשתפר ראייתה וסירב לשלוח אותה למוסד לעיוורים. פנינה היתה "שחקנית" היא עשתה עצמה רואה; היא זכרה צבעים והיתה מקשיבה לתיאור של צבעים (כגון צבע הבגדים) ואחר כך היתה חוזרת על כך על מנת ליצור רושם שהיא רואה. לאימא היה במשפחה שם של אחות מסורה מאוד. אבל בתוך ליבה התלות הזאת של פנינה בה "אכלה" אותה. יהודית היתה שבורה ממצבה של פנינה ואימי רצתה בכל יכולתה להקל על אימה. יהודית היתה אישה פשוטה (אפילו עברית לא למדה – דיברה רק אידיש) ומטופלת במשפחה ועל כן בכל הדברים סמכה על מוטקע שהיה המשכיל, על כן לא עלה בדעתה לחלוק על סמכותו. אם אימי לא היתה עוזרת בעניין פנינה העומס היה נופל על יהודית. אימי למדה בביה"ס לבנות ב' עד כיתה ו' ועד אז פנינה היתה צמודה אליה. כשעברה ללמוד בבי"ס מחוץ לעיר העתיקה פנינה כבר לא המשיכה בלימודים. באותם ימים לא היה מקובל שבנות תמשכנה בלימודים. בכל שנה נשרו מספר בנות מביה"ס על מנת לעזור בבית או לעבוד כעוזרות בית בבתי אחרים ולסייע להוריהן בפרנסה. בסוף כיתה ו' נשארו בכיתה רק 6-7 בנות (השאר נשרו) ועל כן אי אפשר היה להחזיק כיתה והעבירו את הבנות הנותרות לביה"ס לבנות ג' (שנמצא סמוך למרכז כלל היום - הבית כיום נהרס). שם למדה אימי בכיתות ו'-ז'. גם שם היתה נשירה ואת התלמידות הנותרות העבירו בכיתה ח' לביה"ס למל שם סיימה אימי כיתה ח'. אימי המשיכה אחר כך ללמוד בסמינר "המזרחי". יהודית מאוד רצתה שאימי תלמד. לעומת זאת מוטקע רצה שתעזור לו בבית המרקחת. היה למוטקע חשד שהרוקח השכיר והרופא "עושים עסקים" מאחורי גבו. הוא רצה שאימי תפקח עין עליהם. אימי לא אהבה את הסמינר על כן הסכימה לעזוב. שנה עבדה בבית המרקחת ואח"כ הלכה ללמוד בביה"ס תיכון למסחר. אימי הרגישה שזמנה "מתבזבז" בבית המרקחת וגם יהודית לחצה שביתה אסתר תלך ללמוד. באותה שנה נפתח ביה"ס למסחר והיא עברה ללמוד שם וסיימה בגרות. זו היתה תקופה יפה בחייה. אימי למדה ערבית, צרפתית, עברית, הנהלת חשבונות, מתמטיקה ועוד. מתמטיקה לימדה אותה ד"ר אמירה (בעלה היה פרופ' באוניברסיטה העברית) והיא שהמליצה לבעלה לתת לאימי מלגה מטעם האוניברסיטה ללמוד מתמטיקה באוניברסיטה. אימי לא ניצלה את המלגה. היא חשבה שהיא חיבת לעבוד ולעזור לפרנסת המשפחה. היתה אפילו בעיה להשיג ½ גרוש הוצאות נסיעה להר הצופים. לו היתה בעלת אמביציה היתה נוסעת לאמריקה.

במחשבה שנייה, טחנת הקמח (מול ביה"ס) הייתה שייכת לא לשלימה זלמן אלא לאברהם דוד אביה של יהודית ואחרי שהעסקים בטחנה לא הצליחו בידיו נסע אברהם דוד למצוא פרנסתו באמריקה. למוטקע וליהודית נולדו בעיקר בנות. הבן הבכור (שנולד לפני פנינה) נפטר בינקותו. כשדוב נולד היתה השמחה גדולה. אימי הייתה אז בת 6-7. יהודית שכבה ב"היימל בט" מיטה גבוהה עם כילה. דוב נולד אחרי שלוש בנות. הילד שכב במיטה על יד אימו. על ידו "חמסה" להגנה מפני עין רעה. ויום יום היתה מגיעה כתת ילדים מן החדר לומר תפילה לשלום היולדת והרך הנולד. והיו מכבדים את הילדים בתורמוס. אימי אהבה את

הביקורים אצל סבתא רבקה"ה האימא של יהודית שגרו בשכונת אבן יהושע (ע"י בית הבריאות שטראוס). רחוב שטראוס היום היה אז שדה מלא פרחים ואימי אהבה לשחק שם. בשביל ילידת העיר העתיקה הצפופה הייתה "היציאה לטבע" חווייתית מאוד.

לדוד ירושלמי (הפסל) היתה חנות רהיטים במחנה יהודה על יד בית המלאכה שפתח אבא שלי (אביגדור). דוד התיידד עם אביגדור ועלה על דעתו לשדך לו את אסתר. הוא החליט ששניהם נמוכים ומבחינות נוספות הם גם מתאימים. אימי באותה תקופה היתה פעילה בהגנה (פסח 1936). היה אז מתח עם הערבים. אבא היה מגיע לבית הוריה של אסתר (לעיתים קרובות לא הייתה בבית), והפך להיות בן בית והתיידד עם מוטקע מאוד. הנקודה של אימי בהגנה הייתה ברחוב החבצלת- היכן שנמצאת המערכת של Jerusalem Post. הבית היה שייך לגיסו של שמעוני (שמעוני היה חבר ושותף של אביגדור בבית המלאכה) שמעוני מסר לאביגדור היכן אסתר נמצאת ואז הוא היה מגיע לעמדת ההגנה ברחוב החבצלת ערב ערב. יום אחד אסתר ואביגדור הלכו לטייל ואביגדור דיבר על כסף שהובטח לו אם יתחתנו (ירושלמי סיפר לו שיש לאסתר סבא עשיר באמריקה). אז אימי הסבירה לו שהסבא אינו עשיר ולא יוכל לקבל שום נדוניה. האם אביגדור מצא חן בעיניך? אסתר: אם היה במאה אחוז מוצא חן בעיני מדוע היה אבא שלי צריך לשכנע אותי שזה שידוך טוב בשבילי?...

אביגדור שרף - בעלה של אסתר

מוטקע מאוד אהב את אביגדור, אבל יהודית היו תקופות שמאוד כעסה עליו. אלקה אשתו של חיים אמרה על אביגדור – הוא בחור כל כך יפה. אימי לא ראתה שאבי יפה. אבא שר יפה ואימי אהבה זאת. כן היה חברותי מאוד. יהודית כעסה על אביגדור מפני שדוב עבד עם אביגדור בבית המלאכה והם לא הסתדרו ביניהם. היו ביניהם הרבה מריבות. דוב היה עדין ורגיש מאוד וחש שאביגדור מקפח אותו. יום אחד לפני כ-10 שנים ברנדייס (השותף של אביגדור בבית המלאכה) פגש את אימי במרכז העיר והתחיל לשפוך את ליבו בפניה. אמר שלולא אביגדור היה קטנוני אז ברנדייס לא היה מפרק את השותפות בבית המלאכה ולא היה הופך להיות שכיר. הוא שפך על אביגדור קיטון של האשמות – קטנוניות, עקשנות שבגללן היה צריך לפרק את השותפות. (מכאן אימי מקישה לגבי היחסים בין אביגדור לדוב). ברנדייס רצה להשקיע ורצה לפתח – אביגדור סרב ועמד על קטנות. מאז השיחה לאימי הייתה יותר מודעות על החסרונות של אביגדור. אימי תמיד הייתה עסוקה מאוד בעבודה בחוץ ובבית, ולא היתה כל כך מודעת למה שקורה בבית המלאכה. (לי זכור בערב שבת אחד שדוב ואביגדור רבו עד כדי מכות והיה צריך להפריד ביניהם). אני זוכרת עד כמה נבהלתי, עד כדי דמעות. כילדה כשראיתי את אבי ואת דודי דוב מתאבקים ביניהם על רצפת החדר ובכוח בני המשפחה מפרידים ביניהם. אני זוכרת איך שדוב ניסה להרגיע אותי אחר כך והגיש לי מרק עוף.

החתונה של אסתר ואביגדור נערכה 3-4 חודשים לאחר הכרותם בזמן עוצר. הרב היה אוורבוך ממקור ברוך – אצלו בחצר (או בחצר בית הכנסת), העמידו את החופה ביום שישי אחה"צ ערב שבת נחמו. אימי הלכה לקנות שמלת חופה ולא מצאה שמלה לבנה מתאימה. קנתה לבסוף שמלה ורודה. בחתונה השתתפו רק בני משפחה קרובים. באותו שבוע כשהכינו וניקו את הבית לקראת החתונה והוציאו את כלי המיטה, התחיל לרדת לפתע גשם והיה צריך למהר ולהכניס את כלי המיטה – דבר נדיר בקיץ.

זמירה שהייתה חברה טובה של אימי גרה ברחוב צפניה. ובגג היה חדר להשכרה. הורי שכרו שם על הגג חדר עם מטבחון קטן. דוד ירושלמי עשה עבורם רהיטים הגג דלף ובחורף המים חדרו. הוריי גרו שם רק תקופה קצרה. כשאימי נכנסה להריון והתקרבו ימי הלידה (שלי), עברו הורי לגור עם סבי וסבתי כדי שאימי תוכל להמשיך לעבוד וסבתא תטפל בי. שמעוני (החבר של אביגדור) ואביגדור שרו מאוד יפה והיו מרבים לשיר ביחד בערבים.

כילדה אימי חלתה בדיפטריה, מצבה היה קשה – עמדו לפתוח לה את צינור הנשימה על מנת שלא תיחנק וברגע האחרון נמנע הניתוח. מאז יהודית מאוד פינקה את אסתר. ספונז'ה – למשל – לא נתנה לה לעשות. והאחיות מאוד קנאו בה (המיוחסת). יהודית מאוד רצתה שאימי תלמד ותתקדם. אימי עזרה בעיקר בתיקונים. תפירה, כתיבת מכתבים לבני המשפחה בארה"ב. גם עזרה בכתיבת מכתבים לשכנות בעיקר לאחת השכנות ששמה כשם אימה – יהודית לוי – אימי הייתה כותבת לה את המכתבים והיא אז רק בת 12-13. אימי עזרה גם בבית המרקחת. עבדה אז בבית המרקחת רוקחת – רבקה ברמן – והייתה לה חברה – מליץ,

גם כן רוקחת (שתיהן מרוסיה). מליץ עבדה כרוקחת בבי"ח ביקור חולים בעיר העתיקה. הן היו מדברות רוסית ביניהן. אימי מצטערת שלא למדה אז רוסית.

זילבר היה סוכן של משחות שיניים וראה את הבנות של מוטקע בבית המרקחת – הוא היה חשוך ילדים וביקש לקחת את הבנות לתל אביב לבילוי. מוטקע בשום אופן לא הסכים מתוך דאגה לילדות, מפני שטען שהוא לא מכיר טוב את האנשים ואינו יכול להפקיר את בנותיו בידי אנשים שאינו מכיר. הייתה ליהודית קרובת משפחה בתל-אביב, פרידה - ואליה אימי עם עוד אחות נסעה. הם התארחו שם וגם עזרו לה בניקוי הבית. (ילדות למופת!). היו קשרי משפחה מאוד טובים עם אלקה אשתו של חיים גרפינקל. לאמי היה אפצעס באוזן והיא הלכה לרחוב הנביאים לד"ר זלצברגר יחד עם אלקה. אנשים חשבו שאסתר היא הבת של אלקה. אלקה היתה יפה מאוד ואימי ראתה זאת כקומפלימנט. באחת השבתות המשפחה הלכה לאלקה דרך מגרש הרוסים עם "קוגלים" (עדיין חמים), חנוכה, ירד שלג, הם הגיעו עם האוכל לחגוג את הולדת רחל (גרפינקל, נאור). היו קשרי משפחה מאוד חמים וקרובים עם חיים ואלקה גרפינקל.

אז קודם ת'חולצה שלך...

מוטקה אפטיקור מבית ישראל נחשב לטוב שבחוכשים. בעצם, לטוב שבדופאים. הוא טעה לעתים נדירות בלבד. כאשר הגיע אליו אדם עם חום גבוה, היה מוטקה מאבחן את המחלה לפי מסכת השאלות ששאל. "כשאתה שוכב בלי שמיכה, קר לך?" היה מוטקה שואל. החולה היה משיב בחיוב ומוטקה היה מעווה את פניו וחושב. "וכשאתה מתכסה מעל לראש, מעשה לך יותר חם?" היה מוסיף ושואל. טוב השיב החולה בחיוב. "ויש לך צמרמורות והעצמות כואבות?" הוסיף ושאל. החולה נהגן בראשו. "זו זה...?" היה מוטקה מפטיר בשמחה, "אנחנו יודעים מה יש לך..." אחר כך היה רוקח את תרופותיו וזה תמיד עבד.

פעם הגיעה אליו אישה עם שיעול חזק וכאבים בחזה. "תורידו ת'חולצה", ביקש מוטקה. "מה, השתגעו?" שאלה האישה בתדהמה, "שאני אתפשט לידך?" "גברת, אם לא תתפשטי לא אוכל לבדוק אותך", השיב מוטקה. "לנו בעלי לא הורדתי את החולצה..." גמגמה האישה. "אז פה תורידו", השיב מוטקה בהחלטיות. "או תוריד אתה קודם..." אמרה האישה. פוטקה הבין, שעד שהוא לא יוריד את החולצה, גם היא לא תוריד. מה לא עושה חובש מסור שכמעטו הוריד את החולצה. גם האישה הורידה את חולצתה. מוטקה קירב את השרופקה שלו, את הסטטוסקופ, לחזה של האישה והאזין. "אורי שהאישה השתעלה נשממה עמוק, אמר מוטקה: "אפס... זה לא נראה לי כל כך טוב". "אויש! לחשוב שאתה מציאה..." השיבה האישה בכעס ולבשה את חולצתה...

«סנטוריום עין גדי» – ריחיים שטין
תל-אביב רחוב מאיה 19-12 • ת.ד. 284 • טלפון 228

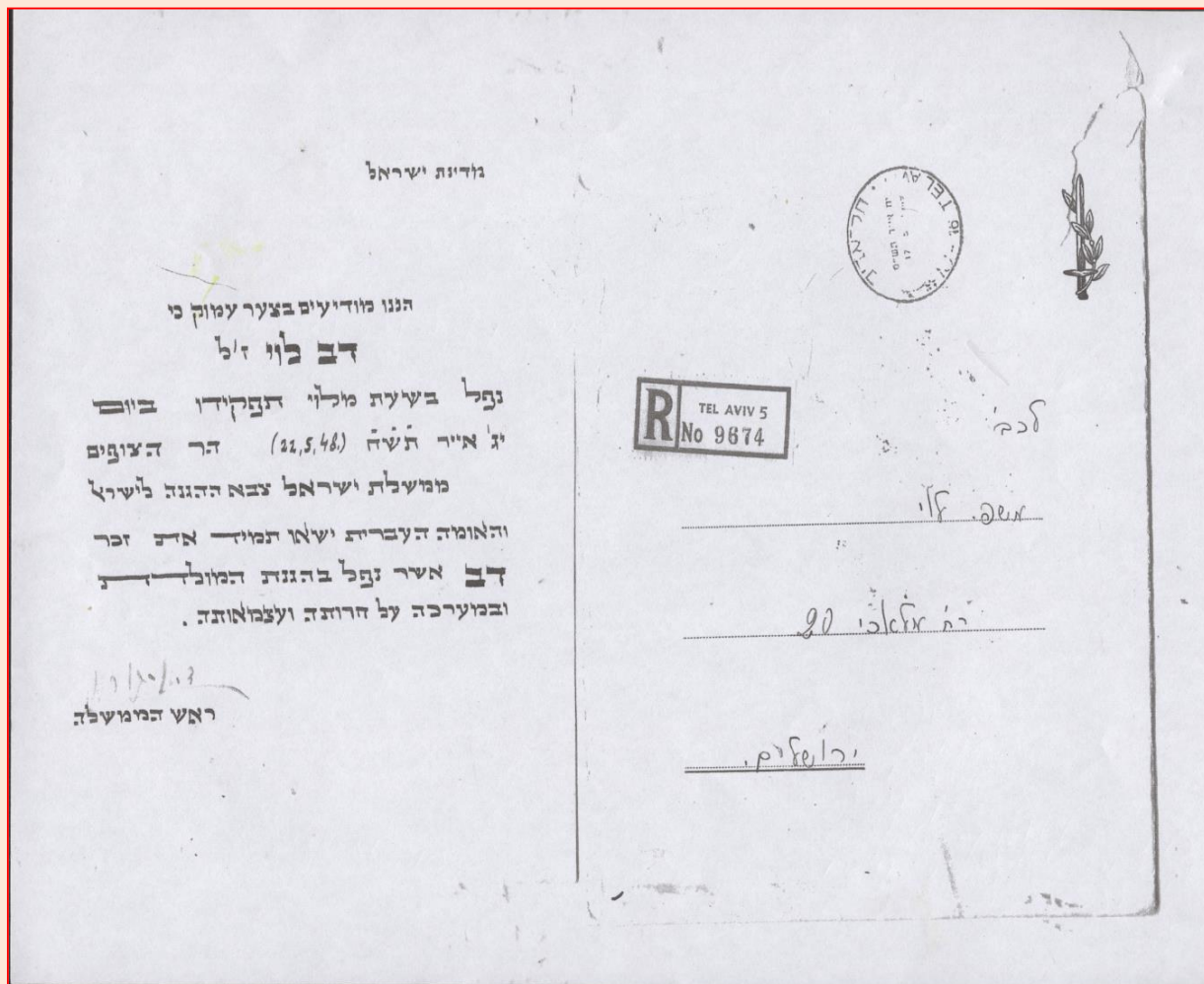
המכון הגדול בארץ
החליפות טיחות לריות, פולחן נשים, חיריות, פולחן כליות, אסלחן ילדים

דיאגנוסטיקה ע"י קרני נקטון בסנטוריום גופא
סכון גדול לרפוי חסמלי ולהידרותרפיה

פרפין חם נגד רגלים שמנות ושומן כללי

סיפור הומוריסטי על מוטקה לוי מתוך "מסיפורי הפרלמנט הירושלמי" של שוקי בן עמי. החולה אינה מסכימה לפשוט את חולצתה לשם הבדיקה ומתנה זאת בכך שגם מוטקה יפשוט את חולצתו. וכשמוטקה מודיע אחרי הבדיקה ש"זה לא נראה כל כך טוב" היא עונה לו בכעס "אפשר לחשוב שאתה מציאה"

ההודעה שנשלחה למשפחה על נפילתו של דב בהר-הצופים

בחתימתו של ראש הממשלה דוד בן גוריון.

נפל ב-22.5.48

היה זה בסוף החרף של שנת 1948, עם הפנוי הכללי של הר-הצופים שקדמה לו שואת שיך-ג'רן, הישוב כלו נהפך לצבא, עמד על נפשו והצליח המות במשך שבועות ארוכים.

בין קומץ אנשי הרסה, אשר תפקידם להגן על הר-הצופים, לשמור על בי"ה ולטפל במספר החולים המעט אשר נשארו בהר היה דב בתור אחראי על הכללים של בי"ה - מי לא שני תפקידים גם יחד, נשא באחריות ודאגה לרכו המוסד ומילא את חובתו כחייל. אלינו - אל היהירה הרפואית התחבר פירי, לנולדירה נוחה, לבידור מעטולכל מיני דברים קטנים וגדולים. הטיב היה על כלם, צנוע, שופע טוב לב ומסירות. עיקר דאגתו היתה לזולת, וכזה מצא את ספרו.

יום סתו של דב תרות היטיב בזכרון כל אלה, אשר עברו את ימי המסור בהר הצופים. היתה זו שבת 22.5, היום הקסלני ביותר בתקופה זו, זכור לי היטיב, איך נפרדנו מכל חבר, היוצא לעמדה, איך הצצנו כחרדה בשערן, האם הגיעה שעת חילוף המשמרות ונזכרה לראות אותו חוזר שלם-וכך חוזר אליה. דב נמצא ~~א~~ אותו בקר בעמדה הקדמית והמסוכנת ביותר, כאשר המטה סנקים התקרבו למרחק 100 מטר מעמדתו, אז עשה מעשה. נתגלה לעיני האויב, כדי להטיל בקבוק מולוטוב לעבר הסנקים המתקרבים. וכו' ברגע נפגע קשה. הובא לתחנת עזרה ראשונה בהכרה מלאה ואם כי חלש היה מאד - התעניין כל הזמן במצב בהזית. לא היה גבול לשמחתו כאשר ספרנו לו שאכן אחד הסנקים נפגע ויתרם נסו.

לא שכה להפקיד בידי את מפתחות המחסן - מטר פרטים שונים בקשר לעבודת נשא בעול עד הרגע האחרון ממש. דב מת כחיל על משמרתו ובנפשו אמונה סהורה שכדאי היה להלחם. ובלבנו ר עמוק על שלא זכה דב לראות בנצחוננו. שגזר עלינו לפנות במהירותו צעיר לא תקוות לעתיד.

לא לשוא היה קרבנו של דב.

סלים 3.1.1951

סיפור נפילתו של דב בהר הצופים 1948 - נכתב על ידי עד ראייה

מעל פטגת הר-הצופים - שלום
לך ירושלים...

החלק האמיתי קצור = "צב ציורי"
הצב של סמטא פנינה

(א. המחירי)

את מוטקה אפתיקור אתם מכירים? איזו שאלה? מי בירושלים אינו יודע
את האיש הזה? אי הנער, אי האשה ואי הזקן בסימטאות ירושלים של היישוב הישן
שלא נעדרו על ידו?

הרי הוא-הוא שהיה לפני השישים שנה בעל בית-המטבח ההיסטורי ברובע היה
הודי שבניר הקתיקה והרי הוא-הוא האיש שהציל עשרות ומאות נפשות ממחלות
קטות ומפגעים רעים.

ילד כי נפל למשכב - מוטקה נזעק להצילו.

זקן כי נסתיידו עורקיו... מוטקה נקרא לרפאו.

אשה כי נפלה ברחוב... מוטקה נדרש לעזרה. ותמיד נחזות היום ונחש

שנת הלילה- היא בא והגיש את עזרה שלא על מנת לקבל פרס.

אשה שבעלה בגד בה - אל מוטקה נוסאת דוליה; בפניו שופכת מרי שיחה.

אשה שנתאלמנה - ממנו באה לבקש עצה ותושייה. כל איש מר-נפש

נוצא תמיד את דרכו אל מוטקה על מנת לבקש ממנו סעד ועידוד. יתירה מזו:

אין מוטקה מחכה ל"אורחים" אלה, תכופות הוא מחפש אחריהם על מנת

עורר אותם ולהגיש להם עזרה. מספחה עניה, מדובת ילדים, כי תיזקק לכבוד

הם - מוטקה ידאג לה. אשה יולדת חסרת אמצעים כי תבקש כוס חלב - מוטקה

גיש לה. ומעל לכל: אם יפול אחר עני - איש, אשה וילד, למשכב- מוטקה

בוא ויגיש להם עזרה, ואף את התרופה יביא אל הבית בלי תמורה.

ועל כן כאשר עובד מוטקה אומנם יתקן

שחרי כידוע אין התפוח נופל הרחק מן העץ.....
 כאב כבד שניהם היו ראשונים לדאגת ולהגשת עזרה לזולת. כאב כבד
 שניהם התעלמו מן ה"אני" שלהם זוהי תכונה משפחתית. ואמנם דוב השליך לא
 אחת את עצמו אל מול לועי התותחים של האויב ותחת סדר אש הלך והציל חברים
 ואת עיר מולדתו ירושלים. מעולם לא חיכה שאחרים ילכו לפניו, הוא הלך
 תמיד ראשון. אינני יודע אם פחד או לא, אך באהבתו את העיר ואת המולדת
 התנור על הפחד ונרשו. והוא עמד בגבורה לא קק נגד האויב הערבי, איש
 הסדרו הפראי, אלא גם נגד היילי וטורי "הוד מלכותו", וזכורה התנהגותו
 האמיצה של דוב או כפי שקראו אותו חבריו "דובלח" בשירה שעלתה להר הצופים
 ועוכנה על ידי הבריטים.....
 "ראשונים תמיד אנחנו" - כך שרי ב אנסי הפלס"ח הוא לא היה איש
 פלס"ח, הוא היה איש הנגה אמנם מן הותיקים, אך בכל זאת אלמוני אך תמיד
 קיים את דבר שירה הזאת: "ראשונים תמיד אנחנו", ואכן, הוא הראשון שעמד
 כנגד שריוני האויב בשערי הר הצופים. הוא הראשון שעצר את האויב לחזור
 אל היכלי הסדע שלנו הוא הראשון שנפל על הר הצופים. ראשון לעזרה,
 ראשון להצלה וראשון לקרבן.....
 הוא נקבר בהם עד היום הוא טמון שם, לא הביאוהו עדיין לקבורה
 יחד עם חבריו בבית הקברות הצבאי..... הוא אהב את ההר ובודאי שרצונו הוא
 זה לנוח על מטכבו בבית הנצח שלו שם.
 כשלוש שנים עברו מאותו יום בו נפל, ועדין מחדד באוזנינו קולו הרם:
 "פעל פסגת הר הצופים, שלום לך ירושלים".....
 שלום לעפרך דוב!

לוי יצחק.

**לוי יצחק הירושלמי מספיד את דב שהקריב עצמו ומשבח במקביל את מוטקה על
 מסירותו והקרבתו, ממנו לקח דב את תכונותיו - מדגיש הכותב.**

לוי יצחק הירושלמי נולד בירושלים, דור שביעי בארץ ישראל, לאביו הרב יעקב לייב לוי ולאמו
 שיינה לבית הורוביץ, נכדו של ראש ישיבת מאה שערים ורב שכונת מאה שערים ומראשי
 המזרחי בארץ. אבותיו, היו מראשי היישוב היהודי בעיר. הוא גדל בשכונה החרדית מאה
 שערים, כשהייתה באופי דתי לאומי. סבו, רב השכונה וראש הישיבה המרכזית בה, הסמיכו

לרבנות. אך כעבור זמן יצא בשאלה ועזב את החברה החרדית. בתחילה הצטרף לתנועת ברית החשמונאים הקשורה לבית"ר, ואחר כך להנוער העובד ולארגון "ההגנה".

בשירותו במלחמת העצמאות כתב ב"דבר ירושלים". בשנת 1950 החל לכתוב בעיתון "הדור", וכיהן כמזכיר מערכת העיתון. בשלב מאוחר יותר נהיה דובר מפא"י. ב-1956 שימש כמזכירו של פנחס לבון בעת שהלה כיהן כמזכ"ל ההסתדרות, היה עורך הדו-שבועון "מן היסוד". בשנות השישים הצטרף לעיתון "מעריב", ובו כתב מאות מאמרים במשך שנים רבות. בשנת 1985 מונה לסגן עורך "מעריב", תפקיד שבו כיהן עד לשנת 1991.

**דב-בנם היחיד של מוטקה ויהודית שנהרג על הר- הצופים במלחמת השחרור.
כאשר שמע מוטקה על מותו אמר: "עכשיו ירושלים שלי היא, קניתיה בדם."
דב נקרא על שם סבו - אביו של מוטקה-יששכר בער**

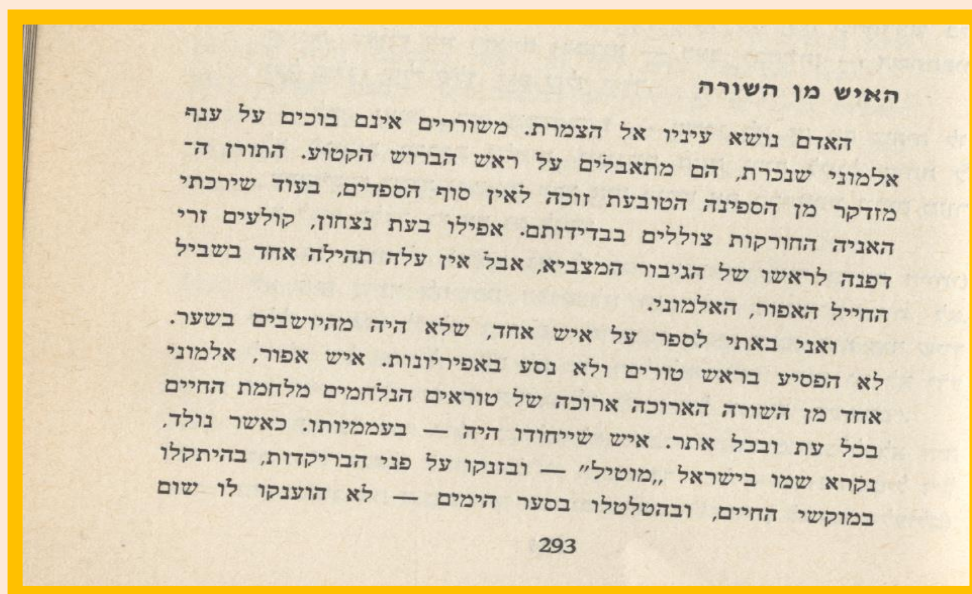
מתוך עיתון "המודיע"

כתבתו של א. מרגלית

כ' חשוון תשי"ט

הודפס בספרו של אהרון כהנא - בעלה של הבת מרים -

"בדור של תמורות-זיכרונות ולקחים-1978"

אותות נצחון ולא עליה בדרגה — שום תואר, שלא לומר „דוקטור“, אפילו לא „מר“, אפילו לא „ר“, ולא „אדון“ — רק המקצוע הואיל לתת יד לשמו ולעבור איתו כברת דרך בת שבעים שנה. וכך הלכו שלובים תמיד: האיש עם המקצוע, ובמותו בכתה העיר: מוטיל אפטייקער — אינגו!

אף כי הוא היה אחד, אלמוני-פלמוני שבשורה, איש בקאסקט אפרפר ועיניים טובות; אחד, „מוטקה“ שיגתי מבין רבבות, שמקדים בשלום כל אדם ואפילו ילד — בכל זאת כאשר על כתלי שכונתנו נמתח לפתע פס שחור למסגרת, ובתוכה היה כתוב בלאקוניות עגומה, כי מוטיל אינגו — כאילו נחתה עננה מן השחקים על כל פרצוף. וידיים — מגוידות וילדותיות, רפות ומוצקות, נצמדו להחיים בהלם. השורה הארוכה, העייפה, האפורה, הצועדת במסלול החיים, כאילו נעמדה רגע מלכת: כי נפקד ממנה אחד ומיוחד.

אמור אמרתי קודם כי היו לו עיניים טובות. „טובות“ — במובן העממי של המלה. הן היו בבואה נאמנה לכל מה שהתרחש בלב פנימה. באורן היו רחמים ובמבטן — כאב, ובחזותן — השתתפות, וכל כולן: שלי שלך, וגם שלך שלך.

למה נאמר „בית מרקחת“? — שהרי לא זה מה שהיה לו: לא מגירות ושפעת דלתות, ווגוגיות הזזה וריח ליול. היתה לו „אפטייקה“ ישנה וחמימה, ובה היה בוחש את תרופותיו ויוצק מזור, לא לגוף בלבד, כי אם גם לנפש.

כי „מוטיל“ (נקרא נא לו כפי שקראוהו עוד בחיים חיותו) לא היה שייך לתקופת הפניצילין והתרופות האנטי-ביוטיות. לא. הללו כשיצאו לעולם, כבר פגשוהו דועך. בסוף דרכו. הוא היה שייך לעולם של אתמול, שאם לא נתן רגל לאורמיציו, הנה גם לא ידע את המימן הקטלני. זה היה עולם פשוט של אנשים „פשוטים“.

ב„אפטייקה“ שלו, מעולם לא ספסרו במחירים. בכלל לא היה שם מחיר קבוע. אתה יכול — תן! אינך יכול — קח! ומוטיל ז"ל היה מגניב את ה„פרושיק“ (משום ש„אבקה“ עדיין לא באה לעולם)

לכיס האחורי שלך, והיה מתפנה לדבר עימך על הכל, ורק לא על זה.

ובכלל, הוא היה כזאת כתובת פשוטה ורגילה לחלונות הגמוכים, שאף פעם לא הכויבה. אל הבית הקטן והנקי נהרו לא רק נצרכי עלוקות, מי שהסמיק לו גרונו ונתמגלו „שקדיו“ או שנחלשו שריריו — הוא משח וחבש ועשה רפואתו „פלתר“ — אך לא חלילה פלסטר, כי גם מי שנתחלה לא עליכם במכת הדחקות והיה זקוק לאיזו רפואה של חמש לירות (הון — בימים ההם) ומי שחדיק העוני חדר לכיסו, אליו באו. ואף שלא תמיד היתה הפרוטה מצויה גם בכיסו שלו, הגה לא משך מעולם בכתפיו והיה גותן את החמש לירות. וצוררן בדברי נחמה, ומלוון בטפחות על השכמ, לאמור „היה טוב“.

אפס, מוטיל נעשה קשה כצור, כשבאו להחזיר לו את החמש לירות הללו. פתאום היה מתכסה שריון זעם, והיה משכנע את המחזיר, שיוציא נא מראשו את השטות הזו. מוטיל אינו מקבל ב"חורה סכום שהלווה, כל עוד ה„נתונים הפיננסיים“ של אותו לוהה אינם מרשים החזרת חובות.

והוא המשביר לחם לכל מך ועני בשכונה, והוא הרב עם האופים שיפרישו מכיכרותיהם הרבות כיכר נוספת לצדקה, והוא ככל אשר נחבא אל הכלים, כך היו גלויים ופעורים לפניו הלבבות על כל פצעייהם. הוא היה רופא להם, ולא רק באספרינים ובפלגנים, כי עם המוני סממני רוח, שטוב ליבו היה זורה אותם אל — גביעי התקווה.

שעון על מקלו, מרחם בוודאי גם על ריצפת האספלט שלא יכאיבו לה סוליות מסומרות, היה מהלך ברחובות שכונתנו בנעלי גומי, שופע חיוכים ומעניק לו לכל עובר: „מה שלומך, ילדי היקר“.

אם היה לו זכרון טוב? — אפשר שכן ואפשר שלא. תאמרו: והרי היה זוכר בדיוק ותמיד שפלוני זקוק לזריקה ויש להשיגה לו בכל מחיר, ואלמוני היה דחוק מלפני שנה, ויש להתחקות על מצבו אך — לא. זכירה כזו אינה תלויה בזכרון מצוין. כי את כל אלה זכר הלב, וזכרונות אלה היו עצם מעצמותיו, מזון לנשמתו, וכשם

פרקי אסיף

שבעל הזכרון החלש ביותר איננו שוכח לאכול — כך אינו שוכח מוטיל אפטייקער את האדם — בעוניו, ברישו ובסבלו. הוא הוכיח זאת במעשים אין ספור. בשבעים שנה, שלא היה בהם יום אחד נעור ממצוה, בשבעים שנה, שנתן אותן קודש — לאחרים, ולו לעצמו לא הותיר מאומה. הוא לא טיפס אל שלבי הסולם העליונים, כי טוב היה לו למטה, בשלב הנמור, יחד עם ההמונות שלו. „מוטיל“ נולד — „מוטיל“ — מת. וכך, כמדומה היה נוח לו. הוא לא נטל מאומה ממשגש התהילה. תמיד בחליפה אפורה ובנעלי-חשאי, נחבא אל הכלים. מעורב בהמון — ובכל זאת יוצא דופן. כאשר אותו נחש-מסגרת שחור טיפס על כותלי השכונה ופרש נייר — מודעת אבל, שסיפרה בפשטות כי „מוטיל אפטייקער“ (ממש כך) נתבקש לישיבה של מעלה — ראית אנשים סופקים כף אל כף, שנלקח מנוף חייהם — האנושי שבאדם. (המודיע, כי חשון תשי״ט)

א. מרגלית.

מיכה אהב מאד את מוטקה ומכיוון שלא היה לו סבא רצה הוא אותו בתור סב אך מאחר וידע שהוא לא ממש סב אלא דוד של אמא -מצא לו כינוי מעניין "הדוד זיידע" דהיינו גם דוד וגם סבא.

מוטקה היה מגיע אליהם הביתה באופן קבוע כדי לבדוק אותו וכדי להשאיר בבית תרופות לחיזוק ובמיוחד שמן דגים לפני החורף.

מוטקה היה צמחוני הקפיד אפילו שלא לנעול נעלי עור ולא להשתמש בחגורות עור . הוא התהלך עם נעלי בד בלבד.

כלומר צמחוני לא רק מטעמי בריאות אלא גם מטעמים אידיאולוגיים

וזאת לאחר שהיה עד לשחיטת כבש ולסבלו.

עיתון: Heruth - תאריך: 5 ינו' 1959 עמוד

• "מוטקה אפטיקר"

דמות מן העולם שעבר

מוטקה אפטיקר זהו הכינוי בו ידוע היה בירושלים ר' מרדכי לוי משכונת בית ישראל אשר בירושלים שנפטר והלך לי עולמו ביום השבת פרשת לך לך. לא היה זה כינוי בלבד, היה זה מושג וביטוי לצד רת תיים, למסגרת תיים. ביטוי לתיים המוקד דשים לזולת, לראנה לבריאותו ושלמותו של כל אדם אשר בצלם אלוקים נברא. אגרות רבות נפוצו בירושלים על מוטקה אם תספר לילדה וסבתא לנכדתה על "מוטקה אפטיקר", אשר בעת מגישת החולירע שפרצה בירושלים בשנת 1916, שעה שרבים נמנעו מהגישה מתוך פחד לבריאותם ר' חיים היה זה "מוטקה אפטיקר" שנענה לי קריאתו של ד"ר סנדרסקי והצמיד את עצמו כולו לרשות הציבור. רץ מבית לבית, חילק מזון לכל נצרך, סייד בתים וטיפל בקבורה. אבל לא רק בשטח הרפואה הקדיש זמנו. אהבתו לארץ היתה לאין גבול וכשנאב ז'בוטינסקי הקים וארגן את ההגנה בירושלים היתה זירתו מקום מפגש ההגנה הראשון בו התכנסו מייסדי ההגנה, ומחסן הנשק הראשון של ההגנה בירושלים היה בירתו. ביטחו היתה אנושית-כללית. רבים היו הערבים שהיו בטיפולו והם כיבדוהו ואחד ביהו. וכשפרצו המהומות בשנת 1929 הנהיג דנהו הערבים על הסכנה הצפויה לחייו וביקשוהו לא לצאת לרחוב היהודי. מוטקה דחה בשאט את בקשתם באמרו להם: "אני הוא שרפאתם, לא יעזו לפגוע בי". והיה הולך לרחובות העיר ללא מורא ופחד. אך למוטקה לא ידע שהערבים העמידו לו שומרי-ראש לכל יפגע בו ערבי שאינו מכיר.

"מוטקה אפטיקר" היתה דמות מעולם שכולו טוב וטהור, עולם שבו חי האדם רק למען הטוב. לזולת ולמען אגוד מצאת ומען שים טובים לעולם שכולו טוב. ואכן, הובא ר' מרדכי לוי לקבורה כשהוא מלוחה אלפים מתושבי ירושלים אשר לא שכוהו את מסי' דותו ואהבתו בעת צרתם וחללים.

את גדלות רוחו ואהבתו העזה למולדת ראו עת נפל בנו יחידו בהגנה על הר הזופים. בנאון ובגבורה קיבל את הידיעה: "עתה ירושלים שלי — קניניה בדם", אמר כרבץ קבלו את הידיעה על גפילת בנו. שלם היה מוטקה באהבתו לזולת, באהבתו לעמו ולארצו.

"מוטקה אפטיקר" יחסר לה לירושלים, תחסר לה דמותו המזהירה. לא יראוהו עוד בסימטאותיה הצרות של בית ישראל, כשהוא עובר מבית לבית ומגיש עזרתו למי תרופה בצנצנת ולמי כיכר לחם ארוז בעתון לכל ירגישו השכנים.

אכן, אביהו שאין תמורה לה. מוטקה "התבלבל" אלינו מהדורות הקודמים כדי לי' הסיף קצה אור במחשכי החיים של דורנו.

יג"ד ד. ינובססקי

עו"ד דניאל
ינובסקי היה נשוי
לאסתר נכדתה
של אלקה .

אלקה הייתה
ודתו של מוטקה
-אחות אמו מריל-

בעת מגפת
החולירע לא
נרתע מוטקה.

מחסן הנשק
הראשון של
ההגנה היה
בדירתו .

בשנת 1929
הערבים שמו לו
שומרי-ראש.
אלפים באו
ללוייתו .

כשנהרג דוב אמר
"ירושלים שלי
היא קנייתה
בדם".

מוטקה עבר
מבית לבית כדי
לטפל בחולים.
באהבה ומסירות.

גם במלחמת
השחרור סיכן

עצמו כדי לטפל בחולים ופצועים ולחלק להם לחם.

עיתון: ??? - Davar תאריך: 26 אוק' 8

מרדכי לוי (רוקה)

מרדכי לוי (רוקה) איש ירושלים דור שלישי בה. הודע בכינוי החיבה ר' מוטיל אפטיקער, נסטר כליל שבת לאחר מחלה. בן 73. לוייתו תצא היום ב"11 מבית החולים "הדסה".

המנוח היה מיקודי ירושלים. בימי התורכים היה בית המרקחת שלו בעיר העתיקה - בית מרסא לכל חולה.

אגדות רבות נרקמו על דמותו של מוטיל אפטיקער ועל עזרתו בסחר ובי גלוי. הוא היה ממייסדי החגנה בעיר העתיקה ומלוחמיה הנאמנים של התנועה הציונית.

יהי זכרו ברוך.

תן: ??? - Heruth תאריך: 26 אוק' 1958 עמוד: 4

"מוטל אפטיקר" נפטר בירושלים

הרוקה היהודי הראשון בעיר העתיקה של ירושלים, מרדכי לוי, שהיה מוכר בכינויו "מוטל אפטיקר" נפטר אור ליום השבת בגיל 73 בבית החולים "הדסה" בירושלים לאחר מחלה ממושכת.

הידיעה על מותו נפוצה במהירות בקרב יוצאי העיר העתיקה ובני-השוב הישן בירושלים הזוכרים עדיין את בית המרקחת שהקים ברובע היהודי של העיר העתיקה ואת סיפולו בחולי העיר בתור איש הרפואה המקומל.

בימי הפרעות של 1929 היה ממיסדי ה"הגנה" היהודית בעיר העתיקה ובתחילת מלחמת השחרור שיכל את אזה מבניו על הר הצופים.

היה יליד ירושלים בדור שלישי. הלוייתו ביום א' בשעות הצהריים מבית החולים "הדסה".

הודעות בעיתונים "חרות" ו"דבר" על פטירתו

עיתון: ??? - Davar תאריך: 31 אוק' 1958 עמוד: 11

לחברים מרים ואהרן כהנא - חיפה
שולמית ואברהם כהנא - ירושלים

אתכם אנו באבלכם הכבד בסוח אביכם היקר

ר' מרדכי לוי ז"ל

משפחות: איסכרה אהרן זינגר מנדל, זילברשייד אברהם.

ליטבק אליצור, טורי יהודה, ספרן יהושע

היסח

השתתפות באבל המשפחה - שולמית ומרים הן שתיים מבנותיו של מוטקא שהיו נשואות לשני אחים

**תמונה משפחתית-טקס נשואיהם של אליעזר בנם הצעיר של אסתר ואביגדור ואשתו
לאה.**

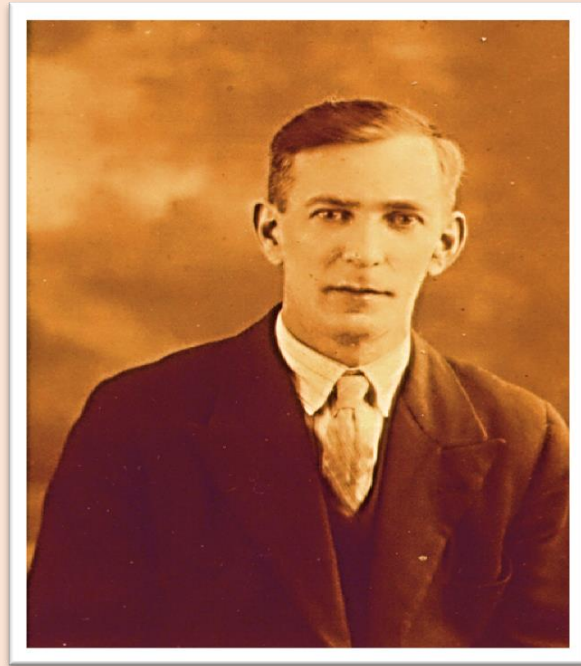
ליד אליעזר יושבות פנינה ואסתר וליד לאה –אביגדור.

**אביגדור שרף בעלה של אסתר היה מהנדס מכונות אך גם הוא לא התחמק ממחויבותו
המשפחתית לנושא הרפואי-יחד עם בנו אליעזר תכנן דלתות כפולות מיוחדות לחדר
המתים בבית החולים "הדסה" בעין כרם באופן שלא ימנע כניסה לכוהנים לבניין.**

שלמה שטמפפר

רוקח-חובש ירושלים - חדרה

בעלה של חיה אחותם הצעירה של פישקה ומוטקה

שלמה שטמפפר (1891-1947) בן אברהם נולד בירושלים
נפטר באוסטרליה - בתמונה למטה - באוסטרליה, לפני פטירתו

דודו (אחי אביו) -יהושע שטמפפר-היה אחד ממייסדיה של המושבה היהודית הראשונה בארץ ישראל, פתח -תקוה.

בגיל צעיר נשא לאישה את חיה לבית לוי-בת למשפחה ותיקה בירושלים -דור חמישי לר' גבריאל שטוקליישקובר - אשר הגיע ארצה עם ראשוני תלמידיו של הגאון מוילנה בראשית המאה ה-19.

רבים מצאצאיו של ר' גבריאל עסקו ברוקחות-בני מש' גבריאלוביץ שנקראו על שמו וכן וולוול-זאב וולף ירושלימסקי ובני אחותו של וולוול-מוטקה אפטייקר-לוי ור' פישל לוי.

שלמה שטמפפר למד הרוקחות משני גיסיו-פישל ומרדכי לוי.

קברו של שלמה רב שהיה סבו של אברהם שטמפפר אביו של שלמה.

שלמה רב היה הראשון מבני המשפחה שעלה ארצה. בשנת 1863.

יהושע שטמפפר אחיו המבוגר של אברהם עלה ארצה בגיל 16 והגיע לסבו שלמה שהתגורר עם אשתו אסתר בירושלים.

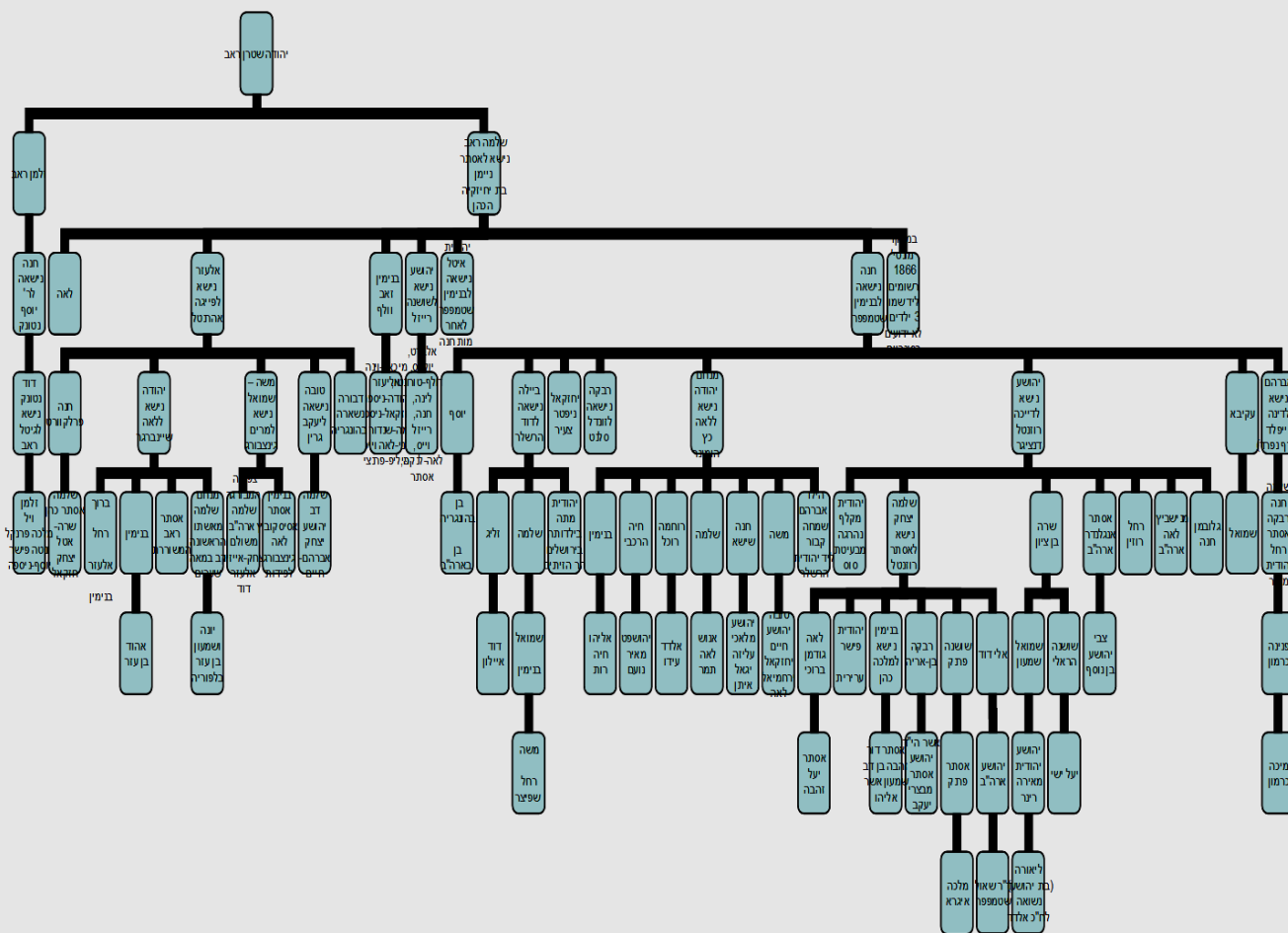
רק לאחר שעלה הגיעו לכאן גם אביו אמו החורגת שהייתה אחות אמו שנפטרה-ואחיו

(בשנת 1872).

שלמה שטמפפר ואחרים מבני משפחתו וביניהם מי שהיה ראש עיריית פתח תקוה -קרויים על שמו של שלמה רב הסבא הגדול.

שושלת ראב

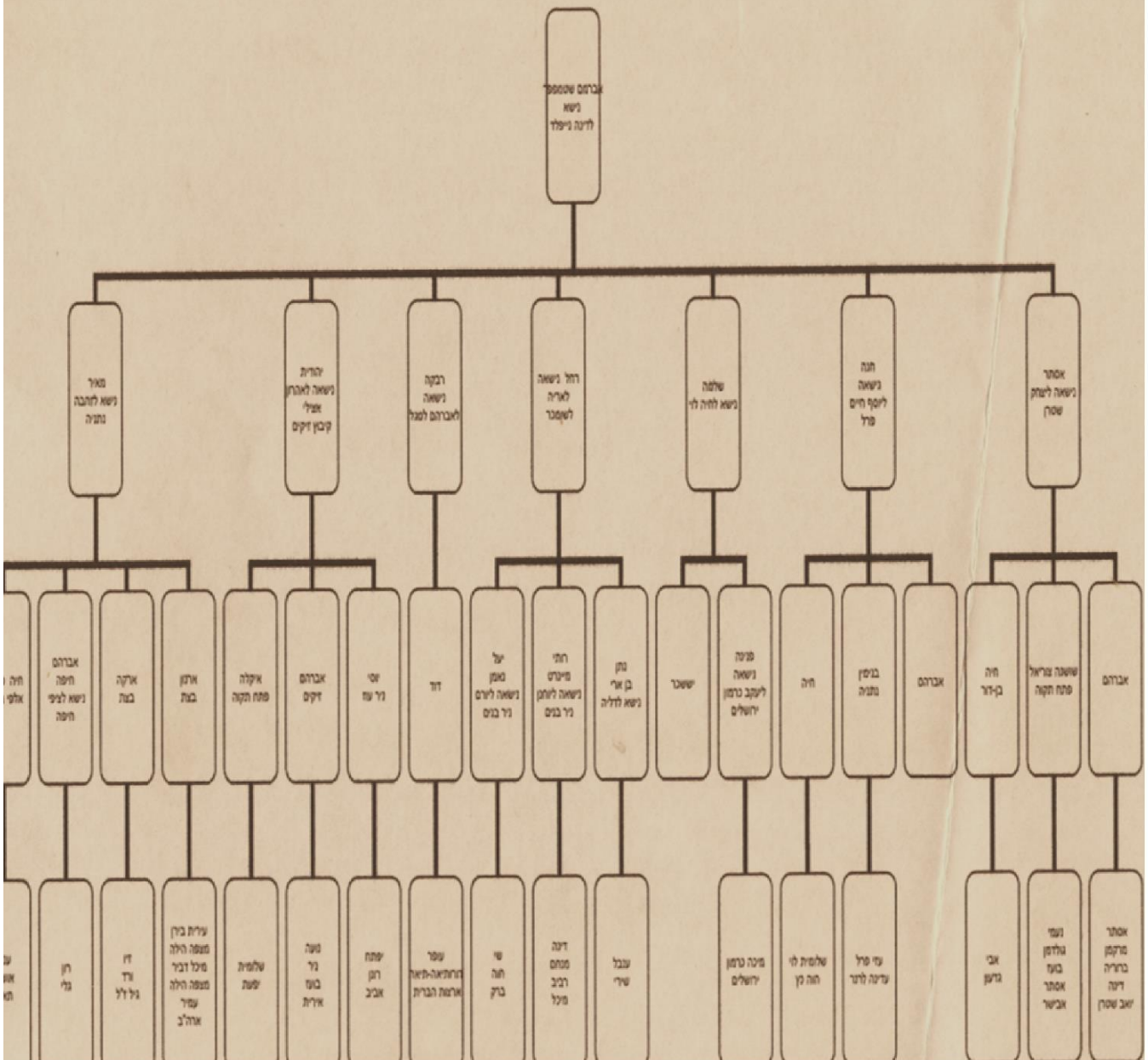
שלמה ראב הגיע ארצה עם אשתו אסתר לבית ניימן בת הרב יחזקיה הכהן בר' משה מהונגריה. והתישב ביחשלים אליו הצטרפו לאט לאט רבים מבני משפחתו. הראשון שהגיע היה נכדו יהושע שטמפפר בן בתו חנה. ואחריו ילדים ונכדים נוספים. חלק מצאצאין הגרו לארצות אחרות או ניספו בשואה שלמה ראב ואשתו-קבורים בהר הזיתים

שושלת חלקית של משפחות ראב ושטמפפר.

חלק מילדיו ונכדיו של שלמה ראב נשארו בהונגריה חלקם נספו בשואה ואחרים עלו ארצה לאחר הקמת המדינה. אברהם שטמפפר אביו של הרוקח שלמה, היה נכדו של שלמה ראב.

צאצאי אברהם שטמפפר ודינה ניפלד

בנימין שטמפפר אביו של אברהם – אשתו השניה יטול לבית ראב (שהייתה אחותה של חנה, אמם של הילדים שנפטרה) עם כמה מילדיהם – מצטלמים בוונה לפני העליה לארץ- ישראל בשנת 1872 .

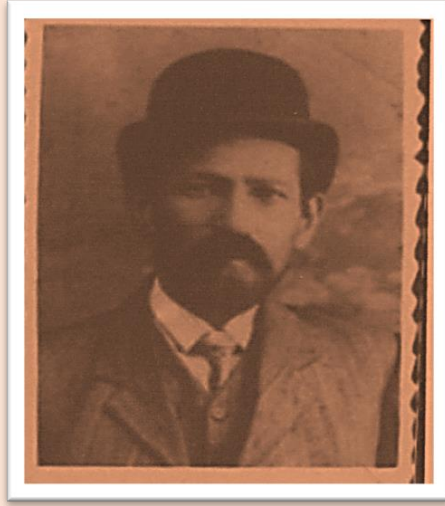
מתמונה זו נגזרו התמונות ששמשו למסמכי הנסיעה שלהם.

בתחתית התמונה רשם בנימין "למזכרת עולם משפחת הר"ר בנימין שטמפפר"

אברהם הוא ככל הנראה הילד הקטן היושב לרגלי אביו.

הילד הקטן יותר הוא ככל הנראה הבן הצעיר, עקיבא, הנשען על אחיו מנחם יהודה שטמפפר שהיה מראשוני הבונים בפתח-תקווה (לימים-סבו של האלוף יהושפט הרכבי) .

יהושע היה בעת צילום התמונה בארץ- ישראל.

אברהם שטמפפר אביו של שלמה.

אברהם היה פועל דפוס בירושלים עבד משך שנים בבית הדפוס של לונץ,

כיאה לבני משפחת שטמפפר שפרצו את החומות והשתלבו בסביבה חקלאית-מצא שלמה עבודה בשנת 1920-כרוקח-חובש במושבה חדרה

את מקצוע הרוקחות למד משני גיסיו: פישל ומרדכי לוי.

שם, בחדרה, "אכולת הקדחת" עמד לשרות הקהל החדרתי והסביבה.

הוא הגיש עזרה רפואית בלי יוצא מן הכלל ובלי הבדל דת וקהילה, בשעות היום והלילה, בשבתות ובחגים במענה לבני הישוב היהודי וכן לערבים שהועסקו אצל היהודים.

הוא הכין תרופות גם לתושבי קבוצות גן-שמואל, כרכור, חפצי-בה וכן ליתומי בלקינד.

העבודה כללה גם הגשת עזרה רפואית והכנת תרופות לבהמות בעת הצורך.

מיכה ראיין את פנינה סמסונוב הישישה, בת לראשוני המושבה שזכרה עדיין את הרוקח שלמה שטמפפר. ואת עבודתו לצדו של הרופא ד"ר טרבלוס.

שליטתו הטובה של הרוקח שלמה שטמפפר בשפה העברית זכורה לה גם כן.

בהיותה ילדה-שברה פנינה סמסונוב את היד ועל גבי החמור שהיה האמבולנס של אותם הימים- ואשר היה נהוג בידי ערביה-הוחשה לבית המרקחת. בבית המרקחת מתחו הרופא והרוקח את ידה.

גבס לא היה באותם הימים וכך התהלכה משך חודשים עם יד קשורה לצוואר.

פנינה זוכרת בנין קטן בן שני חדרים בו ישבו הרופא והרוקח.

יששכר ופנינה ילדיהם של שלמה שטמפפר וחיה לבית לוי אחותם של הרוקחים פישל ומוטקה לוי

**יששכר קרוי על שם אביהם של חיה, פישל ומוטל-יששכר בער.
למעשה גם פנינה קרויה על שמו פנינה=פרל=בערל התמונה צולמה בחדרה**

**בית הספר "אחד העם" בחדרה
שנחנך בשנת 1922- ילדי שלמה
שטמפפר למדו בו.**

בית המרקחת בחדרה שמש אחר כך כסניף של "קופת חולים עממית".

בבית המרקחת היו ארונות זכוכית ודלפק ארוך.

קטן, אפילו... קטן, אפילו... קטן, אפילו... קטן, אפילו... קטן, אפילו...
 קטן, אפילו... קטן, אפילו... קטן, אפילו... קטן, אפילו... קטן, אפילו...
 קטן, אפילו... קטן, אפילו... קטן, אפילו... קטן, אפילו... קטן, אפילו...
 קטן, אפילו... קטן, אפילו... קטן, אפילו... קטן, אפילו... קטן, אפילו...
 קטן, אפילו... קטן, אפילו... קטן, אפילו... קטן, אפילו... קטן, אפילו...
 קטן, אפילו... קטן, אפילו... קטן, אפילו... קטן, אפילו... קטן, אפילו...

29.9.12 אבן... 9 חודשים... EXAMINATION/DIAGNOSIS תחילת
 אבן... 9 חודשים... EXAMINATION/DIAGNOSIS תחילת
 אבן... 9 חודשים... EXAMINATION/DIAGNOSIS תחילת

29.9.12 אבן... 9 חודשים... EXAMINATION/DIAGNOSIS תחילת
 אבן... 9 חודשים... EXAMINATION/DIAGNOSIS תחילת
 אבן... 9 חודשים... EXAMINATION/DIAGNOSIS תחילת
 אבן... 9 חודשים... EXAMINATION/DIAGNOSIS תחילת

רופא המושבה חדרה- ד"ר זאב (וולף) ברין, ניהל יומן מפורט בו רשם את כל החולים שהגיעו אליו ואת הטיפול שנתן להם.

כאן-דף משנת 1912 – על מחלת אהרון פרנק שהיה אז בן תשעה חודשים ולמד אח"כ בכיתה של פנינה. אהרון פרנק היה בן אחיו (תנחום)- של הרב הראשי לירושלים צבי פסח פרנק. שתי אחיות אחרות של אביו, נקשרו בקשרי נישואין למשפחתה של פנינה מצד אמה. - האחת, (פשה) נישאה לבן משפחתנו -יצחק גבריאלוביץ. בתה של אחות אחרת (ינטה אורלנסקי) נישאה לבן משפחתנו -אליעזר דן סלונים רבים מבני משפחות אורלנסקי וסלונים נרצחו במאורעות שנת תרפ"ט בחברון. גם מצד מש' שטמפר נקשרו בקשרי נישואין קרובים עם משפחה זו

מישרד הבריאות.

⊕ כידוע, נוסדה בארצנו חברה-רופאים יהודית שמטרתה היא ביפו. החברה הזאת כסדרת ישיבות חברים בכל שני שבועות, בכל ישיבה קורא אחד החברים הרצאה ע"ד ענין חשוב בחקירת-הרפואה בארצנו, כל אחד במקצוע שלו. בישיבה שהיתה ביום החמישי האחרון היה צריך הר"ר ברין שתדור להרצות ע"ד הפלגה בארץ ישראל. לפני בואו ארצה ישראל היה הר"ר ברין במושבות הרמניות שבמזרח אפריקה. בבואו לארצנו התישב הר"ר ברין בתדרה—בקן-הקודת שבארצנו. אהרי שבתו בסיניבה זו שנה שלמה הלך הר"ר ברין להמכורג להסתלם שם במקצוע דמיונה של הקירח הבלרית בככללה: Hygien. Tropical. Institut. שם למד ארבעה חדשים על חשבין. התהנה לנסיונות בעבודת-הארבה, שימד בגמלים הא' אהרן אהרנסן בעזרת נדיבי אהינו באפריקה. בשבו לתדרה הביא אתו הר"ר ברין פעקרה (Laboratoire) קמה לתקרת סחלת הקדות.

דבר בכעי הוא אפוא, שהברת-הרופאים פנתה אל הר"ר ברין לקרוא לפניו הרצאה ע"ד כהלת הקדות והאמצעים להלהם נגדה בארצנו.

ואולם בינתיים נוסד, כידוע, ע"י הא' אהרן אהרנסון, מישרד לבריאות ע"י, התהנה לנסיונות, שרנדיב האכ-ריקני הידוע נתן שמרוים הקרוי לו בטוכים דגונים. הר"ר ברין זכנה לעמוד בראש, מישרד לבריאות, שמתרתו הראשונה והעיקרית היא ללחום נגד סחלת הקדות, זו המכה היותר גדולה של ארצנו. יבדי להסתלם עיר יותר בחקירות גשלת הר"ר ברין לרומא אל דפרי' צלי (Celli) המסחה היותר גדול לסחלת הבלרית באיטליה. הר"ר ברין יבקר את סביבות רומא דידועות מאו ומעולם לסנעעות-סלרית ושמינם יצאה הסלה סלרית, צפירוסה: אהר דע', כשום סלפנים יחמו את הכרלה הזאת לפעולה ירעה של דאוד. משם ילך הר"ר ברין לליונדפיל באנגליה אל הפרופ. דיני רוסס, המסחה האנגלי היותר גדול במקצוע זה, זה דפרופ. שעשה לו שם עולם לא יכרת במפרו הגדול ותהיב ע"ד סחלת הקדות, כיצאה ידאמצעים להלהם נגדה. אהרי קן ילך הר"ר ברין לטרמניה שוב שם לארצנו עם בני רופאים עזרים, עם כלימד בודיעת הרסכים (entomologue) ועם דיפא כהכית, הר"ר ברין יביא סאירופה את כל סכשזי דכעכדה שלו. ואו יקבע, מישרד הבריאות את סרכו בתדרה והטעל את עבירתו הפוריה לארצנו ולקבע.

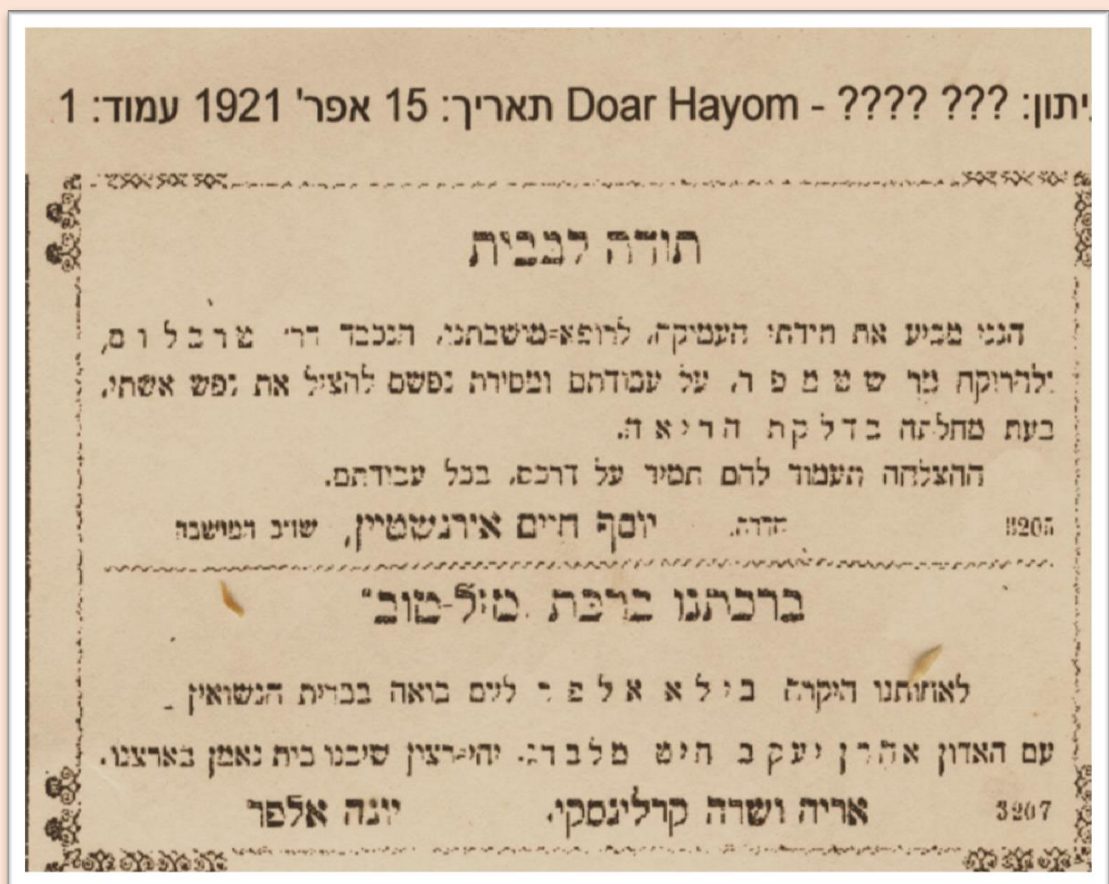
ואומנם הר"ר ברין היה רופא רציני ביותר על פי כתבה זו.

בשנים מאוחרות יותר, בהן עבד שלמה שטמפפר במושבה חל שיפור מתמשך ומשמעותי ביותר במצב הבריאות במושבה וזאת על פי כתבות שהתפרסמו בעיתונות.

ביל"ו הביא לארץ
 ודאג להם למסגרות
 שלמה שטמפר
 מילדים אילו ושלמה
 את חמת הועד.

ישראל בלקינד מייסד תנועת
 יתומים מן הפרעות באוקראינה
 חינוך בתקופה בה התגורר
 בחדרה למדו שם גם קבוצה
 טיפל בהם ללא תמורה ועורר

**תודות מיוסף חיים אורנשטיין תושב חדרה לרופא ד"ר טרבלוס ולרוקח מר שטמפר על
 מסירותם ועבודתם להציל את נפש אשתו שחלתה בדלקת הריאות- 1921**

בארכיון חדרה מצא מיכה חומר רב ומרגש הנוגע לסבו ותקופת עבודתו במושבה.

שטמפפר היה בעל ניסיון וכשרון ומסור מאד לעבודתו אך לא הייתה בידו דיפלומה ובכך לא היה שונה מרוקחים רבים אחרים באותה התקופה.

רופאי המושבה לקחו אחריות על עבודתו כפי שדרשו התקנות אך ועד - המושבה ניצל המצב כדי לפגוע בשכרו ותנאי עבודתו.

למרות שביצע מטלות שלא נדרשו ממנו לא שולם לו דבר על עבודותיו הנוספות ולהיפך-שכרו קוצץ. הוא נאלץ להגיע חולה לעבודתו, חופשות לא ניתנו לו, הדירה שהושכרה לו לא הייתה מצויידת בריהוט אלמנטרי, מצבו הכלכלי היה קשה ביותר.

במכתבים אותם כתב לוועד המושבה חדרה, ובתשובות שקיבל (המכתבים אותרו בארכיון מוזיאון הח'אן חדרה)-מתוארים תנאי העבודה הקשים.

שלמה שטמפפר, עצמו, חלה בקדחת הצהובה. מן המסמכים עולה, בנוסף, כי ועד המושבה התנגד לכך כי "יתומי בלקינד", חברי קופת החולים ו"הפועל המזרחי" – אשר לא היה באפשרותם לשלם-יקבלו תרופות בהקפה.

שלמה שטמפפר אולם על ידי הוועד שלא ימשיך לגלות רוחב לב ולספק תרופות ללא תשלום לנזקקים.

גם תושביה התימנים של שכונת "נחליאל" אשר חיו במצוקה גדולה – נדרשו על ידי ועד המושבה לעמוד בדרישת התשלומים בבואם אל בית המרקחת.

במכתב מתרפ"ג הוא טוען שהוועד אינו מוצא לנכון לשלם לו עבור מטלות נוספות שהוא מבצע ואשר חוזה ההעסקה אינו דורש ממנו לבצען למשל טיפול באנשי גן שמואל, כרכור חפצי בה ויתומי בלקינד את עבודתו הוא עשה באמונה וכלל לא עלה על דעתו שלא לטפל באנשים אלה אך איך יתכן ששכרו לא רק שלא גדל אלא מקוצץ.

ועד המושבה
חדרה
ארץ-ישראל

א"ש פ

יום 16 לחדש סיון ה'תר"פ

מנן יצו המועצה הצערה ויצו אגודת אגודת הפיקוח-אלהים וגם
אלהים המועצה ויצו לני פוסטם כי מה למעשה אפ"ל:

אז הפיקוח וגם המועצה והפיקוח האגודת-אלהים המועצה הצערה
וגם מכל אג"פ יצו כי מכל אג"פ א-
הן וגם המועצה האגודת אגודת המועצה המועצה ויצו אגודת
הפיקוח אג"פ המועצה-המועצה לני אגודת המועצה האגודת-אגודת
והפיקוח יצו ויצו וני-
על מכל המועצה לני אגודת המועצה האגודת-אגודת
ע"כ מכל המועצה וגם המועצה האגודת המועצה האגודת-אגודת
האגודת אגודת המועצה האגודת המועצה האגודת-אגודת
על המועצה וגם המועצה לני אגודת המועצה האגודת-אגודת
וגם המועצה האגודת-אגודת המועצה האגודת-אגודת
הן יצו המועצה האגודת המועצה האגודת-אגודת
מס"פ לני אגודת-
ול אגודת אגודת המועצה האגודת-אגודת
אגודת אגודת המועצה האגודת-אגודת
אגודת אגודת המועצה האגודת-אגודת

ועד המושבה
חדרה א"י

ארכיון מוזיאון "החאן", חדרה
טל. 06-322330 טלפקס, 06-345776
מס. 777777

הליקו למה למעשה אפ"ל

מקור: Committee of the Colonie Hedera, Palestine.

חוזה העבודה שנחתם בין שטמפפר וועד המושבה חדרה בשנת 1920 שטמפפר עבד במושבה במשך שש שנים.

להלן הודעות שקיבל שטמפפר מהוועד בדבר תרופות שנתן בהקפה שלמה שטמפפר שהתחנך אצל בני משפחתו – אנשי החסד מירושלים-לא יכול היה להסתגל להנחיות אלה:

תרפ"ה תרכ"ד

שלמה שטמפפר מתבקש לתאם עם הוועד קניות לבית המרקחת.

ט' חשוון תרכ"ד

מהיום והלאה אף תתן שום רכזאות באשראי לא לקופת חוץ ולא על חשבון מוסד היתומים של
מר באקניד ותמציא לנו חשבון מה שמאיץ מהם על היום לבית המרקחת.

ט"ז טבת תרפ"ד

הווצר מתלונן כי שלמה שטמפר נותן אשראי ללא אבול לקוני התרופות בבית המרקחת. הווצר אוסר לתת תרופות בהקפה מטיף את האחריות על שטמפר.

א' באב תרפ"ד

לכבוד מר שטמפר

הננו מתכבדים לבקש שלא למסור למי שהוא רפואות של וצר המושגה על חשבון משכורתך את יהיה לך דרך שלט למי שהוא על חשבון הווצר עליך לקבל פקודה מאת הווצר.

תרפ"ד-תרפ"ה

הוצר מודיע לשלמה שטמפר כי על פי ההסכם בינו לבין הדסה עליו לתת תרופות לחברי הפועל המזרחי על חשבון קופת חולים של המזרחי למשך חודש אחד. בסוף החודש עליו להמציא לווצר חשבון של כל התרופות שנלקחו חתום על ידי בא כוח הפועל המזרחי.

תרפ"ד-תרפ"ה

שלמה שטמפר מתבקש לא למכור תרופות לחיובים בכסף לבית המרקחת עד ששלמו את חובותיה.

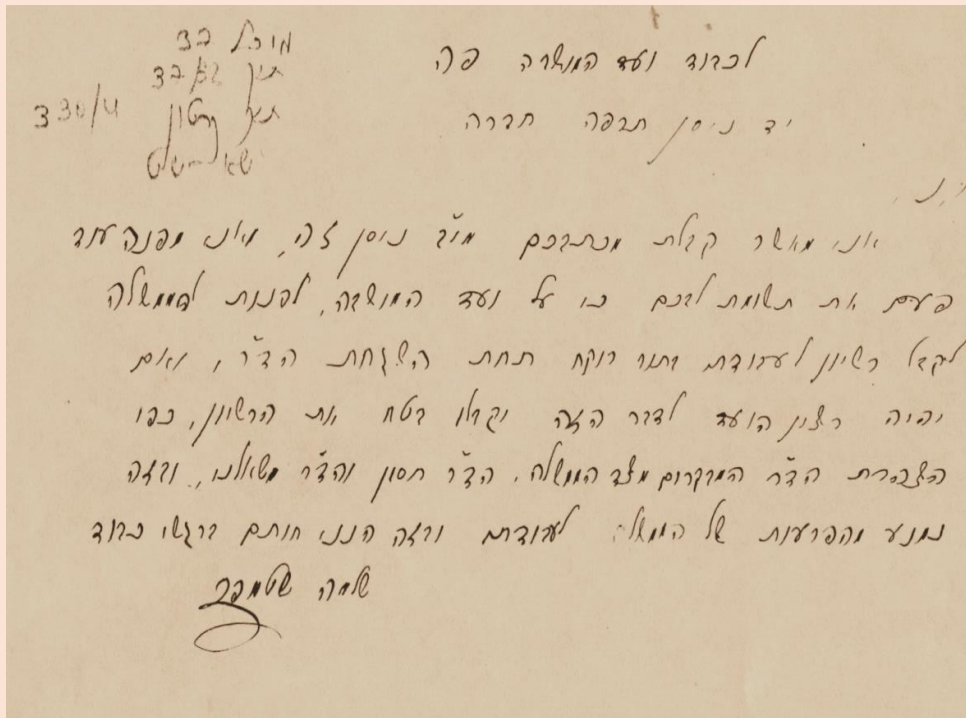
זהו השבר הגדול שהרס את המשפחה.

השלטונות דרשו תעודות ולשלמה שטמפפר לא היו.

עבודתו הופסקה והוועד פרסם הודעה כי מבוקש רוקח מדופלם למושבה.

ג' אדר תרפ"ה

הוצד מודיע לרוקח שלמה שטמפפר כי בשל הדרישות הנמרצות והתכופות מצד אח' הבריאות
בדבר רוקח מדופלם בהתאם להחלטת הוועד נשאר לו רק חודש ימים לשרת כרוקח בבית
המרחת בחדרה

שטמפפר משיב שוב לועד וכותב כי מאחר ורופאי המושבה מוכנים לקחת אחריות על עבודתו הוא יכול להמשיך ולעבוד כפי שהתיר החוק.

אך מכתביו אינם עוזרים והוא נאלץ לעזוב את עבודתו.

שטמפפר היה מודע לזכויותיו ודרש אותן והוא עזב עבודתו.

בסוף שנת 1926 נאלץ שלמה שטמפפר - לעזוב את עבודתו .
בשנת 1927 עזבה המשפחה את חדרה .
לילדים היה זה משבר נורא -לחזור לעיר הקודרת אחרי חיים באוויר הפתוח בחברה שונה ואהובה.
ולאחר מכן להיפרד מהאב הנערץ שלא הצליח למצוא עבודה ונסע לאוסטרליה.
שלמה שטמפפר לא הצליח למצוא עבודה אחרת הוא היגר לאוסטרליה וממעט הכסף שהרויח שם-
שלח תמיכה לאשתו החולה וילדיו שנשארו בירושלים
בגיל צעיר נפטר באוסטרליה וקברו מצוי בבית הקברות היהודי במלבורן.

שלמה שטמפפר – רוקח וחובש בחדרה

שלמה שטמפפר (1891 – 1947) נולד בירושלים. דודו, יהושע שטמפפר, היה ממייסדי פתח תקווה, המושבה הראשונה בארץ ישראל.

בגיל צעיר נשא שלמה לאישה את חיה, בת למשפחת לוי הוותיקה בירושלים, דור חמישי לרבי גבריאל שטוקליישקובר, שהגיע ארצה עם ראשוני תלמידיו של הגאון מווילנה בראשית המאה ה-19. רבים מצאצאיו של רבי גבריאל עסקו ברוקחות, בני משפחת גבריאלוביץ, שנקראו על שמו וכן זאב וולף ירושלימסקי, ובני אחרות של ולוולה – מוטקה אפטייקר – לוי, ורי פישל לוי. את תורת הרוקחות למד שלמה שטמפפר משני גיסיו, פישל לוי ומרדכי לוי. משפחות שטמפפר גבריאלוביץ ולוי הפכו לשושלת אחת בכל הנוגע לעיסוק ברוקחות.

כיאות לבני משפחת שטמפפר, שפרצו את החומות והשתלבו בסביבה הקלאית, מצא שלמה שטמפפר בשנת 1920, עבודה כחובש ורוקח במושב החדרה. בחדרה "אכולת הקדחת", עמד שלמה שטמפפר לשירות הקהל החדרתי והסביבה. הוא הגיש עזרה רפואית לכל אחד, בלי יוצא מן הכלל, ליהודים ולערבים כאחד, בכל שעות היום והלילה כולל שבתות וחגים. הוא הכין תרופות גם לתושבי גן שמואל, כרכור וחפצי-בה.

עבודתו כללה גם עזרה רפואית ותרופתית לבהמות בשעת הצורך. במכתבים שכתב לוועד המושבה חדרה מתוארים תנאי העבודה הקשים (המכתבים אותרו והם נמצאים במוזיאון

עדיין לא היה גבס, התהלכה חודשים אחדים כשדה קשורה לצווארה. פנינה זוכרת בניין קטן בעל שני חדרים, שבו ישבו הרופא והרוקח. היא זוכרת ארונות זכוכית ודלפק ארוך. כמו כן ידעה לומר כי שטמפפר שלט היטב בשפה העברית.

בשנת 1926 נאלץ שלמה שטמפפר לעזוב את עבודתו, עקב חוקים חדשים של שלטונות הבריאות. כיוון שלא הצליח למצוא עבודה, היגר לאוסטרליה, ואת מעט הכסף שהרוויח שם שלח לאשתו החולה ולילדים שנשארו בירושלים. הוא נקבר בבית קברות היהודי במלכורן.

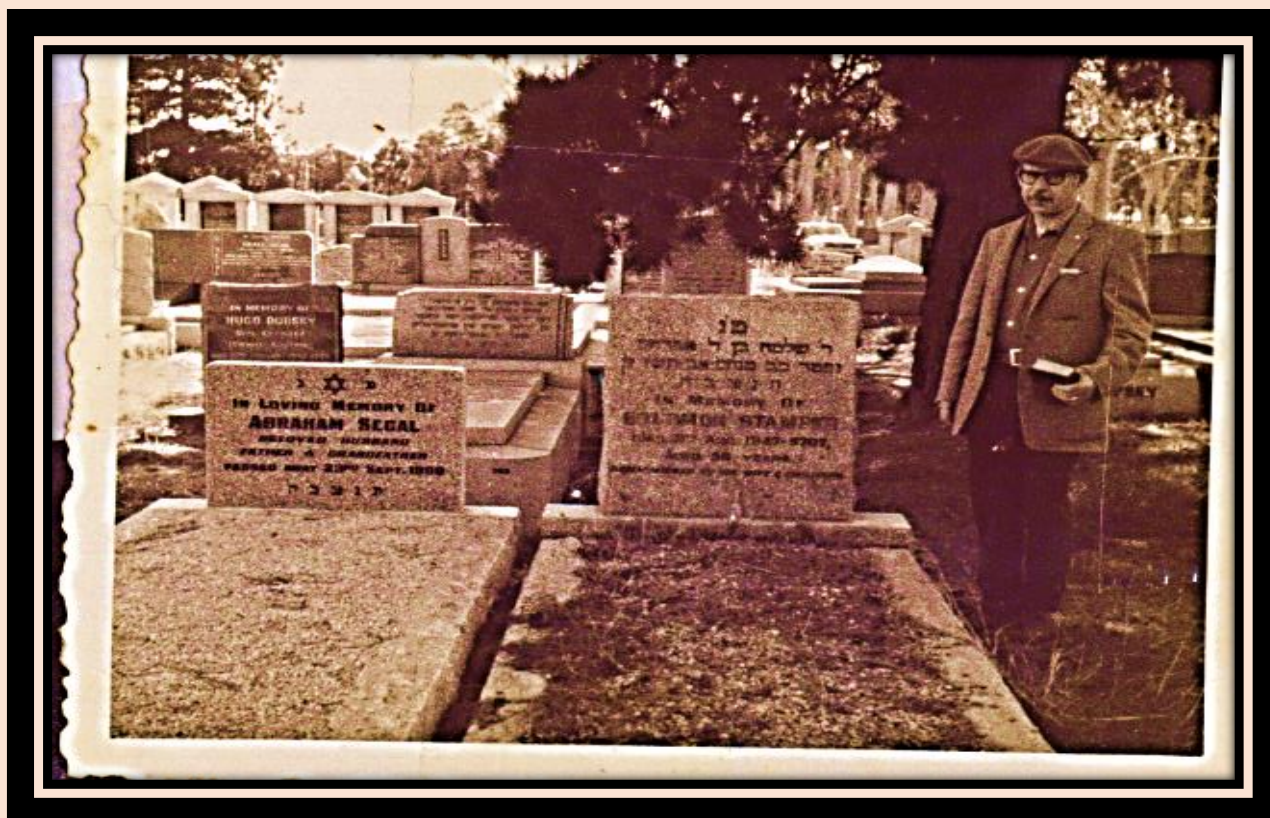
ה"חאך" בחדרה). הוא עצמו חלה בקדחת צהובה. שטמפפר אויים ע"י הוועד שיפטיק לגלות רוחב לב לגבי תרופות ללא תשלום.

תושביה התימנים של המושבה "נחליאל", שחיו במצוקה גדולה, התקשו לעמוד בדרישות התשלומים בכואם אל בית המרקחת.

פנינה סמסונוב הקשישה, בת המושבה, זוכרת היטב את שלמה, ולצידו ד"ר שמעון טרבולוס. בהיותה ילדה, שברה את ידה, וחמור, ששימש כאמבולנס, החיש אותה לבית המרקחת. שם מתחו הרופא והרוקח את ידה. והיות שבאותם ימים

מתוך הרבעון לרוקחות-פרסם אמנון מיכלין אף הוא בן למשפחה ירושלמית מפוארת שעסקה גם ברוקחות

הוא שכתב את הספר החשוב "מעשי רוקחים".

קברו של שלמה שטמפר במלבורן.

שלמה נפטר בשנת 1947 רחוק ממשפחתו ומילדיו

בתו פנינה כעסה מאד על כך שלא חזר ארצה. יחד עם זאת אהבה אותו מאד, העריצה אותו והתגעגעה אליו מאד כל ימי חייה.

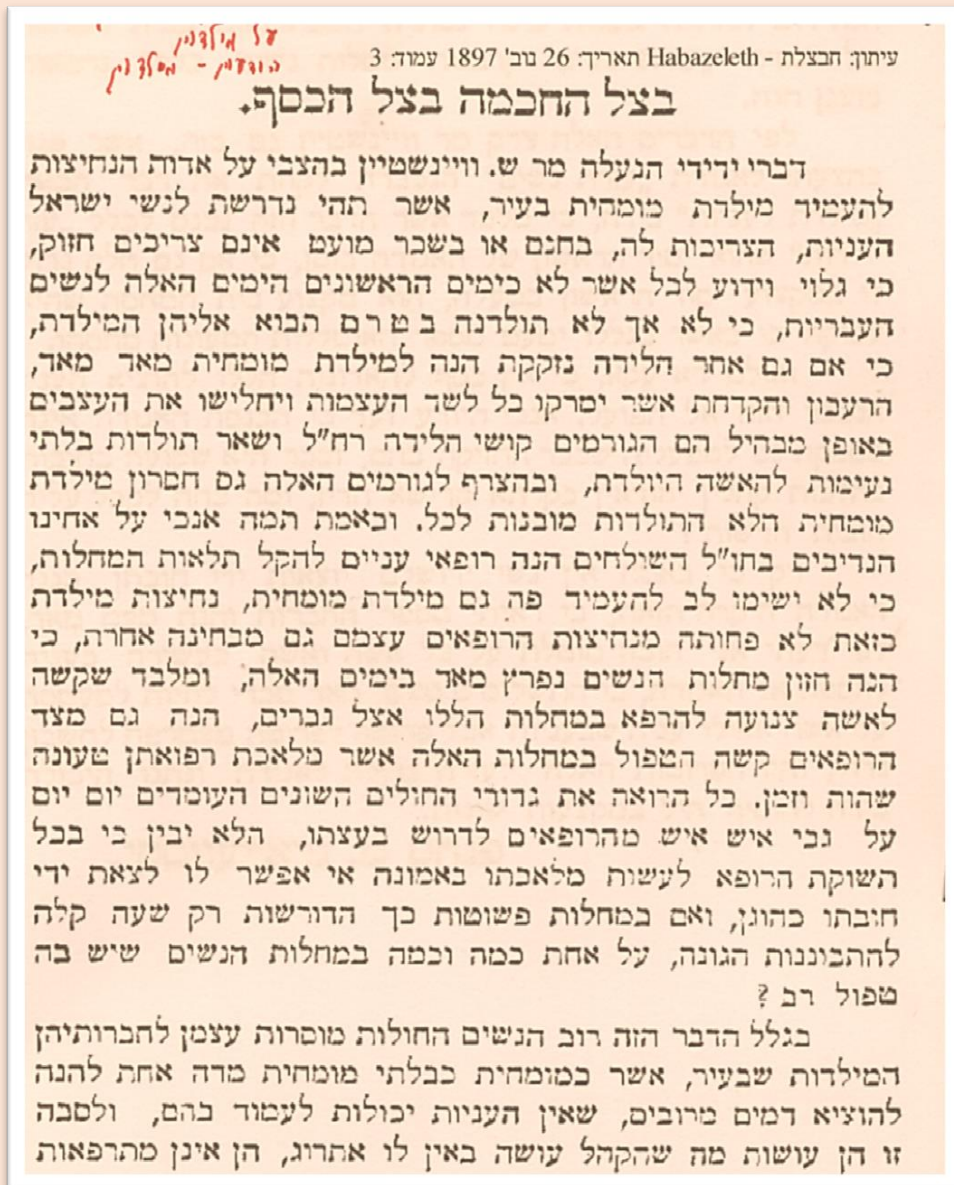
פייגה רחל שרהזון

נינתו של גבריאל

מיילדת צדקת שראויה להיות מוזכרת בחוברת זו

בתו של יעקב שרהזון אשר גידל כאב את וולוול ירוזלימסקי ואשר שמש
השראה לבתו

אמה – שרה – אסתר, הייתה אחותו של הרב אליעזר דן

וחליין הולך ומתגבר ולא לפעמים רחוקים יבוא גם האסון לרגלו.
הנה רוב החולות בעלות בינה נסתרה המסתופפות בבית המחסה
של אגודת „עורת נשים“ קרבנות מחלות נשים בלתי נרפאות
כהוגן הנה.

לפי הדברים האלה צדק מר וויינשטיין גם בזה, אשר פנה
בהצעתו לאגודת „עורת נשים“ הנכבדה לקחת את דבר הבאת
„טיולת לעניות“ בידה, כי מלבד אשר הדבר הזה נכנס לכלל „עור
יולדות“ שהוא יסוד הראשון של האגודה בזמן, כי אם גם חלק גדול
לו במקצוע יסוד הראשון כמעלה, הוא מקצוע בית המחסה שהיא
עסוקה בו כאשר בגללו ימעט מספר האומללות הטעונות מחסהו.
ואולם דא עקא, כי אין כסף להאדונות הללו להוציא הענין
הנכבד הזה אל הפועל. אנכי היודע ועד כי הכנסת האגודה אינה
מספקת גם למפעליה שכבר החזיקה בהם, וכבר היא שקועה בחובות
כהלכות קהליו יהודאין בקרתא קדישא הדין, ומה כחה לקבל עליה
חובות חדשות?

רק כי באמת אין נשי ירושלם יוצאות ידי חובתן כנגד
האגודה היקרה הזאת, כי ראיתי מספר החברות והנה מעט מאד,
לפי דעתי אני חובה מוטלת על כל אשה ואשה כעשירה כעניה
להספח אל האגודה, כי התשלומים טוער מאד מבדי להיות למעמסה:
על אשה אפילו עניה שבעניות אבל פרוטה לפרוטה מצטרפת לחשבון
גדול, והיו הפרוטות האלה לעזרה גדולה לאגודה ונתנו היכולה
בידה להוסיף חיל במקצעות שונות.

פנחס מ. גראייעווסקי.

**פנחס גרייבסקי מרחיב בעיתון ה"חבצלת" 26.11.1897 על כך שהישוב זקוק עוד
יותר למיילדת מומחית דווקא בשל התנאים הקשים הגורמים לסיבוכי לידה.**

הוא מתפלא על כך שמושם הדגש על רופאים ולא על מיילדות.

**גם בנשים רופאות יש צורך לשם טיפול במחלות נשים וזאת עקב צניעותן של
הנשים.**

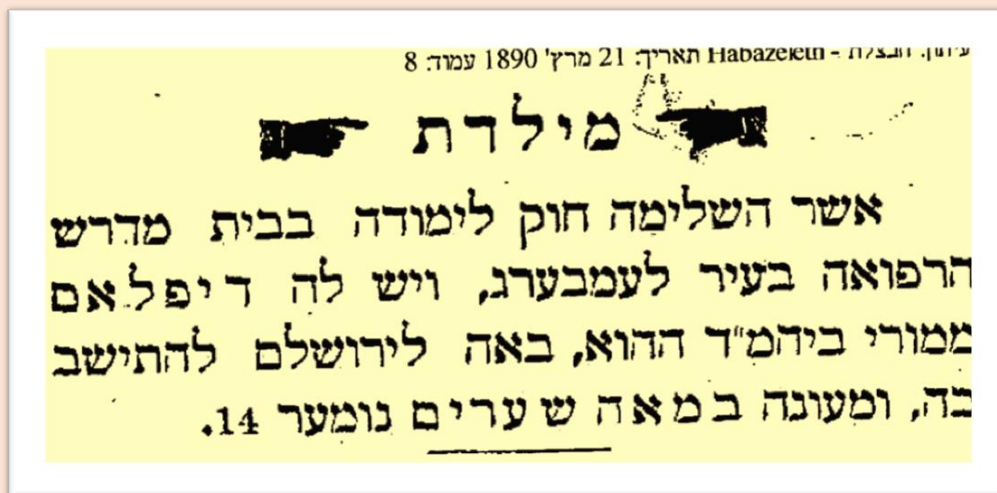
יחד עם המאבק לשוויון זכויות לנשים בארץ ובעולם מתגאה העיתונות בהשכלה הניתנת לבנות. בין
היתר מדווח עיתון "הצבי" - 1.3.1910 כי שתי נשים, רופאות, פועלות עתה בארץ ובקרוב תגיע
השלישית.

מדובר בחנה וויץ, בעלמה בלקינד ובגב' גודל ילידת "מאה-שערים" אשר נפרדה מבעלה ועברה
לעבוד כמיילדת במושבות הגליל רוכבת על סוס ונושאת נשק.

כעבור תקופה החליטה לחזור לירושלים אך לא ל"מאה – שערים" – ואז נכנס בה הרעיון ללמוד
רפואה וזאת עשתה, נסעה לחו"ל, סיימה לימודיה והיא עומדת לחזור בתור רופאה.

עולה כי בשנים אילו היה צורך גדול ביותר בשרותי- רפואה לנשים אך עדיין כמעט ולא פעלו רופאות או רוקחות שסייעו לנשים בבעיותיהן המיוחדות.

לרשות בעלי היכולת עמדו כמה מיילדות מוסמכות אך העניות (שהיו הרוב) נאלצו לחפש סיוע אצל מיילדות חסרות כישורים שגרמו פעמים רבות לנזקים גדולים.

שנת 1890-מיילדת מפרסמת את עצמה

בתי החולים החלו לקבל יולדות ואף פרסמו שמותיהן אך עדיין רב התינוקות נולדו בבתים וטופלו כל אחד לפי יכולתו.

במסמך שלמטה משנת 1924 מודות היולדות בבית החולים "משגב לדרך" לטיפול שזכו לו במחלקת היולדות.

לבית החולים שהשתייך לוועד העדה הספרדית - היה חשוב להדגיש כי בין מקבלות השירותים יש הרבה אשכנזיות ובין האשכנזיות אפילו ציונית אחת לרפואה.

שְׁלֵמֵי תוֹרָה

להגדלת בית החולים הכללי "משגב לדך"
(מחלקת היולדות)

הודו לה' כי טוב כי לעולם הודו! כבוד הוא וכבוד שמו אשר נתן בלב הרבנים מנהלי בית החולים הכללי "משגב לדך" בירושלם לסדר מחלקת היולדות, ואנחנו ההתנדבות טטה אשר נתקבלנו לבית"ח הזה בתנאים כל כך קלים ונחויים. בלי כל כושי הכניסה, וילדנו שמה, ועבדנו ב"ה שלום ויצאנו שלום, מוצאות לנו להובת להודיע בזה כי אין ערתי ליקרת ערך המחלקה הזאת ונחיצותה, וכי כבוד ההנהלה הרופאים הרופה המילדת, והאהיות וכל המשרתים כלם מבורים בכל לבבם ובכל נפשם להשניה על הטיפול, הן בדבר הרפוי, והן בענין הכלכלה הבריאה והן בההשגחה הנכרצה על היולדות ועל הנולדים באופן הכי רצוי ובכובד ההוצאות, והננו מביעות שביעת רצוננו הגמורה, אשריהם ואטרי הלכם של כל המחזיקים במצוה רבה זו, ישלם ה' בעלם.

נאם	חיה אשת ר' אברהם אהרונוביץ	נאם	הענא אשת ר' יאב העשין
	(מישיבת תורת חיים)		(מישיבת עץ חיים)
נאם	צפורה מזרחי (ספרדיה)	נאם	חיה רחל אשת ר' משה ראטה
נאם	עלקא זאלעזניק אשת ר' יעקב, בת הרב ר' זרח עפשטיין	נאם	(מישיבת חתם סופר)
		נאם	חמה אשת ר' יעקב ליב קלאצקי
נאם	יוכבד כהן (ספרדיה)		(מיכילל מינסק)
נאם	שמחה לוי (ספרדיה)	נאם	אסתר חסין (ספרדית)
נאם	מלכה אשת ר' יוסל קאלך (נקבת חרה"צ ר' דוד בידערמאן ו"ל)	נאם	בחיה אשת ר' יצחק בחרב ר' מעטרייל
		נאם	נא"ה (מיכילל חב"ד)
נאם	יוכבד אשת ר' שלמה סגל (מישיבת תורת חיים)	נאם	לאה אשת ר' זלמן זאלעזניק
			(מישיבת עץ חיים)
נאם	ביעני אשת ר' שלום אהרונאוו (מישיבת חיי עולם)	נאם	שרה אשת ר' יצחק ראבינוביץ
			(פקיד בהנהלה הציונית)

היולדות ב"משגב לדך" מודות לבית החולים

הצורך במיילדות רציניות ובעלות הכשרה היה גדול מאד.

היה זה אך טבעי שכאשר בתו של יעקב שרהזון -פייגה-רחל ששהתה בחו"ל והחליטה להיפרד מבעלה לאחר שהוברר לה כי לא תוכל ללדת -תקבל הנחייתו של המהרי"ל דיסקין שהיה בן-דוד של אמה ותחליט להישאר באירופה וללמוד שם על מנת שתוכל לחזור ארצה כמיילדת מוסמכת.

ראו למטה את סיפור חייה של פייגה-רחל המסופר בספרה של מאירה אליעז.

פייגה –רחל לא הייתה רוקחת -אך עיסוקה ומעשי החסד שעשתה משתלבים לחלוטין עם עיסוקיהם של הרוקחים.

פייגה חזרה ארצה וטיפלה באלפי יולדות בירושלים..

אין ספק שראויה היא שתתפוס מקום של כבוד בחוברת משפחתית זו.

פייגה-רחל בת שרה-אסתר ויעקב שרה'זון

(דור רביעי)

פייגה-רחל, כפי שכתב צבי גרייבסקי, מחבר הסידרה "מגנזי ירושלים", ראויה להישאר לזכר עולם בספרותנו מפאת מדותיה, כשרונותיה וצדקותיה. היא הלכה לעולמה בלא בנים ובנות.

נולדה בירושלים בשנת תרכ"ז. נישאה לרבי חיים מיכל לוי ז"ל, נכדו של הגאון הצדיק רבי נחום זצ"ל, ראב"ד בירושלים. בימי עלומיה שמעה מהפרופסורים בוינה שאין לה תקווה ללדת, קבלה את הדין באהבה וקבלה גט – פיטורין מבעלה. בעצת הגאון המהרי"ל, בן דוד של אמה שרה-אסתר, התעכבה בוינה והשתלמה בתור מיילדת-מומחית. הצטיינה בלימודיה ושבה לירושלים. התמסרה לעבודתה הרחמנית ועזרה ליולדות ועודדה אותם. בבתי היולדות העניות, השאירה כסף מכיסה לכלכלת היולדת ובני ביתה, ולא פעם הייתה מביאה איתה סדינים חדשים

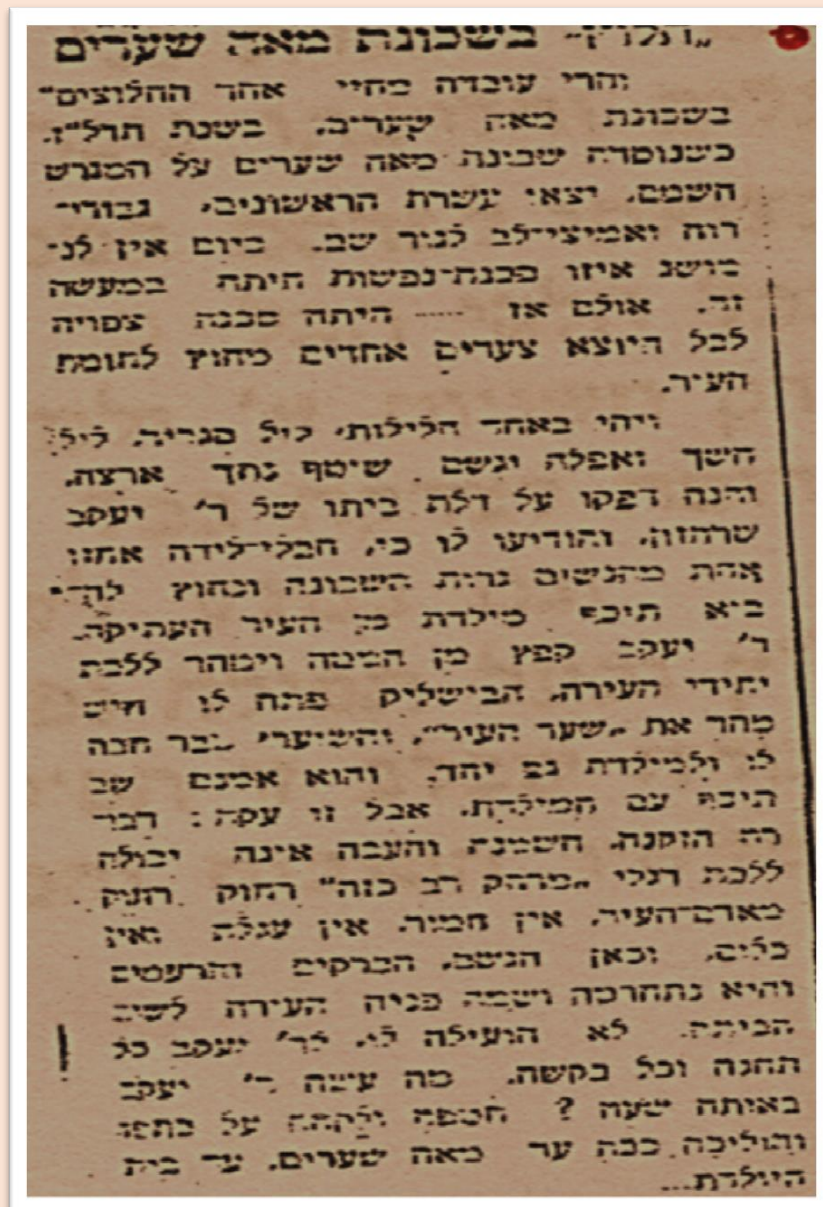
חלב ומרק משלה. העשירים, הייתה אומרת, צריכים לשלם במיטב כספם גם בעד העניים. ממה שהשתכרה בהיותה המילדת הראשית בירושלים ומחוצה לה, הקדישה מעשר לצדקה. הייתה לה קופת גמ"ח כדי לעזור לעניים בשעת דוחק. הרבה תלמידי חכמים ובני ישיבות נתמכו על ידה. הצטיינה במקצועה ושימשה שנים רבות כמילדת ראשית בבית החולים "משגב לדך" בעיר העתיקה. כשהגיע מספר הלידות שיילדה לשבעה אלפים, עשתה משתה לעניים כתבה ספרי תורה, ספרי ש"ס ופוסקים לבתי כנסת ובתי מדרש. בכל ערב שבת נתנה נר למאור, לחם, וחלת לחם משנה. נודעה בעיר העתיקה ומחוצה לה כמילדת מנוסה, נאמנה ובקיאאה במלאכתה ולכן גם נשים מחוץ לעיר, העדיפו להעזר על ידה. פייגלה הייתה "המילדת", ורוב בני הדור החדש שנולדו בתוך חומות העיר נחשבו לילדי טפוחיה. גיסה יעקב יוסף סלונים, רב ראשי בעיר האבות חברון, שנשא לאישה את אחותה חיה צביה, כתב לצבי גרייבסקי מחבר החוברת "מגנזי ירושלים": "הוגד לי כי רחש ליבך דבר טוב להציב יד ושם לאחת מבנות ציון המצוינות, שרבות פעלה ועשתה על שדה הרחמנות בירושלים, הלוא היא גיסי המנוחה מרת פייגה רחל שרה'זון, שהלכה לעולמה בלא בנים ובנות ומעשיה הטובים הם זיכרונותיה. ראויה היא שנדבר בשבחה. הייתה סמל טוב בשביל נשות דורנו".

הוריה של פייגה היו אנשי חסד.

לא סתם קבלו את התינוק וולוול ירוזלימסקי לביתם וטיפלו בו לאחר שאביו נפטר.

לא סתם סופר על יעקב שרה'זון כי נשא על כתפיו מיילדת עבת גוף מהעיר העתיקה לשכונת "מאה שערים" על מנת לטפל ביולדת.

התפוח לא נפל רחוק מן העץ.

דואר היום 20 בנובמבר 1933-כתב גרייבסקי

יעקב שרהזון אביה של פיגה רחל שימש לה דוגמא מכל הבחינות .

כאן מסופר עליו כיצד נשא על כתפיו מיילדת עבת גוף, שסירבה להגיע לביל חורף גשום מהעיר העתיקה לשכונת מאה- שערים לביתה של יולדת

למתעניינים-פיגה רחל הייתה דודתה, אחות אמה, של רבקה בורג.

אחרית דבר

לפני מספר ימים עברתי ליד שוק "מחנה- יהודה", הייתי זקוקה לכמה תרופות כאשר מצידו השני של הכביש קרץ לי השלט "בית מרקחת אופלטקא".

עשיתי מה שחפצתי לעשות כבר הרבה זמן,

נכנסתי לבית-המרקחת ושאלתי את הרוקחים שם אם המקום נמצא עדיין בבעלות מי משושלת הרוקחים לבית אופלטקא.

הסתבר שרק השם נותר וכי כבר בשנת 1950 הועברה הבעלות לאחרים.

רוקח צעיר ונחמד מבני משפחת הרוכשים גילה בקיאות רבה ושלח לי עוד באותו הערב במייל מרשם ממוסגר שהיה תלוי על קיר בית-המרקחת .

המרשם הוא משנת 1932

ההתעניינות האמתית בנושא שאין בינה ובין חומרנות דבר אלא פשוט עניין אמיתי גם במקצוע וגם בתולדות ירושלים-רגשה אותי מאד.

אנו מאמינים ומקווים כי גם במשפחתנו ההתעניינות, הקשר לירושלים ולתכניה היפים קיימת ומתגברת.

כל מה שבקשנו בכתיבתנו הוא לשים ציון לבני משפחתנו, ולסייע לצעירים ולמבוגרים לעשות יותר סדר במידעים שהצטברו אצלם .

במהלך העבודה למדנו גם אנו על בני משפחה אשר מעולם לא היה לנו מושג על קרבתם.

מרגש מאד לגלות איך מקצוע כה חשוב והומני עבר כחוט השני במשפחה במשך יותר ממאה שנה וגם כיום רבים הצעירים במשפחה הכל כך ענפה הנמשכים לנושאים הקרובים לתחום במידה זו או אחרת.

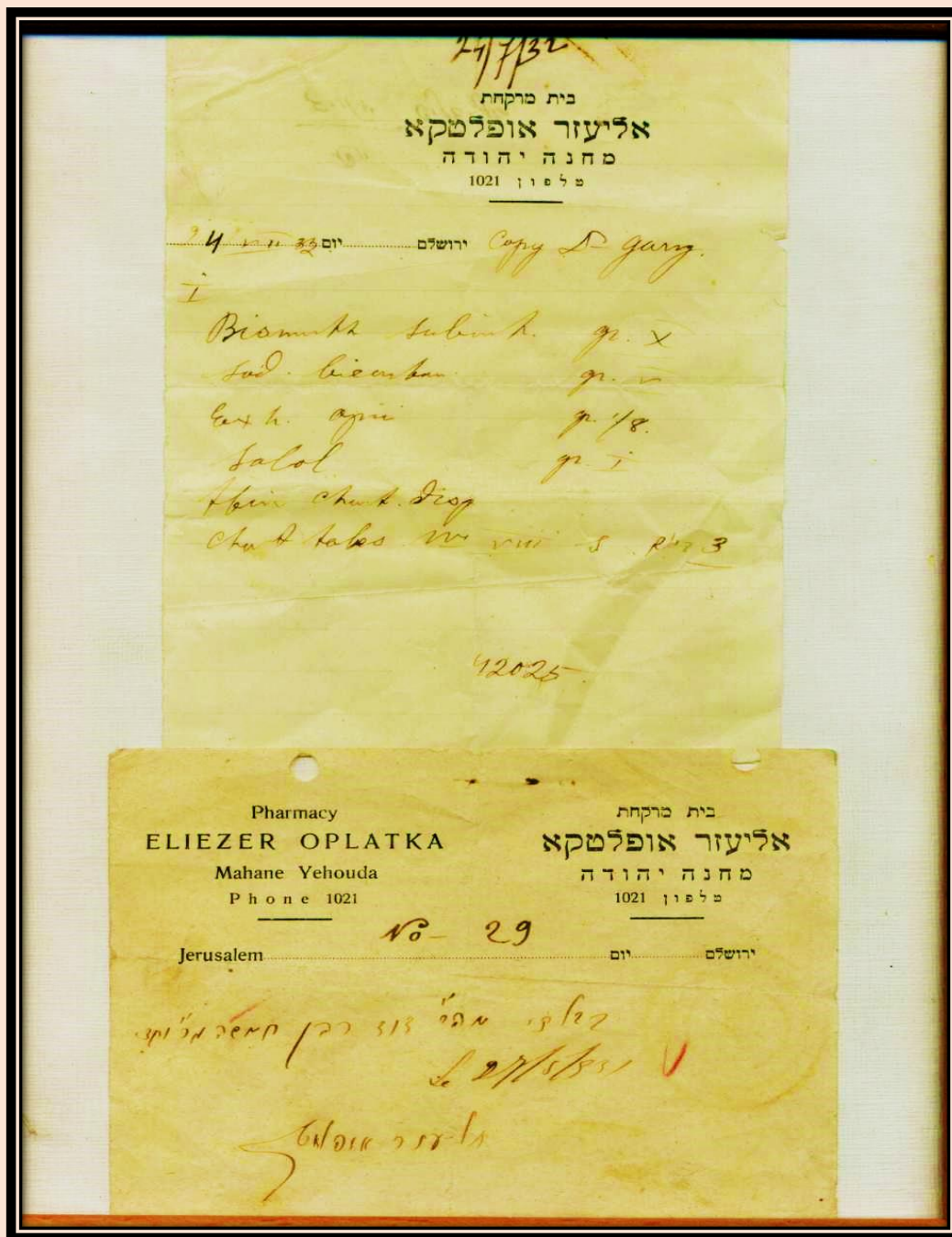
כדי להיות רוקח מוצלח בשנים ההם היית אמור להיות חרוץ עד אין קץ, מסור. מתנדב, אמיץ מאד, רחוק מחמדנות, טוב- לב ומתחשב, חכם, יצירתי, שואף לדעת ולידע.

מי שלא ניחן בתכונות אילו- נפלט מהר מאד מעיסוק זה מרצונו או שלא מרצונו.

לא פעם קרה שהרוקחים-תוך שהם משרתים את הציבור- הזניחו את בני משפחתם החולים וכך ארע שהרוקח גבריאל חזר לביתו לאחר טיפול בחולה מסוכן וגילה כי בנו האהוב שהיה חולה בטיפוס נפטר כשאביו הרוקח לא עמד ליד מיטתו.

לכל המתעניינים והאוהבים מוקדשת חוברת זו.

בריאות טובה נאחל לכל בני המשפחה

המרשם מבית המרקחת של אליעזר אופלטקא משנת 1932 .
 דרכיהם של הרוקחים לבית אופלטקא הצטלבו עם דרכי הרוקחים מבני משפחתנו. בין היתר ניהל הרוקח יששכר אופלטקא בית מרקחת בשותפות עם זאב ירוזלימסקי. וולוול ואליעזר אופלטקא התמחו שניהם אצל הד"ר מזריקי-היווני,

בתמונה-שער יפו בירושלים –תחילת המאה ה-20

צאצאים רבים נולדו לגבריאל שטוקליישקבר בן דן משקלוב שעלה ארצה עם תלמידיו של הגאון מווילנה בשנת 1809 .

הוא התיישב בצפת. ולאחר מכן עבר לירושלים.

בקרב הישוב הישן זכורים צאצאיו כרבנים מפורסמים וכרוקחים נערצים

אילו גם אילו הקדישו עצמם לטובת הציבור-נפשו וגופו.